Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ

ପଞ୍ଚକନିପାତ-ଟୀକା

୧. ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ

୧. ସେଖବଲୱଗ୍ଗୋ

୧. ସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧. ପଞ୍ଚକନିପାତସ୍ସ ପଠମେ କାମଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱୋପି ବଲଟ୍ଠୋ ଏୱ, ପଟିପକ୍ଖେହି ପନ ଅକମ୍ପନୀଯତ୍ତଂ ସାତିସଯଂ ବଲଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେ ନ କମ୍ପତୀ’’ତି.

ସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା.

୨-୬. ୱିତ୍ଥତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨-୬. ଦୁତିଯେ ହିରୀଯତୀତି ଲଜ୍ଜତି ୱିରଜ୍ଜତି. ଯସ୍ମା ହିରୀ ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣା, ତସ୍ମା ‘‘ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ. ଓତ୍ତପ୍ପତୀତି ଉତ୍ରସତି. ପାପୁତ୍ରାସଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ଓତ୍ତପ୍ପଂ.

ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯୋତି ସଙ୍କୋଚଂ ଅନାପନ୍ନୱୀରିଯୋ. ତେନାହ ‘‘ଅନୋସକ୍କିତମାନସୋ’’ତି. ପହାନତ୍ଥାଯାତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତ୍ଥାଯ. କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପସମ୍ପଦା ନାମ ସମଧିଗମୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯା’’ତି.

ଗତିଅତ୍ଥା ଧାତୁସଦ୍ଦା ବୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଉଦଯଞ୍ଚ ୱଯଞ୍ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ସମତ୍ଥାଯା’’ତି. ମିସ୍ସକନଯେନାଯଂ ଦେସନା ଗତାତି ଆହ ‘‘ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଚ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚା’’ତି. ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଚେୱ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଚା’’ତି. ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନକିରିଯତୋ ସା ଚ ଖୋ ପଦେସିକାତି ନିପ୍ପଦେସିକଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପଟିଲାଭସଂୱତ୍ତନତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ. ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯଗାମିନିଭାୱେପି ଏସେୱ ନଯୋ. ସମ୍ମାତି ଯାଥାୱତୋ. ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତାଯ ହି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଖେପିତଂ ଖେପିତମେୱ, ନାସ୍ସ ପୁନ ଖେପନକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥୀତି ଉପାଯେନ ଞାଯେନ ସା ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ହେତୁନା ନଯେନା’’ତି. ତତିଯାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ.

ୱିତ୍ଥତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା.

୭. କାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭. ସତ୍ତମେ ଅସନ୍ତି ଲୂନନ୍ତି ତେନାତି ଅସିତଂ, ଦାତ୍ତଂ. ୱିୱିଧା ଆଭଞ୍ଜନ୍ତି ଭାରଂ ଓଲମ୍ବେନ୍ତି ତେନାତି ବ୍ଯାଭଙ୍ଗୀ, ୱିଧଂ. କୁଲପୁତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଦୁୱିଧୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତୋ, ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତୋ ଚ. ତତ୍ଥ ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ରଟ୍ଠପାଲୋ ନାମ କୁଲପୁତ୍ତୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଥୁଲ୍ଲକୋଟ୍ଠିକେ ଅଗ୍ଗକୁଲିକସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ’’ତି (ମ. ନି. ୨.୨୯୪) ଏୱଂ ଆଗତୋ ଉଚ୍ଚକୁଲପ୍ପସୁତୋ ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତୋ ନାମ. ‘‘ଯେ ତେ କୁଲପୁତ୍ତା ସଦ୍ଧା ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତା’’ତି (ମ. ନି. ୧.୩୪) ଏୱଂ ଆଗତା ପନ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କୁଲେ ପସୁତାପି ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନା ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତୋ ନାମ. ଇଧ ପନ ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ. ତେନାହ ‘‘କୁଲପୁତ୍ତୋତି ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତୋ’’ତି. ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ, ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଅତ୍ଥୋ. ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ.

କାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା.

୮। ଚୱନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮। ଅଟ୍ଠମେ ସଦ୍ଧାଯାତି ଇମିନା ଅଧିଗମସଦ୍ଧା ଦସ୍ସିତା। ଚତୁବ୍ବିଧା ହି ସଦ୍ଧା – ଆଗମନୀଯସଦ୍ଧା, ଅଧିଗମସଦ୍ଧା, ପସାଦସଦ୍ଧା, ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧାତି। ତତ୍ଥ ଆଗମନୀଯସଦ୍ଧା ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତା ହୋତି। ଆଗମନୀଯପ୍ପଟିପଦାଯ ଆଗତା ହି ସଦ୍ଧା ସାତିସଯା ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପରୋପଦେସେନ ୱିନା ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁଂ ଅୱିପରୀତତୋ ଗହେତ୍ୱା ଅଧିମୁଚ୍ଚନତୋ। ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧତୋ ଆଗତସଦ୍ଧା ଅଧିଗମସଦ୍ଧା ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱିଯ। ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପ୍ପସାଦୋ ପସାଦସଦ୍ଧା ମହାକପ୍ପିନରାଜାଦୀନଂ ୱିଯ। ''ଏୱମେତ''ନ୍ତି ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ସଦ୍ଦହନୱସେନ କପ୍ପନଂ ଓକପ୍ପନଂ, ତଦେୱ ସଦ୍ଧାତି ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧା। ତତ୍ଥ ପସାଦସଦ୍ଧା ପରନେଯ୍ୟରୂପା ହୋତି, ସୱନମତ୍ତେନପି ପସୀଦନତୋ। ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧା ସଦ୍ଧେଯ୍ୟଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଓଗାହିତ୍ୱା ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ''ଏୱମେତ''ନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତୀ ୱିଯ ପୱତ୍ତତି।

ଚୱନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମଅଗାରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯। ନୱମେ ଅପ୍ପତିସ୍ସଯୋତି ଅପ୍ପତିସ୍ସୱୋ ୱ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ଗରୁନା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ୱୁତ୍ତୋ ଗାରୱୱସେନ ପତିସ୍ସୱନଂ, ପତିସ୍ସୱୋ, ପତିସ୍ସୱଭୂତଂ, ତଂସଭାୱଞ୍ଚ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗାରୱଂ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ମିଂ ପତିସ୍ସୱୋତି ଅପ୍ପତିସ୍ସୱୋ, ଗାରୱୱିରହିତୋ। ତେନାହ ''ଅଜେଟ୍ଠକୋ ଅନୀଚୱୁତ୍ତୀ''ତି।

ପଠମଅଗାରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯଅଗାରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦। ଦସମେ ୱୁଦ୍ଧିନ୍ତିଆଦୀସୁ ସୀଲେନ ୱୁଦ୍ଧିଂ, ମଗ୍ଗେନ ୱିରୁଳ୍ହିଂ, ନିବ୍ବାନେନ ୱେପୁଲ୍ଲଂ। ସୀଲସମାଧୀହି ୱା ୱୁଦ୍ଧିଂ, ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେହି ୱିରୁଳ୍ହିଂ, ଫଲନିବ୍ବାନେହି ୱେପୁଲ୍ଲଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସୀଲଂ ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ୱିସେସଭାଗିଯତ୍ତା ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ମଗ୍ଗଫଲାୱହଂ ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯ, ସୋ ତାଦିସେନ ସୀଲେନ ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନଯେ ୱୁଦ୍ଧିଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସୀଲେନ ୱୁଦ୍ଧି''ନ୍ତି। ଯସ୍ସ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ୱିରୂଳ୍ହମୂଲୋ ୱିଯ ପାଦପୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ସାସନେ ୱିରୂଳ୍ହିଂ ଆପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ମଗ୍ଗେନ ୱିରୂଳ୍ହି''ନ୍ତି। ଯୋ ସବ୍ବକିଲେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତୋ, ସୋ ଅରହା ସୀଲାଦିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧପାରିପୂରିଯା ସତି ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନିବ୍ବାନେନ ୱେପୁଲ୍ଲ''ନ୍ତି। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦୁତିଯଅଗାରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସେଖବଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ବଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅନନୁସ୍ସୁତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଅଭିଜାନିତ୍ୱାତି ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା। ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ତଥାଗତସ୍ସାତି ‘‘ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ। ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ। ତଥାୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ। ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ। ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି। ଉସଭସ୍ସ ଇଦନ୍ତି ଆସଭଂ, ସେଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଆସଭଂ ଠାନନ୍ତି ସେଟ୍ଠଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ପରତୋ ଦସ୍ସିତବଲଯୋଗେନ ‘‘ଦସବଲୋହ’’ନ୍ତି ଅଭୀତନାଦଂ ନଦତି। ବ୍ରହ୍ମଚକ୍କନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସେଟ୍ଠପରିଯାଯୋ। ବ୍ରହ୍ମସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ସେଟ୍ଠଚକ୍କ’’ନ୍ତି। ଚକ୍କଞ୍ଚେତଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ଅନନୁସ୍ସୁତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩। ତତିଯେ କାମଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱୋପି ବଲଟ୍ଠୋ ଏୱ, ପଟିପକ୍ଖେହି ପନ ଅକମ୍ପନୀଯତ୍ତଂ ସାତିସଯଂ ବଲଟ୍ଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚେ ନ କମ୍ପତୀ’’ତି।

ସଂଖିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ୱିତ୍ଥତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସତିନେପକ୍କେନାତି ସତିଯା ନେପକ୍କେନ, ତିକ୍ଖୱିସଦସୂରଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ନେପକ୍କଂ ନାମ ପଞ୍ଞାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ନେପକ୍କଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସତି ଅଞ୍ଞୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ନାମ ହୋତି। ସତିମାତି ଚ ଇମିନା ସୱିସେସା ସତି ଗହିତାତି ପରତୋପି ‘‘ଚିରକତମ୍ପି ଚିରଭାସିତମ୍ପି ସରିତା ଅନୁସ୍ସରିତା’’ତି ସତିକିଚ୍ଚମେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ନ ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ, ତସ୍ମା ସତିନେପକ୍କେନାତି ସତିଯା ନେପକ୍କଭାୱେନାତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ଲବ୍ଭତେୱ। ପଚ୍ଚଯୱିସେସୱସେନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମନିରପେକ୍ଖୋ ସତିଯା ବଲୱଭାୱୋ। ତଥା ହି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନପି ସଜ୍ଝାଯନସମ୍ମସନାନି ସମ୍ଭୱନ୍ତି।

ଚିରକତମ୍ପୀତି ଅତ୍ତନା ୱା ପରେନ ୱା କାଯେନ ଚିରକତଂ ଚେତିଯଙ୍ଗଣୱତ୍ତାଦିମହାୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିପୂରଣଂ। ଚିରଭାସିତମ୍ପୀତି ଅତ୍ତନା ୱା ପରେନ ୱା ୱାଚାଯ ଚିରଭାସିତଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉଦ୍ଦିସନୌଦ୍ଦିସାପନଧମ୍ମାସାରଣଧମ୍ମଦେସନାଉପନିସିନ୍ନକପରିକଥାଅନୁମୋଦନୀଯାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିତଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ। ସରିତା ଅନୁସ୍ସରିତାତି ତସ୍ମିଂ କାଯେନ ଚିରକତେ କାଯୋ ନାମ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ଚିରଭାସିତେ ୱାଚା ନାମ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ତଦୁଭଯମ୍ପି ରୂପଂ, ତଂସମୁଟ୍ଠାପକା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଅରୂପଂ। ଇତି ଇମେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏୱଂ ନିରୁଦ୍ଧାତି ସରତି ଚେୱ ଅନୁସ୍ସରତି ଚ, ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ହି ସତି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ତାଯ ସତିଯା ଏସ ସକିଂ ସରଣେନ ସରିତା, ପୁନପ୍ପୁନଂ ସରଣେନ ଅନୁସ୍ସରିତାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିତ୍ଥତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୧୦। ଦଟ୍ଠବ୍ବସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫-୨୦। ପଞ୍ଚମେ ସୱିସଯସ୍ମିଂଯେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଏୱ। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ କଥେତୁନ୍ତି ଲୋକିଯଧମ୍ମେ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଚ ତେନ ତେନ ପୱତ୍ତିୱିସେସେନ କଥେତୁଂ। ଚତୂସୁ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେସୂତି ସପ୍ପୁରିସସଂସେୱୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତୀତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକାରଣେସୁ। କାମଞ୍ଚ ତେସୁ ସତିଆଦଯୋପି ଧମ୍ମା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାୱ ତେହି ୱିନା ତେସଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ , ତଥାପି ଚେତ୍ଥ ସଦ୍ଧା ୱିସେସତୋ କିଚ୍ଚକାରୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସଦ୍ଧୋ ଏୱ ହି ସପ୍ପୁରିସେ ପଯିରୁପାସତି, ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି, ଯୋନିସୋ ଚ

ଅନିଚ୍ଛାଦିତୋ ମନସି କରୋତି, ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଅନୁଧମ୍ମଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଧାବଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସବଲେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଚତୂସୁ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୂତି ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନଭାୱନାଯ। ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୂତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୋତାପତ୍ତିଅଙ୍ଗେସୁ ସଦ୍ଧା ୱିଯ, ସମ୍ମପ୍ପଧାନଭାୱନାଯ ୱୀରିଯଂ ୱିଯ ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ଯସ୍ମା ‘‘ୱିନେଯ୍ଯ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ୧।୧୦୬) ୱଚନତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ କିଚ୍ଚତୋ ସତି ଅଧିକା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ଏୱଂ ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ସମାଧି, ‘‘ଅରିଯସଚ୍ଚଭାୱନା ପଞ୍ଞାଭାୱନା’’ତି କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅଧିକା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋ। ଅଧିଗମକ୍ଖଣେ ପନ ସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ ୱିଯ ସବ୍ବେସମ୍ପି ବଲାନଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ସମତାୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତଥା ହି ‘‘ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଧାବଲ’’ନ୍ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଏତ୍ଥଗ୍ଗହଣଂ କତଂ।

ଇଦାନି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅତିରେକକିଚ୍ଚତଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରିଦଂ ଉପମା ସଂସନ୍ଦନଂ – ରାଜପଞ୍ଚମସହାଯା ୱିଯ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକାନି ପଞ୍ଚ ବଲାନି। ନେସଂ କୀଳଅନତ୍ଥଂ ଏକଜ୍ଝଂ ୱୀଥିଓତରଣଂ ୱିଯ ବଲାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଓତରଣଂ, ସହାଯେସୁ ପଠମାଦୀନଂ ଯଥାସକଂ ଗେହେୱ ୱିଚାରଣା ୱିଯ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ସୋତାପତ୍ତିଅଙ୍ଗାଦୀନି ପତ୍ୱା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା। ସହାଯେସୁ ଇତରେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ୱିଯ ସେସବଲାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଦନ୍ୱଯତା, ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମସ୍ସ ବଲସ୍ସ କିଚ୍ଚାନୁଗତା। ନ ହି ତଦା ତେସଂ ସସମ୍ଭାରପଥୱୀଆଦୀସୁ ଆପାଦୀନଂ ୱିଯ କିଚ୍ଚଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ସଦ୍ଧାଦୀନଂଯେୱ ପନ କିଚ୍ଚଂ ୱିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ପୁରେତରଂ ତଥାପଚ୍ଚଯେହି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମିକସ୍ସ ଭାୱନା ୱିସେସତୋ ପଞ୍ଞୁତ୍ତରାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ରାଜାନଂ ନିଦସ୍ସନଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଛଟ୍ଠାଦୀନି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯାନି।

ଦଟ୍ଠବ୍ବସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ପଠମଅଗାରୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୧-୨୨। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଆଭିସମାଚାରିକନ୍ତି ଅଭିସମାଚାରେ ଉତ୍ତମସମାଚାରେ ଭୱଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱତ୍ତୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତସୀଲ’’ନ୍ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ। ଦୁତିଯେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଠମଅଗାରୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ଉପକ୍କିଲେସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୩-୨୪। ତତିଯେ ନ ଚ ପଭାୱନ୍ତନ୍ତି ନ ଚ ପଭାସମ୍ପନ୍ନଂ। ପଭିଜ୍ଜନସଭାୱନ୍ତି ତାପେତ୍ୱା ତାଢଅକଜ୍ଜନପଭଙ୍ଗୁରଂ। ଅୱସେସଂ ଲୋହନ୍ତି ୱୁତ୍ତାୱସେସଂ ସଜାତିଲୋହଂ, ୱିଜାତିଲୋହଂ, ପିସାଚଲୋହଂ, କିତ୍ତିମଲୋହନ୍ତି ଏୱଂପଭେଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଲୋହଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନେନାତି ଏତ୍ଥ ନନୁ ଲୋକିଯକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସପି ସୁୱିସୁଦ୍ଧସ୍ସପି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନେନେୱ ଉପକ୍କିଲେସତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଯସ୍ମିଂ ପନ ସନ୍ତାନେ ନୀୱରଣାନି ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠାନି, ତତ୍ଥ ମହଗ୍ଗତକୁସଲସ୍ସପି ଅସମ୍ଭୱୋ, ପଗେୱ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସ। ପରିତ୍ତକୁସଲଂ ପନ ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ନୀୱରଣେହି ଉପହତେ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ହୋନ୍ତଂ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତି ଅପରିସୁଦ୍ଧଦୀପକପଲ୍ଲିକୱଟ୍ଟିତେଲାଦିସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ପଦୀପୋ ୱିଯ। ଅପିଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନେନେୱ ତେସଂ ଉପକ୍କିଲେସତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଦଗ୍ଗେନ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଆରମ୍ମଣେ ୱିକ୍ଖିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଚତୁତ୍ଥେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଉପକ୍କିଲେସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅନୁଗ୍ଗହିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫। ପଞ୍ଚମେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତିଆଦିନା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଭାଣକାନଂ ମତେନ ଅଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଆରଦ୍ଧା, ମଜ୍ଝିମଭାଣକା ପନେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୫୨) –

‘‘ଅନୁଗ୍ଗହିତା’’ତି ଲଦ୍ଧୂପକାରା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଫଲକ୍ଖଣେ ନିବ୍ବତ୍ତା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଫଲଂ ଅସ୍ସାତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଫଲା। ତଦେୱ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଫଲଂ ଆନିସଂସୋ ଅସ୍ସାତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଫଲାନିସଂସା। ଦୁତିଯପଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥଫଲପଞ୍ଞା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ନାମ, ଅୱସେସା ଧମ୍ମା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ସୀଲାନୁଗ୍ଗହିତା’’ତିଆଦୀସୁ ସୀଲନ୍ତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ସୁତନ୍ତି ସପ୍ପାଯଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ। ସାକଚ୍ଛାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଖଲନପକ୍ଖଲନଚ୍ଛେଦନକଥା। ସମଥୋତି ୱିପସ୍ସନାପାଦିକା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ। ୱିପସ୍ସନାତି ସତ୍ତୱିଧା ଅନୁପସ୍ସନା। ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଞ୍ହି ପୂରେନ୍ତସ୍ସ, ସପ୍ପାଯଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ, କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଖଲନପକ୍ଖଲନଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାପାଦିକାସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ, ସତ୍ତୱିଧଂ ଅନୁପସ୍ସନଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଫଲଂ ଦେତି।

‘‘ଯଥା ହି ମଧୁରଂ ଅମ୍ବପକ୍କଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁକାମୋ ଅମ୍ବପୋତକସ୍ସ ସମନ୍ତା ଉଦକକୋଟ୍ଠକଂ ଥିରଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧତି, ଘଟଂ ଗହେତ୍ୱା କାଲେନ କାଲଂ ଉଦକଂ ଆସିଞ୍ଚତି, ଉଦକସ୍ସ ଅନିକ୍ଖମନତ୍ଥଂ ମରିଯାଦଂ ଥିରଂ କରୋତି। ଯା ହୋତି ସମୀପେ ୱଲ୍ଲି ୱା ସୁକ୍ଖଦଣ୍ଡକୋ ୱା କିପିଲ୍ଲିକପୁଟୋ ୱା ମକ୍କଟକଜାଲଂ ୱା, ତଂ ଅପନେତି, ଖଣିତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା କାଲେନ କାଲଂ ମୂଲାନି ପରିଖଣତି, ଏୱମସ୍ସ ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ ଇମାନି ପଞ୍ଚ କାରଣାନି କରୋତୋ ସୋ ଅମ୍ବୋ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଫଲଂ ଦେତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରୁକ୍ଖସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ କୋଟ୍ଠକବନ୍ଧନଂ ୱିଯ ହି ସୀଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, କାଲେନ କାଲଂ ଉଦକସିଞ୍ଚନଂ ୱିଯ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ମରିଯାଦାଯ ଥିରଭାୱକରଣଂ ୱିଯ ସମଥୋ, ସମୀପେ ୱଲ୍ଲିଆଦୀନଂ ହରଣଂ ୱିଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଖଲନପକ୍ଖଲନଚ୍ଛେଦନଂ, କାଲେନ କାଲଂ ଖଣିତ୍ତିଂ ଗହେତ୍ୱା ମୂଲଖଣନଂ ୱିଯ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ଭାୱନା, ତେହି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ଅନୁଗ୍ଗହିତସ୍ସ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖସ୍ସ ମଧୁରଫଲଦାନକାଲୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ଧମ୍ମେହି ଅନୁଗ୍ଗହିତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଅରହତ୍ତଫଲଦାନଂ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଲଦ୍ଧୂପକାରାତି ଯଥାରହଂ ନିସ୍ସୟାଦିୱସେନ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟା। ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଅନୁଗ୍ଗହିତଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀସୁ ଚ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି । ଅନନ୍ତରସ୍ସ ହି ୱିଧି ପଟିସେଧୋ ୱା, ଅଗ୍ଗଫଲସମାଧିମ୍ହି ତସ୍ସରିକ୍ଖାରଧମ୍ମେସୁଯେୱ ଚ କେୱଲୋ ଚେତୋପରିୟାୟୋ ନିରୁଳ୍ହୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଫଲକ୍ଖଣେତି ଅନନ୍ତରଂ କାଲନ୍ତରେ ଚାତି ଦୁୱିଧେପି ଫଲକ୍ଖଣେ। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ସବ୍ବସଂକିଲେସେହି ଚେତୋୱିମୁଚ୍ଚତି ଏତାୟାତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଫଲଧମ୍ମା। ତେନାହ "ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଫଲଂ ଅସ୍ସାତି, ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଫଲଂ ଆନିସଂସୋ"ତି। ସବ୍ବକିଲେସେହି ଚେତସୋ ୱିମୁଚ୍ଚନସଙ୍ଖାତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନସଞ୍ଞିତଂ ପହାନଂ ଫଲଂ ଆନିସଂସୋ ଚାତି ଯୋଜନା। ଇଧ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ପହାନମତ୍ତଂ ଗହିତଂ, ପୁବ୍ବେ ପହାୟକଧମ୍ମା। ଅଞ୍ଞଥା ଫଲଧମ୍ମା ଏୱ ଆନିସଂସୋତି ଗୟ୍ହମାନେ ପୁନୱଚନଂ ନିରତ୍ଥକଂ ସିୟା। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଫଲାନିସଂସାତି ଏତ୍ଥାପି ଏୱମେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା ସୀଲସଭାୱତ୍ତା ୱିସେସତୋ ସମାଧିସ୍ସ ଉପକାରା, ତଥା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ଝାନସଭାୱତ୍ତା। ତଥା ହି ସୋ "ଅପ୍ପନା"ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ସମ୍ମାସତିସମ୍ମାୱାୟାମା ପନ ସମାଧିପକ୍ଖିୟା ଏୱାତି ଆହ "ଅୱସେସା ଧମ୍ମା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା"ତି।

ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲନ୍ତି ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ସୁତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଆରୋଚନୱସେନ ସହ କଥନଂ ସଂକଥା, ସଂକଥାୱ ସାକଚ୍ଛା। ଇଧ ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନପ୍ପଟିବଦ୍ଧାତି ଆହ "କମ୍ମଟ୍ଠାନେ…ପେ… କଥା"ତି। ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଏକୱାରଂ ୱିଧିୟା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନଂ ଖଲନଂ, ଅନେକୱାରଂ ପକ୍ଖଲନଂ, ତଦୁଭୟସ୍ସ ୱିଚ୍ଛେଦନୀ ଅପନୟନୀ କଥା ଖଲନପକ୍ଖଲନଚ୍ଛେଦନକଥା। ପୂରେନ୍ତସ୍ସାତି ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ପାଲେନ୍ତସ୍ସ ବ୍ରୂହେନ୍ତସ୍ସ ଚ। ସୁଣନ୍ତସ୍ସାତି "ଯଥାଉଗ୍ଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଫାତିଂ ଗମିସ୍ସତୀ"ତି ଏୱଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ। ତେନେୱ ହି "ସପ୍ପାୟଧମ୍ମସ୍ସୱନ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସାତି ଭାୱନାନୁୟୋଗକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ପଞ୍ଚସୁପି ଠାନେସୁ ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥଜୋତନୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି "ଯଥା ହୀ"ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅମ୍ବୂପମା ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ।

ଉଦକକୋଟ୍ଟକନ୍ତି ଜଲାୱାଟଂ। ଥିରଂ କତ୍ୱା ବନ୍ଧତୀତି ଅସିଥିଲଂ ଦଳ୍ହଂ ନାତିମହନ୍ତଂ ନାତିଖୁଦ୍ଦକଂ କତ୍ୱା ଯୋଜେତି। ଥିରଂ କରୋତୀତି ଉଦକସିଞ୍ଚନକାଲେ ତତୋ ତତୋ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଉଦକସ୍ସ ଅନିକ୍ଖମନତ୍ଥଂ ଜଲାୱାଟପାଳିଂ ଥିରତରଂ କରୋତି। ସୁକ୍ଖଦଣ୍ଡକୋତି ତସ୍ସେୱ ଅମ୍ବଗଚ୍ଛସ୍ସ ସୁକ୍ଖକୋ ସାଖାସୀସକୋ । କିପିଲ୍ଲିକପୁଟୋତି ତମ୍ବକିପିଲ୍ଲିକପୁଟୋ। ଖଣିତ୍ତିନ୍ତି କୁଦାଲଂ। କୋଟ୍ଟକବନ୍ଧନଂ ୱିୟ ସୀଲଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ୱଡ୍ଢୂପାୟସ୍ସ ମୂଲଭାୱତୋ। ଉଦକସିଞ୍ଚନଂ ୱିୟ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଭାୱନାୟ ପରିବ୍ରୂହନତୋ। ମରିୟାଦାୟ ଥିରଭାୱକରଣଂ ୱିୟ ସମଥୋ ଯଥାୱୁତ୍ତାୟ ଭାୱନାଧିଟ୍ଠାନାୟ ସୀଲମରିୟାଦାୟ ଦଳ୍ହୀଭାୱାପାଦନତୋ। ସମାହିତସ୍ସ ହି ସୀଲଂ ଥିରତରଂ ହୋତି। ସମୀପେ ୱଲ୍ଲିଆଦୀନଂ ହରଣଂ ୱିୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଖଲନପକ୍ଖଲନଚ୍ଛେଦନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଭାୱନାୟ ୱିବନ୍ଧନାପନୟନତୋ। ମୂଲଖଣନଂ ୱିୟ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାନଂ ଭାୱନା ତସ୍ସା ୱିବନ୍ଧସ୍ସ ମୂଲଭୂତାନଂ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀନଂ ପଲିଖଣନତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସପ୍ପାୟଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତତୋ ଯଥାସୁତେ ଅତ୍ଥେ ସାକଚ୍ଛାସମାପଜ୍ଜନଂ, ତତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିସୋଧନେନ ସମଥନିବ୍ବତ୍ତି, ତତୋ ସମାହିତସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାପାରିପୂରି, ପରିପୁଣ୍ଣା ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ବ୍ରୂହେତୀତି ଏୱମେତେସଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ପରମ୍ପରାୟ ସମ୍ମୁଖା ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ ଅୟମାନୁପୁବ୍ବୀ କଥିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନୁଗ୍ଗହିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ୱିମୁତ୍ତାୟତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬। ଛଟ୍ଠେ ୱିମୁତ୍ତିୟା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ୱିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ଆୟତନାନି କାରଣାନି ୱିମୁତ୍ତାୟତନାନୀତି ଆହ – "ୱିମୁଚ୍ଚନକାରଣାନୀ"ତି। ପାଳିଅତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସାତି "ଇଧ ସୀଲଂ ଆଗତଂ, ଇଧ ସମାଧି, ଇଧ ପଞ୍ଞା"ତିଆଦିନା ତଂତଂପାଳିଅତ୍ଥଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତସ୍ସ। ପାଳିଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ତଦତ୍ଥବୋଧିନିଂ ପାଳିଂ ଯାଥାୱତୋ ଉପଧାରେନ୍ତସ୍ସ। ତରୁଣପୀତୀତି ସଞ୍ଜାତମତ୍ତା ମୁଦୁକା ପୀତି ଜାୟତି। କଥଂ ଜାୟତି? ଯଥାଦେସିତଂ ଧମ୍ମଂ ଉପଧାରେନ୍ତସ୍ସ ତଦନୁଚ୍ଛୱିକମେୱ ଅତ୍ତନୋ କାୟୱାଚାମନୋସମାଚାରଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସୋମନସ୍ସଂ ପତ୍ତସ୍ସ ପମୋଦଲକ୍ଖଣଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାୟତି। ତୁଟ୍ଠାକାରଭୂତା ବଲୱପୀତୀତି ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନାୟ ପୀତିୟା ୱସେନ ଲଦ୍ଧାସେୱନତ୍ତା ଅତିୱିୟ ତୁଟ୍ଠାକାରଭୂତା କାୟଚିତ୍ତଦରଥସ୍ସ ପସ୍ସମ୍ଭନସମତ୍ଥତାୟ ପସ୍ସଦ୍ଧିୟା ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥା ବଲପ୍ପତ୍ତା ପୀତି ଜାୟତି। ଯସ୍ମା ନାମକାୟେ ପସ୍ସଦ୍ଧେ ରୂପକାୟୋପି ପସ୍ସଦ୍ଧୋ ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା "ନାମକାୟୋ ପସ୍ସମ୍ଭତୀ"ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁଖଂପଟିଲଭତୀତି ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତସମାଧାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଚେତସିକଂ ନିରାମିସସୁଖଂ ପଟିଲଭତି ୱିନ୍ଦତି। ସମାଧିୟତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ନ ଯୋ କୋଚି ସମାଧି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଅଥ ଖୋ ଅନୁତ୍ତରସମାଧୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅରହତ୍ତ…ପେ… ସମାଧିୟତୀ"ତି ଆହ। "ଅୟଂ ହୀ"ତିଆଦି ତସ୍ସଂ ଦେସନାୟଂ ତାଦିସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିପଟିଲାଭସ୍ସ କାରଣଭାୱୱିଭାୱନଂ, ଯଂ ତଥା ୱିମୁତ୍ତାୟତନଭାୱୋ। ଓସକ୍କିତୁନ୍ତି ଦସ୍ସିତୁଂ।

ସମାଧିଯେଵ ସମାଧିନିମିତ୍ତନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନପାଠଈଯା ଆରୁଳ୍ହୋ ସମାଧି ଏଵ ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭାଵନାସମାଧିସ୍ସ କାରଣଭାଵତୋ ସମାଧିନିମିତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଆଚରିଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେ''ତିଆଦି।

ଵିମୁତ୍ତାଯତନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସମାଧିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୭। ସତ୍ତମେ ସବ୍ବସୋ କିଲେସଦୁକ୍ଖଦରଥପରିଳାହାନଂ ଵିଗତତ୍ତା ସାତିସଯମେତ୍ଥ ସୁଖନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ''ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ସୁଖତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ''ତି। ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ଵସେନ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଲଦ୍ଧାସେଵନତାଯ ସନ୍ତପଣୀତତରଭାଵପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ପୁରିମୋ…ପେ… ସୁଖଵିପାକୋ''ତି। କିଲେସପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯାତି କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନେନ ଲଦ୍ଧତ୍ତା। ''କିଲେସପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭାଵନ୍ତି କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନଭାଵଂ। ଲଦ୍ଧତ୍ତା ପତ୍ତତ୍ତା ତବ୍ଭାଵଂ ଉପଗତତ୍ତା। ଲୋକିଯସମାଧିସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକାନି ନୀଵରଣପଠମଜ୍ଝାନନିକନ୍ତିଆଦୀନି ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବାନି, ଅଞ୍ଞେ କିଲେସା ଵାରେତବ୍ବା। ଇମସ୍ସ ପନ ଅରହତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧସବ୍ବକିଲେସତ୍ତା ନ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ଵାରେତବ୍ବଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୀତି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ସମାପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଚ ଅପ୍ପଯୋଗେନ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅପ୍ପିତତ୍ତା ଚ ଅପରିହାନିଵସେନ ଵା ଅପ୍ପିତତ୍ତା ନ ସସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗୟ୍ହଵାରିତଗତୋ। ସତିଵେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତତାତି ଏତେନ ଅପ୍ପଵତ୍ତମାନାଯପି ସତିଯା ସତିବହୁଲତାଯ ସତୋ ଏଵ ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଵସେନାତି ଏତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସତିଯା ସତୋତି ଦସ୍ସେତି। ସେସେସୂତି ଞାଣେସୁ।

ସମାଧିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୯। ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୨୮-୨୯। ଅଟ୍ଠମେ କରୋ ଵୁଚ୍ଚତି ପୁପ୍ଫସମ୍ଭଵଂ ''ଗବ୍ଭାସଯେ କିରୀଯତୀ''ତି କତ୍ଵା। କରତୋ ଜାତୋ କାଯୋ କରଜକାଯୋ, ତଦୁପନିସ୍ସଯୋ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପସମୁଦାଯୋ। କାମଂ ନାମକାଯୋପି ଵିଵେକଜେନ ପୀତିସୁଖେନ ତଥାଲଦ୍ଧୂପକାରୋ, ''ଅଭିସନ୍ଦେତୀ''ତିଆଦିଵଚନତୋ ପନ ରୂପକାଯୋ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ଇମଂ କରଜକାଯ''ନ୍ତି। ଅଭିସନ୍ଦେତୀତି ଅଭିସନ୍ଦନଂ କରୋତି। ତଂ ପନ ଅଭିସନ୍ଦନଂ ଝାନମଯେନ ପୀତିସୁଖେନ କରଜକାଯସ୍ସ ତିନ୍ତଭାଵାପାଦନଂ ସବ୍ବତ୍ଥକମେଵ ଲୂଖଭାଵାପନଯନନ୍ତି ଆହ ''ତେମେତୀ''ତିଆଦି। ତଯିଦଂ ଅଭିସନ୍ଦନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଯଥାଵୁତ୍ତପୀତିସୁଖସମୁଟ୍ଠାନେହି ପଣୀତରୂପେହି କାଯସ୍ସ ପରିପ୍ଫୁରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରିସନ୍ଦେତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ସବ୍ବଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବାଵା, ତସ୍ସ ସବ୍ବାଵତୋ। ଅଵଯଵାଵଯଵିସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଵଯଵିନି ସାମିଵଚନନ୍ତି ଅଵଯଵଵିସଯୋ ସବ୍ବ-ସଦ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସଵତୋ''ତି। ଅଫୁଟଂ ନାମ ନ ହୋତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ କମ୍ମଜରୂପଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଜରୂପସ୍ସ ଅଭିବ୍ୟାପନତୋ। ତେନାହ ''ଉପାଦିନ୍ନକସନ୍ତତୀ''ତିଆଦି।

ଛେକୋତି କୁସଲୋ। ତଂ ପନସ୍ସ କୋସଲ୍ଲଂ ନହାନୀଯଚୁଣ୍ଣାନଂ କରଣେ ପିଣ୍ଡିକରଣେ ଚ ସମତ୍ଥତାଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ପଟିବଲୋ''ତିଆଦି। କଂସ-ସଦ୍ଦୋ ''ମହତିଯା କଂସପାତିଯା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୬୧) ସୁଵଣ୍ଣେ ଆଗତୋ।''କଂସୋ ଉପହତୋ ଯଥା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୩୪) କିତ୍ତିମଲୋହେ। କତ୍ଥଚି ପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତେ ''ଉପକଂସୋ ନାମ ରାଜାସି, ମହାକଂସସ୍ସ ଅତ୍ରଜୋ''ତିଆଦି (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୪।୧୦।୧୬୪ ଘଟପଣ୍ଡିତଜାତକଵଣ୍ଣନା)। ଇଧ ପନ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଲୋହେତି ଆହ ''ଯେନ କେନଚି ଲୋହେନ କତଭାଜନେ''ତି। ସ୍ନେହାନୁଗତାତି ଉଦକସିନେହେନ ଅନୁପ୍ପଵିସନଵସେନ ଗତା ଉପଗତା। ସ୍ନେହପରେତାତି ଉଦକସିନେହେନ ପରିତୋ ଗତା ସମନ୍ତତୋ ଫୁଟା। ତତୋ ଏଵ ସନ୍ତରବାହିରା ଫୁଟା ସ୍ନେହେନ। ଏତେନ ସବ୍ବସୋ ଉଦକେନ ତେମିତଭାଵମାହ। ନ ଚ ପଗ୍ଘରିଣୀତି ଏତେନ ତିନ୍ତସ୍ସପି ତସ୍ସ ଘନଥଦ୍ଧଭାଵଂ ଵଦତି। ତେନାହ ''ନ ବିନ୍ଦୁବିନ୍ଦୂ''ତିଆଦି।

ତାହି ତାହି ଉଦକସିରାହି ଉବ୍ଭିଜ୍ଜତୀତି ଉବ୍ଭିଦଂ, ଉବ୍ଭିଦଂ ଉଦକଂ ଏତସ୍ସାତି ଉବ୍ଭିଦୋଦକୋ। ଉବ୍ଭିନ୍ନୋଦକୋତି ନଦୀତୀରେ ଖତକୂପକୋ ଵିଯ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜନକୋଦକୋ। ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନୋଦକୋତି ଧାରାଵସେନ ଉଟ୍ଠହନୋଦକୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଉବ୍ଭିଦୋଦକୋଵ ରହଦୋ ଗହିତୋ, ନ ଇତରୋତି ଆହ ''ହେଟ୍ଠା ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନୋଦକଞ୍ହି''ତିଆଦି। ଧାରାନିପାତବୁବ୍ବୁଳକେହୀତି ଧାରାନିପାତେହି ଚ ଉଦକବୁବ୍ବୁଳକେହି ଚ। ''ଫେଣପଟଲେହି ଚା''ତି ଵତ୍ତବ୍ବଂ, ସନ୍ନିସିନ୍ନମେଵ ଅପରିକ୍ଖୋଭିତତାଯ ନିଚ୍ଚଲମେଵ, ସୁପ୍ପସନ୍ନମେଵାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସନ୍ତି ''ଅଭିସନ୍ଦେତୀ''ତିଆଦିକଂ।

ଉପ୍ପଲାନୀତି ଉପ୍ପଲଗଚ୍ଛାନି। ସେତରତ୍ତନୀଲେସୂତି ଉପ୍ପଲେସୁ, ସେତୁପ୍ପଲରତ୍ତୁପ୍ପଲନୀଲୁପ୍ପଲେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉପ୍ପଲଂ ଉପ୍ପଲମେଵ ସାମଞ୍ଞଗ୍ଗହଣତୋ। ସତପତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ-ସଦ୍ଦୋ ବହୁପରିଯାଯୋ ''ସତଗ୍ଘୀ''ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ। ତେନ ଅନେକସତପତ୍ତସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ

ହୋତି। ଲୋକେ ପନ ରତ୍ତଂ ପଦୁମଂ, ସେତଂ ପୁଣ୍ଡରୀକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯାୱ ଅଗ୍ଗା ଯାୱ ଚ ମୂଲା ଉଦକେନ ଅଭିସନ୍ଦନାଦିସମ୍ଭୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉଦକାନୁଗ୍ଗତଗ୍ଗହଣଂ। ଇଧ ଉପ୍ପଲାଦୀନି ୱିଯ କରଜକାଯୋ, ଉଦକଂ ୱିଯ ତତିଯଜ୍ଝାନସୁଖଂ।

ଯସ୍ମା ପରିସୁଦ୍ଧେନ ଚେତସାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତମାହ, ତଞ୍ଚ ରାଗାଦିଉପକ୍କିଲେସମଲାପଗମତୋ ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ ନିମ୍ମଲଂ, ତସ୍ମା ଆହ ''ନିରୁପକ୍କିଲେସଟ୍ଠେନ ପରିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ପାରିସୁଦ୍ଧିଯା ଏୱ ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ ପରିଯୋଦାତତା ସୁଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ନିଘଂସନେନ ପଭସ୍ସରତା ୱିଯ, ତସ୍ମା ଆହ ''ପଭସ୍ସରଟ୍ଠେନ ପରିଯୋଦାତଂ ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଇଦନ୍ତି ଓଦାତୱଚନଂ। ଉତୁଫରଣହେନ୍ତି ଉତୁନୋ ଫରଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଉତୁଫରଣଂ ନ ହୋତି ସେସନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ତଙ୍ଖଣେ...ପେ... ବଲୱଂ ହୋତୀ''ତି। ୱତ୍ଥଂ ୱିଯ କରଜକାଯୋତି ଯୋଗିନୋ କରଜକାଯୋ ୱତ୍ଥଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଉତୁଫରଣସଦିସେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖେନ ଫରିତବ୍ବତ୍ତା। ପୁରିସସ୍ସ ସରୀରଂ ୱିଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଉତୁଫରଣଟ୍ଠାନିଯସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ପରିସୁଦ୍ଧେନ ଚେତସା''ତି ଚେତୋଗହଣେନ ଝାନସୁଖଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଉତୁଫରଣଂ ୱିଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖ''ନ୍ତି। ନନୁ ଚ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ସୁଖମେୱ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ସାତଲକ୍ଖଣସନ୍ତସଭାୱତ୍ତା ପନେତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖା ''ସୁଖ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୩୨) ''ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତା''ତି।

ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସମାଧିସ୍ସ ସରୂପଦସ୍ସନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନିମିତ୍ତଂ। ସମଭରିତୋତି ସମପୁଣ୍ଣୋ।

ମଣ୍ଡଭୂମୀତି ପପାୱଣ୍ଣଭୂମି। ଯତ୍ଥ ସଲିଲସିଞ୍ଚନେନ ୱିନାୱ ସସ୍ସାନି ଠିତାନି ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଯୁଗେ ଯୋଜେତବ୍ବାନି ଯୋଗ୍ଗାନି, ତେସଂ ଆଚରିଯୋ ଯୋଗ୍ଗାଚରିଯୋ। ତେସଂ ସିକ୍ଖାପନତୋ ହତ୍ଥିଆଦଯୋପି ''ଯୋଗ୍ଗା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ପାଠଇଯଂ ''ଅସ୍ସଦମ୍ମସାରଥୀ''ତି। ଯେନ ଯେନାତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଯେନ ଯେନ ମଗ୍ଗେନ। ଯଂ ଯଂ ଗତିନ୍ତି ଜୱସମଜୱାଦିଭେଦାସୁ ଗତୀସୁ ଯଂ ଯଂ ଗତିଂ। ନୱମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ନାଗିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦। ଦସମେ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦାତି ଉଦ୍ଧଂ ଉଗ୍ଗତତ୍ତା ଉଚ୍ଚୋ ପତ୍ଥଟୋ ମହନ୍ତୋ ୱିନିବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ ସଦ୍ଦୋ ଏତେସନ୍ତି ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦା। ୱଚୀଘୋସୋପି ହି ବହୂହି ଏକଜ୍ଝଂ ପୱତ୍ତିତୋ ଅତ୍ଥତୋ ସଦ୍ଦତୋ ଚ ଦୁରୱବୋଧୋ କେୱଲଂ ମହାନିଗ୍ଘୋସୋ ଏୱ ହୁତ୍ୱା ସୋତପଥମାଗଚ୍ଛତି। ମଚ୍ଛୱିଲୋପେତି ମଚ୍ଛାନଂ ୱିଲୁମ୍ପିତ୍ୱା ୱିଯ ଗହଣେ, ମଚ୍ଛାନଂ ୱା ୱିଲୁମ୍ପନେ। କେୱଟ୍ଟାନଞ୍ହି ମଚ୍ଛପଚ୍ଛିଠପିତଟ୍ଠାନେ ମହାଜନୋ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ''ଇଧ ଅଞ୍ଞଂ ଏକଂ ମଚ୍ଛଂ ଦେହି, ଏକଂ ମଚ୍ଛଫାଲଂ ଦେହୀ''ତି, ''ଏତସ୍ସ ତେ ମହା ଦିନ୍ନୋ, ମଯ୍ହଂ ଖୁଦ୍ଦକୋ''ତି ଏୱଂ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦଂ ମହାସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି। ମଚ୍ଛଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଜାଲେ ପକ୍ଖିତ୍ତେପି ତସ୍ମିଂ ଠାନେ କେୱଟ୍ଟା ଚେୱ ଅଞ୍ଞେ ଚ ''ପୱିଟ୍ଠୋ ଗହିତୋ''ତି ମହାସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସୁଚିସୁଖନ୍ତି କାଯାସୁଚିସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା କିଲେସାସୁଚିସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ଚ ଅସୁଚିସନ୍ନିସ୍ସିତସୁଖଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖସ୍ସାତି କାମତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ। ପୱିୱେକସୁଖସ୍ସାତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକତୋ କିଲେସସଙ୍ଗଣିକତୋ ଚ ୱିଗତସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ। ଉପସମସୁଖସ୍ସାତି ରାଗାଦିୱୂପସମାୱହସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ। ସମ୍ବୋଧସୁଖନ୍ତି ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମ୍ବୋଧସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥାଯ ସୁଖଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ନାଗିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ସୁମନଵଗ୍ଗୋ

୧। ସୁମନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୧। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ସତକ୍କକୂତି ସତସିଖରୋ, ଅନେକକୂଟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ତସ୍ସ ମହାମେଘଭାଵଦସ୍ସନଂ। ସୋ ହି ମହାଵସ୍ସଂ ଵସ୍ସତି। ତେନେଵାହ – ''ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଉଟ୍ଠିତେନ ଵଲାହକକୂଟସତେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନୋତି ଏତ୍ଥ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ। ସୋ ହି ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ ''ଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଯଦିପି ତଂ ଗୋତ୍ରଭୁ ପଠମତରଂ ପସ୍ସତି, ଦିସ୍ଵା ପନ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ କିଲେସପ୍ପହାନସ୍ସ ଅକରଣତୋ ନ ତଂ ''ଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଆଵଜ୍ଜନଟ୍ଠାନିଯଞ୍ହି ତଂ ଞାଣଂ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତାସାମଞ୍ଞେନ ଚେତଂ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ନିବ୍ବାନପ୍ପଟିଵିଜ୍ଝନେନ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଭାଵନଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଂ, ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚକରଣେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଦସ୍ସନଂ ତଦଭିସମଯୋତି ନତ୍ଥେତ୍ଥ ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ ଦସ୍ସନଭାଵାପତ୍ତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵ।

ସୁମନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଚୁନ୍ଦୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୨। ଦୁତିଯେ ''ଅରିଯକନ୍ତେହି ସୀଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୫।୧୭୯) ଅରିଯକନ୍ତାନୀତି ପଞ୍ଚସୀଲାନି ଆଗତାନି। ଅରିଯକନ୍ତାନି ହି ପଞ୍ଚସୀଲାନି ଅରିଯାନଂ କନ୍ତାନି ପିଯାନି, ଭଵନ୍ତରଗତାପି ଅରିଯା ତାନି ନ ଵିଜହନ୍ତି। ଇଧ ପନ ''ଯାଵତା, ଚୁନ୍ଦ, ସୀଲାନି ଅରିଯକନ୍ତାନି ସୀଲାନି, ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି…ପେ… ଅଗ୍ଗେ ତେ ପରିପୂରକାରିନୋ''ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା ମଗ୍ଗଫଲାନି ସୀଲାନି ଅଧିପ୍ପେତାନୀତି ଆହ ''ଅରିଯକନ୍ତାନି ସୀଲାନୀତି ମଗ୍ଗଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ସୀଲାନୀ''ତି।

ଚୁନ୍ଦୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଉଗ୍ଗହସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୩। ତତିଯେ ସବ୍ବପଠମଂ ଉଟ୍ଠାନସୀଲାତି ରତ୍ତିଯା ଵିଭାଯନଵେଲାଯ ସାମିକେ ପରିଜନେ ସେଯ୍ୟାଯ ଅଵୁଟ୍ଠିତେ ସବ୍ବପଠମଂ ଉଟ୍ଠାନସୀଲା। ସାମିକଂ ଦିସ୍ଵା ନିସିନ୍ନାସନତୋ ଅଗ୍ଗିଦଡ୍ଢା ଵିଯ ପଠମମେଵ ଵୁଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଵା ପୁବ୍ବୁଟ୍ଠାଯିନିଯୋ। କିଂକାରନ୍ତି କିଂକରଣୀଯଂ, କିଂକରଣଭାଵେନ ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା କାତବ୍ବଵେଯ୍ୟାଵଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପଟିସ୍ସୁଣନ୍ତା ଵିଚରନ୍ତୀତି କିଂକାରପ୍ପଟିସ୍ସାଵିନିଯୋ। ମନାପଂଯେଵ କିରିଯଂ କରୋନ୍ତି ସୀଲେନାତି ମନାପଚାରିନିଯୋ। ପିଯମେଵ ଵଦନ୍ତି ସୀଲେନାତି ପିଯଵାଦିନିଯୋ।

ତତ୍ରୁପାଯାଯାତି ତତ୍ର କମ୍ମେ ସାଧେତବ୍ବୌପାଯଭୂତାଯ ଵୀମଂସାଯ। ତେନାହ ''ତସ୍ମିଂ ଉଣ୍ଣାକପ୍ପାସସଂଵିଧାନେ''ତିଆଦି। ଅଲଂ କାତୁନ୍ତି କାତୁଂ ସମତ୍ଥା। ଅଲଂ ସଂଵିଧାତୁନ୍ତି ଵିଚାରେତୁଂ ସମତ୍ଥା। ତେନାହ ''ଅଲଂ କାତୁଂ ଅଲଂ ସଂଵିଧାତୁନ୍ତି ଅତ୍ତନା କାତୁମ୍ପି ପରେହି କାରାପେତୁମ୍ପୀ''ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵ।

ଉଗ୍ଗହସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୫। ସୀହସେନାପତିସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୩୪-୩୫। ଚତୁତ୍ଥେ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତି ଅସମ୍ପରାଯିକତାଯ ସାମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଯଂ ଅନୁଭଵିତବ୍ବଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ସବ୍ବାମତ୍ତକେନେଵ ତିଟ୍ଠତୀତି ''ଦାନଂ ନାମ ସାଧୁ ସୁନ୍ଦରଂ, ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପଣ୍ଡିତେହି ପସତ୍ଥ''ନ୍ତି ଏଵଂ ସବ୍ବାମତ୍ତକେନେଵ ନ ତିଟ୍ଠତି। ଯଂ ଦାନଂ ଦେତୀତି ଯଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ପରସ୍ସ ଦେତି। ତସ୍ସ ପତି ହୁତ୍ଵାତି ତବ୍ବିସଯଂ ଲୋଭଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଭିଭଵନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଅଧିପତି ହୁତ୍ଵା ଦେତି। ତେନ ଅନଧିଭଵନୀଯତ୍ତା ନ ଦାସୋ ନ ସହାଯୋତି। ତତ୍ଥ ତଦୁଭଯଂ ଅନ୍ଵଯତୋ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଦାସୋ ହୁତ୍ଵା ଦେତି ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟସ୍ସ ଉପଗତତ୍ତା। ସହାଯୋ ହୁତ୍ଵା ଦେତି ତସ୍ସ ପିଯଭାଵାଵିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ। ସାମୀ ହୁତ୍ଵା ଦେତି ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟତୋ ଅତ୍ତାନଂ ମୋଚେତ୍ଵା ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପଵତ୍ତନତୋ। ଅଥ ଵା

ଯୋ ଦାନସୀଲତାଯ ଦାଯକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସୋ ଦାନେ ପଓତ୍ତିଭେଦେନ ଦାନଦାସୋ, ଦାନସହାଯୋ, ଦାନପତୀତି ତିପ୍ପକାରୋ ହୋତି। ତଦସ୍ସ ତିପ୍ପକାରତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଦାନଂ, ଅନ୍ନପାନାଦି।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ତଣ୍ହାଧିପନ୍ନତାଯ ତସ୍ସ ୱସେନ ୱତ୍ତନତୋ ଦାସୋ ୱିଯ ହୋତି। ଯଂ ପରେସଂ ଦୀଯତି, ତତ୍ଥାପି ଅନ୍ନପାନସାମଞ୍ଞେନ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦାନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମସ୍ସ ଦାସୋ ହୁତ୍ୱା’’ତି। ସହାଯୋ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବସ୍ସ ପରେସଂ ଦାତବ୍ବସ୍ସ ଚ ସମସମଂ ଠପନତୋ। ପତି ହୁତ୍ୱା ଦେତି ସଯଂ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେ ଅୱତ୍ତିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତାପନତୋ। ଅପରୋ ନଯୋ – ଯୋ ଅତ୍ତନା ପଣୀତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପରେସଂ ନିହୀନଂ ଦେତି, ସୋ ଦାନଦାସୋ ନାମ ତନ୍ନିମିତ୍ତନିହୀନଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଯୋ ଯାଦିସଂ ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ତାଦିସମେୱ ପରେସଂ ଦେତି, ସୋ ଦାନସହାଯୋ ନାମ ତନ୍ନିମିତ୍ତହୀନାଧିକଭାୱୱିୱଜ୍ଜନେନ ସଦିସଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଯୋ ଅତ୍ତନା ନିହୀନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପରେସଂ ପଣୀତଂ ଦେତି, ସୋ ଦାନପତି ନାମ ତନ୍ନିମିତ୍ତସେଟ୍ଠଭାୱାପତ୍ତିତୋ।

ନିତ୍ତେଜଭୂତୋ ତେଜହାନିପ୍ପତ୍ତିଯା। ସହ ବ୍ଯତି ଗଚ୍ଛତୀତି ସହବ୍ଯୋ, ସହପୱତ୍ତନକୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସହବ୍ଯତା, ସହପୱତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସହଭାୱଂ ଏକୀଭାୱଂ ଗତା’’ତି। ଅସିତସ୍ସାତି ୱା ଅବନ୍ଧସ୍ସ, ତଣ୍ହାବନ୍ଧନେନ ଅବନ୍ଧସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସୀହସେନାପତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୭। କାଲଦାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୬-୩୭। ଛଟ୍ଠେ ଆରାମତୋତି ଫଲାରାମତୋ। ପଠମୁପ୍ପନ୍ନାନୀତି ସବ୍ବପଠମଂ ସୁଜାତାନି। ଭାସିତଞ୍ଞୂତି ଭିକ୍ଖୂ ଘରଦ୍ୱାରେ ଠିତା କିଞ୍ଚାପି ତୁଣ୍ହୀ ହୋନ୍ତି, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ‘‘ଭିକ୍ଖଂ ଦେଥା’’ତି ୱଦନ୍ତି ନାମ ଅରିଯାଯ ଯାଚନାଯ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅରିଯା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏସା ଅରିଯାନଂ ଯାଚନା’’ତି। ତତ୍ର ଯେ ‘‘ମଯଂ ପଚାମ, ଇମେ ନ ପଚନ୍ତି, ପଚମାନେ ପତ୍ୱା ଅଲଭନ୍ତା କୁହିଂ ଲଭିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମଂ ସଂୱିଭଜନ୍ତି, ତେ ଭାସିତଞ୍ଞୂ ନାମ ଞତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ କରଣତୋ। ଯୁତ୍ତପ୍ପତ୍ତକାଲେତି ଦାତୁଂ ଯୁତ୍ତପ୍ପତ୍ତକାଲେ। ଅପ୍ପଟିୱାନଚିତ୍ତୋତି ଅନିୱତ୍ତନଚିତ୍ତୋ। ସତ୍ତମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

କାଲଦାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮। ଅଟ୍ଠମେ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୀତି ‘‘ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ସୁଖୀ ହୋନ୍ତୁ ଅୱେରା ଅବ୍ଯାପଜ୍ଜା’’ତି ଏୱଂ ହିତଫରଣେନ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଅପିଚ ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ଗେହଂ ଅଞ୍ଞେ ସୀଲୱନ୍ତେ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ଗହେତ୍ୱା ପୱିସନ୍ତାପି ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ନାମ। ନୀଚୱୁତ୍ତିନ୍ତି ପଣିପାତସୀଲଂ। କୋଧମାନଥଦ୍ଧତାଯ ରହିତନ୍ତି କୋଧମାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଯୋ ଥଦ୍ଧଭାୱୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାତଲକ୍ଖଣୋ, ତେନ ୱିରହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋରଚ୍ଚେନାତି ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସୋରଚ୍ଚଂ? ଯୋ କାଯିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, କାଯିକୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୋରଚ୍ଚଂ। ସବ୍ବୋପି ସୀଲସଂୱରୋ ସୋରଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଏୱମାଗତେନ ସୀଲସଂୱରସଙ୍ଖାତେନ ସୋରତଭାୱେନ। ସଖିଲନ୍ତି ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସାଖଲ୍ଯଂ? ଯା ସା ୱାଚା ଥଦ୍ଧକା କକ୍କସା ଫରୁସା କଟୁକା ଅଭିସଜ୍ଜନୀ କୋଧସାମନ୍ତା ଅସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକା, ତଥାରୂପିଂ ୱାଚଂ ପହାଯ ଯା ସା ୱାଚା ନେଲା କଣ୍ଣସୁଖା ପେମନୀଯା ହଦଯଙ୍ଗମା ପୋରୀ ବହୁଜନକନ୍ତା ବହୁଜନମନାପା, ତଥାରୂପିଂ ୱାଚଂ ଭାସିତା ହୋତି। ଯା ତତ୍ଥ ସଣ୍ହୱାଚତା ସଖିଲୱାଚତା ଅଫରୁସୱାଚତା, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସାଖଲ୍ଯ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୩୫୦) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ସମ୍ମୋଦକମୁଦୁଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତଂ। ତେନାହ ‘‘ସଖିଲନ୍ତି ସମ୍ମୋଦକ’’ନ୍ତି।

ସଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ପୁତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୯-୪୦। ନୱମେ ଭତୋତି ପୋସିତୋ। ତଂ ପନ ଭରଣଂ ଜାତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସୁଖପଚ୍ଚଯୂପହରଣେନ ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚଯାପହରଣେନ ଚ ପୱତ୍ତିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅମ୍ହେହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥପାଦୱଡ୍ଢନାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମୁଖେନ ସିଙ୍ଘାନିକାପନଯନନହାପନମଣ୍ଡନାଦିଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ତକଂ ଖେତ୍ତାଦିଂ ଅୱିନାସେତ୍ୱା ରକ୍ଖିତଂ ତେସଂ ପରମ୍ପରାଯ ଠିତିଯା କାରଣଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ସନ୍ତକଂ…ପେ… କୁଲୱଂସୋ ଚିରଂ ଠସ୍ସତୀ’’ତି। ସଲାକଭତ୍ତାଦୀନି ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ସଲାକଭତ୍ତାଦୀନି ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ଯସ୍ମା ଦାଯଜ୍ଜପ୍ପଟିଲାଭସ୍ସ ଯୋଗ୍ଗଭାୱେନ

ୱତ୍ତମାନୋୟେୱ ଦାୟସ୍ସ ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ନ ଇତରୋତି ଆହ ‘‘କୁଲୱଂସାନୁରୂପାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା’’ତିଆଦି । ଅତ୍ତନା ଦାୟଜ୍ଜାରହଂ କରୋନ୍ତୋତି ଅତ୍ତାନଂ ଦାୟଜ୍ଜାରହଂ କରୋନ୍ତୋ। ମାତାପିତରୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଓୱାଦେ ଅୱତ୍ତମାନେ ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନେ ଦାରକେ ୱିନିଚ୍ଛୟଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅପୁତ୍ତେ କରୋନ୍ତି, ତେ ଦାୟଜ୍ଜାରହା ନ ହୋନ୍ତି। ଓୱାଦେ ୱତ୍ତମାନେ ପନ କୁଲସନ୍ତକସ୍ସ ସାମିକେ କରୋନ୍ତି। ତତିୟଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି ମତଦିୱସତୋ ତତିୟଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ଦସମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପୁତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସୁମନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ମୁଣ୍ଡରାଜୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଆଦିଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୧-୪୨। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯାଧିଗତେହୀତି ୱା ଉଟ୍ଠାନେନ ଚ ୱୀରିଯେନ ଚ ଅଧିଗତେହି। ତତ୍ଥ ଉଟ୍ଠାନନ୍ତି କାଯିକଂ ୱୀରିଯଂ। ୱୀରିଯନ୍ତି ଚେତସିକନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଉଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱା ଭୋଗୁପ୍ପାଦନେ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତତା। ୱୀରିଯଂ ତଜ୍ଜୋ ଉସ୍ସାହୋ। ପୀଣିତନ୍ତି ଧାତଂ ସୁତିତ୍ତଂ। ତଥାଭୂତୋ ପନ ଯସ୍ମା ଥୂଲସରୀରୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଥୂଲଂ କରୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଆଦିଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଇଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୩। ତତିଯେ ଅପ୍ପମାଦଂ ପସଂସନ୍ତୀତି ‘‘ଏତାନି ଆଯୁଆଦୀନି ପତ୍ଥଯନ୍ତେନ ଅପ୍ପମାଦୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି ଅପ୍ପମାଦମେୱ ପସଂସନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା। ଯସ୍ମା ୱା ପୁଞ୍ଞକିରିଯାସୁ ପଣ୍ଡିତା ଅପ୍ପମାଦଂ ପସଂସନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆଯୁଆଦୀନି ପତ୍ଥଯନ୍ତେନ ଅପ୍ପମାଦୋୱ କାତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ‘‘ପୁଞ୍ଞକିରିଯାସୂ’’ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯସ୍ମା ପଣ୍ଡିତା ଅପ୍ପମାଦଂ ପସଂସନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଚ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାସୁ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଉଭୋ ଅତ୍ଥେ ଅଧିଗତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆଯୁଆଦୀନି ପତ୍ଥଯନ୍ତେନ ଅପ୍ପମାଦୋୱ କାତବ୍ବୋ। ଦୁତିଯସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ପଣ୍ଡିତା ଅପ୍ପମାଦଂ ପସଂସନ୍ତି। କତ୍ଥାତି? ପୁଞ୍ଞକିରିଯାସୁ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଯସ୍ମା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଉଭୋ ଅତ୍ଥେ ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପଣ୍ଡିତୋ, ତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥାଭିସମଯାତି ଅତ୍ଥପଟିଲାଭେନାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିହିତପଟିଲାଭେନ।

ଇଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମନାପଦାଯୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଝାନମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ମନୋମଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଏକଂ ଝାନମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଦେୱକାଯ’’ନ୍ତି। ସତିପି ହି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରମନସା ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱେ ବାହିରପଚ୍ଚଯେହି ୱିନା ମନସାୱ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ‘‘ମନୋମଯା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ରୂପାୱଚରସତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ କାମଭୱେ ଓପପାତିକସତ୍ତାନମ୍ପି ମନୋମଯଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନ, ତତ୍ଥ ବାହିରପଚ୍ଚଯେହି ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବତାସଙ୍କାଯ ଏୱ ଅଭାୱତୋ ‘‘ମନସାୱ ନିବ୍ବତ୍ତା’’ତି ଅୱଧାରଣାସମ୍ଭୱତୋ। ନିରୁଳ୍ହୋ ୱାଯଂ ଲୋକେ ମନୋମଯୱୋହାରୋ ରୂପାୱଚରସତ୍ତେସୁ। ତଥା ହି ‘‘ଅନ୍ନମଯୋ, ପାଣମଯୋ, ମନୋମଯୋ, ଆନନ୍ଦମଯୋ, ୱିଞ୍ଞାଣମଯୋ’’ତି ପଞ୍ଚଧା ଅତ୍ତାନଂ ୱେଦୱାଦିନୋପି ୱଦନ୍ତି। ଉଚ୍ଛେଦୱାଦିନୋପି ୱଦନ୍ତି ‘‘ଦିବ୍ବୋ ରୂପୀ ମନୋମଯୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୮୭)। ତୀସୁ ୱା କୁଲସମ୍ପତ୍ତୀସୂତି ବ୍ରାହ୍ମଣଖତ୍ତିଯୱେସ୍ସସଙ୍ଖାତେସୁ ସମ୍ପନ୍ନକୁଲେସୁ। ଛସୁ ୱା କାମସଗ୍ଗେସୂତି ଛସୁ କାମାୱଚରଦେୱେସୁ।

ମନାପଦାଯୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୫-୪୬। ପଞ୍ଚମେ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋତି ଆଳ୍ହକଗଣନାଯ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋ। ଯୋଜନୱସେନ ପନସ୍ସ ସଙ୍ଖା ଅତ୍ଥି ହେଟ୍ଠା ମହାପଥୱିଯା ଉପରି ଆକାସେନ ପରିସମନ୍ତତୋ ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତେନ ମଜ୍ଝେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଠିତକେହି ଦୀପପବ୍ବତପରିଯନ୍ତେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଜାନନ୍ତେନ ଯୋଜନତୋ ସଙ୍ଖାତୁଂ ସକ୍କାତି କତ୍ୱା। ମହାସରୀରମଚ୍ଛକୁମ୍ଭୀଲଯକ୍ଖରକ୍ଖସମହାନାଗଦାନୱାଦୀନଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକାନଂ ବଲୱାମୁଖପାତାଲାଦୀନଂ ଅୱିଞ୍ଞାଣକାନଂ ଭେରୱାରମ୍ମଣାନଂ ୱସେନ ବହୁଭେରୱଂ। ପୁଥୂତି ବହୂ। ସୱନ୍ତୀତି ସନ୍ଦମାନା। ଉପଯନ୍ତୀତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ଧନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୭-୪୮। ସତ୍ତମେ ସଦ୍ଧାତି ମଗ୍ଗେନାଗତା ସଦ୍ଧା। ସୀଲଞ୍ଚ ଯସ୍ସ କଲ୍ୟାଣନ୍ତି କଲ୍ୟାଣସୀଲଂ ନାମ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଅରିଯକନ୍ତଂ ସୀଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ହି କିଞ୍ଚାପି ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଏକସୀଲମ୍ପି ଅକନ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ଭୱନ୍ତରେପି ଅପ୍ପହୀନଂ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅଟ୍ଠମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଧନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। କୋସଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯। ନୱମେ ପତିତକ୍ଖନ୍ଧୋତି ସମ୍ମୁଖା କିଞ୍ଚି ଓଲୋକେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଅଧୋମୁଖୋ। ନିପ୍ପଟିଭାନୋତି ସହଧମ୍ମିକଂ କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତୁଂ ଅୱିସହନତୋ ନିପ୍ପଟିଭାନୋ ପଟିଭାନରହିତୋ।

କୋସଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ନାରଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୦। ଦସମେ ଅଜ୍ଝୋମୁଚ୍ଛିତୋତି ଅଧିମତ୍ତାଯ ତଣ୍ହାମୁଚ୍ଛାଯ ମୁଚ୍ଛିତୋ, ମୁଚ୍ଛଂ ମୋହଂ ପମାଦଂ ଆପନ୍ନୋ। ତେନାହ ''ଗିଲିତ୍ୱା…ପେ… ଅତିରେକମୁଚ୍ଛାଯ ତଣ୍ହାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି। ମହଚ୍ଚାତି ମହତିଯା। ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ମହତା ରାଜାନୁଭାୱେନା''ତି।

ନାରଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମୁଣ୍ଡରାଜୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୨। ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକଂ

(୬) ୧। ନୀୱରଣୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଆୱରଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୧-୫୨। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଆୱରନ୍ତୀତି ଆୱରଣା, ନୀୱାରଯନ୍ତୀତି ନୀୱରଣା। ଏତ୍ଥ ଚ ଆୱରନ୍ତୀତି କୁସଲଧମ୍ମୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଆଦିତୋ ପରିୱାରେନ୍ତି। ନୀୱାରଯନ୍ତୀତି ନିରୱସେସତୋ ୱାରଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ଆୱରଣୱସେନାତି ଆଦିତୋ କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିୱାରଣୱସେନ। ନୀୱରଣୱସେନାତି ନିରୱସେସତୋ ୱାରଣୱସେନାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନାପି ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଞ୍ଚ ୱା ଅଭିଞ୍ଞା ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପାତେନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ ପାତନଞ୍ଚେତ୍ଥ ତାସଂ ପଞ୍ଞାନଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନମେୱ। ଇତି ମହଗ୍ଗତାନୁତ୍ତରପଞ୍ଞାନଂ ଏକଚ୍ଚାଯ ଚ ପରିତ୍ତପଞ୍ଞାଯ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତା ନୀୱରଣଧମ୍ମା ଇତରାସଂ ସମତ୍ଥତଂ ୱିହନନ୍ତିଯେୱାତି ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣା ୱୁତ୍ତା। ଭାୱନାମନସିକାରେନ ୱିନା ପକତିଯା ମନୁସ୍ସେହି ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋତି ମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱାୱହୋ ୱା ଧମ୍ମୋ ମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ, ଅନୁଳାରଂ ପରିତ୍ତକୁସଲଂ। ଯଂ ଅସତିପି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ୱତ୍ତତି, ଯଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯାହ ''ହୀନେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ, ଖତ୍ତିଯେ ଉପପଜ୍ଜତୀ''ତି (ଜା। ୧।୮।୭୫)। ଅଲଂ ଅରିଯାଯ ଅରିଯଭାୱାଯାତି ଅଲମରିଯୋ, ଅରିଯଭାୱାଯ ସମତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଞାଣଦସ୍ସନମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋ, ଅଲମରିଯୋ ଚ ସୋ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋ ଚାତି ଅଲମରିଯଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋ।

ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଚ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପି ୱିପସ୍ସନାପି ମଗ୍ଗୋପି ଫଲମ୍ପି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣମ୍ପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ସମାନୋ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଆରାଧେତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୩୧୧) ହି ଏତ୍ଥ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନାମ। ''ଞାଣଦସ୍ସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି ଅଭିନିନ୍ନାମେତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୪) ଏତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ''ଅଭବ୍ବା ତେ ଞାଣାଯ ଦସ୍ସନାଯ ଅନୁତ୍ତରାଯ ସମ୍ବୋଧାଯା''ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୯୬) ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗୋ। ''ଅଯମଞ୍ଞୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମା ଅଲମରିଯଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋ ଅଧିଗତୋ ଫାସୁୱିହାରୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୩୨୮) ଏତ୍ଥ ଫଲଂ। ''ଞାଣଞ୍ଚ ପନ ମେ ଦସ୍ସନଂ ଉଦପାଦି, ଅକୁପ୍ପା ମେ ୱିମୁତ୍ତି, ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତି, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୬; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ''ଞାଣଞ୍ଚ ପନ ମେ ଦସ୍ସନଂ ଉଦପାଦି 'ସତ୍ତାହକାଲକତୋ ଆଳାରୋ କାଲାମୋ'''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୪; ୨।୩୪୦) ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ଇଧ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ରୂପାଯତନଂ ଜାନାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ପସ୍ସତି ଚାତି ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ। ସମ୍ମସନୂପଚାରେ ଚ ଧମ୍ମଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଞ୍ଚ ତଥା ଜାନାତି ପସ୍ସତି ଚାତି ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ୱିପସ୍ସନା। ନିବ୍ବାନଂ ଚତ୍ତାରି ୱା ସଚ୍ଚାନି ଅସମ୍ମୋହପ୍ପଟିୱେଧତୋ ଜାନାତି ପସ୍ସତି ଚାତି ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ମଗ୍ଗୋ। ଫଲଂ ପନ ନିବ୍ବାନୱସେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ମଗ୍ଗାଧିଗତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଜୋତନଟ୍ଠେନ ଞାଣଦସ୍ସନଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ଅନାୱରଣତାଯ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁତାଯ ଚ ଞାଣଦସ୍ସନଂ। ତ୍ୱାଦିଣ୍ଣକାଲୋତି ପରିଯାଦିନ୍ନକାଲୋ। ଦୁତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଆୱରଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ପଧାନିଯଙ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୩-୫୪। ତତିଯେ ପଦହତୀତି ପଦହନୋ, ଭାୱନମନୁଯୁତ୍ତୋ ଯୋଗୀ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଭାୱନାନୁଯୋଗୋ ପଦହନଭାୱୋ। ପଧାନମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଧାନିକୋ, କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା ''ପଧାନିଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆଗତତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନମ୍ପି ପଣିଧାନତୋ ପଭୁତି ଆଗତସଦ୍ଧା ଆଗମନସଦ୍ଧା ଏୱ, ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ପନ ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିଗମତୋ ସମୁଦାଗତତ୍ତା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚାପି ଅଧିଗମସଦ୍ଧା ନାମ, ଯା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା। ଅଚଲଭାୱେନାତି ପଟିପକ୍ଖେନ ଅନଧିଭୱନୀଯତ୍ତା ନିଚ୍ଚଲଭାୱେନ। ଓକପ୍ପନନ୍ତି ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ, ପସାଦୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପସାଦନୀଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସୀଦନମେୱ। ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ। ଯଥା ତେନ ପଟିୱିଦ୍ଧେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ହତ୍ଥଗତଂ ଅହୋସି, ତଥା ପଟିୱିଦ୍ଧଂ। ଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାଯ ସଦ୍ଧା ଅଚଲା ଅସମ୍ପୱେଧି, ତସ୍ସ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାଯ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଯ ତେନ ପଟିୱେଧେନ ସଦ୍ଧା ନ ତଥାତି ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବୁଦ୍ଧେ ପସନ୍ନୋ ଧମ୍ମେ ପସନ୍ନୋ ସଙ୍ଘେ ପସନ୍ନୋ''ତିଆଦି। ପଧାନୱୀରିଯଂ ଇଜ୍ଝତି ''ଅଦ୍ଧା ଇମାଯ ପଟିପଦାଯ ଜରାମରଣତୋ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମୀ''ତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପଦହନତୋ।

ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭାୱତ୍ଥୋ ‘‘ଅପ୍ପସଦ୍ଦସ୍ସ…ପେ… ଖୋ ପନା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ଅରୋଗୋ’’ତି। ସମୱେପାକିନିଯାତି ଯଥାଭୁତ୍ତମାହାରଂ ସମାକାରେନେୱ ପଚନସୀଲାଯ। ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ପଚନ୍ତୀ ହି ଗହଣୀ ଘୋରଭାୱେନ ପିତ୍ତୱିକାରାଦିୱସେନ ରୋଗଂ ଜନେତି, ସିଥିଲଂ କତ୍ୱା ପଚନ୍ତୀ ମନ୍ଦଭାୱେନ ୱାତୱିକାରାଦିୱସେନ ତେନାହ ‘‘ନାତିସୀତାଯ ନାଚ୍ଚୁଣ୍ହାଯା’’ତି। ଗହଣିତେଜସ୍ସ ମନ୍ଦପଟୁତାୱସେନ ସତ୍ତାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ସୀତୁଣ୍ହସହତାତି ଆହ ‘‘ଅତିସୀତଲଗ୍ଗହଣିକୋ’’ତିଆଦି। ଯାଥାୱତୋ ଅଜ୍ଝଯଦେସନା ଅତ୍ତନୋ ଆୱିକରଣଂ ନାମାତି ଆହ ‘‘ଯଥାଭୂତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଗୁଣଂ ପକାସେତା’’ତି। ଉଦଯତ୍ଥଗାମିନିଯାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦଯଞ୍ଚ ୱଯଞ୍ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତିଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଉଦଯଞ୍ଚା’’ତିଆଦି। ପରିସୁଦ୍ଧାଯାତି ନିରୁପକ୍କିଲେସାଯ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତୁଂ ସମତ୍ଥାଯାତି ତଦଙ୍ଗୱସେନ ସୱିସେସଂ ପଜହିତୁଂ ସମତ୍ଥାଯ। ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଖଯଗାମିନିଯାତି ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଇମସ୍ମିଂ ଞାଣେ ଅନଧିଗତେ ପୱତ୍ତିରହଂ, ଅଧିଗତେ ନ ପୱତ୍ତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ତଥାହେସ ଯୋଗାୱଚରୋ ‘‘ଚୂଳସୋତାପନ୍ନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଚତୁତ୍ଥଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଧାନିଯଙ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମାତାପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୫। ପଞ୍ଚମେ ୱିସ୍ସାସୋତି ୱିସଚ୍ଛାଯସନ୍ତାନୋ ଭାୱୋ। ଓତାରୋତି ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପୱେସୋ। ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଓକାସଂ ଗହେତ୍ୱା। ଖେପେତ୍ୱାତି କୁସଲୱାରଂ ଖେପେତ୍ୱା।

ଘଟେସ୍ସାତି ଅକ୍କମନାଦିୱସେନ ବାଧେଯ୍ୟ। ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହୀତି ଞାତତୀରଣପ୍ପହାନସଙ୍ଖାତାହି ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ କୁତୋଚି ଭଯନ୍ତି ଅକୁତୋଭଯା, ନିବ୍ବୁଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁନ୍ନଂ ଓଘାନଂ, ସଂସାରମହୋଘସ୍ସେୱ ୱା ପାରଂ ପରିଯନ୍ତଂ ଗତା। ତେନାହ ‘‘ପାରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତିଆଦି।

ମାତାପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଉପଜ୍ଝାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୬। ଛଟ୍ଠେ ମଧୁରକଭାୱୋ ନାମ ସରୀରସ୍ସ ଥମ୍ଭିତତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଗରୁଭାୱପୁବ୍ବକନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଞ୍ଜାତଗରୁଭାୱୋ’’ତି । ନ ପକ୍ଖାଯନ୍ତୀତି ନପ୍ପକାସେନ୍ତି, ନାନାକାରଣତୋ ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଚ ଅନୁଦିସା ଚ ମଯ୍ହଂ ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଉପଜ୍ଝାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅଭିଣ୍ହପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୭। ସତ୍ତମେ ଜରାଧମ୍ମୋତି ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅସମ୍ମୋସଧମ୍ମୋ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୭୬୩) ୱିଯ ପକତିପରିଯାଯୋ, ତସ୍ମା ଜରାପକତିକୋ ଜିଣ୍ଣସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଜରାସଭାୱୋ’’ତିଆଦି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କମ୍ମୁନା ଦାତବ୍ବଂ ଆଦିଯତୀତି କମ୍ମଦାଯାଦୋ, ଅତ୍ତନା ଯଥୂପଚିତକମ୍ମଫଲଭାଗୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଦାଯଜ୍ଜଂ କାରଣୂପଚାରେନ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘କମ୍ମଂ ମଯ୍ହଂ ଦାଯଜ୍ଜଂ ସନ୍ତକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଆହ ଯଥା ‘‘କୁସଲାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁ, ଏୱମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ୱଡ୍ଢତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦)। ଯୋନୀହି ଫଲଂ ସଭାୱତୋ ଭିନ୍ନମ୍ପି ଅଭିନ୍ନଂ ୱିଯ ମିସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘କମ୍ମଂ ମଯ୍ହଂ ଯୋନି କାରଣ’’ନ୍ତି। ମମତ୍ତୱସେନ ବଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବନ୍ଧୂ, ଞାତି ସାଲୋହିତୋ ଚ, କମ୍ମଂ ପନ ଏକନ୍ତସମ୍ବନ୍ଧୱାତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଂ ମଯ୍ହଂ ବନ୍ଧୂ’’ତି। ପତିଟ୍ଠାତି ଅୱସ୍ସଯୋ। କମ୍ମସଦିସୋ ହି ସତ୍ତାନଂ ଅୱସ୍ସଯୋ ନତ୍ଥି।

ଯୋବ୍ବନଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନମଦୋତି ‘‘ମହଲ୍ଲକକାଲେ ପୁଞ୍ଞଂ କରିସ୍ସାମ, ଦହରମ୍ହ ତାୱା’’ତି ଯୋବ୍ବନଂ ଅପସ୍ସାଯ ମାନକରଣଂ। ‘‘ଅହଂ ନିରୋଗୋ ସଟ୍ଠି ୱା ସତ୍ତତି ୱା ୱସ୍ସାନି ଅତିକ୍କନ୍ତାନି, ନ ମେ ହରୀତକଖଣ୍ଡମ୍ପି ଖାଦିତବ୍ବଂ, ଇମେ ପନଞ୍ଞେ ‘ଅସୁକଂ ନୋ ଠାନଂ ରୁଜ୍ଜତି, ଭେସଜ୍ଜଂ ଖାଦାମା’ତି ୱିଚରନ୍ତି, କୋ ଅଞ୍ଞୋ ମଯା ସଦିସୋ ନିରୋଗୋ ନାମା’’ତି ଏୱଂ ମାନକରଣଂ ଆରୋଗ୍ୟମଦୋ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ଜୀୱିତଂ ନାମ ପଭଙ୍ଗୁରଂ ଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧଞ୍ଚ, ତଦୁଭଯଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ପବନ୍ଧଟ୍ଠିତିଂ ପଚ୍ଚଯସୁଲଭତଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଚିରଂ ଜୀୱିଂ, ଚିରଂ ଜୀୱାମି, ଚିରଂ ଜୀୱିସ୍ସାମି, ସୁଖଂ ଜୀୱିଂ, ସୁଖଂ ଜୀୱାମି, ସୁଖଂ ଜୀୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ମାନକରଣଂ ଜୀୱିତମଦୋ।

ଉପଧିରହିତନ୍ତି କାମୂପଧିରହିତଂ। ଚତ୍ତାରୋ ହି ଉପଧୀ – କାମୂପଧି, ଖନ୍ଧୂପଧି, କିଲେସୂପଧି, ଅଭିସଙ୍ଖାରୂପଧୀତି। କାମାପି ‘‘ଯଂ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ କାମାନଂ ଅସ୍ସାଦୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୬୬) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ‘‘ଉପଧିଯତି ଏତ୍ଥ ସୁଖ’’ନ୍ତି ଇମିନା ୱଚନତ୍ଥେନ ‘‘ଉପଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଖନ୍ଧାପି ଖନ୍ଧମୂଲକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, କିଲେସାପି ଅପାଯଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, ଅଭିସଙ୍ଖାରାପି ଭୱଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅଭିଣ୍ହପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୧୦। ଲିଚ୍ଛୱିକୁମାରକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୮-୬୦। ଅଟ୍ଠମେ ସାପତେଯ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧନଂ, ତସ୍ସ ପତୀତି ସପତି, ଧନସାମିକୋ। ତସ୍ସ ହିତାୱହତ୍ତା ସାପତେଯ୍ୟଂ, ଦ୍ରବ୍ୟଂ, ଧନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୱସେନ ଗାମକିଚ୍ଚଂ ନେତୀତି ଗାମନିଯୋ, ଗାମନିଯୋଯେୱ ଗାମଣିକୋ।

ଅନ୍ୱାଯ ଉପନିସ୍ସାଯ ଜୀୱନସୀଲା ଅନୁଜୀୱିନୋତି ଆହ ‘‘ଯେ ଚ ଏତଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଜୀୱନ୍ତୀ’’ତି। ଏକଂ ମହାକୁଲଂ ନିସ୍ସାଯ ପଣ୍ଣାସମ୍ପି ସଟ୍ଠିପି କୁଲାନି ଜୀୱନ୍ତି, ତେ ମନୁସ୍ସେ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ନୱମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଲିଚ୍ଛୱିକୁମାରକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନୀୱରଣୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୭) ୨। ସଞ୍ଞାୱଗ୍ଗୋ

୧-୫। ସଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୬୧-୬୫। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ‘‘ମହପ୍ଫଲା ମହାନିସଂସା’’ତି ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ବ୍ଯଞ୍ଜନମେୱ ନାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ମହପ୍ଫଲା’’ତିଆଦି। ‘‘ପଞ୍ଚିମେ ଗହପତଯୋ ଆନିସଂସା’’ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୭୬) ଆନିସଂସ-ସଦ୍ଦୋ ଫଲପରିଯାଯୋପି ହୋତି । ମହତୋ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ମହାନିସଂସା। ଅମତୋଗଧାତି ଅମତବ୍ଭନ୍ତରା ଅମତଂ ଅନୁପ୍ପୱିଟ୍ଠା ନିବ୍ବାନଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ତତୋ ପରଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅମତପରିଯୋସାନା’’ତି। ଅମତଂ ପରିଯୋସାନଂ ଅୱସାନଂ ଏତାସନ୍ତି ଅମତପରିଯୋସାନା। ମରଣସଞ୍ଞାତି ମରଣାନୁପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣେନ ସଞ୍ଞା। ଆହାରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞାତି ଆହାରଂ ଗମନାଦିୱସେନ ପଟିକୂଲତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା। ଉକ୍କଣ୍ଠିତସ୍ସାତି ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ କତ୍ଥଚିପି ଅସଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ଦୁତିଯାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୧୦। ସାଜୀୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୬୬-୭୦। ଛନ୍ଦେ ସହ ଆଜୀୱନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସାଜୀୱୋ, ପଞ୍ହସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ଚ। ତେନାହ ‘‘ସାଜୀୱୋତି ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନଞ୍ଚେୱ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ଚା’’ତିଆଦି। ଅଭିସଙ୍ଖତନ୍ତି ଚିତଂ। ସତ୍ତମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସାଜୀୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଞ୍ଞାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୮) ୩। ଯୋଧାଜୀୱୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ପଠମଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଫଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୧-୭୨। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଅୱିଜ୍ଜାପଲିଘନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାତି ୱଟ୍ଟମୂଲିକା ଅୱିଜ୍ଜା, ଅଯଂ ପଚୁରଜନେହି ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖିପନଟ୍ଠେନ ନିବ୍ବାନଦ୍ୱାରପ୍ପୱେସୱିବନ୍ଧନେନ ଚ ''ପଲିଘୋ ୱିଯାତି ପଲିଘୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେସ ତସ୍ସା ଉକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ''ଉକ୍ଖିତ୍ତପଲିଘୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପୁନବ୍ଭୱସ୍ସ କରଣସୀଲୋ, ପୁନବ୍ଭୱଂ ୱା ଫଲଂ ଅରହତୀତି ପୋନୋଭୱିକା, ପୁନବ୍ଭୱଦାଯିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିସଂସାରୋତି ଜାଯନୱସେନ ଚେୱ ସଂସରଣୱସେନ ଚ ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମାନଂ ପୁନବ୍ଭୱକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ଜାତିସଂସାରୋତି ହି ଫଲୂପଚାରେନ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣୱସେନ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ''ପରିଖା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ସନ୍ତାନସ୍ସ ପରିକ୍ଖିପନତୋ। ତେନେସ ତସ୍ସ ସଂକିଣ୍ଣତ୍ତା ୱିକିଣ୍ଣତ୍ତା ସବ୍ବସୋ ଖିତ୍ତତ୍ତା ୱିନାସିତତ୍ତା ''ସଂକିଣ୍ଣପରିଖୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତଣ୍ହାତି ୱଟ୍ଟମୂଲିକା ତଣ୍ହା। ଅଯଞ୍ହି ଗମ୍ଭୀରାନୁଗତଟ୍ଠେନ ''ଏସିକା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ଓରମ୍ଭାଗିଯାନୀତି ଓରମ୍ଭାଗଜନକାନି କାମଭୱେ ଉପପତ୍ତିପଚ୍ଚଯାନି କାମରାଗସଂଯୋଜନାଦୀନି। ଏତାନି ହି କୱାଟଂ ୱିଯ ନଗରଦ୍ୱାରଂ ଚିତ୍ତଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ''ଅଗ୍ଗଳଆ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନେସ ତେସଂ ନିଗ୍ଗତତ୍ତା ଭିନ୍ନତ୍ତା ''ନିରଗ୍ଗଳଓ''ତି ୱୁତ୍ତୋତି। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ପନ୍ନୋ ଅପଚିତୋ ମାନଦ୍ଧଜୋ ଏତସ୍ସାତି ପନ୍ନଦ୍ଧଜୋ। ପନ୍ନଭାରୋତି ଖନ୍ଧଭାରକିଲେସଭାରଅଭିସଙ୍ଖାରଭାରା ଓରୋପିତା ଅସ୍ସାତି ପନ୍ନଭାରୋ। ୱିସଂଯୁତ୍ତୋତି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ସବ୍ବକିଲେସେହି ଚ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ। ଅସ୍ମିମାନୋତି ରୂପେ ଅସ୍ମୀତି ମାନୋ, ୱେଦନାଯ, ସଞ୍ଞାଯ, ସଙ୍ଖାରେସୁ, ୱିଞ୍ଞାଣେ ଅସ୍ମିମାନୋ। ଏତ୍ଥ ହି ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧେ ଅୱିସେସତୋ ''ଅସ୍ମୀ''ତି ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନୋ ଅସ୍ମିମାନୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ନଗରଦ୍ୱାରସ୍ସ ପରିସ୍ସଯପଟିବାହନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୋଧନତ୍ଥଞ୍ଚ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଏସିକାଥମ୍ଭେ ନିଖଣିତ୍ୱା ଠପେତୀତି ଆହ ''ନଗରଦ୍ୱାରେ ଉସ୍ସାପିତେ ଏସିକାଥମ୍ଭେ''ତି। ପାକାରୱିଦ୍ଧଂସନେନେୱ ପରିଖାଭୂମିସମକରଣଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ପାକାରଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଖଂ ୱିକିରିତ୍ୱା''ତି। ''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନୋ କାଯୋ ଧମ୍ମସମୂହୋତି ସକ୍କାଯୋ, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକମ୍ମକାରଣା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧେ ଆଗତଦୁକ୍ଖାନି। ଅକ୍ଖିରୋଗସୀସରୋଗାଦଯୋ। ଅଟ୍ଠନୱୁତି ରୋଗା, ରାଜଭଯାଦୀନି ପଞ୍ଚୱୀସତିମହାଭଯାନି। ଦୁତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଠମଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଫଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୪। ପଠମଧମ୍ମୱିହାରୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୩-୭୪। ତତିଯେ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତେତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ। ମେତ୍ତାଯ ଉପସଂହରଣୱସେନ ହିତଂ ଏସନ୍ତେନ। କରୁଣାଯ ୱସେନ ଅନୁକମ୍ପମାନେନ। ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ପରିତୋ ଗହେତ୍ୱା, ଫରିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଚ୍ଚାତି ପରିତୋ କତ୍ୱା, ସମନ୍ତତୋ ଫରିତ୍ୱା ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ''ପଟିଚ୍ଚା''ତିପି ପାଠୋ। ମା ପମଜ୍ଜିତ୍ଥାତି ''ଝାଯଥା''ତି ୱୁତ୍ତସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନେନ ଅଞ୍ଞେନ ୱା କେନଚି ପମାଦକାରଣେନ ମା ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ଥ। ନିମ୍ମାନିକସାସନେ ଅକତ୍ତବ୍ବକରଣଂ ୱିଯ କତ୍ତବ୍ବାକରଣମ୍ପି ପମାଦୋତି। ୱିପତ୍ତିକାଲେତି ସତ୍ତଅସପ୍ପାଯାଦିୱିପତ୍ତିଯୁତ୍ତେ କାଲେ। ସବ୍ବେପି ସାସନେ ଗୁଣା ଇଧେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆହ ''ଝାଯଥ ମା ପମାଦତ୍ଥ…ପେ… ଅନୁସାସନୀ''ତି। ଚତୁତ୍ଥେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଠମଧମ୍ମୱିହାରୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଠମଯୋଧାଜୀୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୫। ପଞ୍ଚମେ ଯୁଜ୍ଝନଂ ଯୋଧୋ, ସୋ ଆଜୀୱୋ ଏତେସନ୍ତି ଯୋଧାଜୀୱା। ତେନାହ ''ଯୁଦ୍ଧୂପଜୀୱିନୋ''ତି। ସନ୍ଥମ୍ଭିତ୍ୱା ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ବଦ୍ଧୋ ଧିତିସମ୍ପନ୍ନୋ ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସମାଗତେତି ସମ୍ପତ୍ତେ। ୱିପଜ୍ଜତୀତି ୱିକାରମାପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ''ପକତିଭାୱଂ ଜହତୀ''ତି।

ରଜଗ୍ଗସ୍ମିନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଭୁମ୍ମୱଚନନ୍ତି ଆହ ''କିଂ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରଜଗ୍ଗଂ ନାମା''ତି। ୱିନିଙ୍କେଠେତ୍ୱାତି ଗହିତଗ୍ଗହଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପେତ୍ୱା। ମୋଚେତ୍ୱାତି ସରୀରତୋ ଅପନେତ୍ୱା।

ପଠମଯୋଧାଜୀୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଦୁତିଯଯୋଧାଜୀୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୬। ଛଟ୍ଠେ ଚମ୍ମନ୍ତି ଇମିନା ଚମ୍ମମଯଂ ଚମ୍ମମିତି ସିଦ୍ଧିତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା କେଟକଫଲକାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଧନୁକଲାପଂ ସନ୍ନୟ୍ହିତ୍ୱାତି ଧନୁଞ୍ଚେୱ ତୂଣିରଞ୍ଚ ସନ୍ନୟ୍ହିତ୍ୱା ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ଧନୁଦଣ୍ଡସ୍ସ ଜିଯାଯତ୍ତଭାୱକରଣାଦିପି ହି ଧନୁନୋ ସନ୍ନୟ୍ହନଂ। ତେନେୱାହ ''ଧନୁଞ୍ଚ ସରକଲାପଞ୍ଚ ସନ୍ନୟ୍ହିତ୍ୱା''ତି। ୟୁଦ୍ଧସନ୍ନିୱେସେନ ଠିତନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସେନାନଂ ବ୍ୟୂହନସଂୱିଧାନନଯେନ କତୋ ଯୋ ସନ୍ନିୱେସୋ, ତସ୍ସ ୱସେନ ଠିତଂ, ସେନାବ୍ୟୂହସଂୱିଧାନୱସେନ ସନ୍ନିୱିଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉସ୍ସାହଞ୍ଚ ୱାଯାମଞ୍ଚ କରୋତୀତି ୟୁଜ୍ଝନୱସେନ ଉସ୍ସାହଂ ୱାଯାମଞ୍ଚ କରୋତି। ପରିଯାପାଦେନ୍ତୀତି ମରଣପରିୟନ୍ତିକଂ ଅପରଂ ପାପେନ୍ତି। ତେନାହ ''ପରିଯାପାଦୟନ୍ତୀ''ତି, ଜୀୱିତଂ ପରିଯାପାଦୟନ୍ତି ମରଣଂ ପଟିପଜ୍ଜାପେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅରକ୍ଖିତେନେୱକାଯେନାତିଆଦୀସୁ ହତ୍ଥପାଦେ କୀଳାପେନ୍ତୋ ଗୀୱଂ ୱିପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ କାଯଂ ନ ରକ୍ଖତି ନାମ। ନାନପ୍ପକାରଂ ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଂ କରୋନ୍ତୋ ୱାଚଂ ନ ରକ୍ଖତି ନାମ। କାମୱିତକ୍କାଦଯୋ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତଂ ନ ରକ୍ଖତି ନାମ। ଅନୁପଟ୍ଠିତାଯ ସତିଯାତି କାଯଗତାଯ ସତିଯା ଅନୁପଟ୍ଠିତାଯ। ରାଗେନ ଅନୁଗତୋତି ରାଗେନ ଅନୁପହତୋ। ରାଗପରେତୋତି ୱା ରାଗେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ଫୁଟ୍ଠୱିସେନ ୱିଯ ସପ୍ପେନ।

ଅନୁଦହନଟ୍ଠେନାତି ଅନୁପାଯପଟିପତ୍ତିଯା। ସମ୍ପତି ଆଯତିଞ୍ଚ ମହାଭିତାପଟ୍ଠେନ। ଅନୱଟ୍ଠିତସଭାୱତାଯ ଇତ୍ତରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ। ମୁହୁତ୍ତରମଣୀଯତାଯ ତାୱକାଲିକଟ୍ଠେନ। ବ୍ୟତ୍ତେହି ଅଭିଭୱନୀଯତାଯ ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗପଲିଭଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ। ଛେଦନଭେଦନାଦିଅଧିକରଣଭାୱେନ ଉଗ୍ଘଟ୍ଟନସଦିସତାଯ ଅଧିକୁଟ୍ଟନଟ୍ଠେନ। ଅୱଣେ ୱଣଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋ ଅନୁପୱିସନସଭାୱତାଯ ୱିନିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକ ଅନତ୍ଥନିମିତ୍ତତାଯ ସାସଙ୍କସପ୍ପଟିଭଯଟ୍ଠେନ।

ଦୁତିଯଯୋଧାଜୀୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ପଠମଅନାଗତଭଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୭-୭୮। ସତ୍ତମେ ୱିସେସସ୍ସ ପତ୍ତିଯା ୱିସେସସ୍ସ ପାପୁଣନତ୍ଥଂ। ୱୀରିଯନ୍ତି ପଧାନୱୀରିଯଂ। ତଂ ପନ ଚଙ୍କମନୱସେନ କରଣେ ''କାଯିକ''ନ୍ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ଆହ – ''ଦୁୱିଧମ୍ପୀ''ତି। ସନ୍ଧକୱାତାତି ସନ୍ଧିବନ୍ଧନାନି କତ୍ତରିଯା ଛିନ୍ଦନ୍ତା ୱିଯ ପୱତ୍ତୱାତା। ତେନାହ – ''ସତ୍ଥଂ ୱିଯା''ତିଆଦି। କତକମ୍ମେହୀତି କତଚୋରକମ୍ମେହି। ତେ କିର କତକମ୍ମା ଯଂ ନେସଂ ଦେୱତଂ ଆଯାଚିତ୍ୱା କମ୍ମଂ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ଉପକାରତ୍ଥାଯ ମନୁସ୍ସେ ମାରେତ୍ୱା ଗଲଲୋହିତାନି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତେ ''ଅଞ୍ଞେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ମାରିଯମାନେସୁ କୋଲାହଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ପବ୍ବଜିତଂ ପରିଯେସନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି ମଞ୍ଞମାନା ଭିକ୍ଖୂ ଗହେତ୍ୱା ମାରେନ୍ତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅକତକମ୍ମେହୀତି ଅଟୱିତୋ ଗାମଂ ଆଗମନକାଲେ କମ୍ମନିପ୍ଫତ୍ତତ୍ଥଂ ପୁରେତରଂ ବଲିକମ୍ମଂ କାତୁକାମେହି। ତେନେୱାହ – ''ଚୋରିକଂ କତ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତା କତକମ୍ମା ନାମା''ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ପଠମଅନାଗତଭଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ତତିଯଅନାଗତଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୯। ନୱମେ ପାଠଇଗମ୍ଭୀରାତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୨।୨୨୯) ପାଠଇୱସେନ ଗମ୍ଭୀରା ଅଗାଧା ଦୁକ୍ଖୋଗାହା ସଲ୍ଲସୁତ୍ତସଦିସା। ସଲ୍ଲସୁତ୍ତଞ୍ହି (ସୁ। ନି। ୫୭୯) ''ଅନିମିତ୍ତମନଞ୍ଞାତ''ନ୍ତିଆଦିନା ପାଠଇୱସେନ ଗମ୍ଭୀରଂ, ନ ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରଂ। ତଥା ହି ତତ୍ଥ ତା ତା ଗାଥା ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟରୂପା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଞ୍ହି ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖୋଗାହନ୍ତି କତ୍ୱା ''ଗମ୍ଭୀର''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁବ୍ବାପରଂପେତ୍ଥ କାସଞ୍ଚି ଗାଥାନଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତାଯ ଦୁକ୍ଖୋଗାହମେୱ, ତସ୍ମା ପାଠଇୱସେନ ଗମ୍ଭୀରଂ। ଅତ୍ଥଗମ୍ଭୀରାତି ଅତ୍ଥୱସେନ ଗମ୍ଭୀରା ମହାୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତସଦିସା, ମହାୱେଦଲ୍ଲସୁତ୍ତସ୍ସ (ମ। ନି। ୧।୪୪୯ ଆଦଯୋ) ଅତ୍ଥୱସେନ ଗମ୍ଭୀରତା ପାକଟାଯେୱ। ଲୋକଂ ଉତ୍ତରତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରୋ, ସୋ ଅତ୍ଥଭୂତୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଲୋକୁତ୍ତରା। ତେନାହ – ''ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଦୀପକା''ତି। ସୁଞ୍ଞତାପଟିସଂୟୁତ୍ତାତି ସତ୍ତସୁଞ୍ଞଧମ୍ମପ୍ପକାସକା । ତେନାହ ''ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନପଚ୍ଚଯାକାରପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତା''ତି। ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବଂ ପରିଯାପୁଣିତବ୍ବନ୍ତି ଚ ଲିଙ୍ଗୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଉଗ୍ଗହେତବ୍ବେ ଚେୱ ୱଳଅଞ୍ଜେତବ୍ବେ ଚା''ତି। କୱିନୋ କମ୍ମଂ କୱିତା। ଯସ୍ସ ପନ ଯଂ କମ୍ମଂ, ତଂ ତେନ କତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''କୱିତାତି କୱୀହି କତା''ତି। କାୱେୟ୍ୟନ୍ତି କବ୍ବଂ, କବ୍ବନ୍ତି ଚ କୱିନା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ

''ତସ୍ସେଓ ଓ୍ୱେଚନ''ନ୍ତି। ଚିତ୍ତକ୍ଖରାତି ଚିତ୍ରାକାରଅକ୍ଖରା। ଇତରଂ ତସ୍ସେଓ ଓ୍ୱେଚନଂ। ସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ଠିତାତି ନ ସାସନାଓ୍ୱଚରା। ବାହିରକସାଓ୍ୱକେହୀତି ''ବୁଦ୍ଧା''ତି ଅପ୍ପଞ୍ଞାତାନଂ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ସାଓ୍ୱକେହି। ସୁସ୍ସୂସିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅକ୍ଖରଚିତ୍ତତାଯ ଚେଓ ସରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଅତ୍ତମନା ହୁତ୍ୱା ସାମଣେରଦହରଭିକ୍ଖୁମାତୁଗାମମହାଗହପତିକାଦଯୋ ''ଏସ ଧମ୍ମକଥିକୋ''ତି ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ସୋତୁକାମା ଭଓିସ୍ସନ୍ତି।

ତତିଯଅନାଗତଭଯସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଚତୁତ୍ଥଅନାଗତଭଯସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୮୦। ଦସମେ ପଞ୍ଚଓିଧେନ ସଂସଗ୍ଗେନାତି ''ସଓ୍ୱନସଂସଗ୍ଗୋ, ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ, ସମୁଲ୍ଲାପସଂସଗ୍ଗୋ, ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ, କାଯସଂସଗ୍ଗୋ''ତି ଏଓଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତେନ ପଞ୍ଚଓିଧେନ ସଂସଗ୍ଗେନ। ସଂସଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ସଂସଗ୍ଗୋ, ରାଗୋ। ସଓ୍ୱନହେତୁକୋ, ସଓ୍ୱନଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱା ପଓ୍ୱତ୍ତୋ ସଂସଗ୍ଗୋ ସଓ୍ୱନସଂସଗ୍ଗୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। କାଯସଂସଗ୍ଗୋ ପନ କାଯପରାମାସୋ। ତେସୁ ପରେହି ଓ୍ୱା କଥିଯମାନଂ ରୂପାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନା ଓ୍ୱା ସିତଲପିତଗୀତସଦ୍ଦଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ସୋତଓିଞ୍ଞାଣଓୀଥିଓ୍ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ରାଗୋ ସଓ୍ୱନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଓିସଭାଗରୂପଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ପନ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣଓୀଥିଓ୍ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ରାଗୋ ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଆଲାପସଲ୍ଲାପଓ୍ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ସମୁଲ୍ଲାପସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଭିକ୍ଖୁନୋ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ସନ୍ତକଂ, ଭିକ୍ଖୁନିଯା ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ସନ୍ତକଂ ଗହେତ୍ୱା ପରିଭୋଗକରଣଓ୍ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ହତ୍ଥଗ୍ଗାହାଦିଓ୍ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ରାଗୋ କାଯସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ।

ଅନେକଓିହିତନ୍ତି ଅନ୍ନସନ୍ନିଧିପାନସନ୍ନିଧିଓ୍ୱତ୍ଥସନ୍ନିଧିଯାନସନ୍ନିଧିସଯନସନ୍ନିଧିଗନ୍ଧସନ୍ନିଧି- ଆମିସସନ୍ନିଧିଓ୍ୱସେନ ଅନେକପ୍ପକାରଂ। ସନ୍ନିଧିକତସ୍ସାତି ଏତେନ ''ସନ୍ନିଧିକାରପରିଭୋଗ''ନ୍ତି (ଧା। ସା। ତିକମାତିକା ୧୦) ଏତ୍ଥ କାର-ସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ଓ୍ୱା ''ଆଚଯଂ ଗାମିନୋ''ତି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅନୁନାସିକଲୋପେନ ''ଆଚଯଗାମିନୋ''ତି ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ଏଓଂ ''ସନ୍ନିଧିକାରଂ ପରିଭୋଗ''ନ୍ତି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅନୁନାସିକଲୋପେନ ''ସନ୍ନିଧିକାରପରିଭୋଗ''ନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, ସନ୍ନିଧିଂ କତ୍ୱା ପରିଭୋଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

''ସନ୍ନିଧିକତସ୍ସ ପରିଭୋଗ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨) ପନ ଦୁଓିଧା କଥା ଓିନଯଓ୍ୱସେନ ସଲ୍ଲେଖଓ୍ୱସେନ ଚ। ଓିନଯଓ୍ୱସେନ ତାଓ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନ୍ନଂ ଅଜ୍ଜ ପଟିଗ୍ଗହିତଂ ଅପରଜ୍ଜୁ ସନ୍ନିଧିକାରଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ପରିଭୋଗେ ପାଚିତ୍ତିଯଂ। ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧଂ ପନ ସାମଣେରାନଂ ଦତ୍ୱା ତେହି ଲଦ୍ଧଂ ଓ୍ୱା ଠପେତ୍ୱା ଦୁତିଯଦିଓ୍ୱସେ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି, ସଲ୍ଲେଖୋ ପନ ନ ହୋତି। ପାନସନ୍ନିଧିମ୍ହିପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଓ୍ୱତ୍ଥସନ୍ନିଧିମ୍ହି ଅନଧିଟ୍ଠିତଓିକପ୍ପିତଂ ସନ୍ନିଧି ଚ ହୋତି, ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ କୋପେତି। ଅଯଂ ନିପ୍ପରିଯାଯକଥା। ପରିଯାଯତୋ ପନ ତିଚୀଓ୍ୱରସନ୍ତୁଟ୍ଠେନ ଭଓିତବ୍ବଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଦାତବ୍ବଂ। ସଚେ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଯସ୍ସ ପନ ଦାତୁକାମୋ ହୋତି, ସୋ ଉଦ୍ଦେସତ୍ଥାଯ ଓ୍ୱା ପରିପୁଚ୍ଛତ୍ଥାଯ ଓ୍ୱା ଗତୋ, ଆଗତମତ୍ତେ ଦାତବ୍ବଂ, ଅଦାତୁଂ ନ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି। ଚୀଓ୍ୱରେ ପନ ଅପ୍ପହୋନ୍ତେ, ସତିଯା ଓ୍ୱା ପଚ୍ଚାସାଯ ଅନୁଞ୍ଞାତକାଲଂ ଠପେତୁଂ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି। ସୂଚିସୁତ୍ତଚୀଓ୍ୱରକାରକାନଂ ଅଲାଭେ ତତୋପି ଓିନଯକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଠପେତୁଂ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି ''ଇମସ୍ମିଂ ଜିଣ୍ଣେ ପୁନ ଇଦିସଂ କୁତୋ ଲଭିସ୍ସାମୀ''ତି ପନ ଠପେତୁଂ ନ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି, ସନ୍ନିଧି ଚ ହୋତି, ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ କୋପେତି।

ଯାନସନ୍ନିଧିମ୍ହି ଯାନଂ ନାମ ଓ୍ୱଯ୍ହଂ ରଥୋ ସକଟଂ ସନ୍ଦମାନିକା ପାଟଙ୍କୀତି। ନ ପନେତଂ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଯାନଂ, ଉପାହନଂ ପନ ଯାନଂ। ଏକଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ହି ଏକୋ ଅରଞ୍ଞଓ୍ୱାସତ୍ଥାଯ, ଏକୋ ଧୋତପାଦକତ୍ଥାଯାତି ଉକ୍କଂସତୋ ଦ୍ୱେ ଉପାହନସଙ୍ଘାଟକା ଓ୍ୱଟ୍ଟନ୍ତି, ତତିଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଦାତବ୍ବୋ। ''ଇମସ୍ମିଂ ଜିଣ୍ଣେ ଅଞ୍ଞଂ କୁତୋ ଲଭିସ୍ସାମୀ''ତି ଠପେତୁଂ ନ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି, ସନ୍ନିଧି ଚ ହୋତି, ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ କୋପେତି। ସଯନସନ୍ନିଧିମ୍ହି ସଯନନ୍ତି ମଞ୍ଚୋ। ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏକୋ ସଯନଗବ୍ଭେ, ଏକୋ ଦିଓ୍ୱାଟ୍ଠାନେତି ଉକ୍କଂସତୋ ଦ୍ୱେ ମଞ୍ଚା ଓ୍ୱଟ୍ଟନ୍ତି। ତତୋ ଉତ୍ତରିଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ, ଗଣସ୍ସ ଓ୍ୱା ଦାତବ୍ବୋ, ଅଦାତୁଂ ନ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି, ସନ୍ନିଧି ଚେଓ ହୋତି, ସଲ୍ଲେଖୋ ଚ କୁପ୍ପତି। ଗନ୍ଧସନ୍ନିଧିମ୍ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ କଣ୍ଡୁକଚ୍ଛୁଛଓିଦୋସାଦିଆବାଧେ ସତି ଗନ୍ଧା ଓ୍ୱଟ୍ଟନ୍ତି। ଗନ୍ଧିକେନ ଗନ୍ଧଞ୍ଚ ଆହରାପେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ରୋଗେ ଓ୍ୱୂପସନ୍ତେ ଅଞ୍ଞେସଂ ଓ୍ୱା ଆବାଧିକାନଂ ଦାତବ୍ବଂ, ଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୁଲିଘରଧୂପନାଦୀସୁ ଓ୍ୱା ଉପନେତବ୍ବଂ। ''ପୁନ ରୋଗେ ସତି ଭଓିସ୍ସତୀ''ତି ଠପେତୁଂ ନ ଓ୍ୱଟ୍ଟତି, ଗନ୍ଧସନ୍ନିଧି ଚ ହୋତି, ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ କୋପେତି।

ଆମିସନ୍ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତାଓ୍ୱସେସଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ''ତଥାରୂପେ କାଲେ ଉପକାରାଯ ଭଓିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ତିଲତଣ୍ଡୁଲମୁଗ୍ଗମାସନାଳିକେରଲୋଣମଚ୍ଛମଂସଓ୍ୱଲ୍ଲୂରସପ୍ପିତେଲକୁଲାଲଭାଜନାଦୀନି ଆହରାପେତ୍ୱା ଠପେତି। ସୋ ଓ୍ୱସ୍ସକାଲେ କାଲସ୍ସେଓ ସାମଣେରେହି ଯାଗୁଂ ପଚାପେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ''ସାମଣେର ଉଦକକଦ୍ଦମେ ଦୁକ୍ଖଂ ଗାମଂ ପଓିସିତୁଂ, ଗଚ୍ଛ ଅସୁକକୁଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମଯ୍ହଂ ଓିହାରେ ନିସିନ୍ନଭାଓଂ ଆରୋଚେହି, ଅସୁକକୁଲତୋ ଦଧିଆଦୀନି ଆହରା''ତି ପେସେତି। ଭିକ୍ଖୂହି ''କିଂ, ଭନ୍ତେ , ଗାମଂ ପଓିସିସ୍ସାମା''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତେପି ''ଦୁପ୍ପଓ୍ୱେସୋ,

ଆୱୁସୋ, ଇଦାନି ଗାମୋ’’ତି ୱଦତି। ତେ ‘‘ହୋତୁ, ଭନ୍ତେ, ଅଚ୍ଛଥ ତୁମ୍ହେ, ମଯଂ ଭିକ୍ଖଂ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଆହରିସ୍ସାମା’’ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥ ସାମଣେରୋ ଦଧିଆଦୀନି ଆହରିତ୍ୱା ଭତ୍ତଞ୍ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଉପନେତି, ତଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସେୱ ଉପଟ୍ଠାକା ଭତ୍ତଂ ପହିଣନ୍ତି, ତତୋପି ମନାପମନାପଂ ଭୁଞ୍ଜତି। ଅଥ ଭିକ୍ଖୂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତତୋପି ମନାପମନାପଂ ଭୁଞ୍ଜତିଯେୱ। ଏୱଂ ଚତୁମାସମ୍ପି ୱୀତିନାମେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭିକ୍ଖୁ ମୁଣ୍ଡକୁଟୁମ୍ବିକଜୀୱିକଂ ଜୀୱତି, ନ ସମଣଜୀୱିକନ୍ତି। ଏୱରୂପୋ ଆମିସସନ୍ନିଧି ନାମ ହୋତି। ଭିକ୍ଖୁନୋ ପନ ୱସନଟ୍ଠାନେ ଏକା ତଣ୍ଡୁଲନାଳି ଏକୋ ଗୁଳପିଣ୍ଡୋ କୁଡୁୱମତ୍ତଂ ସପ୍ପୀତି ଏତ୍ତକଂ ନିଧେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଅକାଲେ ସମ୍ପତ୍ତଚୋରାନଂ ଅତ୍ଥାଯ। ତେ ହି ଏତ୍ତକଂ ଆମିସପଟିସନ୍ଥାରଂ ଅଲଭନ୍ତା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟୁଂ, ତସ୍ମା ସଚେ ହି ଏତ୍ତକଂ ନତ୍ଥି, ଆହରାପେତ୍ୱାପି ଠପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଅଫାସୁକକାଲେ ଚ ଯଦେତ୍ଥ କପ୍ପିଯଂ, ତଂ ଅତ୍ତନାପି ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। କପ୍ପିଯକୁଟିଯଂ ପନ ବହୁଂ ଠପେନ୍ତସ୍ସପି ସନ୍ନିଧି ନାମ ନତ୍ଥି।

ଚତୁତ୍ଥଅନାଗତଭଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଯୋଧାଜୀୱୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୯) ୪। ଥେରୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ରଜନୀଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୧-୮୨। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ଦୁତିଯେ ଗୁଣମକ୍ଖନାଯ ପୱତ୍ତୋପି ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ ଗୂଥେନ ପହରନ୍ତଂ ଗୂଥୋ ୱିଯ ପଠମତରଂ ମକ୍ଖେତୀତି ମକ୍ଖୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମକ୍ଖୀ। ପଳାସତୀତି ପଳାସୋ, ପରସ୍ସ ଗୁଣେ ଡଂସିତ୍ୱା ୱିଯ ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଳାସୀ। ପଳାସୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ଦୁତିଯସ୍ସ ଧୁରଂ ନ ଦେତି, ସମ୍ପସାରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ତେନାହ ''ଯୁଗଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣେନ ପଳାସେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି।

ରଜନୀଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। କୁହକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୩। ତତିଯେ ତୀହି କୁହନୱତ୍ଥୂହୀତି ସାମନ୍ତଜପ୍ପନଇରିଯାପଥସନ୍ନିସ୍ସିତପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନଭେଦତୋ ତିପ୍ପଭେଦେହି କୁହନୱତ୍ଥୂହି। ତିୱିଧେନ କୁହନୱତ୍ଥୁନା ଲୋକଂ କୁହଯତି ୱିମ୍ହାପଯତି ''ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯପୁରିସୋ''ତି ଅତ୍ତନି ପରେସଂ ୱିମ୍ହଯଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି କୁହକୋ। ଲାଭସକ୍କାରତ୍ଥିକୋ ହୁତ୍ୱା ଲପତି ଅତ୍ତାନଂ ଦାଯକଂ ୱା ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯଥା ସୋ କିଞ୍ଚି ଦଦାତି, ଏୱଂ ଉକ୍କାଚେତ୍ୱା କଥେତୀତି ଲପକୋ। ନିମିତ୍ତଂ ସୀଲଂ ତସ୍ସାତି ନେମିତ୍ତିକୋ, ନିମିତ୍ତେନ ୱା ଚରତି, ନିମିତ୍ତଂ ୱା କରୋତୀତି ନେମିତ୍ତିକୋ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଚ ପରେସଂ ପଚ୍ଚଯଦାନସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦକଂ କାଯୱଚୀକମ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି । ନିପ୍ପେସୋ ସୀଲମସ୍ସାତି ନିପ୍ପେସିକୋ। ନିପ୍ପିସତୀତି ୱା ନିପ୍ପେସୋ, ନିପ୍ପେସୋଯେୱ ନିପ୍ପେସିକୋ। ନିପ୍ପେସୋତି ଚ ସଠପୁରିସୋ ୱିଯ ଲାଭସକ୍କାରତ୍ଥଂ ଅକ୍କୋସନୁପ୍ପଣ୍ଡନପରପିଟ୍ଠିମଂସିକତାଦି।

କୁହକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୭। ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୬-୮୭। ଛଟ୍ଠେ ପଟିସମ୍ଭିଦାସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଉଚ୍ଚାୱଚାନୀତି ଉଚ୍ଚନୀଚାନି। ତେନାହ ''ମହନ୍ତଖୁଦ୍ଦକାନୀ''ତି। କିଂକରଣୀଯାନୀତି ''କିଂ କରୋମୀ''ତି ଏୱଂ ୱତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମାନି। ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଚକମ୍ମାନି ନାମ ଚୀୱରସ୍ସ କରଣଂ, ରଜନଂ, ଚେତିଯେ ସୁଧାକମ୍ମଂ, ଉପୋସଥାଗାରଚେତିଯଘରବୋଧିଘରେସୁ କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମନ୍ତି ଏୱମାଦି। ଅୱଚକମ୍ମଂ ନାମ ପାଦଧୋୱନମକ୍ଖନାଦି ଖୁଦ୍ଦକକମ୍ମଂ। ତତ୍ରୁପାଯାଯାତି ତତ୍ରୁପଗମନିଯା, ତତ୍ର ତତ୍ର ମହନ୍ତେ ଖୁଦ୍ଦକେ ଚ କମ୍ମେ ସାଧନୱସେନ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନେ ସମତ୍ଥାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ରୁପାଯାଯାତି ୱା ତତ୍ର ତତ୍ର କମ୍ମେ ସାଧେତବ୍ବେ ଉପାଯଭୂତାଯ। ଅଲଂ କାତୁନ୍ତି କାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି। ଅଲଂ ସଂୱିଧାତୁନ୍ତି ୱିଚାରେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ। ସତ୍ତମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଥେରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୮। ଅଟ୍ଠମେ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତୋତି ସାସନେ ଥିରଭାୱଂ ଅନିୱତ୍ତିଭାୱଂ ପତ୍ତୋ। ପବ୍ବଜିତୋ ହୁତ୍ୱା ବହୂ ରତ୍ତିଯୋ ଜାନାତୀତି ରତ୍ତଞ୍ଞୂ। ତେନାହ ''ପବ୍ବଜିତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯା''ତିଆଦି। ପାକଟୋତି ଅଯଥାଭୂତଗୁଣେହି ଚେୱ ଯଥାଭୂତଗୁଣେହି ଚ ସମୁଗ୍ଗତୋ। ଯସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଯସସ୍ସୀ, ଯସଂ ସିତୋ ନିସ୍ସିତୋ ୱା ଯସସ୍ସୀ। ତେନାହ ''ଯସନିସ୍ସିତୋ''ତି। ଅସତଂ ଅସାଧୂନଂ ଧମ୍ମା ଅସଦ୍ଧମ୍ମା, ଅସନ୍ତା ୱା ଅସୁନ୍ଦରା ଗାରୟ୍ହା ଲାମକା ଧମ୍ମାତି ଅସଦ୍ଧମ୍ମା। ୱିପରିଯାଯେନ ସଦ୍ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଥେରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମସେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୯। ନୱମେ ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ କମ୍ମଂ ଆରାମୋ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମାରାମୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କମ୍ମାରାମତା। ତତ୍ଥ କମ୍ମନ୍ତି ଇତିକତ୍ତବ୍ବଂ କମ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଚୀୱରୱିଚାରଣଂ ଚୀୱରକମ୍ମକରଣଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଂ ପତ୍ତତ୍ଥୱିକଅଂସବଦ୍ଧକକାୟବନ୍ଧନଧମ୍ମକରଣଆଧାରକପାଦକଥଲିକସମ୍ମଜ୍ଜନିଆଦୀନଂ କରଣନ୍ତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଏତାନି କରୋନ୍ତୋ ସକଲଦିୱସଂ ଏତାନେୱ କରୋତି, ତଂ ସନ୍ଧାୟେସ ପଟିକ୍ଖେପୋ। ଯୋ ପନ ଏତେସଂ କରଣୱେଲାୟମେୱ ତାନି କରୋତି, ଉଦ୍ଦେସୱେଲାୟ ଉଦ୍ଦେସଂ ଗଣ୍ହାତି, ସଜ୍ଝାୟୱେଲାୟ ସଜ୍ଝାୟତି, ଚେତିୟଙ୍ଗଣୱତ୍ତୱେଲାୟ ଚେତିୟଙ୍ଗଣୱତ୍ତଂ କରୋତି, ମନସିକାରୱେଲାୟ ମନସିକାରଂ କରୋତି, ନ ସୋ କମ୍ମାରାମୋ ନାମ। ଭସ୍ସାରାମତାତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ଇତ୍ଥିୱଣ୍ଣପୁରିସୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ ଆଲାପସଲ୍ଲାପଂ କରୋନ୍ତୋୟେୱ ଦିୱସଞ୍ଚ ରତ୍ତିଞ୍ଚ ୱୀତିନାମେତି, ଏୱରୂପୋ ଭସ୍ସେ ପରିୟନ୍ତକାରୀ ନ ହୋତି, ଅୟଂ ଭସ୍ସାରାମୋ ନାମ। ଯୋ ପନ ରତ୍ତିମ୍ପି ଦିୱସମ୍ପି ଧମ୍ମଂ କଥେତି, ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଅୟଂ ଅପ୍ପଭସ୍ସୋ ଭସ୍ସେ ପରିୟନ୍ତକାରୀୟେୱ। କସ୍ମା? ‘‘ସନ୍ନିପତିତାନଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱୟଂ କରଣୀୟଂ ଧମ୍ମୀ ୱା କଥା, ଅରିୟୋ ୱା ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୭୩; ଉଦା। ୧୨, ୨୮, ୨୯) ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ନିଦ୍ଦାରାମତାତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ନିସିନ୍ନୋପି ନିପନ୍ନୋପି ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତୋ ନିଦ୍ଦାୟତିୟେୱ, ଅୟଂ ନିଦ୍ଦାରାମୋ ନାମ। ଯସ୍ସ ପନ କରଜକାୟେ ଗେଲଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗେ ଓତରତି, ନାୟଂ ନିଦ୍ଦାରାମୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ଗିମ୍ହାନଂ ପଚ୍ଛିମେ ମାସେ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପ୍ପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଚତୁଗ୍ଗୁଣଂ ସଙ୍ଘାଟିଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମିତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୮୭)। ସଙ୍ଗଣିକାରାମତାତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ଏକସ୍ସ ଦୁତିୟୋ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତତିୟୋ, ତିଣ୍ଣଂ ଚତୁତ୍ଥୋତି ଏୱଂ ସଂସଟ୍ଠୋୱ ୱିହରତି, ଏକକୋ ଅସ୍ସାଦଂ ନ ଲଭତି, ଅୟଂ ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ। ଯୋ ପନ ଚତୂସୁ ଇରିୟାପଥେସୁ ଏକକୋୱ ଅସ୍ସାଦଂ ଲଭତି, ନାୟଂ ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେଖାନଂ ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣସ୍ସ ପରିହାନାସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ଉପରିଗୁଣେହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଠମସେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିୟସେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୦। ଦସମେ ଅତିପାତୋୱାତି ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦାୟିତ୍ୱା ବଲୱପଚ୍ଚୂସେ କୋଟିସମ୍ମୁଞ୍ଜନିୟା ଥୋକଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ୟାଗୁଭିକ୍ଖତ୍ଥାୟ ପାତୋୱ ପୱିସତି। ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାତି ଗିହିସଂସଗ୍ଗୱସେନ କାଲଂ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋ ମଜ୍ଝନ୍ହିକସମୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପକ୍କମତି। ପାତୋୟେୱ ହି ଗାମଂ ପୱିସିତ୍ୱା ୟାଗୁଂ ଆଦାୟ ଆସନସାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପିୱିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିପନ୍ନୋ ନିଦ୍ଦାୟିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ଭୋଜନୱେଲାୟ ‘‘ପଣୀତଭିକ୍ଖଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତି ଉପକଟ୍ଠେ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ଉଟ୍ଠାୟ ଧମ୍ମକରଣେନ ଉଦକଂ ଗହେତ୍ୱା ଅକ୍ଖୀନି ପୁଞ୍ଛିତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ୟାୱଦତ୍ଥଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଗିହିସଂସଟ୍ଠୋ କାଲଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ମଜ୍ଝନ୍ହେ ୱୀତିୱତ୍ତେ ପଟିକ୍କମତି।

ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥାତି, ‘‘ଆୱୁସୋ, ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା ପାପିଚ୍ଛତାତି ଇମେ ଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବା’’ତି ତେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଏୱରୂପଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତଂ ସମାଦାୟ ୱତ୍ତିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତା କଥା। ତୀହି ୱିୱେକେହୀତି କାୟୱିୱେକୋ, ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ, ଉପଧିୱିୱେକୋତି ଇମେହି ତୀହି ୱିୱେକେହି। ତତ୍ଥ ଏକୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏକୋ ନିସୀଦତି, ଏକୋ ସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ଏକୋ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସତି, ଏକୋ ପଟିକ୍କମତି, ଏକୋ ଚଙ୍କମଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଏକୋ ଚରତି, ଏକୋ ୱିହରତୀତି ଅୟଂ କାୟୱିୱେକୋ ନାମ। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ପନ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ନାମ। ନିବ୍ବାନଂ ଉପଧିୱିୱେକୋ ନାମ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ହେତଂ – ‘‘କାୟୱିୱେକୋ ଚ ୱିୱେକଟ୍ଠକାୟାନଂ ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନଂ, ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ଚ ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନଂ, ଉପଧିୱିୱେକୋ ଚ ନିରୁପଧୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱିସଙ୍ଖାରଗତାନ’’ନ୍ତି (ମହାନି। ୫୭)। ଦୁୱିଧଂ ୱୀରିୟନ୍ତି କାୟିକଂ, ଚେତସିକଞ୍ଚ ୱୀରିୟଂ। ସୀଲନ୍ତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ସମାଧିନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାପାଦକା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ। ୱିମୁତ୍ତିକଥାତି ୱା ଅରିୟଫଲଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା କଥା। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଦୁତିୟସେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଥେରୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୦) ୫। କକୁଧୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୦। ପଠମସମ୍ପଦାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୧-୧୦୦। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଦୁତିଯେ ଚ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତତିଯେ ଆଜାନନତୋ ଅଞ୍ଞା, ଉପରିମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେନ ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ଏୱ ଜାନନତୋ। ତସ୍ସା ପନ ଫଲଭାୱତୋ ମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞା ତଂସହଗତା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ଚ ଇଧ ‘‘ଅଞ୍ଞା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅଞ୍ଞାଯ ବ୍ୟାକରଣାନି ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣାନି। ତେନେୱାହ ‘‘ଅଞ୍ଞାବ୍ୟାକରଣାନୀତି ଅରହତ୍ତବ୍ୟାକରଣାନୀ’’ତି। ଅଧିଗତମାନେନାତି ଅପ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତସଞ୍ଞୀ, ଅନଧିଗତେ ଅଧିଗତସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ଅଧିଗତଂ ମଯାତି ମାନେନ। ଚତୁତ୍ଥାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପଠମସମ୍ପଦାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କକୁଧୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୩। ତତିଯପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୧) ୧। ଫାସୁୱିହାରୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ସାରଜ୍ଜସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୧-୪। ତତିୟସ୍ସ ପଠମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଦୁତିୟେ ପିଣ୍ଡପାତାଦିଅତ୍ଥାୟ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ୟୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଗୋଚରୋ, ୱେସିୟା ଗୋଚରୋ ଅସ୍ସାତି ୱେସିୟାଗୋଚରୋ, ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୱସେନ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱେସିୟା ନାମ ରୂପୂପଜୀୱିନିୟୋ, ତା ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୱସେନ ନ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବା ସମଣଭାୱସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟକରତ୍ତା, ପରିସୁଦ୍ଧାସୟସ୍ସପି ଗରହାହେତୁତୋ, ତସ୍ମା ଦକ୍ଖିଣାଦାନୱସେନ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବଂ। ୱିଧୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ମତପତିକା, ପୱୁତ୍ଥପତିକା ୱା। ଥୁଲ୍ଲକୁମାରିୟୋତି ମହଲ୍ଲିକା ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧା କୁମାରିୟୋ। ପଣ୍ଡକାତି ନପୁଂସକା। ତେ ହି ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସା ଅୱୂପସନ୍ତପରିଳାହା ଲୋକାମିସନିସ୍ସିତକଥାବହୁଲା, ତସ୍ମା ନ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବା। ଭିକ୍ଖୁନିୟୋ ନାମ ଉସ୍ସନ୍ନବ୍ରହ୍ମଚରିୟା। ତଥା ଭିକ୍ଖୂପି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ସନ୍ଥୱୱସେନ ଉପସଙ୍କମନେ କତିପାହେନେୱ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତରାୟୋ ସିୟା, ତସ୍ମା ନ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବା, ଗିଲାନପୁଚ୍ଛନାଦିୱସେନ ଉପସଙ୍କମନେ ସତୋକାରିନା ଭୱିତବ୍ବଂ। ତତିୟଚତୁତ୍ଥାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସାରଜ୍ଜସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଫାସୁୱିହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୫। ପଞ୍ଚମେ ମେତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଂ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନଂ କାୟକମ୍ମଂ ମେତ୍ତଂ କାୟକମ୍ମଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସଦ୍ୱୟେପି। ଆୱୀତି ପକାସନଂ। ପକାସଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ୟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତଂ କାୟକମ୍ମଂ କରୀୟତି, ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖଭାୱତୋତି ଆହ ''ସମ୍ମୁଖା''ତି। ରହୋତି ଅପ୍ପକାସଂ। ଅପ୍ପକାସତା ଚ ୟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତଂ କାୟକମ୍ମଂ କରୀୟତି, ତସ୍ସ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋତି ଆହ ''ପରମ୍ମୁଖା''ତି। ଇମାନି ମେତ୍ତକାୟକମ୍ମାଦୀନି ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱସେନ ଆଗତାନି ତେସଂ ସେଟ୍ଠପରିସଭାୱତୋ, ଗିହୀସୁପି ଲବ୍ଭନ୍ତିୟେୱ। ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ହି ମେତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଆଭିସମାଚାରିକପୂରଣଂ ମେତ୍ତଂ କାୟକମ୍ମଂ ନାମ । ଗିହୀନଂ ଚେତିୟୱନ୍ଦନତ୍ଥାୟ ବୋଧିୱନ୍ଦନତ୍ଥାୟ ସଙ୍ଘନିମନ୍ତନତ୍ଥାୟ ଗମନଂ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ ପତ୍ତପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଆସନପଞ୍ଞାପନଂ ଅନୁଗମନନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ ମେତ୍ତଂ କାୟକମ୍ମଂ ନାମ। ଭିକ୍ଖୂନଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଆଚାରପଞ୍ଞତ୍ତିସିକ୍ଖାପନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନକଥନଂ ଧମ୍ମଦେସନା ତେପିଟକମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ମେତ୍ତଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ। ଗିହୀନଂ ''ଚେତିୟୱନ୍ଦନାୟ ଗଚ୍ଛାମ, ବୋଧିୱନ୍ଦନାୟ ଗଚ୍ଛାମ, ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ କରିସ୍ସାମ, ଦୀପମାଲଂ ପୁପ୍ଫପୂଜଂ କରିସ୍ସାମ, ତୀଣି ସୁଚରିତାନି ସମାଦାୟ ୱତ୍ତିସ୍ସାମ, ସଲାକଭତ୍ତାଦୀନି ଦସ୍ସାମ, ୱସ୍ସାୱାସିକଂ ଦସ୍ସାମ, ଅଜ୍ଜ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟେ ଦସ୍ସାମ, ସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଖାଦନୀୟାଦୀନି ସଂୱିଦହଥ, ଆସନାନି ପଞ୍ଞପେଥ, ପାନୀୟଂ ଉପଟ୍ଠପେଥ, ସଙ୍ଘଂ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଆନେଥ, ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ନିସୀଦାପେଥ, ଛନ୍ଦଜାତା ଉସ୍ସାହଜାତା ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ କରୋଥା''ତିଆଦିକଥନକାଲେ ମେତ୍ତଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ। ଭିକ୍ଖୂନଂ ପାତୋୱ ଉଟ୍ଠାୟ ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ କତ୍ୱା ଚେତିୟଙ୍ଗଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱତ୍ତାଦୀନି କତ୍ୱା ୱିୱିତ୍ତସେନାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ''ଇମସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ଭିକ୍ଖୂ ସୁଖୀ ହୋନ୍ତୁ ଅୱେରା ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜା''ତି ଚିନ୍ତନଂ ମେତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ, ଗିହୀନଂ ''ଅୟ୍ୟା ସୁଖୀ ହୋନ୍ତୁ ଅୱେରା ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜା''ତି ଚିନ୍ତନଂ ମେତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ।

ତତ୍ଥ ନୱକାନଂ ଚୀୱରକମ୍ମାଦୀସୁ ସହାୟଭାୱଗମନଂ ସମ୍ମୁଖା କାୟକମ୍ମଂ ନାମ, ଥେରାନଂ ପନ ପାଦଧୋୱନସିଞ୍ଚନବୀଜନଦାନାଦିଭେଦମ୍ପି ସବ୍ବଂ ସାମୀଚିକମ୍ମଂ ସମ୍ମୁଖା କାୟକମ୍ମଂ ନାମ, ଉଭୟେହିପି ଦୁନ୍ନିକ୍ଖିତ୍ତାନଂ ଦାରୁଭଣ୍ଡାଦୀନଂ ତେସୁ ଅୱଞ୍ଞଂ ଅକତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଦୁନ୍ନିକ୍ଖିତ୍ତାନଂ ୱିୟ ପଟିସାମନଂ ପରମ୍ମୁଖା ମେତ୍ତଂ କାୟକମ୍ମଂ ନାମ। ''ଦେୱତ୍ଥେରୋ ତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ''ତି ଏୱଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହୱଚନଂ ସମ୍ମୁଖା ମେତ୍ତଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ, ୱିହାରେ ଅସନ୍ତଂ ପନ ପଟିପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ''କୁହିଂ ଅମ୍ହାକଂ ଦେୱତ୍ଥେରୋ, କୁହିଂ ଅମ୍ହାକଂ ତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ, କଦା ନୁ ଖୋ ଆଗମିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ପିୟୱଚନଂ ପରମ୍ମୁଖା ମେତ୍ତଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ। ମେତ୍ତାସିନେହସିନିଦ୍ଧାନି ପନ ନୟନାନି ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ପସନ୍ନେନ ମୁଖେନ ଓଲୋକନଂ ସମ୍ମୁଖା ମେତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ, ''ଦେୱତ୍ଥେରୋ ତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ଅରୋଗୋ ହୋତୁ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜୋ''ତି ସମନ୍ନାହରଣଂ ପରମ୍ମୁଖା ମେତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ମେତ୍ତାସିନେହସିନିଦ୍ଧାନଂ ନୟନାନଂ ଉମ୍ମୀଲନଂ, ପସନ୍ନେନ ମୁଖେନ ଓଲୋକନଞ୍ଚ ମେତ୍ତଂ କାୟକମ୍ମମେୱ। ୟସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ନୟନାନଂ ମେତ୍ତାସିନେହସିନିଦ୍ଧତା, ମୁଖସ୍ସ ଚ ପସନ୍ନତା, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ''ମେତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମା''ତି। ସମାଧିସଂୱତ୍ତନପ୍ପୟୋଜନାନି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନି।

ସମାନସୀଲତଂଗତୋତି ତେସୁ ତେସୁ ଦିସାଭାଗେସୁ ୱିହରନ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ସମାନସୀଲତଂ ଗତୋ। ୟାୟନ୍ତି ୟା ଅୟଂ ମୟ୍ହଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତା। ଦିଟ୍ଠୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଅରିୟାତି ନିଦ୍ଦୋସା। ନିୟ୍ୟାତୀତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରତି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ସୟଂ ନିୟ୍ୟନ୍ତୀୟେୱ ହି ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିୟ୍ୟାପେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟା ସତ୍ଥୁ ଅନୁସିଟ୍ଠି, ତଂ କରୋତୀତି ତକ୍କରୋ, ତସ୍ସ, ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜକସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟାୟାତି ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟତ୍ଥଂ। ଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଗତୋତି ସମାନଦିଟ୍ଠିଭାୱଂ ଉପଗତୋ।

ଫାସୁୱିହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୧୦। ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୬-୧୧୦। ଛଟ୍ଠେ ଅଧିସୀଲେତି ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ, ସୀଲନିମିତ୍ତଂ ନ ଉପୱଦତି ନ ନିନ୍ଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନି କମ୍ମେ ଚ ଅନୁ ଅନୁ ପେକ୍ଖତି ସୀଲେନାତି ଅତ୍ତାନୁପେକ୍ଖୀ। ସତ୍ତମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଫାସୁୱିହାରୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୧୨) ୨। ଅନ୍ଧକୱିନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। କୁଲୂପକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୧-୧୧୪। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଅସନ୍ଥୱେସୁ କୁଲେସୁ ୱିସ୍ସାସୋ ଏତସ୍ସାତି ଅସନ୍ଥୱୱିସ୍ସାସୀ। ଅନିସ୍ସରୋ ହୁତ୍ୱା ୱିକପ୍ପେତି ସଂୱିଦହତି ସୀଲେନାତି ଅନିସ୍ସରୱିକପ୍ପୀ। ୱିସ୍ସଟ୍ଠାନି ୱିସୁଂ ଖିତ୍ତାନି ଭେଦେନ ଅୱହିତାନି କୁଲାନି ଘଟନତ୍ଥାଯ ଉପସେୱତି ସୀଲେନାତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠୁପସେୱୀ। ଦୁତିଯାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

କୁଲୂପକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୧୩। ମଚ୍ଛରିନୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୫-୧୨୩। ପଞ୍ଚମେ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଇଧ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ୱସେନ ଆଗତାନି, ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ୱସେନପି ତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯେନ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଆଗନ୍ତୁକଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ଥ ଚେତିଯସ୍ସ ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱା ପରିକ୍ଖାରୋ ଠପିତୋ’’ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ସଙ୍ଘିକଆୱାସଂ ନ ଦେତି। କୁଲମଚ୍ଛରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ତେହି ତେହି କାରଣେହି ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଉପଟ୍ଠାକେ କୁଲେ ଅଞ୍ଞେସଂ ପୱେସମ୍ପି ନିୱାରେତି। ଲାଭମଚ୍ଛରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସଙ୍ଘିକମ୍ପି ଲାଭଂ ମଚ୍ଛରାଯନ୍ତୋ ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ନ ଲଭନ୍ତି, ଏୱଂ କରୋତି ଅତ୍ତନା ୱିସମନିସ୍ସିତତାଯ ବଲୱନିସ୍ସିତତାଯ ଚ। ୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱଣ୍ଣଂ ୱଣ୍ଣେତି, ପରେସଂ ୱଣ୍ଣେ ‘‘କିଂ ୱଣ୍ଣୋ ଏସୋ’’ତି ତଂ ତଂ ଦୋସଂ ୱଦତି। ୱଣ୍ଣୋତି ଚେତ୍ଥ ସରୀରୱଣ୍ଣୋପି, ଗୁଣୱଣ୍ଣୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ – ‘‘ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱା ଏସୋ ମଂ ଅଭିଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନ ଦେତି। ଯୋ ପନ – ‘‘ଅଯଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥଂ ୱିପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ନାସେସ୍ସତୀ’’ତି ଧମ୍ମନୁଗ୍ଗହେନ ୱା – ‘‘ଅଯଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧତୋ ଉନ୍ନଳୋ ଅୱୂପସନ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୱିସ୍ସତୀ’’ତି ପୁଗ୍ଗଲାନୁଗ୍ଗହେନ ୱା ନ ଦେତି, ନ ତଂ ମଚ୍ଛରିଯଂ। ଧମ୍ମୋତି ଚେତ୍ଥ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ପଟିୱେଧଧମ୍ମୋ ହି ଅରିଯାନଂଯେୱ ହୋତି, ତେ ଚ ନଂ ନ ମଚ୍ଛରାଯନ୍ତି ମଚ୍ଛରିଯସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତାତି ତସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱ। ତତ୍ଥ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯେନ ଲୋହଗେହେ ପଚ୍ଚତି, ଯକ୍ଖୋ ୱା ପେତୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ଆୱାସସ୍ସ ସଙ୍କାରଂ ସୀସେନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଚରତି। କୁଲମଚ୍ଛରିଯେନ ଅପ୍ପଭୋଗୋ ହୋତି। ଲାଭମଚ୍ଛରିଯେନ ଗୂଥନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱା ଗଣସ୍ସ ୱା ଲାଭଂ ମଚ୍ଛରାଯିତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲିକପରିଭୋଗେନ ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଯକ୍ଖୋ ୱା ପେତୋ ୱା ମହାଅଜଗରୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତତି। ୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରିଯେନ ଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ନାମ ନ ହୋତି। ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯେନ କୁକ୍କୁଳନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଛଟ୍ଠାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ମଚ୍ଛରିନୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅନ୍ଧକୱିନ୍ଦୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୩) ୩। ଗିଲାନୱଗ୍ଗୋ

୧୨୪-୧୩୦। ତତିଯୋ ୱଗ୍ଗୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ।

(୧୪) ୪। ରାଜୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମଚକ୍କାନୁୱତ୍ତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୧। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଅତ୍ଥଜ୍ଝୁତି ହିତଜ୍ଝୂ। ହିତପରିୟାୟୋ ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅତ୍ତତ୍ଥୋ ପରତ୍ଥୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୬୯; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫) ୱିୟ। ୟସ୍ମା ଚେସ ପରେସଂ ହିତଂ ଜାନନ୍ତୋ ତେ ଅତ୍ତନି ରଞ୍ଜେତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରଞ୍ଜିତୁଂ ଜାନାତୀ’’ତି। ଦଣ୍ଡେତି ଅପରାଧାନୁରୂପେ ଦଣ୍ଡନେ। ବଲମ୍ହୀତି ବଲକାୟେ। ପଞ୍ଚ ଅତ୍ଥେତି ଅତ୍ତତ୍ଥୋ, ପରତ୍ଥୋ, ଉଭୟତ୍ଥୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ ଅତ୍ଥୋ, ସମ୍ପରାୟିକୋ ଅତ୍ଥୋତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚପ୍ପଭେଦେ ଅତ୍ଥେ। ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମେତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ, କାମରୂପାରୂପଲୋକୁତ୍ତରଭେଦେ ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମେ। ପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗମତ୍ତଞ୍ଞୁତାୟ ଏୱ ପରିୟେସନୱିସ୍ସଜ୍ଜନମତ୍ତଞ୍ଞୁତାପି ବୋଧିତା ହୋନ୍ତୀତି ‘‘ପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗମତ୍ତଂ ଜାନାତି’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ଉତ୍ତରତି ଅତିକ୍କମତି, ଅଭିଭୱତୀତି ୱା ଉତ୍ତରଂ, ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଉତ୍ତରନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରଂ। ଅନତିସୟଂ, ଅପ୍ପଟିଭାଗଂ ୱା ଅନେକାସୁ ଦେୱମନୁସ୍ସପରିସାସୁ ଅନେକସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତେସଂ ଅରିୟସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧସମ୍ପାଦନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଅପିଚ ସବ୍ବପଠମଂ ଅଞ୍ଞାତକୋଣ୍ଡଞ୍ଞପ୍ପମୁଖାୟ ଅଟ୍ଠାରସପରିସଗଣାୟ ବ୍ରହ୍ମକୋଟିୟା ଚତୁସଚ୍ଚସ୍ସ ପଟିୱେଧୱିଧାୟିନୀ ୟା ଧମ୍ମଦେସନା, ତସ୍ସା ସାତିସୟା ଧମ୍ମଚକ୍କସମଞ୍ଞା। ତତ୍ଥ ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଧମ୍ମୋ ଏୱ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚକ୍କନ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଚକ୍କନ୍ତି ୱା ଆଣା ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା, ଧମ୍ମଞ୍ଚ ତଂ ଚକ୍କଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଧମ୍ମେନ ଞାୟେନ ଚକ୍କନ୍ତିପି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ୟଥାହ ‘‘ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେତି ଚକ୍କଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଚକ୍କଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେତି ଧମ୍ମଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଧମ୍ମେନ ପୱତ୍ତେତୀତି ଧମ୍ମଚକ୍କ’’ନ୍ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୨।୪୦-୪୧)। ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟନ୍ତି ଧମ୍ମିସ୍ସରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ଅନୁତ୍ତରଭାୱତୋ ଅପ୍ପଟିସେଧନୀୟଂ। କେହି ପନ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସମଣେନ ୱା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସମଣେନାତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତେନ। ବ୍ରାହ୍ମଣେନାତି ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣେନ। ସାସନପରମତ୍ଥସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଞ୍ହି ପଟିଲୋମଚିତ୍ତଂୟେୱ ନତ୍ଥି। ଦେୱେନାତି କାମାୱଚରଦେୱେନ। କେନଚୀତି ୟେନ କେନଚି ଅୱସିଟ୍ଠପାରିସଜ୍ଜେନ। ଏତ୍ତାୱତା ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ପରିସାନଂ ଅନୱସେସପରିୟାଦାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଲୋକସ୍ମିନ୍ତି ସତ୍ତଲୋକେ।

ପଠମଚକ୍କାନୁୱତ୍ତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିୟଚକ୍କାନୁୱତ୍ତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୨। ଦୁତିୟେ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତନ୍ତି ଦସୱିଧଂ, ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱାୱହଂ ୱତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନ୍ତୋଜନସ୍ମିଂ ବଲକାୟେ ଧମ୍ମିକାୟେୱ ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିୟା ସଂୱିଧାନଂ, ଖତ୍ତିୟେସୁ, ଅନୁୟନ୍ତେସୁ, ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକେସୁ, ନେଗମଜାନପଦେସୁ, ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ, ମିଗପକ୍ଖୀସୁ, ଅଧମ୍ମିକପଟିକ୍ଖେପୋ, ଅଧନାନଂ ଧନାନୁପ୍ପଦାନଂ, ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନନ୍ତି ଇଦଂ ଦସୱିଧଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତଂ। ଇଦମେୱ ଚ ଗହପତିକେ ପକ୍ଖିଜାତେ ଚ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ଗହଣୱସେନ ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ। ପିତରା ପୱତ୍ତିତମେୱ ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତେତୀତି ଦସୱିଧଂ ୱା ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ ପାତୁଭୱତି, ସୋ ତଂ ପୱତ୍ତେତି। ରତନମୟତ୍ତା ପନ ସଦିସଟ୍ଠେନ ତଦେୱେତନ୍ତି କତ୍ୱା ‘‘ପିତରା ପୱତ୍ତିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟସ୍ମା ୱା ସୋ ‘‘ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ, ତ୍ୱଂ ଦେୱ, ହୋହି, ଅହମନୁସାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆହ। ତସ୍ମା ପିତରା ପୱତ୍ତିତଂ ଆଣାଚକ୍କଂ ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତେତି ନାମାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୟଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱସିଦ୍ଧଂ ଚକ୍କରତନଂ, ତଂ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ତେନ ପୱତ୍ତିତଂ ନାମ, ନେତରନ୍ତି ପଠମନୟୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୟସ୍ମା ପୱତ୍ତିତସ୍ସେୱ ଅନୁୱତ୍ତନଂ, ପଠମନୟୋ ଚ ତଂସଦିସେ ତବ୍ବୋହାରୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ତଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା ଦୁତିୟନୟୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଦୁତିୟଚକ୍କାନୁୱତ୍ତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ୟସ୍ସଂଦିସଂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୪। ଚତୁତ୍ଥେ ‘‘ଉଭତୋ ସୁଜାତୋ’’ତି ଏତ୍ତକେ ୱୁତ୍ତେ ୟେହି କେହିଚି ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ସୁଜାତତା ପଞ୍ଞାପେୟ୍ୟ, ସୁଜାତ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ‘‘ସୁଜାତୋ ଚାରୁଦସ୍ସନୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୩୯୯; ସୁ। ନି। ୫୫୩; ଥେରଗା। ୮୧୮) ଆରୋହସମ୍ପତ୍ତିପରିୟାୟୋତି ଜାତିୱସେନ ସୁଜାତତଂ

ୱିଭାୱେତୁଂ “ମାତିତୋ ଚ ପିତିତୋ ଚା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୋରସପୁତ୍ତୱସେନପି ଲୋକେ ମାତୁପିତୁସମଞ୍ଞା ଦିସ୍ସତି, ଇଧ ପନ ସା ଓରସପୁତ୍ତୱସେନ ଇଚ୍ଛିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ସଂସୁଦ୍ଧଗ୍ଗହଣିକୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାତି ଧାରେତୀତି ଗହଣୀ, ଗବ୍ଭାସଯସଞ୍ଞିତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିପ୍ପଦେସୋ। ତେନାହ “ସଂସୁଦ୍ଧାଯ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ”ତି। ଯଥାଭୁତ୍ତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ୱିପାଚନୱସେନ ଗଣ୍ହନତୋ ଅଛଡ୍ଡନତୋ ଗହଣୀ, ତେଜୋଧାତୁ। ପିତା ଚ ମାତା ଚ ପିତରୋ। ପିତୂନଂ ପିତରୋ ପିତାମହା। ତେସଂ ଯୁଗୋ ପିତାମହଯୁଗୋ, ତସ୍ମା ଯାୱ ସତ୍ତମା ପିତାମହଯୁଗା, ପିତାମହଦ୍ୱନ୍ଦାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ପିତାମହଗ୍ଗହଣେନେୱ ମାତାମହୋପି ଗହିତୋତି ସୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱିସୁଂ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ। ଯୁଗ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଏକସେସନଯେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ “ଯୁଗୋ ଚ ଯୁଗୋ ଚ ଯୁଗୋ”ତି। ଏୱଞ୍ହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗହିତମେୱ ହୋତି। ତେନାହ “ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସବ୍ବେପି ପୁବ୍ବପୁରିସା ପିତାମହଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତା”ତି। ପୁରିସଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୱସେନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି “ମାତିତୋ”ତି ପାଳିୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

ଅକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଅପ୍ପତ୍ତକ୍ଖେପୋ। ଅନୱକ୍ଖିତ୍ତୋତି ସମ୍ପତ୍ତୱିୱାଦାଦୀସୁ ନ ଅୱକ୍ଖିତ୍ତୋ ନ ଛଡ୍ଡିତୋ। ଜାତିୱାଦେନାତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ “କେନ କାରଣେନା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ “ଉଭତୋ…ପେ… ପିତାମହଯୁଗା”ତି ଏତେନ ଖତ୍ତିଯସ୍ସ ଯୋନିଦୋସାଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ସଂସୁଦ୍ଧଗ୍ଗହଣିକଭାୱକିତ୍ତନତୋ। “ଅକ୍ଖିତ୍ତୋ”ତି ଇମିନା କିରିଯାପରାଧାଭାୱୋ। କିରିଯାପରାଧେନ ହି ସତ୍ତା ଖେପଂ ପାପୁଣନ୍ତି। “ଅନୁପକ୍କୁଟ୍ଠୋ”ତି ଇମିନା ଅଯୁତ୍ତସଂସଗ୍ଗାଭାୱୋ। ଅଯୁତ୍ତସଂସଗ୍ଗଞ୍ହି ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତା ଅକ୍କୋସଂ ଲଭନ୍ତି।

ଅଡ୍ଢତା ନାମ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନତା, ସା ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ “ଯୋ କୋଚି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକେନ ୱିଭୱେନ ଅଡ୍ଢୋ ହୋତୀ”ତି। ତଥା ମହଦ୍ଧନତାପୀତି ତଂ ଉକ୍କଂସଗତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ମହତା ଅପରିମାଣସଙ୍ଖେନ ଧନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ୱିସେସତୋ କାମା ଭୋଗା ନାମାତି ଆହ “ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱସେନା”ତି। କୋଟ୍ଠଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧଞ୍ଞସ୍ସ ଆୱସନଟ୍ଠାନଂ, କୋଟ୍ଠଭୂତଂ ଅଗାରଂ କୋଟ୍ଠାଗାରଂ। ତେନାହ “ଧଞ୍ଞେନ ଚ ପରିପୁଣ୍ଣକୋଟ୍ଠାଗାରୋ”ତି। ଏୱଂ ସାରଗବ୍ଭଂ କୋସୋ, ଧଞ୍ଞପରିଟ୍ଠପନଟ୍ଠାନଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାଗାରନ୍ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଅଥ ୱା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅସିନୋ ତିକ୍ଖଭାୱପରିହାରକୋ ପଟିଚ୍ଛଦୋ “କୋସୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ରଞ୍ଞୋ ତିକ୍ଖଭାୱପରିହାରଂ କତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗିନୀ ସେନା କୋସୋତି ଆହ “ଚତୁବ୍ବିଧୋ କୋସୋ ହତ୍ଥୀ ଅସ୍ସା ରଥା ପତ୍ତୀ”ତି। ୱତ୍ଥକୋଟ୍ଠାଗାରଗ୍ଗହଣେନେୱ ସବ୍ବସ୍ସପି ଭଣ୍ଡଟ୍ଠପନଟ୍ଠାନସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା “ତିୱିଧଂ କୋଟ୍ଠାଗାର”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯ ୱସେନ ପୁରିସୋ “ପଣ୍ଡିତୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ “ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତୋ”ତି। ତଂତଂଇତିକତ୍ତବ୍ବତାସୁ ଛେକଭାୱୋ ବ୍ୟତ୍ତଭାୱୋ ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଂ। ସମ୍ମୋହଂ ହିଂସତି ୱିଧମତୀତି ମେଧା, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେଧାୱୀ। ଠାନେ ଠାନେ ଉପ୍ପତ୍ତି ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଠାନୁପ୍ପତ୍ତି, ଠାନସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନପଞ୍ଞା। ୱଡ୍ଢିଅତ୍ଥେତି ୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ।

ଯସ୍ସଂଦିସଂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୯। ପତ୍ଥନାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩୫-୯। ପଞ୍ଚମେ ହତ୍ଥିସ୍ମିନ୍ତି ହତ୍ଥିସିପ୍ପେ। ହତ୍ଥୀତି ହି ହତ୍ଥିୱିସଯତ୍ତା ହତ୍ଥିସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ଚ ହତ୍ଥିସିପ୍ପଂ ଗହିତଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱଯତୀତି ୱଯୋ, ଯୋବ୍ବନେସୁ କତ୍ଥଚି ଅପକ୍ଖଲନ୍ତୋ ଅୱିହାଯନ୍ତୋ ତାନି ସନ୍ଧାରେତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ୱଯୋ ଅୱଯୋ, ତାନି ଅତ୍ଥତୋ ସଦ୍ଦତୋ ଚ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅୱଯୋ ନ ହୋତୀତି ଅନୱଯୋ। ଦ୍ୱେ ପଟିସେଧା ପକତିଂ ଗମେନ୍ତୀତି ଆହ “ଅନୱଯୋତି ସମତ୍ଥୋ”ତି। ଛଟ୍ଠାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପତ୍ଥନାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସୋତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୦। ଦସମେ ତିବ୍ବାନନ୍ତି ତିକ୍ଖାନଂ। ଖରାନନ୍ତି କକ୍କସାନଂ। କଟୁକାନନ୍ତି ଦାରୁଣାନଂ। ଅସାତାନନ୍ତି ନସାତାନଂ ଅପ୍ପିଯାନଂ। ନ ତାସୁ ମନୋ ଅପ୍ପେତି, ନ ତା ମନଂ ଅପ୍ପାଯନ୍ତି ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀତି ଅମନାପା।

ସୋତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରାଜଓଗ୍ଗଓଣ୍ତନା ନିଟ୍ଟିତା।

(୧୫) ୫। ତିକଣ୍ଡକୀଓଗ୍ଗୋ

୧। ଅଓଜାନାତିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୪୧। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଦଦ୍ୱା ଅଓଜାନାତୀତି ଏତ୍ଥ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ମହାପୁଞ୍ଞୋ ଚତୁପଚ୍ଚଯଲାଭୀ ହୋତି, ସୋ ଚୀଓରାଦୀନି ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞଂ ଆପୁଚ୍ଛତି। ସୋପି ତସ୍ମିଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆପୁଚ୍ଛନ୍ତେପି ଗଣ୍ହାତିଯେଓ। ଅଥସ୍ସ ଇତରୋ ଥୋକଂ କୁପିତୋ ହୁତ୍ୱା ମଙ୍କୁଭାଓଂ ଉପ୍ପାଦେତୁକାମୋ ଓଦତି ‘‘ଅଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଚୀଓରାଦୀନି ନ ଲଭତି, ଅମ୍ହେ ନିସ୍ସାଯ ଲଭତୀ’’ତି। ଏଓମ୍ପି ଦଦ୍ୱା ଅଓଜାନାତି ନାମ। ଏକୋ ପନ ଏକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଓସ୍ସାନି ଓସନ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ଚିତ୍ତୀକାରଂ ନ କରୋତି, ଆସନନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନମ୍ପି ନ ଗଚ୍ଛତି। ଅଯମ୍ପି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଂଓାସେନ ଅଓଜାନାତି ନାମ। ଆଧେଯ୍ୟମୁଖୋତି ଆଦିତୋ ଧେଯ୍ୟମୁଖୋ, ପଠମଓଚନସ୍ମିଂଯେଓ ଠପିତମୁଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଏକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସାରୁପ୍ପଂଯେଓ ଭିକ୍ଖୁଂ ‘‘ଅସାରୁପ୍ପୋ ଏସୋ’’ତି କଥେତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଏସ ନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତି, ପୁନ ଅଞ୍ଞେନ ସଭାଗେନ ଭିକ୍ଖୁନା ‘‘ସାରୁପ୍ପୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ଓୁତ୍ତେପି ତସ୍ସ ଓଚନଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। ଅସୁକେନ ନାମ ‘‘ଅସାରୁପ୍ପୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ଅମ୍ହାକଂ କଥିତନ୍ତି ପୁରିମଭିକ୍ଖୁନୋଓ କଥଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅପରୋପିସ୍ସ ଦୁସ୍ସୀଲଂ ‘‘ସୀଲଓା’’ତି କଥେତି। ତସ୍ସ ଓଚନଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ପୁନ ଅଞ୍ଞେନ ‘‘ଅସାରୁପ୍ପୋ ଏସୋ ଭିକ୍ଖୁ, ନାଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ’’ତି ଓୁତ୍ତେପି ତସ୍ସ ଓଚନଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁରିମଂଯେଓ କଥଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅପରୋ ଓଣ୍ଣମ୍ପି କଥିତଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅଓଣ୍ଣମ୍ପି କଥିତଂ ଗଣ୍ହାତିଯେଓ। ଅଯମ୍ପି ଆଧେଯ୍ୟମୁଖୋଯେଓ ନାମ ଆଧାତବ୍ବମୁଖୋ, ଯଂ ଯଂ ସୁଣାତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଠପିତମୁଖୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲୋଲୋତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇତ୍ତରକାଲପ୍ପତିତତ୍ତା ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀହି ଲୁଲିତଭାଓେନ ଲୋଲୋ। ଇତ୍ତରଭତ୍ତୀତିଆଦୀସୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭଜନେନ ସଦ୍ଧାଓ ଭତ୍ତିପେମଂ। ସଦ୍ଧାପେମମ୍ପି ଗେହସ୍ସିତପେମମ୍ପି ଓଟ୍ଟତି, ପସାଦୋ ସଦ୍ଧାପସାଦୋ। ଏଓଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୋଲୋ ହୋତୀତି ଏଓଂ ଇତ୍ତରସଦ୍ଧାଦିତାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୋଲୋ ନାମ ହୋତି। ହଲିଦ୍ଦିରାଗୋ ଓିଯ, ଥୁସରାସିମ୍ହି କୋଟ୍ଟିତଖାଣୁକୋ ଓିଯ, ଅସ୍ସପିଟ୍ଠିଯଂ ଠପିତକୁମ୍ଭଣ୍ଡଂ ଓିଯ ଚ ଅନିବଦ୍ଧଟ୍ଠାନେ ମୁହୁତ୍ତେନ କୁପ୍ପତି। ମନ୍ଦୋ ମୋମୂହୋତି ଅଞ୍ଞାଣଭାଓେନ ମନ୍ଦୋ, ଅଓିସଯତାଯ ମୋମୂହୋ, ମହାମୂଳ୍ହୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଓଜାନାତିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୩। ଆରଭତିସୁତ୍ତାଦିଓଣ୍ଣନା

୧୪୨-୩। ଦୁତିଯେ ଆରଭତୀତି ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ଭ-ସଦ୍ଦୋ କମ୍ମକିରିଯହିଂସନଓୀରିଯକୋପନାପତ୍ତିଓୀତିକ୍କମେସୁ ଓତ୍ତତି। ତଥା ହେସ ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ଭୋତି, ସବ୍ବଂ ଆରମ୍ଭପଚ୍ଚଯା’’ତି (ସୁ। ନି। ୭୪୯) କମ୍ମେ ଆଗତୋ। ‘‘ମହାରମ୍ଭା ମହାଯଞ୍ଞା, ନ ତେ ହୋନ୍ତି ମହପ୍ଫଲା’’ତି (ସଂ। ନି। ୧। ୧୨୦; ଅ। ନି। ୪।୩୯) କିରିଯାଯ। ‘‘ସମଣଂ ଗୋତମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପାଣଂ ଆରଭନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୫୧) ହିଂସନେ। ‘‘ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍ଖମଥ, ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୫; ନେତ୍ତି। ୨୯; ପେଟକୋ। ୩୮; ମି। ପ। ୫।୧।୪) ଓୀରିଯେ। ‘‘ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା ପଟିଓିରତୋ ହୋତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୦, ୧୯୫; ମ। ନି। ୧।୨୯୩) କୋପନେ। ‘‘ଆରଭତି ଚ ଓିପ୍ପଟିସାରୀ ଚ ହୋତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୪୨; ପୁ। ପ। ୧୯୧) ଅଯଂ ପନ ଆପତ୍ତିଓୀତିକ୍କମେ ଆଗତୋ, ତସ୍ମା ଆପତ୍ତିଓୀତିକ୍କମଓସେନ ଆରଭତି ଚେଓ, ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଚ ଓିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତୀତି ଅନଧିଗତତ୍ତା ଯଥାସଭାଓତୋ ନ ଜାନାତି। ଯତ୍ଥସ୍ସାତି ଯସ୍ମିଂ ଅସ୍ସ, ଯଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱା ଏତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅପରିସେସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ପତ୍ୱା ତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି? ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ, ଫଲପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପନ ନିରୁଦ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଏଓଂ ସନ୍ତେପି ଇଧ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଓସେନ ପନ ଫଲମେଓ ଓୁତ୍ତନ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବଂ।

ଆରଭତୀ ନ ଓିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତୀତି ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତଂ ପନେସ ଦେସେତୁଂ ସଭାଗପୁଗ୍ଗଲଂ ପରିଯେସତି, ତସ୍ମା ନ ଓିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତି। ନ ଆରଭତି ଓିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତୀତି ଆପତ୍ତିଂ ନ ଆପଜ୍ଜତି, ଓିନଯପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ପନ ଅକୋଓିଦତ୍ତା ଅନାପତ୍ତିଯା ଆପତ୍ତିସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ଓିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତୀତି ଏଓମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ନ ଆରଭତି ନ ଓିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତୀ’’ତି ଯୋ ଓୁତ୍ତୋ, କତରୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ? ଓସ୍ସଟ୍ଠଓୀରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ। ସୋ ହି ‘‘କିଂ ମେ ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ ପରିନିବ୍ବାନେନ, ଅନାଗତେ ମେତ୍ତେଯ୍ୟସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ଓିସୁଦ୍ଧସୀଲୋପି ପଟିପତ୍ତିଂ ନ ପୂରେତି। ସୋ ହି ‘‘କିମତ୍ଥଂ ଆଯସ୍ମା ପମତ୍ତୋ ଓିହରତି, ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ନାମ ଗତି ଅନିବଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ହି ମେତ୍ତେଯ୍ୟସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମୁଖୀଭାଓଂ ଲଭେଯ୍ୟାସି, ଅରହତ୍ତତ୍ଥାଯ ଓିପସ୍ସନଂ ଭାଓେହୀ’’ତି ଓଓଦିତବ୍ବୋଓ।

ସାଧୂତି ଆୟାଚନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯାୱ ଅପରଦ୍ଧଂ ୱତ ଆୟସ୍ମତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ମୟଂ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ୟାଚାମ, ଦେସେତବ୍ବୟୁତ୍ତକସ୍ସ ଦେସନାୟ, ୱୁଟ୍ଠାତବ୍ବୟୁତ୍ତକସ୍ସ ୱୁଟ୍ଠାନେନ, ଆୱିକାତବ୍ବୟୁତ୍ତକସ୍ସ ଆୱିକିରିୟାୟ ଆରମ୍ଭଜେ ଆସୱେ ପହାୟ ସୁଦ୍ଧନ୍ତେ ଠିତଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ୱିପ୍ପଟିସାରଜେ ଆସୱେ ପଟିୱିନୋଦେତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଞ୍ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢେତୂତି। ଅମୁନା ପଞ୍ଚମେନ ପୁଗ୍ଗଲେନାତି ଏତେନ ପଞ୍ଚମେନ ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲେନ। ସମସମୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣେହି ସମଭାୱେନେୱ ସମୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ଖୀଣାସୱେନ ଓୱଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତିୟଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଆରଭତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୬। ତିକଣ୍ଡକୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୪୪-୬। ଚତୁତ୍ଥେ ପଟିକୂଲେତି ଅମନୁଞ୍ଞେ ଅନିଟ୍ଠେ। ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀତି ଇଟ୍ଠାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ଇଟ୍ଠସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅସୁଭାୟ ୱା ଫରତି, ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱା ଉପସଂହରତି ଉପନେତି ପୱତ୍ତେତି। ଅନିଟ୍ଠସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠେ ସତ୍ତସଞ୍ଞିତେ ଆରମ୍ମଣେ। ମେତ୍ତାୟ ୱା ଫରତୀତି ମେତ୍ତଂ ହିତେସିତଂ ଉପସଂହରନ୍ତୋ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ୱା ତତ୍ଥ ଫରତି। ଧାତୁତୋ ୱା ଉପସଂହରତୀତି ଧମ୍ମସଭାୱଚିନ୍ତନେନ ଧାତୁତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୟ ଧାତୁମନସିକାରଂ ୱା ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତେତି। ତଦୁଭୟଂ ଅଭିନିୱଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ସଭାୱତୋ ଆନୁଭାୱତୋ ଚ ଉପତିଟ୍ଠନ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିକୂଲଭାୱଂ ଅପ୍ପଟିକୂଲଭାୱଞ୍ଚାତି ତଂ ଉଭୟଂ ପହାୟ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା, ସବ୍ବସ୍ମିଂ ପନ ତସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିତୁକାମୋ ପନ କିଂ କରୋତୀତି? ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଆପାଥଂ ଗତେସୁ ନେୱ ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତି, ନ ଦୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରେୟ୍ୟାତି ଇଟ୍ଠେ ଅରଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅନିଟ୍ଠେ ଅଦୁସ୍ସନ୍ତୋ ୟଥା ଅଞ୍ଞେ ଅସମପେକ୍ଖନେନ ମୋହଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୟ ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରେୟ୍ୟ। ତେନେୱାହ ''ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱସେନ ପଞ୍ଚମୋ''ତି। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଛଳାରମ୍ମଣାପାଥେ ପରିସୁଦ୍ଧପକତିଭାୱାୱିଜହନଲକ୍ଖଣାୟ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପୱତ୍ତନତୋ ''ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା''ତି ଲଦ୍ଧନାମାୟ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାୟ ୱସେନ ପଞ୍ଚମୋ ୱାରୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚମଂ ଛଟ୍ଠଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ତିକଣ୍ଡକୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୦। ଅସପ୍ପୁରିସଦାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୪୭-୧୫୦। ସତ୍ତମେ ଅସକ୍କଚ୍ଚନ୍ତି ଅନାଦରଂ କତ୍ୱା। ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅସକ୍କଚ୍ଚକରଣଂ ନାମ ଅସମ୍ପନ୍ନଂ କରୋତୀତି ଆହ ''ନ ସକ୍କରିତ୍ୱା ସୁଚିଂ କତ୍ୱା ଦେତୀ''ତି, ଉତ୍ତଣ୍ଡୁଲାଦିଦୋସୱିରହିତଂ ସୁଚିସମ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ୱା ନ ଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଚିତ୍ତୀକତ୍ୱାତି ନ ଚିତ୍ତେ କତ୍ୱା, ନ ପୂଜେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୂଜେନ୍ତୋ ହି ପୂଜେତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ଚିତ୍ତେ ଠପେତି, ନ ତତୋ ବହି କରୋତି। ଚିତ୍ତଂ ୱା ଅଚ୍ଛରିୟଂ କତ୍ୱା ପଟିପତ୍ତିୱିକରଣଂ ସମ୍ଭାୱନକିରିୟା, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅଚିତ୍ତୀକରଣଂ ଅସମ୍ଭାୱନକିରିୟା। ଅଗାରୱେନ ଦେତୀତି ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଗରୁଂ କରୋନ୍ତୋ ନିସୀଦନଟ୍ଠାନେ ଅସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ୟତ୍ଥ ୱା ତତ୍ଥ ୱା ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ୟଂ ୱା ତଂ ୱା ଆଧାରକଂ ଠପେତ୍ୱା ଦାନଂ ଦେତି। ଅସହତ୍ଥାତି ନ ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥେନ ଦେତି, ଦାସକମ୍ମକରୋଦୀହି ଦାପେତି। ଅପୱିଦ୍ଧଂ ଦେତୀତି ଅନ୍ତରା ଅପୱିଦ୍ଧଂ ୱିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ଦେତି। ତେନାହ ''ନ ନିରନ୍ତରଂ ଦେତୀ''ତି। ଅଥ ୱା ଅପୱିଦ୍ଧଂ ଦେତୀତି ଉଚ୍ଛିଟ୍ଠାଦିଛଡ୍ଡନୀୟଧମ୍ମଂ ୱିୟ ଅୱକ୍ଖିତ୍ତକଂ କତ୍ୱା ଦେତି। ତେନାହ ''ଛଡ୍ଡେତୁକାମୋ ୱିୟ ଦେତୀ''ତି। ''ଅଦ୍ଧା ଇମସ୍ସ ଦାନସ୍ସ ଫଲମେୱ ଆଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଏୱଂ ୟସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସକତାଦିଟ୍ଠି ଅତ୍ଥି, ସୋ ଆଗମନଦିଟ୍ଠିକୋ, ଅୟଂ ପନ ନ ତାଦିସୋତି ଅନାଗମନଦିଟ୍ଠିକୋ। ତେନାହ ''କତସ୍ସ ନାମ ଫଲଂ ଆଗମିସ୍ସତୀ''ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠମାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅସପ୍ପୁରିସଦାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତିକଣ୍ଡକୀୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିୟପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୪। ଚତୁତ୍ଥପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୬) ୧। ସଦ୍ଧମ୍ମଵଗ୍ଗୋ

୧୫୧-୧୬୦। ପଠମୋ ଵଗ୍ଗୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେଵ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୭) ୨। ଆଘାତୱଗ୍ଗୋ

୧-୫। ପଠମଆଘାତପଟିୱିନଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୧-୧୬୫। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଦୁତିଯେ ଆଘାତୋ ପଟିୱିନଯତି ଏତ୍ଥ, ଏତେହୀତି ୱା ଆଘାତପଟିୱିନଯା। ତେନାହ ‘‘ଆଘାତୋ ଏତେହି ପଟିୱିନେତବ୍ବୋ’’ତିଆଦି।

ନନ୍ତକନ୍ତି ଅନନ୍ତକଂ, ଅନ୍ତୱିରହିତଂ ୱତ୍ଥଖଣ୍ଡଂ। ଯଦି ହି ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ‘‘ପିଲୋତିକା’’ତି ସଙ୍ଖଂ ନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ।

ସେୱାଲେନାତି ବୀଜକଣ୍ଣିକକେସରାଦିଭେଦେନ ସେୱାଲେନ। ଉଦକପପ୍ପଟକେନାତି ନୀଲମଣ୍ଡୂକପିଟ୍ଠିୱଣ୍ଣେନ ଉଦକପିଟ୍ଠିଂ ଛାଦେତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତେନ ଉଦକପିଟ୍ଠିକେନ। ଘମ୍ମେନ ଅନୁଗତୋତି ଘମ୍ମେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ଅଭିଭୂତୋ। ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦନ୍ତି ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଂ।

ୱିସଭାଗୱେଦନୁପ୍ପତ୍ତିଯା କକଚେନେୱ ଇରିଯାପଥପୱତ୍ତିନିୱାରଣେନ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଆବାଧତି ପୀଳେତୀତି ଆବାଧୋ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆବାଧିକୋ। ତଂସମୁଟ୍ଠାନେନ ଦୁକ୍ଖିତୋ ସଞ୍ଜାତଦୁକ୍ଖୋ। ବାଳ୍ହଗିଲାନୋତି ଅଧିମତ୍ତଗିଲାନୋ। ଗାମନ୍ତନାଯକସ୍ସାତି ଗାମନ୍ତସମ୍ପାପକସ୍ସ।

ପସନ୍ନଭାୱେନ ଉଦକସ୍ସ ଅଚ୍ଛଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଅଚ୍ଛୋଦକାତି ପସନ୍ନୋଦକା’’ତି। ସାଦୁରସତାଯ ସାତତାତି ଆହ ‘‘ମଧୁରୋଦକା’’ତି। ତନୁକମେୱ ସଲିଲଂ ୱିସେସତୋ ସୀତଲଂ, ନ ବହଲାତି ଆହ ‘‘ତନୁସୀତସଲିଲା’’ତି। ସେତକାତି ନିକ୍କଦ୍ଦମା। ସଚିକ୍ଖଲ୍ଲାଦିୱସେନ ହି ଉଦକସ୍ସ ୱିୱଣ୍ଣତା। ସଭାୱତୋ ପନ ତଂ ସେତୱଣ୍ଣମେୱ। ତତିଯାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ପଠମଆଘାତପଟିୱିନଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ନିରୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୬। ଛଟ୍ଠେ ଅମରିସନତ୍ଥେତି ଅସହନତ୍ଥେ। ଅନାଗତୱଚନଂ କତନ୍ତି ଅନାଗତସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋ କତୋ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ୱତ୍ତମାନକାଲିକୋୱ। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା (ପାଣିନି। ୩।୩।୧୪୫-୧୪୬) ହି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଅନୋକପ୍ପନାମରିସନତ୍ଥୱସେନ ଅପିସଦ୍ଦେ ଉପପଦେ ୱତ୍ତମାନକାଲେପି ଅନାଗତୱଚନଂ କରୋନ୍ତି।

ନିରୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୯। ଚୋଦନାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୭-୯। ସତ୍ତମେ ୱତ୍ଥୁସନ୍ଦସ୍ସନାତି ଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଆପତ୍ତି, ତସ୍ସ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସନଂ। ଆପତ୍ତିସନ୍ଦସ୍ସନାତି ଯଂ ଆପତ୍ତିଂ ସୋ ଆପନ୍ନୋ, ତସ୍ସା ଦସ୍ସନଂ। ସଂୱାସପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋତି ଉପୋସଥପ୍ପୱାରଣାଦିସଂୱାସସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିପନଂ ଅକରଣଂ। ସାମୀଚିପ୍ପଟିକ୍ଖେପୋତି ଅଭିୱାଦନାଦିସାମୀଚିକିରିଯାଯ ଅକରଣଂ। ଚୋଦଯମାନେନାତି ଚୋଦେନ୍ତେନ। ଚୁଦିତକସ୍ସ କାଲୋତି ଚୁଦିତକସ୍ସ ଚୋଦେତବ୍ବକାଲୋ। ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ଚୋଦେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଂ। ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱାତି ‘‘ଅଯଂ ଚୁଦିତକଲକ୍ଖଣେ ତିଟ୍ଠତି, ନ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ୱୀମଂସିତ୍ୱା। ଅଯସଂ ଆରୋପେତୀତି ‘‘ଇମେ ମଂ ଅଭୂତେନ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତା ଅଯସଂ ଦୁସନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀ’’ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଯସଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଅଟ୍ଠମନୱମାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଚୋଦନାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଭଦ୍ଦଜିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୦। ଦସମେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋ ଇମେ ସତ୍ତେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ‘‘ପାସଂସଭାୱେନ ଉତ୍ତମଭାୱେନ ଚ ତେ ସତ୍ତେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ମଞ୍ଞତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜେଟ୍ଠକୋ’’ତି। ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଦସୋତି ଦସ୍ସନେ ଅନ୍ତରାଯାଭାୱୱଚନେନ

ଞେୟ୍ୟୱିସେସପରିଗ୍ଗାହିକଭାୱେନ ଚ ଅନାୱରଣଦସ୍ସାୱିତଂ ପଟିଜାନାତୀତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଂ ପସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ’’ତି।

ଭଦ୍ଦଜିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆଘାତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୮) ୩। ଉପାସକୱଗ୍ଗୋ

୧-୬। ସାରଜ୍ଜସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୧-୧୭୬। ତତିଯସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚମେ ଉପାସକପଚ୍ଛିମକୋଟି ଉପାସକନିହୀନୋ। ‘‘ଇମିନା ଦିଟ୍ଠାଦିନା ଇଦଂ ନାମ ମଙ୍ଗଲଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ବାଲଜନପରିକପ୍ପିତକୋତୂହଲସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତମଙ୍ଗଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲିକୋ। ତେନାହ ‘‘ଇମିନା ଇଦଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦି। ମଙ୍ଗଲଂ ପଚ୍ଚେତୀତି ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦିଭେଦଂ ମଙ୍ଗଲମେୱ ପତ୍ତିଯାଯତି। ନୋ କମ୍ମନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତଂ ନୋ ପତ୍ତିଯାଯତି। ଇମମ୍ହା ସାସନାତି ଇତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସାସନତୋ। ବହିଦ୍ଧାତି ବାହିରକସମଯେ। ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଂ ପରିଯେସତୀତି ‘‘ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନା ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟା’’ତି ସଞ୍ଞୀ ଗୱେସତି। ଏତ୍ଥ ଦକ୍ଖିଣପରିଯେସନପୁବ୍ବକାରେ ଏକଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସାରଜ୍ଜସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ୱଣିଜ୍ଜାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭୭-୮। ସତ୍ତମେ ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜାତି ଆୱୁଧଭଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ୱା କାରେତ୍ୱା ୱା କତଂ ୱା ପଟିଲଭିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କଯୋ। ଆୱୁଧଭଣ୍ଡଂ କାରେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କଯୋତି ଇଦଂ ପନ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ସୂକରମିଗାଦଯୋ ପୋସେତ୍ୱା ତେସଂ ୱିକ୍କଯୋତି ସୂକରମିଗାଦଯୋ ପୋସେତ୍ୱା ତେସଂ ମଂସଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱିକ୍କଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜା ପରୋପରାଧନିମିତ୍ତତାଯ ଅକରଣୀଯା ୱୁତ୍ତା, ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା ଅଭୁଜିସ୍ସଭାୱକରଣତୋ, ମଂସୱିସୱଣିଜ୍ଜା ୱଧହେତୁତୋ, ମଜ୍ଜୱଣିଜ୍ଜା ପମାଦଟ୍ଠାନତୋ। ଅଟ୍ଠମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ୱଣିଜ୍ଜାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଗିହିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୯। ନୱମେ ଆଭିଚେତସିକାନନ୍ତି ଅଭିଚେତୋତି ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଧିଚିତ୍ତଂ ୱା, ଅଭିଚେତସି ଜାତାନି ଆଭିଚେତସିକାନି, ଅଭିଚେତୋ ସନ୍ନିସ୍ସିତାନୀତି ୱା ଆଭିଚେତସିକାନି। ତେନେୱାହ ‘‘ଉତ୍ତମଚିତ୍ତନିସ୍ସିତାନ’’ନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ସୁଖୱିହାରାନଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ତତ୍ଥ ସୁଖୱିହାରାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତାନି ହି ଅପ୍ପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା ଝାଯିନୋ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଚତୁବ୍ବିଧମେରଯନ୍ତି ପୁପ୍ଫାସୱୋ, ଫଲାସୱୋ, ଗୁଳାସୱୋ, ମଧ୍ୱାସୱୋତି ଏୱଂ ଚତୁପ୍ପଭେଦଂ ମେରଯଂ। ପଞ୍ଚୱିଧଞ୍ଚ ସୁରନ୍ତି ପୂୱସୁରା, ପିଟ୍ଠସୁରା, ଓଦନସୁରା, କିଣ୍ଣପକ୍ଖିତ୍ତା, ସମ୍ଭାରସଂଯୁତ୍ତାତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚପ୍ପଭେଦଂ ସୁରଂ। ପୁଞ୍ଜଂ ଅତ୍ଥୋ ଏତସ୍ସାତି ପୁଞ୍ଜତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନେସ ପୁଞ୍ଜେନ ଅତ୍ଥିକୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁଞ୍ଞେନ ଅତ୍ଥିକସ୍ସା’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଗିହିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଗୱେସୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୦। ଦସମେ ସୁକାରଣନ୍ତି ବୋଧିପରିପାଚନସ୍ସ ଏକନ୍ତିକଂ ସୁନ୍ଦରଂ କାରଣଂ। ମନ୍ଦହସିତନ୍ତି ଇସକଂ ହସିତଂ। କହଂ କହନ୍ତି ହାସସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନୁକରଣମେତଂ। ହଟ୍ଠପ୍ପହଟ୍ଠାକାରମତ୍ତନ୍ତି ହଟ୍ଠସ୍ସ ପହଟ୍ଠାକାରମତ୍ତଂ। ଯଥା ଗହିତସଙ୍କେତା ‘‘ପହଟ୍ଠୋ ଭଗୱା’’ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି, ଏୱଂ ଆକାରନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ଇମିନା ପସଙ୍ଗେନ ହାସସମୁଟ୍ଠାନଂ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ହସିତଞ୍ଚ ନାମେତ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନୱସେନପି ହାସୋ ନ ସମ୍ଭୱତି, ପଗେୱ ଦୋମନସ୍ସୱସେନାତି ଆହ ‘‘ତେରସହି ସୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତେହୀ’’ତି। ନନୁ ଚ କେଚି କୋଧୱସେନପି ହସନ୍ତୀତି? ନ, ତେ

ସମ୍ପିଯନ୍ତି କୋଧୱନ୍ତୁଂ ତତ୍ଥ ‘‘ମଯଂ ଦାନି ଯଥାକାମକାରିତଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସାମା’’ତି ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତରେନ ସୋମନସ୍ସଚିତ୍ତେନେୱ ହାସସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ତେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତକିରିଯଚିତ୍ତେସୁ। ବଲୱାରମ୍ମଣେତି ଉଳାରତମେ ଆରମ୍ମଣେ ଯମକପାଟିହାରିଯସଦିସେ। ଦୁବ୍ବଲାରମ୍ମଣେତି ଅନୁଳାରଆରମ୍ମଣେ।

‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ…ପେ… ଉପ୍ପାଦେତୀ’’ତି ଇଦଂ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ ତଥା ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସହେତୁକସୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତେହି ଭଗୱତୋ ସିତଂ ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାଯଂ (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୯୬୮) ପନ ‘‘ଅତୀତଂସାଦୀସୁ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ ୱତ୍ୱା ‘ଇମେହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀ’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ମହାନି। ୧୫୬; ପଟି। ମ। ୩।୫) ‘ଭଗୱତୋ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ୱିଚାରେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇମିନା ହସିତୁପ୍ପାଦଚିତ୍ତେନ ପୱତ୍ତିଯମାନମ୍ପି ଭଗୱତୋ ସିତକରଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଅନାଗତଂସସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନୁୱତ୍ତକତ୍ତା ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଯେୱାତି ଏୱଂ ପନ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେ ସତି ନ କୋଚି ପାଳିଅଟ୍ଠକଥାନଂ ୱିରୋଧୋ। ତଥା ହି ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୬୮) ‘‘ତେସଂ ଞାଣାନଂ ଚିଣ୍ଣପରିଯନ୍ତେ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚେତଂ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତସ୍ସପି ଭଗୱତୋ ତଥାରୂପେ କାଲେ ନ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ତସ୍ସପି ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକଭାୱସ୍ସ ନିଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତ୍ତଂ ଉପପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ମୂଲଟୀ। ୧ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାୱଣ୍ଣନା) ନ ଚ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକତ୍ତେ ତଂସମୁଟ୍ଠାନକାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା କାଯକମ୍ମାଦିଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜତୀତି।

ହସିତନ୍ତି ସିତମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପୀ’’ତି। ସମୋସରିତା ୱିଜ୍ଜୁଲତା। ସା ହି ଇତରୱିଜ୍ଜୁଲତା ୱିଯ ଖଣଟ୍ଠିତିଯା ସୀଘନିରୋଧା ଚ ନ ହୋତି, ଅପିଚ ଖୋ ଦନ୍ଧନିରୋଧା, ନ ଚ ସବ୍ବକାଲିକା। ଦୀଧିତି ପାୱକମହାମେଘତୋ ୱା ଚାତୁଦ୍ଦୀପିକମହାମେଘତୋ ୱା ନିଚ୍ଛରତି। ତେନାହ ‘‘ଚାତୁଦ୍ଦୀପିକମହାମେଘମୁଖତୋ’’ତି। ଅଯଂ କିର ତାସଂ ରସ୍ମୀନଂ ଧମ୍ମତା, ଯଦିଦଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀସଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଦାଠଗ୍ଗେସୁଯେୱ ଅନ୍ତରଧାନଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଗୱେସୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଉପାସକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୧୯) ୪। ଅରଞ୍ଞଵଗ୍ଗୋ

୧। ଆରଞ୍ଞିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୮୧। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ଅପ୍ପୀଚ୍ଛତଂଯେଵ ନିସ୍ସାଯାତିଆଦୀସୁ ‘‘ଇତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଭଵିସ୍ସାମୀ’’ତି ଇଦଂ ମେ ଆରଞ୍ଞିକଙ୍ଗଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ସଂଵତ୍ତିସ୍ସତି, ‘‘ଇତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଭଵିସ୍ସାମୀ’’ତି ଇଦଂ ମେ ଆରଞ୍ଞିକଙ୍ଗଂ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ସଂଵତ୍ତିସ୍ସତି, ‘‘ଇତି କିଲେସେ ସଲ୍ଲିଖିସ୍ସାମୀ’’ତି ଇଦଂ ମେ ଆରଞ୍ଞିକଙ୍ଗଂ କିଲେସସଲ୍ଲିଖନତ୍ଥାଯ ସଂଵତ୍ତିସ୍ସତୀତି ଆରଞ୍ଞିକୋ ହୋତି। ଅଗ୍ଗୋତି ଜେଟ୍ଠକୋ। ସେସାନି ତସ୍ସେଵ ଵେଵଚନାନି।

ଗଵା ଖୀରନ୍ତି ଗାଵିତୋ ଖୀରଂ ନାମ ହୋତି, ନ ଗାଵିଯା ଦଧି। ଖୀରମ୍ହା ଦଧୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଏଵମେଵନ୍ତି ଯଥା ଏତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଗୋରସେସୁ ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ଅଗ୍ଗୋ, ଏଵମେଵଂ ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଆରଞ୍ଞିକେସୁ ଯୋ ଅଯଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ଆରଞ୍ଞିକୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଅଗ୍ଗୋ ଚେଵ ସେଟ୍ଠୋ ଚ ମୋକ୍ଖୋ ଚ ପଵରୋ ଚ। ଇମେସୁ ଆରଞ୍ଞିକେସୁ ଜାତିଆରଞ୍ଞିକା ଵେଦିତବ୍ବା, ନ ଆରଞ୍ଞିକନାମମତ୍ତେନ ଆରଞ୍ଞିକାତି ଵେଦିତବ୍ବା। ପଂସୁକୂଲିକାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ଆରଞ୍ଞିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅରଞ୍ଞଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୨୦) ୫। ବ୍ରାହ୍ମଣୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୋଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୧। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ସମ୍ଭିୟେନେୱାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପେମେନେୱ କାୟେନ ଚ ଚିତ୍ତେନ ଚ ମିସ୍ସୀଭୂତା ସଙ୍ଗଚ୍ଛିତା ସଂସଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା ସଂୱାସଂ ୱତ୍ତେନ୍ତି, ନ ଅପ୍ପିୟେନ ନିଗ୍ଗହେନ ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ପିଯ’’ନ୍ତିଆଦି। ଉଦରଂ ଅୱଦିହତି ଉପଚିନୋତି ପୂରେତୀତି ଉଦରାୱଦେହକଂ। ଭାୱନପୁଂସକଞ୍ଚେତଂ, ଉଦରାୱଦେହକଂ କତ୍ୱା ଉଦରଂ ପୂରେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଉଦରଂ ଅୱଦିହିତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

ସୋଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୋଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୨। ଦୁତିୟେ ପୱତ୍ତାରୋତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୨୮୫) ପାୱଚନଭାୱେନ ୱତ୍ତାରୋ। ଯସ୍ମା ତେ ତେସଂ ମନ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତନକା, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ପୱତ୍ତୟିତାରୋ’’ତି। ସୁଦ୍ଦେ ବହି କତ୍ୱା ରହୋଭାସିତଙ୍ଗଟ୍ଠେନ ମନ୍ତା ଏୱ ତଂତଂଅତ୍ଥପ୍ପଟିପତ୍ତିହେତୁତାଯ ମନ୍ତପଦଂ। ଅନୁପନୀତାସାଧାରଣତାଯ ରହସ୍ସଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବକିରିୟାଯ ଅଧିଗମୂପାୟଂ। ସଜ୍ଝାୟିତନ୍ତି ଗାୟନୱସେନ ସଜ୍ଝାୟିତଂ। ତଂ ପନ ଉଦତ୍ତାନୁଦତ୍ତାଦୀନଂ ସରାନଂ ସମ୍ପଦାୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସରସମ୍ପତ୍ତିୱସେନା’’ତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ପାୱଚନଭାୱେନ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସମୁପବ୍ୟୂଳ୍ହନ୍ତି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଉପରୂପରି ସଞ୍ଞୂଳ୍ହଂ। ରାସିକତନ୍ତି ଇରୁୱେଦଯଜୁୱେଦସାମୱେଦାଦିୱସେନ, ତତ୍ଥାପି ପଚ୍ଚେକଂ ମନ୍ତବ୍ରହ୍ମାଦିୱସେନ, ଅଜ୍ଝାୟାନୁୱାକାଦିୱସେନ ଚ ରାସିକତଂ। ତେସନ୍ତି ମନ୍ତାନଂ କତ୍ତୂନଂ। ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେତ୍ୱାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିଭଣ୍ଡେନ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣେନ ସତ୍ତାନଂ କମ୍ମସ୍ସକତାଦିଂ, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସଦିସେନ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣେନ ଅତୀତକପ୍ପେ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ମନ୍ତଜ୍ଝେନୱିଧିଞ୍ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱା। ପାୱଚନେନ ସହ ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱାତି କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଯଂ ୱଚନଂ ୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ତେନ ସହ ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା। ନ ହି ତେସଂ ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ଅତ୍ଥୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ହୋତି। ଅପରାପରେତି ଅଟ୍ଠକାଦୀହି ଅପରାପରେ ପଚ୍ଛିମା ଓକ୍କାକରାଜକାଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନା। ପକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠକାଦୀହି ଗନ୍ଥିତମନ୍ତପଦେସୁ କିଲେସସନ୍ନିସ୍ସିତପଦାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଦେ ପକ୍ଖିପନଂ କତ୍ୱା। ୱିରୁଦ୍ଧେ ଅକଂସୂତି ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକସୁତ୍ତଂ ୨୮୬ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯେନ ସଂକିଲେସତ୍ଥଦୀପନତୋ ପଚ୍ଚନୀକଭୂତେ ଅକଂସୁ।

ଉସୂନଂ ଅସନକମ୍ମଂ ଇସ୍ସତ୍ଥଂ, ଧନୁସିପ୍ପେନ ଜୀୱିକା। ଇଧ ପନ ଇସ୍ସତ୍ଥଂ ୱିଯାତି ଇସ୍ସତ୍ଥଂ, ସବ୍ବଆୱୁଧଜୀୱିକାତି ଆହ ‘‘ଯୋଧାଜୀୱକମ୍ମେନା’’ତି, ଆୱୁଧଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନକମ୍ମେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଜପୋରିସଂ ନାମ ୱିନା ଆୱୁଧେନ ପୋରୋହେଚ୍ଚାମଚ୍ଚକମ୍ମାଦିରାଜକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ରାଜୁପଟ୍ଠାନଂ। ସିପ୍ପଞ୍ଞତରେନାତି ଗହିତାୱସେସେନ ହତ୍ଥିଅସ୍ସସିପ୍ପାଦିନା। କୁମାରଭାୱତୋ ପଭୁତି ଚରଣେନ କୋମାରବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ।

ଉଦକଂ ପାତେତ୍ୱା ଦେନ୍ତୀତି ଦ୍ୱାରେ ଠିତସ୍ସେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଉଦକଂ ଆସିଞ୍ଚନ୍ତା ‘‘ଇଦଂ ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଭରିୟଂ ପୋସାପନତ୍ଥାଯ ଦେମା’’ତି ୱତ୍ୱା ଦେନ୍ତି। କସ୍ମା ପନ ତେ ଏୱଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱାପି ଦାରଂ ପରିୟେସନ୍ତି, ନ ଯାୱଜୀୱଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ହୋନ୍ତୀତି? ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନ। ତେସଞ୍ହି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠି ହୋତି ‘‘ଯୋ ପୁତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତି, ସୋ କୁଲୱଂସଚ୍ଛେଦକରୋ ହୋତି, ତତୋ ନିରଯେ ପଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଚତ୍ତାରୋ କିର ଅଭାୟିତବ୍ବଂ ଭାଯନ୍ତି ଗଣ୍ଡୁପ୍ପାଦକୋ, କିକୀ, କୋନ୍ତିନୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି। ଗଣ୍ଡୁପ୍ପାଦା କିର ମହାପଥୱିଯା ଖୟନଭଯେନ ମତ୍ତଭୋଜନା ହୋନ୍ତି, ନ ବହୁଂ ମତ୍ତିକଂ ଖାଦନ୍ତି। କିକୀ ସକୁଣିକା ଆକାସପତନଭଯେନ ଅଣ୍ଡସ୍ସ ଉପରି ଉତ୍ତାନା ସେତି। କୋନ୍ତିନୀ ସକୁଣୀ ପଥୱୀକମ୍ପନଭଯେନ ପାଦେହି ଭୂମିଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ଅକ୍କମତି। ବ୍ରାହ୍ମଣା କୁଲୱଂସୂପଚ୍ଛେଦଭଯେନ ଦାରଂ ପରିୟେସନ୍ତି। ଆହୁ ଚେତ୍ଥ –

‘‘ଗଣ୍ଡୁପ୍ପାଦୋ କିକୀ ଚେୱ, କୋନ୍ତୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକୋ;

ଏତେ ଅଭଯଂ ଭାଯନ୍ତି, ସମ୍ମୂଳ୍ହା ଚତୁରୋ ଜନା’’ତି। (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୯୩);

ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଦୋଣବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସଙ୍ଗାରଵସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୯୩। ତତିଯେ (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୫।୨୩୬) ପଠମଞ୍ଚେଵାତି ପୁରେତରଂଯେଵ, ଅସଜ୍ଝାଯକତାନଂ ମନ୍ତାନଂ ଅପ୍ପଟିଭାନଂ ପଗେଵ ପଠମଂଯେଵ ସିଦ୍ଧଂ, ତତ୍ଥ ଵତ୍ତବ୍ବମେଵ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅଭିଭଵୋ ଗହଣନ୍ତି ଆହ ''କାମରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତେନାତି କାମରାଗଗ୍ଗହିତେନା''ତି। ଉିକ୍ଖମ୍ଭେତି ଅପନେତୀତି ଉିକ୍ଖମ୍ଭନଂ, ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ। ଉିକ୍ଖମ୍ଭନଞ୍ଚ ତଂ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚାତି ଉିକ୍ଖମ୍ଭନନିସ୍ସରଣଂ। ତେନାହ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି। ସେସପଦଦ୍ଵଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଅତ୍ତନା ଅରଣୀଯୋ ପତ୍ତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ତତ୍ଥୋ। ତଥା ପରତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

''ଅନିଚ୍ଛତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଜ୍ଜସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୫୨) ଥ୍ଵାପାଦାଦୀନଂ ଅନାଗତତ୍ତା ଥ୍ଵାପାଦଵାରେ ତଦଙ୍ଗନିସ୍ସରଣଂ ନ ଗହିତଂ। କିଞ୍ଚାପି ନ ଗହିତଂ, ପଟିସଙ୍ଖାନଵସେନ ତସ୍ସ ଉିନୋଦେତବ୍ବତାଯ ତଦଙ୍ଗନିସ୍ସରଣମ୍ପି ଲବ୍ଭତେଵାତି ସକ୍କା ଉିଞ୍ଞାତୁଂ। ଆଲୋକସଞ୍ଞା ଉପଚାରପ୍ପତ୍ତା ଵା ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତା ଵା। ଯୋ କୋଚି କସିଣଜ୍ଝାନାଦିଭେଦୋ ସମଥୋ। ଧମ୍ମଵଵତ୍ଥାନଂ ଉପଚାରପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତଵସେନ ଗହେତବ୍ବଂ।

କୁଧିତୋତି ତତ୍ତୋ। ଉସ୍ସୂରକଜାତୋତି ତସ୍ସେଵ କୁଧିତଭାଵସ୍ସ ଉସ୍ସୂରକଂ ଅକୁଣ୍ଠିତଂ ପତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଉସୁମକଜାତୋ''ତି। ତିଲବୀଜକାଦିଭେଦେନାତି ତିଲବୀଜକଣ୍ଣିକକେସରାଦିଭେଦେନ ସେଵାଲେନ। ପଣକେନାତି ଉଦକପିଚ୍ଛିଲ୍ଲେନ। ଅପ୍ପସନ୍ନୋ ଆକୁଲତାଯ। ଅସନ୍ନିସିନ୍ନୋ କଲଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା। ଅନାଲୋକଟ୍ଠାନେତି ଆଲୋକରହିତେ ଠାନେ।

ସଙ୍ଗାରଵସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। କାରଣପାଲୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୯୪। ଚତୁତ୍ଥେ ପଣ୍ଡିତୋ ମଞ୍ଞେତି ଏତ୍ଥ ମଞ୍ଞେତି ଇଦଂ ''ମଞ୍ଞତୀ''ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥଂ ନିପାତପଦଂ। ତସ୍ସ ଇତି-ସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ଵା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଣ୍ଡିତୋତି ମଞ୍ଞତୀ''ତି ଆହ। ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛାଵସେନ ଚେତଂ ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେଵାହ ''ଉଦାହୁ ନୋ''ତି। ''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞତି ଭଵଂ ପିଙ୍ଗିଯାନୀ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ପଞ୍ଞାଵେଯ୍ୟତ୍ତିଯ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତମେଵତ୍ଥଂ ପୁନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ପଣ୍ଡିତୋ ମଞ୍ଞେ''ତି ଆହ, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ''ଭଵଂ ପିଙ୍ଗିଯାନୀ ସମଣଂ ଗୋତମଂ ପଣ୍ଡିତୋତି ମଞ୍ଞତି ଉଦାହୁ ନୋ''ତି, ଯଥା ତେ ଖମେଯ୍ୟ, ତଥା ନଂ କଥେହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅହଂ କୋ ନାମ, ମମ ଅଓସଯୋ ଏସୋତି ଦସ୍ସେତି। କୋ ଚାତି ହେତୁନିଦ୍ଦେସେ ପଚ୍ଚତ୍ତଵଚନନ୍ତି ଆହ ''କୁତୋ ଚା''ତି। ତଥା ଚାହ ''କେନ କାରଣେନ ଜାନିସ୍ସାମୀ''ତି, ଯେନ କାରଣେନ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ପଞ୍ଞାଵେଯ୍ୟତ୍ତିଯଂ ଜାନେଯ୍ୟଂ , ତଂ କାରଣଂ ମଯି ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ବୁଦ୍ଧୋଯେଵ ଭଵେଯ୍ୟ ଅବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସବ୍ବଥା ବୁଦ୍ଧଞାଣାନୁଭାଵଂ ଜାନିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତାତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ପନେତଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଓରମତ୍ତକଂ ସୀଲମତ୍ତକଂ, ଯେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଵଣ୍ଣଂ ଵଦମାନୋ ଵଦେଯ୍ୟ (ଦୀ। ନି। ୧।୭)। ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଅଞ୍ଞେଵ ଧମ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା ଦୁଦ୍ଦସା ଦୁରନୁବୋଧା…ପେ… ଯେହି ତଥାଗତସ୍ସ ଯଥାଭୂତଂ ଵଣ୍ଣଂ ସମ୍ମା ଵଦମାନୋ ଵଦେଯ୍ୟା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮) ଚ। ଏତ୍ଥାତି ''ସୋପି ନୂନସ୍ସ ତାଦିସୋ''ତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ।

ପସତ୍ଥପ୍ପସତ୍ଥୋତି ପସତ୍ଥେହି ପାସଂସେହି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହେଵ ସୋ ପସତ୍ଥୋ, ନ ତସ୍ସ କିତ୍ତିନା, ପସଂସାସଭାଵେନେଵ ପାସଂସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ସବ୍ବଗୁଣାନ''ନ୍ତିଆଦି। ମଣିରତନନ୍ତି ଚକ୍କଵତ୍ତିନୋ ମଣିରତନଂ।

ସଦେଵକେ ପାସଂସାନମ୍ପି ପାସଂସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପସତ୍ଥେହି ଵା''ତି ଦୁତିଯଵିକପ୍ପୋ ଗହିତୋ। ଅରଣୀଯତୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ଏଵ ଵସତୀତି ଵସୋତି ଅତ୍ଥଵସୋ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଯୋଗସ୍ସ ଆନିସଂସଭୂତଂ ଫଲନ୍ତି ଆହ ''ଅତ୍ଥଵସନ୍ତି ଅତ୍ଥାନିସଂସ''ନ୍ତି। ଅତ୍ଥୋ ଵା ଫଲଂ ତଦଧୀନଵୁତ୍ତିତାଯ ଵସୋ ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥଵସୋ, କାରଣଂ।

ଖୁଦ୍ଦକମଧୂତି ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାହି କତଦଣ୍ଡକମଧୁ। ଅନେଳଅକନ୍ତି ନିଦ୍ଦୋସଂ ଅପଗତମକ୍ଖିକଣ୍ଡକଂ।

ଉଦାହରୀଯତି ଉବ୍ବେଗପୀତିଵସେନାତି ଉଦାନଂ, ତଥା ଵା ଉଦାହରଣଂ ଉଦାନଂ। ତେନାହ ''ଉଦାହାରଂ ଉଦାହରୀ''ତି। ଯଥା ପନ ତଂ ଵଚନଂ ଉଦାନନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସୁଉିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵ।

କାରଣପାଲୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପିଙ୍ଗିୟାନୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୫। ପଞ୍ଚମେ ସଦ୍ଦସଙ୍ଗାହିକନ୍ତି ସରୀରଗତସ୍ସ ଚେୱ ୱତ୍ଥାଲଙ୍କାରଗତସ୍ସ ଚାତି ସଦ୍ଦସ୍ସ ନୀଲଭାୱସ୍ସ ସଙ୍ଗାହକୱଚନଂ। ତସ୍ସେୱାତି ନୀଲାଦିସଦ୍ଦସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ୱୁତ୍ତଅତ୍ଥସ୍ସେୱ। ୱିଭାଗଦସ୍ସନନ୍ତି ପଭେଦଦସ୍ସନଂ। ଯଥା ତେ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜାନୋ ଅପୀତାଦିୱଣ୍ଣା ଏୱ କେଚି କେଚି ୱିଲେପନୱସେନ ପୀତାଦିୱଣ୍ଣା ଖାୟିଂସୁ, ଏୱଂ ଅନୀଲାଦିୱଣ୍ଣା ଏୱ କେଚି ୱିଲେପନୱସେନ ନୀଲାଦିୱଣ୍ଣା ଖାୟିଂସୁ। ତେ କିର ସୁୱଣ୍ଣୱିଚିତ୍ତେହି ମଣିଓଭାସେହି ଏକନୀଲା ୱିଯ ଖାଯନ୍ତି।

କୋକନଦନ୍ତି ୱା ପଦୁମୱିସେସନଂ ଯଥା ''କୋକାସକ''ନ୍ତି। ତଂ କିର ବହୁପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନଂ ଅତିୱିଯ ସୁଗନ୍ଧଞ୍ଚ ହୋତି। ଅୟଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯଥା କୋକନଦସଙ୍ଖାତଂ ପଦୁମଂ ପାତୋ ସୂରିୟୁଗ୍ଗମନୱେଲାଯ ଫୁଲ୍ଲଂ ୱିକସିତଂ ଅୱୀତଗନ୍ଧଂ ସିଯା ୱିରୋଚମାନଂ, ଏୱଂ ସରୀରଗନ୍ଧେନ ଗୁଣଗନ୍ଧେନ ଚ ସୁଗନ୍ଧଂ, ସରଦକାଲେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଆଦିଚ୍ଚମିୱ ଅତ୍ତନୋ ତେଜସା ତପନ୍ତଂ, ଅଙ୍ଗେହି ନିଚ୍ଛରନ୍ତଜୁତିତାଯ ଅଙ୍ଗୀରସଂ ସମ୍ମୁଦ୍ଧଂ ପସ୍ସାତି।

ପିଙ୍ଗିୟାନୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ମହାସୁପିନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୬। ଛଟ୍ଠେ ଧାତୁକ୍ଖୋଭକରଣପଚ୍ଚୟୋ ନାମ ୱିସଭାଗଭେସଜ୍ଜସେନାସନାହାରାଦିପଚ୍ଚୟୋ। ଅତ୍ଥକାମତାଯ ୱା ଅନତ୍ଥକାମତାଯ ୱାତି ପସନ୍ନା ଅତ୍ଥକାମତାଯ, କୁଦ୍ଧା ଅନତ୍ଥକାମତାଯ। ଅତ୍ଥାଯ ୱା ଅନତ୍ଥାଯ ୱାତି ସଭାୱତୋ ଭୱିତବ୍ବାଯ ଅତ୍ଥାଯ ୱା ଅନତ୍ଥାଯ ୱା। ଉପସଂହରନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଦେୱାନୁଭାୱେନ ଉପନେନ୍ତି। ବୋଧିସତ୍ତମାତା ୱିଯ ପୁତ୍ତପଟିଲାଭନିମିତ୍ତନ୍ତି ତଦା କିର ପୁରେ ପୁଣ୍ଣମାଯ ସତ୍ତମଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିଗତସୁରାପାନଂ ମାଲାଗନ୍ଧାଦିୱିଭୂତିସମ୍ପନ୍ନଂ ନକ୍ଖତ୍ତକୀଳଂ ଅନୁଭୱମାନା ବୋଧିସତ୍ତମାତା ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ପାତୋୱ ଉଟ୍ଠାଯ ଗନ୍ଧୋଦକେନ ନହାୟିତ୍ୱା ସବ୍ବାଲଙ୍କାରଭୂସିତା ୱରଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ଅଧିଟ୍ଠାଯ ସିରିଗବ୍ଭଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସିରିସଯନେ ନିପନ୍ନା ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମମାନା ଇମଂ ସୁପିନଂ ଅଦ୍ଦସ – ଚତ୍ତାରୋ କିର ନଂ ମହାରାଜାନୋ ସଯନେନେୱ ସଦ୍ଧିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅନୋତତ୍ତଦହଂ ନେତ୍ୱା ନହାପେତ୍ୱା ଦିବ୍ବୱତ୍ଥଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ଦିବ୍ବଗନ୍ଧେହି ୱିଲିମ୍ପେତ୍ୱା ଦିବ୍ବପୁପ୍ଫାନି ପିଳନ୍ଧେତ୍ୱା ତତୋ ଅୱିଦୂରେ ରଜତପବ୍ବତୋ, ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ କନକୱିମାନଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ ପାଚୀନତୋ ସୀସଂ କତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜାପେସୁଂ। ଅଥ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସେତୱରୱାରଣୋ ହୁତ୍ୱା ତତୋ ଅୱିଦୂରେ ଏକୋ ସୁୱଣ୍ଣପବ୍ବତୋ, ତତ୍ଥ ଚରିତ୍ୱା ତତୋ ଓରୁୟ୍ହ ରଜତପବ୍ବତଂ ଆରୁହିତ୍ୱା କନକୱିମାନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ମାତରଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସଂ ଫାଲେତ୍ୱା କୁଚ୍ଛିଂ ପୱିଟ୍ଠସଦିସୋ ଅହୋସି। ଇମଂ ସୁପିନଂ ସନ୍ଧାଯ ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ବୋଧିସତ୍ତମାତା ୱିଯ ପୁତ୍ତପଟିଲାଭନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି।

କୋସଲରାଜାୱିଯ ସୋଳସ ସୁପିନେତି –

''ଉସଭା ରୁକ୍ଖା ଗାୱିୟୋ ଗୱା ଚ,

ଅସ୍ସୋ କଂସୋ ସିଙ୍ଗାଲୀ ଚ କୁମ୍ଭୋ;

ପୋକ୍ଖରଣୀ ଚ ଅପାକଚନ୍ଦନଂ,

ଲାବୂନି ସୀଦନ୍ତି ସିଲାପ୍ଲୱନ୍ତି।

''ମଣ୍ଡୂକିୟୋ କଣ୍ହସପ୍ପେ ଗିଲନ୍ତି,

କାକଂ ସୁୱଣ୍ଣା ପରିୱାରଯନ୍ତି;

ତସା ୱକା ଏଳକାନଂ ଭଯା ହୀ''ତି। (ଜା। ୧।୧।୭୭) –

ଇମେ ସୋଳସ ସୁପିନେ ପସ୍ସନ୍ତୋ କୋସଲରାଜା ୱିଯ।

୧। ଏକଦିୱସଂ କିର କୋସଲମହାରାଜା ରତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦୂପଗତୋ ପଚ୍ଛିମଯାମେ ସୋଳସ ମହାସୁପିନେ ପସ୍ସି (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୭୬ ମହାସୁପିନଜାତକୱଣ୍ଣନା)। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଅଞ୍ଜନୱଣ୍ଣା କାଳଉସଭା ''ଯୁଜ୍ଝିସ୍ସାମା''ତି ଚତୂହି ଦିସାହି ରାଜଙ୍ଗଣଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ''ଉସଭଯୁଦ୍ଧଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା''ତି ମହାଜନେ ସନ୍ନିପତିତେ ଯୁଜ୍ଝନାକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନଦିତ୍ୱା ଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଯୁଜ୍ଝିତ୍ୱାୱ ପଟିକ୍କନ୍ତା। ଇମଂ ପଠମଂ ସୁପିନଂ ଅଦ୍ଦସ।

୨। ଖୁଦ୍ଦକା ରୁକ୍ଖା ଚେୱ ଗଚ୍ଛା ଚ ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିଦତ୍ଥିମତ୍ତମ୍ପି ରତନମତ୍ତମ୍ପି ଅନୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱାୱ ପୁପ୍ଫନ୍ତି ଚେୱ ଫଲନ୍ତି ଚ। ଇମଂ ଦୁତିଯଂ ଅଦ୍ଦସ।

୩। ଗାୱିଯୋ ତଦହୁଜାତାନଂ ୱଚ୍ଛାନଂ ଖୀରଂ ପିୱନ୍ତିଯୋ ଅଦ୍ଦସ। ଅଯଂ ତତିଯୋ ସୁପିନୋ।

୪। ଧୁରୱାହେ ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପନ୍ନେ ମହାଗୋଣେ ଯୁଗପରମ୍ପରାଯ ଅଯୋଜେତ୍ୱା ତରୁଣେ ଗୋଦମ୍ମେ ଧୁରେ ଯୋଜେନ୍ତେ ଅଦ୍ଦସ। ତେ ଧୁରଂ ୱହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ, ସକଟାନି ନପ୍ପୱତ୍ତିଂସୁ। ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥୋ ସୁପିନୋ।

୫। ଏକଂ ଉଭତୋମୁଖଂ ଅସ୍ସଂ ଅଦ୍ଦସ। ତସ୍ସ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଯୱସଂ ଦେନ୍ତି, ସୋ ଦ୍ୱୀହିପି ମୁଖେହି ଖାଦତି। ଅଯଂ ପଞ୍ଚମୋ ସୁପିନୋ।

୬। ମହାଜନୋ ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ''ଇଧ ପସ୍ସାୱଂ କରୋହୀ''ତି ଏକସ୍ସ ଜରସିଙ୍ଗାଲସ୍ସ ଉପନାମେସି। ତଂ ତତ୍ଥ ପସ୍ସାୱଂ କରୋନ୍ତଂ ଅଦ୍ଦସ। ଅଯଂ ଛଟ୍ଠୋ ସୁପିନୋ।

୭। ଏକୋ ପୁରିସୋ ରଜ୍ଜୁଂ ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ପାଦମୂଲେ ନିକ୍ଖିପତି। ତେନ ନିସିନ୍ନପୀଠସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ସଯିତା ଛାତସିଙ୍ଗାଲୀ ତସ୍ସ ଅଜାନନ୍ତସ୍ସେୱ ତଂ ଖାଦତି। ଇମଂ ସତ୍ତମଂ ସୁପିନଂ ଅଦ୍ଦସ।

୮। ରାଜଦ୍ୱାରେ ବହୂହି ତୁଚ୍ଛକୁମ୍ଭେହି ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠପିତଂ ଏକଂ ମହନ୍ତଂ ପୂରିତକୁମ୍ଭଂ ଅଦ୍ଦସ। ଚତ୍ତାରୋପି ପନ ୱଣ୍ଣା ଚତୂହି ଦିସାହି ଚତୂହି ଅନୁଦିସାହି ଚ ଘଟେହି ଉଦକଂ ଆନେତ୍ୱା ପୂରିତକୁମ୍ଭମେୱ ପୂରେନ୍ତି, ପୂରିତଂ ପୂରିତଂ ଉଦକଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ପଲାଯତି। ତେପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ତତ୍ଥେୱ ଉଦକଂ ଆସିଞ୍ଚନ୍ତି, ତୁଚ୍ଛକୁମ୍ଭେ ଓଲୋକେନ୍ତାପି ନତ୍ଥି। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠମୋ ସୁପିନୋ।

୯। ଏକଂ ପଞ୍ଚପଦୁମସଞ୍ଛନ୍ନଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ସବ୍ବତୋତିତ୍ଥଂ ପୋକ୍ଖରଣିଂ ଅଦ୍ଦସ। ସମନ୍ତତୋ ଦ୍ୱିପଦଚତୁପ୍ପଦା ଓତରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପାନୀଯଂ ପିୱନ୍ତି। ତସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଗମ୍ଭୀରଟ୍ଠାନେ ଉଦକଂ ଆୱିଲଂ, ତୀରପ୍ପଦେସେ ଦ୍ୱିପଦଚତୁପ୍ପଦାନଂ ଅକ୍କମନଟ୍ଠାନେ ଅଚ୍ଛଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନମନାୱିଲଂ। ଅଯଂ ନୱମୋ ସୁପିନୋ।

୧୦। ଏକିସ୍ସାଯେୱ କୁମ୍ଭିଯା ପଚ୍ଚମାନଂ ଓଦନଂ ଅପାକଂ ଅଦ୍ଦସ। ''ଅପାକ''ନ୍ତି ୱିଚାରେତ୍ୱା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଠପିତଂ ୱିଯ ତୀହାକାରେହି ପଚ୍ଚମାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ପସ୍ସେ ଅତିକିଲିନ୍ନୋ ହୋତି, ଏକସ୍ମିଂ ଉତ୍ତଣ୍ଡୁଲୋ, ଏକସ୍ମିଂ ସୁପକ୍କୋତି। ଅଯଂ ଦସମୋ ସୁପିନୋ।

୧୧। ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନକଂ ଚନ୍ଦନସାରଂ ପୂତିତକ୍କେନ ୱିକ୍କିଣନ୍ତେ ଅଦ୍ଦସ। ଅଯଂ ଏକାଦସମୋ ସୁପିନୋ।

୧୨। ତୁଚ୍ଛଲାବୂନି ଉଦକେ ସୀଦନ୍ତାନି ଅଦ୍ଦସ। ଅଯଂ ଦ୍ୱାଦସମୋ ସୁପିନୋ।

୧୩। ମହନ୍ତମହନ୍ତା କୂଟାଗାରପ୍ପମାଣା ଘନସିଲା ନାୱା ୱିଯ ଉଦକେ ପ୍ଲୱମାନା ଅଦ୍ଦସ। ଅଯଂ ତେରସମୋ ସୁପିନୋ।

୧୪। ଖୁଦ୍ଦକମଧୁକପୁପ୍ଫପ୍ପମାଣା ମଣ୍ଡୂକିଯୋ ମହନ୍ତେ କଣ୍ହସପ୍ପେ ୱେଗେନ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉପ୍ପଲନାଳେ ୱିଯ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ମଂସଂ ଖାଦିତ୍ୱା ଗିଲନ୍ତିଯୋ ଅଦ୍ଦସ। ଅଯଂ ଚୁଦ୍ଦସମୋ ସୁପିନୋ।

୧୫। ଦସହି ଅସଦ୍ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତଂ ଗାମଗୋଚରଂ କାକଂ କଞ୍ଚନୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣତାଯ ''ସୁୱଣ୍ଣା''ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ସୁୱଣ୍ଣରାଜହଂସେ ପରିୱାରେନ୍ତେ ଅଦ୍ଦସ। ଅଯଂ ପନ୍ନରସମୋ ସୁପିନୋ।

୧୬। ପୁବ୍ବେ ଦୀପିନୋ ଏଳକେ ଖାଦନ୍ତି। ତେ ପନ ଏଳକେ ଦୀପିନୋ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ମୁରମୁରାତି ଖାଦନ୍ତେ ଅଦ୍ଦସ। ଅଥଞ୍ଞେ ତସା ୱକା ଏଳକେ ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା ତସିତା ତାସପ୍ପତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଏଳକାନଂ ଭଯା ପଲାଯିତ୍ୱା ଗୁମ୍ବଗହନାନି ପୱିସିତ୍ୱା ନିଲୀଯିଂସୁ। ଅଯଂ ସୋଳସମୋ ସୁପିନୋ।

୧। ତତ୍ଥ ଅଧମ୍ମିକାନଂ ରାଜୂନଂ, ଅଧମ୍ମିକାନଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସାନଂ କାଲେ ଲୋକେ ୱିପରିୱତ୍ତମାନେ କୁସଲେ ଓସନ୍ନେ ଅକୁସଲେ ଉସ୍ସନ୍ନେ ଲୋକସ୍ସ ପରିହାନକାଲେ ଦେୱୋ ନ ସମ୍ମା ୱସ୍ସିସ୍ସତି, ମେଘପାଦା ପଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି, ସସ୍ସାନି ମିଲାଯିସ୍ସନ୍ତି, ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଂ ଭୱିସ୍ସତି, ୱସ୍ସିତୁକାମା ୱିଯ ଚତୂହି ଦିସାହି ମେଘା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଇତ୍ଥିକାହି ଆତପେ ପତ୍ଥଟାନଂ ୱୀହିଆଦୀନଂ ତେମନଭଯେନ ଅନ୍ତୋପୱେସିତକାଲେ ପୁରିସେସୁ କୁଦାଲପିଟକେ ଆଦାଯ ଆଳିବନ୍ଧନତ୍ଥାଯ ନିକ୍ଖନ୍ତେସୁ ୱସ୍ସନାକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିଜ୍ଜୁଲତା ନିଚ୍ଛାରେତ୍ୱା ଉସଭା ୱିଯ ଅଯୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅୱସ୍ସିତ୍ୱାୱ ପଲାଯିସ୍ସନ୍ତି। ଅଯଂ ପଠମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୨। ଲୋକସ୍ସ ପରିହୀନକାଲେ ମନୁସ୍ସାନଂ ପରିତ୍ତାଯୁକକାଲେ ସତ୍ତା ତିବ୍ବରାଗା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଅସମ୍ପତ୍ତୱଯାୱ କୁମାରିଯୋ ପୁରିସନ୍ତରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉତୁନିଯୋ ଚେୱ ଗବ୍ଭିନିଯୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ପୁତ୍ତଧୀତାହି ୱଡ୍ଢିସ୍ସନ୍ତି। ଖୁଦ୍ଦକରୁକ୍ଖାନଂ ପୁପ୍ଫଂ ୱିଯ ହି ତାସଂ ଉତୁନିଭାୱୋ, ଫଲଂ ୱିଯ ଚ ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ଅଯଂ ଦୁତିଯସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୩। ମନୁସ୍ସାନଂ ଜେଟ୍ଠାପଚାଯିକକମ୍ମସ୍ସ ନଟ୍ଠକାଲେ ସତ୍ତା ମାତାପିତୂସୁ ୱା ସସ୍ସୁସସୁରେସୁ ୱା ଲଜ୍ଜଂ ଅନୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସଯମେୱ କୁଟୁମ୍ବଂ ସଂୱିଦହନ୍ତାୱ ଘାସଚ୍ଛାଦନମତ୍ତମ୍ପି ମହଲ୍ଲକାନଂ ଦାତୁକାମା ଦସ୍ସନ୍ତି, ଅଦାତୁକାମା ନ ଦସ୍ସନ୍ତି। ମହଲ୍ଲକା ଅନାଥା ହୁତ୍ୱା ଅସଯଂୱସୀ ଦାରକେ ଆରାଧେତ୍ୱା ଜୀୱିସ୍ସନ୍ତି ତଦହୁଜାତାନଂ ୱଚ୍ଛକାନଂ ଖୀରଂ ପିୱନ୍ତିଯୋ ମହାଗାୱିଯୋ ୱିଯ। ଅଯଂ ତତିଯସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୪। ଅଧମ୍ମିକରାଜୂନଂ କାଲେ ଅଧମ୍ମିକରାଜାନୋ ପଣ୍ଡିତାନଂ ପୱେଣିକୁସଲାନଂ କମ୍ମନିତ୍ଥରଣସମତ୍ଥାନଂ ମହାମତ୍ତାନଂ ଯସଂ ନ ଦସ୍ସନ୍ତି, ଧମ୍ମସଭାଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନେପି ପଣ୍ଡିତେ ୱୋହାରକୁସଲେ ମହଲ୍ଲକେ ଅମଚ୍ଚେ ନ ଠପେସ୍ସନ୍ତି, ତବ୍ବିପରୀତାନଂ ପନ ତରୁଣତରୁଣାନଂ ଯସଂ ଦସ୍ସନ୍ତି, ତଥାରୂପେ ଏୱ ଚ ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନେ ଠପେସ୍ସନ୍ତି। ତେ ରାଜକମ୍ମାନି ଚେୱ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତଞ୍ଚ ଅଜାନନ୍ତା ନେୱ ତଂ ଯସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି, ନ ରାଜକମ୍ମାନି ନିତ୍ଥରିତୁଂ। ତେ ଅସକ୍କୋନ୍ତା କମ୍ମଧୁରଂ ଛଡ୍ଡେସ୍ସନ୍ତି, ମହଲ୍ଲକାପି ପଣ୍ଡିତାମଚ୍ଚା ଯସଂ ଅଲଭନ୍ତା କିଚ୍ଚାନି ନିତ୍ଥରିତୁଂ ସମତ୍ଥାପି ‘‘କିଂ ଅମ୍ହାକଂ ଏତେହି, ମଯଂ ବାହିରକା ଜାତା, ଅବ୍ଭନ୍ତରିକା ତରୁଣଦାରକା ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନାନି କମ୍ମାନି ନ କରିସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ତେସଂ ରାଜୂନଂ ହାନିଯେୱ ଭୱିସ୍ସତି, ଧୁରଂ ୱହିତୁଂ ଅସମତ୍ଥାନଂ ୱଚ୍ଛଦମ୍ମାନଂ ଧୁରେ ଯୋଜିତକାଲୋ ୱିଯ ଦୂରୱାହାନଞ୍ଚ ମହାଗୋଣାନଂ ଯୁଗପରମ୍ପରାଯ ଅଯୋଜିତକାଲୋ ୱିଯ ଭୱିସ୍ସତି। ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୫। ଅଧମ୍ମିକରାଜକାଲେଯେୱ ଅଧମ୍ମିକବାଲରାଜାନୋ ଅଧମ୍ମିକେ ଲୋଲମନୁସ୍ସେ ୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠପେସ୍ସନ୍ତି, ତେ ପାପପୁଞ୍ଜେସୁ ଅନାଦରା ବାଲା ସଭାଯଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ଦେନ୍ତା ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଅତ୍ଥପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ହତ୍ଥତୋ ଲଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ଖାଦିସ୍ସନ୍ତି ଅସ୍ସୋ ୱିଯ ୱୀହି ମୁଖେହି ଯୱସଂ। ଅଯଂ ପଞ୍ଚମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୬। ଅଧମ୍ମିକାଯେୱ ୱିଜାତିରାଜାନୋ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନାନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଆସଙ୍କାଯ ଯସଂ ନ ଦସ୍ସନ୍ତି, ଅକୁଲୀନାନଂଯେୱ ଦସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ମହାକୁଲାନି ଦୁଗ୍ଗତାନି ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଲାମକକୁଲାନି ଇସ୍ସରାନି। ତେ ଚ କୁଲୀନପୁରିସା ଜୀୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ‘‘ଇମେ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱିସ୍ସାମା’’ତି ଅକୁଲୀନାନଂ ଧୀତରୋ ଦସ୍ସନ୍ତି, ଇତି ତାସଂ କୁଲଧୀତାନଂ ଅକୁଲୀନେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସୋ ଜରସିଙ୍ଗାଲସ୍ସ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଯଂ ପସ୍ସାୱକରଣସଦିସୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଅଯଂ ଛଟ୍ଠସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୭। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ଇତ୍ଥିଯୋ ପୁରିସଲୋଲା ସୁରାଲୋଲା ଅଲଙ୍କାରଲୋଲା ୱିସିଖାଲୋଲା ଆମିସଲୋଲା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲା ଦୁରାଚାରା। ତା ସାମିକେହି କସିଗୋରକ୍ଖାଦୀନି କମ୍ମାନି କତ୍ୱା କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ସମ୍ଭତଂ ଧନଂ ଜାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ସୁରଂ ପିୱନ୍ତିଯୋ ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନଂ ଧାରଯମାନା ଅନ୍ତୋଗେହେ ଅଚ୍ଚାଯିକମ୍ପି କିଚ୍ଚଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ଗେହପରିକ୍ଖେପସ୍ସ ଉପରିଭାଗେନପି ଛିଦ୍ଦଟ୍ଠାନେହିପି ଜାରେ ଉପଧାରଯମାନା ସ୍ୱେ ୱପିତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ବୀଜମ୍ପି କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ଯାଗୁଭତ୍ତଖଜ୍ଜକାନି ପଚିତ୍ୱା ଖାଦମାନା ୱିଲୁମ୍ପିସ୍ସନ୍ତି ହେଟ୍ଠାପୀଠକେ ନିପନ୍ନଛାତସିଙ୍ଗାଲୀ ୱିଯ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପାଦମୂଲେ ନିକ୍ଖିତ୍ତରଜ୍ଜୁଂ। ଅଯଂ ସତ୍ତମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୮। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ଲୋକୋ ପରିହାଯିସ୍ସତି, ରଟ୍ଠଂ ନିରୋଜଂ ଭୱିସ୍ସତି, ରାଜାନୋ ଦୁଗ୍ଗତା କପଣା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ଯୋ ଇସ୍ସରୋ ଭୱିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ଭଣ୍ଡାଗାରେ ସତସହସ୍ସମତ୍ତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ତେ ଏୱଂଦୁଗ୍ଗତା ସବ୍ବେ ଜାନପଦେ ଅତ୍ତନୋୱ କମ୍ମଂ କାରେସ୍ସନ୍ତି, ଉପଦ୍ଦୁତା ମନୁସ୍ସା ସକେ କମ୍ମନ୍ତେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ରାଜୂନଂଯେୱ ଅତ୍ଥାଯ ପୁବ୍ବଣ୍ଣାପରଣ୍ଣାନି ୱପନ୍ତା ରକ୍ଖନ୍ତା ଲାଯନ୍ତା ମଦ୍ଦନ୍ତା ପୱେସେନ୍ତା ଉଚ୍ଛୁକ୍ଖେତ୍ତାନି କରୋନ୍ତା ଯନ୍ତାନି ୱାହେନ୍ତା ଫାଣିତାଦୀନି ପଚନ୍ତା ପୁପ୍ଫାରାମେ ଫଲାରାମେ ଚ କରୋନ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିପ୍ଫନ୍ନାନି ପୁବ୍ବଣ୍ଣାଦୀନି ଆହରିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ କୋଟ୍ଠାଗାରମେୱ ପୂରେସ୍ସନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଗେହେସୁ ତୁଚ୍ଛକୋଟ୍ଠେ ଓଲୋକେନ୍ତାପି ନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତୁଚ୍ଛକୁମ୍ଭେ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ପୂରିତକୁମ୍ଭପୂରଣସଦିସମେୱ ଭୱିସ୍ସତି। ଅଯଂ ଅଟ୍ଠମସ୍ସ

ୱିପାକୋ।

୯। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ରାଜାନୋ ଅଧମ୍ମିକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ରଜ୍ଜଂ କାରେସ୍ସନ୍ତି, ଧମ୍ମେନ ୱିନିଚ୍ଛୟଂ ନାମ ନ ଦସ୍ସନ୍ତି ଲଞ୍ଜୱିତ୍ତକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଧନଲୋଲା, ରଟ୍ଠୱାସିକେସୁ ତେସଂ ଖନ୍ତିମେତ୍ତାନୁଦ୍ଦୟା ନାମ ନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, କମ୍ମଟ୍ଠଆ ଫରୁସା ଉଚ୍ଛୁୟନ୍ତେ ଉଚ୍ଛୁଭଣ୍ଡିକା ୱିୟ ମନୁସ୍ସେ ପୀଳେନ୍ତା ନାନପ୍ପକାରଂ ବଲିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଧନଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସନ୍ତି। ମନୁସ୍ସା ବଲିପୀଳିତା କିଞ୍ଚି ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଗାମନିଗମାଦୟୋ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପଚ୍ଚନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱାସଂ କପ୍ପେସ୍ସନ୍ତି। ମଜ୍ଝିମଜନପଦୋ ସୁଞ୍ଞୋ ଭୱିସ୍ସତି, ପଚ୍ଚନ୍ତୋ ଘନୱାସୋ ସେୟ୍ୟଥାପି ପୋକ୍ଖରଣିୟା ମଜ୍ଝେ ଉଦକଂ ଆୱିଲଂ ପରିୟନ୍ତେ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ। ଅୟଂ ନୱମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୧୦। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ରାଜାନୋ ଅଧମ୍ମିକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତେସୁ ଅଧମ୍ମିକେସୁ ରାଜୟୁତ୍ତାପି ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକାପି ନେଗମଜାନପଦାପୀତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେ ଉପାଦାୟ ସବ୍ବେ ମନୁସ୍ସା ଅଧମ୍ମିକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ତତୋ ତେସଂ ଆରକ୍ଖଦେୱତା, ବଲିପଟିଗ୍ଗାହିକଦେୱତା, ରୁକ୍ଖଦେୱତା, ଆକାସଟ୍ଠଦେୱତାତି ଏୱଂ ଦେୱତାପି ଅଧମ୍ମିକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ଅଧମ୍ମିକରାଜୂନଂ ରଜ୍ଜେ ୱାତା ୱିସମା ଖରା ୱାୟିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଆକାସଟ୍ଠକୱିମାନାନି କମ୍ପେସ୍ସନ୍ତି। ତେସୁ କମ୍ପିତେସୁ ଦେୱତା କୁପିତା ଦେୱଂ ୱସ୍ସିତୁଂ ନ ଦସ୍ସନ୍ତି। ୱସ୍ସମାନୋପି ସକଲରଟ୍ଠେ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ନ ୱସ୍ସିସ୍ସତି, ୱସ୍ସମାନୋପି ସବ୍ବତ୍ଥ କସିକମ୍ମସ୍ସ ୱା ୱପ୍ପକମ୍ମସ୍ସ ୱା ଉପକାରୋ ହୁତ୍ୱା ନ ୱସ୍ସିସ୍ସତି। ୟଥା ଚ ରଟ୍ଠେ, ଏୱଂ ଜନପଦେପି ଗାମେପି ଏକତଳାକସରେପି ଏକପ୍ପହାରେନ ନ ୱସ୍ସିସ୍ସତି, ତଳାକସ୍ସ ଉପରିଭାଗେ ୱସ୍ସନ୍ତୋ ହେଟ୍ଠାଭାଗେ ନ ୱସ୍ସିସ୍ସତି, ହେଟ୍ଠା ୱସ୍ସନ୍ତୋ ଉପରି ନ ୱସ୍ସିସ୍ସତି। ଏକସ୍ମିଂ ଭାଗେ ସସ୍ସଂ ଅତିୱସ୍ସେନ ନସ୍ସିସ୍ସତି, ଏକସ୍ମିଂ ଅୱସ୍ସନେନ ମିଲାୟିସ୍ସତି, ଏକସ୍ମିଂ ସମ୍ମା ୱସ୍ସମାନୋ ସମ୍ପାଦେସ୍ସତି। ଏୱଂ ଏକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ରଜ୍ଜେ ୱୁତ୍ତସସ୍ସା ୱିପାକୋ। ତିପ୍ପକାରା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଏକକୁମ୍ଭିୟା ଓଦନୋ ୱିୟ। ଅୟଂ ଦସମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୧୧। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେୟେୱ କାଲେ ସାସନେ ପରିହାୟନ୍ତେ ପଚ୍ଚୟଲୋଲା ଅଲଜ୍ଜିକା ବହୂ ଭିକ୍ଖୂ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ତେ ଭଗୱତା ପଚ୍ଚୟଲୋଲୁପ୍ପଂ ନିମ୍ମଥେତ୍ୱା କଥିତଧମ୍ମଦେସନଂ ଚୀୱରାଦିଚତୁପଚ୍ଚୟହେତୁ ପରେସଂ ଦେସେସ୍ସନ୍ତି। ପଚ୍ଚୟେହି ମୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ନିତ୍ଥରଣପକ୍ଖେ ଠିତା ନିବ୍ବାନାଭିମୁଖଂ କତ୍ୱା ଦେସେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି। କେୱଲଂ ''ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚେୱ ମଧୁରସଦ୍ଦଞ୍ଚ ସୁତ୍ୱା ମହଗ୍ଘାନି ଚୀୱରାଦୀନି ଦସ୍ସନ୍ତି''ଇଚ୍ଚେୱଂ ଦେସେସ୍ସନ୍ତି। ଅପରେ ଅନ୍ତରୱୀଥିଚତୁକ୍କରାଜଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ନିସୀଦିତ୍ୱା କହାପଣଅଡ୍ଢକହାପଣପାଦମାସକରୂପାଦୀନିପି ନିସ୍ସାୟ ଦେସେସ୍ସନ୍ତି। ଇତି ଭଗୱତା ନିବ୍ବାନଗ୍ଘନକଂ କତ୍ୱା ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଂ ଚତୁପଚ୍ଚୟତ୍ଥାୟ ଚେୱ କହାପଣାଦିଅତ୍ଥାୟ ଚ ୱିକ୍କିଣିତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତା ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନକଂ ଚନ୍ଦନସାରଂ ପୂତିତକ୍କେନ ୱିକ୍କିଣନ୍ତା ୱିୟ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ଅୟଂ ଏକାଦସମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୧୨। ଅଧମ୍ମିକରାଜକାଲେ ଲୋକେ ୱିପରିୱତ୍ତନ୍ତେୟେୱ ରାଜାନୋ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନାନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ୟସଂ ନ ଦସ୍ସନ୍ତି, ଅକୁଲୀନାନଞ୍ଞେୱ ଦସ୍ସନ୍ତି। ତେ ଇସ୍ସରା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଇତରା ଦଲିଦ୍ଦା। ରାଜସମ୍ମୁଖେପି ରାଜଦ୍ୱାରେପି ଅମଚ୍ଚସମ୍ମୁଖେପି ୱିନିଚ୍ଛୟଟ୍ଠାନେପି ତୁଚ୍ଛଲାବୁସଦିସାନଂ ଅକୁଲୀନାନଂୟେୱ କଥା ଓସୀଦିତ୍ୱା ଠିତା ୱିୟ ନିଚ୍ଚଲା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା ଭୱିସ୍ସତି। ସଙ୍ଘସନ୍ନିପାତେପି ସଙ୍ଘକମ୍ମଗଣକମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଚେୱ ପତ୍ତଚୀୱରପରିୱେଣାଦିୱିନିଚ୍ଛୟଟ୍ଠାନେସୁ ଚ ଦୁସ୍ସୀଲାନଂ ପାପପୁଗ୍ଗଲାନଂୟେୱ କଥା ନିୟ୍ୟାନିକା ଭୱିସ୍ସତି, ନ ଲଜ୍ଜିଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥାପି ତୁଚ୍ଛଲାବୂନଂ ସୀଦନକାଲୋ ୱିୟ ଭୱିସ୍ସତି। ଅୟଂ ଦ୍ୱାଦସମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୧୩। ତାଦିସେୟେୱ କାଲେ ଅଧମ୍ମିକରାଜାନୋ ଅକୁଲୀନାନଂ ୟସଂ ଦସ୍ସନ୍ତି। ତେ ଇସ୍ସରା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, କୁଲୀନା ଦୁଗ୍ଗତା। ତେସୁ ନ କେଚି ଗାରୱଂ କରିସ୍ସନ୍ତି, ଇତରେସୁୟେୱ କରିସ୍ସନ୍ତି। ରାଜସମ୍ମୁଖେ ୱା ଅମଚ୍ଚସମ୍ମୁଖେ ୱା ୱିନିଚ୍ଛୟଟ୍ଠାନେ ୱା ୱିନିଚ୍ଛୟକୁସଲାନଂ ଘନସିଲାସଦିସାନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ କଥା ନ ଓଗାହିତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠହିସ୍ସତି। ତେସୁ କଥେନ୍ତେସୁ ''କିଂ ଇମେ କଥେନ୍ତୀ''ତି ଇତରେ ପରିହାସମେୱ କରିସ୍ସନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁସନ୍ନିପାତେପି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ ଠାନେସୁ ନେୱ ପେସଲେ ଭିକ୍ଖୂ ଗରୁକାତବ୍ବେ ମଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତି, ନାପି ନେସଂ କଥା ପରିୟୋଗାହିତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠହିସ୍ସତି, ସିଲାନଂ ପ୍ଲୱନକାଲୋ ୱିୟ ଭୱିସ୍ସତି। ଅୟଂ ତେରସମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୧୪। ଲୋକେ ପରିହାୟନ୍ତେୟେୱ ମନୁସ୍ସା ତିବ୍ବରାଗାଦିଜାତିକା କିଲେସାନୁୱତ୍ତକା ହୁତ୍ୱା ତରୁଣାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଭରିୟାନଂ ୱସେ ୱତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି। ଗେହେ ଦାସକମ୍ମକାରାଦୟୋପି ଗୋମହିଂସାଦୟୋପି ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣମ୍ପି ସବ୍ବଂ ତାସଂୟେୱ ଆୟତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତି। ''ଅସୁକଂ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଂ ୱା ପରିଚ୍ଛଦାଦିଜାତଂ ୱା କହ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ୟତ୍ଥ ୱା ତତ୍ଥ ୱା ହୋତୁ, କିଂ ତୁୟ୍ହିମିନା ବ୍ୟାପାରେନ, ତ୍ୱଂ ମୟ୍ହଂ ଘରେ ସନ୍ତଂ ୱା ଅସନ୍ତଂ ୱା ଜାନିତୁକାମୋ ଜାତୋ''ତି ୱତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରେହି ଅକ୍କୋସିତ୍ୱା ମୁଖସତ୍ତୀହି କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ଦାସଚେଟକେ ୱିୟ ୱସେ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଇସ୍ସରିୟଂ ପୱତ୍ତେସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ମଧୁକପୁପ୍ଫପ୍ପମାଣାନଂ ମଣ୍ଡୂକୀନଂ ଆସିୱିସେ କଣ୍ହସପ୍ପେ ଗିଲନକାଲୋ ୱିୟ ଭୱିସ୍ସତି। ଅୟଂ ଚୁଦ୍ଦସମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୧୫। ଦୁବ୍ବଲରାଜକାଲେ ପନ ରାଜାନୋ ହତ୍ଥିସିପ୍ପାଦୀସୁ ଅକୁସଲା ଯୁଦ୍ଧେସୁ ଅୱିସାରଦା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ତେ ଅତ୍ତନୋ ରାଜାଧିପଚ୍ଚଂ ଆସଙ୍କମାନା ସମାନଜାତିକାନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଅଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପାଦମୂଲିକନହାପନକପ୍ପକାଦୀନଂ ଦସ୍ସନ୍ତି। ଜାତିଗୋତ୍ତସମ୍ପନ୍ନା କୁଲପୁତ୍ତା ରାଜକୁଲେ ପତିଟ୍ଠଂ ଅଲଭମାନା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ହୁତ୍ୱା ଇସ୍ସରିଯେ ଠିତେ ଜାତିଗୋତ୍ତହୀନେ ଅକୁଲୀନେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତା ୱିଚରିସ୍ସନ୍ତି, ସୁୱଣ୍ଣରାଜହଂସେହି କାକସ୍ସ ପରିୱାରିତକାଲୋ ୱିଯ ଭୱିସ୍ସତି। ଅଯଂ ପନ୍ନରସମସ୍ସ ୱିପାକୋ।

୧୬। ଅଧମ୍ମିକରାଜକାଲେଯେୱ ଚ ଅକୁଲୀନାୱ ରାଜୱଲ୍ଲଭା ଇସ୍ସରା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, କୁଲୀନା ଅପଞ୍ଞାତା ଦୁଗ୍ଗତା। ତେ ରାଜାନଂ ଅତ୍ତନୋ କଥଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ବଲୱନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଦୁବ୍ବଲାନଂ ପୱେଣିଆଗତାନି ଖେତ୍ତୱତ୍ଥାଦୀନି ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ସନ୍ତକାନୀ’’ତି ଅଭିଯୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତେ ‘‘ନ ତୁମ୍ହାକଂ, ଅମ୍ହାକ’’ନ୍ତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ୱିୱଦନ୍ତେ ୱେତ୍ତଲତାଦୀହି ପହରାପେତ୍ୱା ଗୀୱାଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଅପକଡ୍ଢାପେତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପମାଣଂ ନ ଜାନାଥ, ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିୱଦଥ, ଇଦାନି ୱୋ ପହରାପେତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ କଥେତ୍ୱା ହତ୍ଥପାଦଚ୍ଛେଦାଦୀନି କାରେସ୍ସାମା’’ତି ସନ୍ତଜ୍ଜେସ୍ସନ୍ତି। ତେ ତେସଂ ଭଯେନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକାନି ୱତ୍ଥୂନି ‘‘ତୁମ୍ହାକଂଯେୱ ତାନି, ଗଣ୍ହଥା’’ତି ନିଯ୍ୟାତେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଗେହାନି ପୱିସିତ୍ୱା ଭୀତା ନିପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି। ପାପଭିକ୍ଖୂପି ପେସଲେ ଭିକ୍ଖୂ ଯଥାରୁଚି ୱିହେଠେସ୍ସନ୍ତି। ପେସଲା ଭିକ୍ଖୂ ପଟିସରଣଂ ଅଲଭମାନା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଗହନଟ୍ଠାନେସୁ ନିଲୀଯିସ୍ସନ୍ତି। ଏୱଂ ହୀନଜଚ୍ଚେହି ଚେୱ ପାପଭିକ୍ଖୂହି ଚ ଉପଦ୍ଦୁତାନଂ ଜାତିମନ୍ତକୁଲପୁତ୍ତାନଞ୍ଚେୱ ପେସଲଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ଏଠଅକାନଂ ଭଯେନ ତସୱକାନଂ ପଲାଯନକାଲୋ ୱିଯ ଭୱିସ୍ସତି। ଅଯଂ ସୋଠଅସମସ୍ସ ୱିପାକୋ। ଏୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନତ୍ଥସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭୂତେ ସୋଠଅସ ମହାସୁପିନେ ପସ୍ସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୋସଲରାଜା ୱିଯ ସୋଠଅସ ସୁପିନେ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥାନତ୍ଥନିମିତ୍ତଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମାନୁଭାୱେନ ପସ୍ସତି। କୋସଲରାଜା ୱିଯ ଲୋକସ୍ସ ଅତ୍ଥାନତ୍ଥନିମିତ୍ତଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପନ ସବ୍ବସତ୍ତସାଧାରଣକମ୍ମାନୁଭାୱେନ ପସ୍ସତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କୁଦ୍ଧା ହି ଦେୱତାତି ମହାନାଗୱିହାରେ ମହାଥେରସ୍ସ କୁଦ୍ଧା ଦେୱତା ୱିଯ। ରୋହଣେ କିର ମହାନାଗୱିହାରେ ମହାଥେରୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଅନପଲୋକେତ୍ୱାୱ ଏକଂ ନାଗରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦାପେସି। ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଥେରସ୍ସ କୁଦ୍ଧା ପଠମମେୱ ନଂ ସଚ୍ଚସୁପିନେନ ପଲୋଭେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ‘‘ଇତୋ ତେ ସତ୍ତଦିୱସମତ୍ଥକେ ଉପଟ୍ଠାକୋ ରାଜା ମରିସ୍ସତୀ’’ତି ସୁପିନେ ଆରୋଚେସି। ଥେରୋ ତଂ କଥଂ ଆହରିତ୍ୱା ରାଜୋରୋଧାନଂ ଆଚିକ୍ଖି। ତା ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ମହାୱିରୱଂ ୱିରୱିଂସୁ। ରାଜା ‘‘କିଂ ଏତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ତା ‘‘ଏୱଂ ଥେରେନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆରୋଚଯିଂସୁ। ରାଜା ଦିୱସଂ ଗଣାପେତ୍ୱା ସତ୍ତାହେ ୱୀତିୱତ୍ତେ ଥେରସ୍ସ ହତ୍ଥପାଦେ ଛିନ୍ଦାପେସି। ଏକନ୍ତଂ ସଚ୍ଚମେୱ ହୋତୀତି ଫଲସ୍ସ ସଚ୍ଚଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଦସ୍ସନଂ ପନ ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥମେୱ । ତେନେୱ ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭୂତମ୍ପି ସୁପିନଂ ନ ପସ୍ସନ୍ତି। ଦ୍ୱୀହି ତୀହିପି କାରଣେହି କଦାଚି ସୁପିନଂ ପସ୍ସତୀତି ଆହ ‘‘ସଂସଗ୍ଗଭେଦତୋ’’ତି। ‘‘ଅସେଖା ନ ପସ୍ସନ୍ତି ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା’’ତି ୱଚନତୋ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି କାରଣାନଂ ୱିପଲ୍ଲାସା ଏୱ ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତନ୍ତି ସୁପିନକାଲେ ପୱତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ। ରୂପନିମିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣନ୍ତି କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ରୂପନିମିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତି। ଈଦିସାନୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବପରିକପ୍ପିତରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନି ଚେୱ ରାଗାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ଚ। ସବ୍ବୋହାରିକଚିତ୍ତେନାତି ପକତିଚିତ୍ତେନ।

ଦ୍ୱୀହି ଅନ୍ତେହି ମୁତ୍ତୋତି କୁସଲାକୁସଲସଙ୍ଖାତେହି ଦ୍ୱୀହି ଅନ୍ତେହି ମୁତ୍ତୋ। ଆୱଜ୍ଜନତଦାରମ୍ମଣକ୍ଖଣେତି ଇଦଂ ଯାୱ ତଦାରମ୍ମଣୁପ୍ପତ୍ତି, ତାୱ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତୱାରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସୁପିନେନେୱ ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଯ ମେ, ସୁତଂ ୱିଯ ମେତି କଥନକାଲେ ପନ ଅବ୍ଯାକତୋଯେୱ ଆୱଜ୍ଜନମତ୍ତସ୍ସେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ୱଦନ୍ତେହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଦୁତିଯମୋଘୱାରେ ୱିଯ ମନୋଦ୍ୱାରେପି ଆୱଜ୍ଜନଂ ଦ୍ୱତ୍ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଜୱନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତୀତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଯ ମେ, ସୁତଂ ୱିଯ ମେ’’ତି କପ୍ପନାଯ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୁପିନନ୍ତେପି ତଦାରମ୍ମଣୱଚନତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଅତୀତୱସେନ ୱା ସଭାୱଧମ୍ମା ସୁପିନନ୍ତେ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଯଦିପି ସୁପିନନ୍ତେ ୱିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠିତେ ରୂପାଦିୱତ୍ଥୁମ୍ହି ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥାପି ସୁପିନନ୍ତେ ଉପଟ୍ଠିତନିମିତ୍ତସ୍ସ ପରିକପ୍ପୱସେନ ଗହେତବ୍ବତାଯ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ ଦୁବ୍ବଲୱତ୍ଥୁକତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘କରଜକାଯସ୍ସ ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ ତନ୍ନିସ୍ସିତହଦଯୱତ୍ଥୁ ନ ସୁପ୍ପସନ୍ନଂ ହୋତି, ତତୋ ତନ୍ନିସ୍ସିତାପି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ନ ସୁପ୍ପସନ୍ନା ଅସୁପ୍ପସନ୍ନୱଟ୍ଟିନିସ୍ସିତଦୀପପ୍ପଭା ୱିଯ, ତସ୍ମା ଦୁବ୍ବଲୱତ୍ଥୁକତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଦୁବ୍ବଲହଦଯୱତ୍ଥୁକତ୍ତା’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତତରଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

ସୁପିନନ୍ତଚେତନାତି ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନୱସେନ ପୱତ୍ତା ସୁପିନନ୍ତଚେତନା। ସୁପିନଞ୍ହି ପସ୍ସନ୍ତୋ ମନୋଦ୍ୱାରିକେନେୱ ଜୱନେନ ପସ୍ସତି, ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକେନ। ପଟିବୁଜ୍ଝନ୍ତୋ ଚ ମନୋଦ୍ୱାରିକେନେୱ ପଟିବୁଜ୍ଝତି, ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକେନ। ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତସ୍ସ ହି ମହାୱଟ୍ଟିଂ ଜାଲେତ୍ୱା ଦୀପେ ଚକ୍ଖୁସମୀପଂ ଉପନୀତେ ପଠମଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ନ ଆୱଟ୍ଟେତି, ମନୋଦ୍ୱାରିକମେୱ ଆୱଟ୍ଟେତି। ଅଥ ଜୱନଂ ଜୱିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ଦୁତିଯୱାରେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକଆୱଜ୍ଜନଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେତି , ତତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଜୱନପରିଯୋସାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତଦନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ପୱତ୍ତତି।

ତତିଯୱାରେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଆୱଜ୍ଜନେନ ଭୱଙ୍ଗେ ଆୱଟ୍ଟିତେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ଜୱତି। ତେନ ଚିତ୍ତେନ ''କିଂ ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଆଲୋକୋ''ତି ଜାନାତି। ତଥା ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତସ୍ସ କଣ୍ଣସମୀପେ ତୂରିଯେସୁ ପଗ୍ଗହିତେସୁ , ଘାନସମୀପେ ସୁଗନ୍ଧେସୁ ୱା ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧେସୁ ୱା ପୁପ୍ଫେସୁ ଉପନୀତେସୁ, ମୁଖେ ସପ୍ପିମ୍ହି ୱା ଫାଣିତେ ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତେ, ପିଟ୍ଠିଯଂ ପାଣିନା ପହାରେ ଦିନ୍ନେ ପଠମଂ ସୋତଦ୍ୱାରିକାଦୀନି ଆୱଜ୍ଜନାନି ଭୱଙ୍ଗଂ ନ ଆୱଟ୍ଟେନ୍ତି, ମନୋଦ୍ୱାରିକମେୱ ଆୱଟ୍ଟେତି, ଅଥ ଜୱନଂ ଜୱିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ଦୁତିଯୱାରେ ସୋତଦ୍ୱାରିକାଦୀନି ଆୱଜ୍ଜନାନି ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେନ୍ତି, ତତୋ ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଜୱନପରିଯୋସାନାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତଦନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ୱତ୍ତତି। ତତିଯୱାରେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଆୱଜ୍ଜନେନ ଭୱଙ୍ଗେ ଆୱଟ୍ଟିତେ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ଜୱତି, ତେନ ଚିତ୍ତେନ ଞତ୍ୱା ''କିଂ ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ସଦ୍ଦୋ, ସଙ୍ଖସଦ୍ଦୋ ଭେରିସଦ୍ଦୋ''ତି ୱା ''କିଂ ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଗନ୍ଧୋ, ମୂଲଗନ୍ଧୋ''ତି ୱା ''କିଂ ଇଦଂ ମଯ୍ହଂ ମୁଖଂ ପକ୍ଖିତ୍ତଂ, ସପ୍ପୀତି ୱା ଫାଣିତ''ନ୍ତି ୱା ''କେନମ୍ହି ପିଟ୍ଠିଯଂ ପହତୋ, ଅତିବଦ୍ଧୋ ମେ ପହାରୋ''ତି ୱା ୱତ୍ତା ହୋତି। ଏୱଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନେନେୱ ପଟିବୁଜ୍ଝତି, ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକେନ। ସୁପିନମ୍ପି ତେନେୱ ପସ୍ସତି, ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକେନ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ମହାସୁପିନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ୱସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୭। ସତ୍ତମେ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱସ୍ସିକେ ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ଅକାଲେପୀତି ଚିତ୍ତୱେସାଖମାସେସୁପି। ୱସ୍ସୱଲାହକଦେୱପୁତ୍ତାନଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ରତିଯା କୀଳିତୁକାମତାଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଅକାଲେପି ଦେୱୋ ୱସ୍ସତି। ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ୱସ୍ସୱଲାହକଦେୱପୁତ୍ତୋ ୱାକରକୁଟକୱାସିଖୀଣାସୱତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଥେରୋ ''କୋସି ତ୍ୱ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ୱସ୍ସୱଲାହକଦେୱପୁତ୍ତୋତି। ତୁମ୍ହାକଂ କିର ଚିତ୍ତେନ ଦେୱୋ ୱସ୍ସତୀତି। ଆମ, ଭନ୍ତେତି। ପସ୍ସିତୁକାମା ମଯନ୍ତି। ତେମିସ୍ସଥ, ଭନ୍ତେତି। ମେଘସୀସଂ ୱା ଗଜ୍ଜିତଂ ୱା ନ ପଞ୍ଞାଯତି, କଥଂ ତେମିସ୍ସାମାତି। ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହାକଂ ଚିତ୍ତେନ ଦେୱୋ ୱସ୍ସତି, ତୁମ୍ହେ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସଥାତି। ''ସାଧୁ, ଦେୱପୁତ୍ତା''ତି ପାଦେ ଧୋୱିତ୍ୱା ପଣ୍ଣସାଲଂ ପାୱିସି। ଦେୱପୁତ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ପୱିସନ୍ତେଯେୱ ଏକଂ ଗୀତଂ ଗାଯିତ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ଉକ୍ଖିପି, ସମନ୍ତା ତିଯୋଜନଟ୍ଠାନଂ ଏକମେଘଂ ଅହୋସି। ଥେରୋ ଅଦ୍ଧତିନ୍ତୋ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିଟ୍ଠୋତି।

ୱସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୯। ୱାଚାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୯୮-୯। ଅଟ୍ଠମେ ଅଙ୍ଗେହୀତି କାରଣେହି। ଅଙ୍ଗୀଯନ୍ତି ହେତୁଭାୱେନ ଞାଯନ୍ତୀତି ଅଙ୍ଗାନି, କାରଣାନି। କାରଣତ୍ଥେ ଚ ଅଙ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ। ପଞ୍ଚହୀତି ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ସମନ୍ନାଗତାତି ସମନୁଆଗତା ପୱତ୍ତା ଯୁତ୍ତା ଚ। ୱାଚାତି ସମୁଲ୍ଲପନ-ୱାଚା। ଯା ''ୱାଚା ଗିରା ବ୍ୟପ୍ପଥୋ''ତି (ଧ। ସ। ୬୩୬) ଚ, ''ନେଲା କଣ୍ଣସୁଖା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୯) ଚ ଆଗଚ୍ଛତି। ଯା ପନ ''ୱାଚାଯ ଚେ କତଂ କମ୍ମ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାର) ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଚ, ''ଯା ଚତୂହି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେହି ଆରତି…ପେ… ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମ୍ମାୱାଚା''ତି (ଧ। ସ। ୨୯୯) ଏୱଂ ୱିରତି ଚ, ''ଫରୁସୱାଚା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆସେୱିତା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ନିରଯସଂୱତ୍ତନିକା ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୮।୪୦) ଏୱଂ ଚେତନା ଚ ୱାଚାତି ଆଗତା, ନ ସା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। କସ୍ମା? ଅଭାସିତବ୍ବତୋ। ''ସୁଭାସିତା ହୋତି, ନୋ ଦୁବ୍ଭାସିତା''ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଭାସିତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଭାସିତା। ତେନସ୍ସା ଅତ୍ଥାୱହତଂ ଦୀପେତି। ଅନୱଜ୍ଜାତି ରାଗାଦିଅୱଜ୍ଜରହିତା। ଇମିନାସ୍ସ କାରଣସୁଦ୍ଧିଂ ଅଗତିଗମନାଦିପ୍ପୱତ୍ତଦୋସାଭାୱଞ୍ଚ ଦୀପେତି। ରାଗଦୋସାଦିୱିମୁତ୍ତଞ୍ହି ଯଂ ଭାସତୋ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱଜ୍ଜନତୋ ଅଗତିଗମନଂ ଦୂରସମୁସ୍ସିତମେୱାତି। ଅନନୁୱଜ୍ଜାତି ଅନୁୱାଦୱିମୁତ୍ତା। ଇମିନାସ୍ସା ସବ୍ବାକାରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତି। ସତି ହି ସବ୍ବାକାରସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଅନନୁୱଜ୍ଜତାତି। ୱିଞ୍ଞୂନନ୍ତି ପଣ୍ଡିତାନଂ। ତେନ ନିନ୍ଦାପସଂସାସୁ ବାଲା ଅପ୍ପମାଣାତି ଦୀପେତି।

ଇମେହି ଖୋତିଆଦୀନି ତାନି ଅଙ୍ଗାନି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତଂ ୱାଚଂ ନିଗମେତି। ଯଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେ ପଟିଞ୍ଞାଦୀହି ଅୱଯୱେହି, ନାମାଦୀହି ପଦେହି, ଲିଙ୍ଗୱଚନୱିଭତ୍ତିକାଲକାରକସମ୍ପତ୍ତୀହି ଚ ସମନ୍ନାଗତଂ ମୁସାୱାଦାଦିୱାଚମ୍ପି ସୁଭାସିତନ୍ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତଂ ପଟିସେଧେତି। ଅୱଯୱାଦିସମନ୍ନାଗତାପି ହି ତଥାରୂପୀ ୱାଚା ଦୁବ୍ଭାସିତାୱ ହୋତି ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା। ଇମେହି ପନ ପଞ୍ଚହଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତା ସଚେପି ମିଲକ୍ଖୁଭାସାପରିଯାପନ୍ନା ଘଟଚେଟିକାଗୀତିକପରିଯାପନ୍ନାପି ହୋତି, ତଥାପି ସୁଭାସିତାୱ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରହିତସୁଖାୱହତ୍ତା। ତଥା ହି ମଗ୍ଗପସ୍ସେ ସସ୍ସଂ ରକ୍ଖନ୍ତିଯା ସୀହଳଅଚେଟିକାଯ ସୀହଳଅକେନେୱ ଜାତିଜରାମରଣଯୁତ୍ତଂ ଗୀତିକଂ ଗାଯନ୍ତିଯା ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ସଟ୍ଠିମତ୍ତା ୱିପସ୍ସକଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ।

ତଥା ତିସ୍ସୋ ନାମ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଦୁମସ୍ସରସମୀପେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଦୁମସ୍ସରେ ପଦୁମାନି ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା –

''ପାତୋୱ ଫୁଲ୍ଲିତକୋକନଦଂ,

ସୂରିଯାଲୋକେନ ଭିଜ୍ଜିଯତେ;

ଏୱଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଗତା ସତ୍ତା,

ଜରାଭିୱେଗେନ ମଦ୍ଦୀଯନ୍ତୀ''ତି। (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୧୩; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୫୨ ସୁଭାସିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା) –

ଇମଂ ଗୀତିଂ ଗାଯନ୍ତିଯା ଚେଟିକାଯ ସୁତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ।

ବୁଦ୍ଧନ୍ତରେପି ଅଞ୍ଞତରୋ ପୁରିସୋ ସତ୍ତହି ପୁତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଟୱିତୋ ଆଗମ୍ମ ଅଞ୍ଞତରାଯ ଇତ୍ଥିଯା ମୁସଲେନ ତଣ୍ଡୁଲେ କୋଟ୍ଟେନ୍ତିଯା –

''ଜରାଯ ପରିମଦ୍ଦିତଂ ଏତଂ, ମିଲାତଚମ୍ମନିସ୍ସିତଂ;

ମରଣେନ ଭିଜ୍ଜତି ଏତଂ, ମଚ୍ଚୁସ୍ସ ଘାସମାମିସଂ।

''କିମୀନଂ ଆଲଯଂ ଏତଂ, ନାନାକୁଣପେନ ପୂରିତଂ;

ଅସୁଚିଭାଜନଂ ଏତଂ, କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧସମଂ ଇଦ''ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୧୩; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୫୨ ସୁଭାସିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା) –

ଇମଂ ଗୀତଂ ସୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ସହ ପୁତ୍ତେହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ପତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତା ୱାଚା ସଚେପି ମିଲକ୍ଖୁଭାସାଯ ପରିଯାପନ୍ନା ଘଟଚେଟିକାଗୀତିକପରିଯାପନ୍ନା ୱାଚା ହୋତି, ତଥାପି ସୁଭାସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁଭାସିତା ଏୱ ଅନୱଜ୍ଜା ଅନନୁୱଜ୍ଜା ଚ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅତ୍ଥତ୍ଥିକାନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସରଣାନଂ, ନୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନପ୍ପଟିସରଣାନନ୍ତି। ନୱମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ୱାଚାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ନିସ୍ସାରଣୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୦। ଦସମେ ନିସ୍ସରନ୍ତୀତି ନିସ୍ସରଣୀଯାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। କତ୍ତରି ହେସ ଅନୀଯ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ''ନିଯ୍ୟାନିଯା''ତି। ତେନାହ ''ନିସ୍ସଟା''ତି। କୁତୋ ପନ ନିସ୍ସଟା? ଯଥାସକଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ। ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଧାତୁଯୋତି ଆହ ''ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞସଭାୱା''ତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱିସେସୋ । ତାଦିସସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କିଲେସୱସେନ କାମେସୁ ମନସିକାରୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ୱୀମଂସନତ୍ଥ''ନ୍ତି, ''ନେକ୍ଖମ୍ମନିଯତଂ ଇଦାନି ମେ ଚିତ୍ତଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ କାମୱିତକ୍କୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ୱୀମଂସନତ୍ଥଂ । ନ ପକ୍ଖନ୍ଦନଂ ନାମ ଅନୁପ୍ପୱେସୋ। ସୋ ପନ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ନପ୍ପୱିସତୀ''ତି। ପସୀଦନଂ ନାମ ଅଭିରୁଚି। ସନ୍ତିଟ୍ଠନଂ ପତିଟ୍ଠାନଂ। ୱିମୁଚ୍ଚନଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନନ୍ତି। ତଂ ସଙ୍ଗଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱଦତି ''ପସାଦଂ ନାପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦି। ଏୱଂଭୂତଂ ପନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ତସ୍ସ କଥଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ଆହ ''ଯଥା''ତିଆଦି।

ତନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଂ। ଅସ୍ସାତି ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଝାନଚିତ୍ତଂ ଏକତ୍ତୱସେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ୱଦତି। ଗୋଚରେ ଗତତ୍ତାତି ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣେ ଏୱ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଅହାନଭାଗିଯତ୍ତାତି ଠିତିଭାଗିଯତ୍ତା। ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିଯା ସମ୍ମଦେୱ ୱିମୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ କାଯସ୍ସ ଚ ୱିହନନତୋ ୱିଘାତୋ। ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଦହନତୋ ପରିଳାହୋ। କାମୱେଦନଂ ନ ୱେଦିଯତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନିସ୍ସରନ୍ତି ତତୋତି ନିସ୍ସରଣଂ। କେ ନିସ୍ସରନ୍ତି? କାମା। ଏୱଞ୍ଚ କାମାନନ୍ତି କତ୍ତୁସାମିୱଚନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯଦଗ୍ଗେନ କାମା ତତୋ ନିସ୍ସଟାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଦଗ୍ଗେନ ଝାନମ୍ପି କାମତୋ ନିସ୍ସଟନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାମେହି ନିସ୍ସଟତ୍ତା''ତି। ଏୱଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ କାମନିସ୍ସରଣଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତତୋ ନିସ୍ସରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସପଦେସୁପି ସେସକୋଟ୍ଠାସେସୁ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋତି ୱିସେସଂ ୱଦନ୍ତେନ ତଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱାତିଆଦିକୋ ଅୱିସେସୋତି କତ୍ୱା ଦୁତିଯତତିଯୱାରେସୁ ସବ୍ବସୋ ଅନାମଟ୍ଠୋ, ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ପନ ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତନିସ୍ସରଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଯୋଜେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଅରୂପଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେ ଠିତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ ରୂପେହି ନିସ୍ସଟଂ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ସ ହି ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱୀମଂସନତ୍ଥଂ ରୂପାଭିମୁଖଂ ଚିତ୍ତଂ ପେସେନ୍ତସ୍ସ। ଇଦମକ୍ଖାତନ୍ତି ସମଥଯାନିକାନଂ ୱସେନ ହେଟ୍ଠା ଚତ୍ତାରୋ ୱାରା ଗହିତା। ଇଦଂ ପନ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ୱସେନାତି ଆହ ‘‘ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରେ’’ତିଆଦି। ‘‘ପୁନ ସକ୍କାଯୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ‘‘ଇଦାନି ମେ ସକ୍କାଯପ୍ପବନ୍ଧୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୀମଂସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ।

ନିସ୍ସାରଣୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବ୍ରାହ୍ମଣୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁତ୍ଥପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୫। ପଞ୍ଚମପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

(୨୧) ୧। କିମିଲଓଗ୍ଗୋ

୧-୪। କିମିଲସୁତ୍ତାଦିଓଣ୍ଣନା

୨୦୧-୪। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେଓ। ତତିଯେ ଅଧିଓାସନଂ ଖମନଂ, ପରେସଂ ଦୁକ୍କଟଂ ଦୁରୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିଓିରୋଧାକରଣେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ଆରୋପେତ୍ୱା ଓାସନଂ ଅଧିଓାସନଂ, ତଦେଓ ଖନ୍ତୀତି ଅଧିଓାସନକ୍ଖନ୍ତି। ସୁଭେ ରତୋତି ସୂରତୋ, ସୁଟ୍ଠୁ ଓା ପାପତୋ ଓରତୋ ଓିରତୋ ସୋରତୋ, ତସ୍ସ ଭାଓୋ ସୋରଚ୍ଚଂ। ତେନାହ ‘‘ସୋରଚ୍ଚେନାତି ସୁଚିସୀଲତାଯା’’ତି। ସା ହି ସୋଭନକମ୍ମରତତା, ସୁଟ୍ଠୁ ଓା ପାପତୋ ଓରତଭାଓୋ ଓିରତତା। ଚତୁତ୍ଥେ ନତ୍ଥି ଓତ୍ତବ୍ବଂ।

କିମିଲସୁତ୍ତାଦିଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଚେତୋଖିଲସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୦୫। ପଞ୍ଚମେ ଚେତୋଖିଲା ନାମ ଅତ୍ଥତୋ ଓିଚିକିଚ୍ଛା କୋଧୋ ଚ। ତେ ପନ ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ସ ଖରଭାଓୋ କକ୍ଖଳଭାଓୋ ହୁତ୍ୱା ଉପତିଟ୍ଠନ୍ତି, ପଗେଓ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାଓା’’ତି। ଯଥା ଲକ୍ଖଣପାରିପୂରିଯା ଗହିତାଯ ସବ୍ବା ସତ୍ଥୁ ରୂପକାଯସିରୀ ଗହିତା ଏଓ ନାମ ହୋତି ଏଓଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ସବ୍ବଧମ୍ମକାଯସିରୀ ଗହିତା ଏଓ ନାମ ହୋତୀତି ତଦୁଭଯଓତ୍ଥୁକମେଓ କଙ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସରୀରେ କଙ୍ଖମାନୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଓିଚିନନ୍ତୋତି ଧମ୍ମସଭାଓଂ ଓୀମଂସନ୍ତୋ। କିଚ୍ଛତୀତି କିଲମତି। ଓିନିଚ୍ଛେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଆତପତି କିଲେସେତି ଆତପ୍ପଂ, ସମ୍ମାଓାଯାମୋତି ଆହ ‘‘ଆତପ୍ପାଯାତି କିଲେସସନ୍ତାପନଓୀରିଯକରଣତ୍ଥାଯା’’ତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯୋଗାଯାତି ଭାଓନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯୁଞ୍ଜନାଯ। ସତତକିରିଯାଯାତି ଭାଓନାଯ ନିରନ୍ତରପ୍ପଯୋଗାଯ।

ପଟିଓେଧଧମ୍ମେ କଙ୍ଖମାନୋତି ଏତ୍ଥ କଥଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ କଙ୍ଖା ପଓତ୍ତତୀତି? ନ ଆରମ୍ମଣକରଣଓସେନ , ଅନୁସ୍ସୁତାକାରପରିଓିତକ୍କଲଦ୍ଧେ ପରିକପ୍ପିତରୂପେ କଙ୍ଖା ପଓତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଓିପସ୍ସନା…ପେ… ଓଦନ୍ତି, ତଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀତି କଙ୍ଖତୀ’’ତି। ସିକ୍ଖାତି ଚେତ୍ଥ ପୁବ୍ବଭାଗସିକ୍ଖା ଓେଦିତବ୍ବା। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଓିସେସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ମହାସାଓଜ୍ଜତାଯ ଚେଓ ସଂଓାସନିମିତ୍ତଂ ଘଟନାହେତୁ ଅଭିଣ୍ହୁପ୍ପତ୍ତିକତାଯ ଚ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୂତି କୋପସ୍ସ ଓିସଯୋ ଓିସେସେତ୍ୱା ଓୁତ୍ତୋ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି କୋପୋ ନ ଚେତୋଖିଲୋତି ନ ସକ୍କା ଓିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି କେଚି। ଯଦି ଏଓଂ ଓିଚିକିଚ୍ଛାଯପି ଅଯଂ ନଯୋ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଯଥାରୁତଓସେନ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଚେତୋଖିଲସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୮। ଓିନିବନ୍ଧସୁତ୍ତାଦିଓଣ୍ଣନା

୨୦୬-୮। ଛଟ୍ଠେ ପଓତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଓସେନ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ଓିନିବନ୍ଧନ୍ତୀତି ଚେତସୋଓିନିବନ୍ଧା। ତଂ ପନ ଓିନିବନ୍ଧନ୍ତା ମୁଟ୍ଠିଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତା ଓିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଓିନିବନ୍ଧିତ୍ୱା’’ତିଆଦି। କାମଗିଦ୍ଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଓତ୍ଥୁକାମେପି କିଲେସକାମେପି ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଓତ୍ଥୁକାମେପି କିଲେସକାମେପୀ’’ତି। ଅତ୍ତନୋ କାଯେତି ଅତ୍ତନୋ ନାମକାଯେ, ଅତ୍ତଭାଓେ ଓା। ବହିଦ୍ଧାରୂପେତି ପରେସଂ କାଯେ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପେ ଚ। ଉଦରଂ ଅଓଦିହତି ଉପଚିନୋତି ପୂରେତୀତି ଉଦରାଓଦେହକଂ। ସେଯ୍ୟସୁଖନ୍ତି ସେଯ୍ୟାଯ ସଯନଓସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଂ। ସମ୍ପରିଓତ୍ତକନ୍ତି ସମ୍ପରିଓତ୍ତିତ୍ୱା। ପଣିଧାଯାତି ତଣ୍ହାଓସେନେଓ ପଣିଦହିତ୍ୱା। ଇତି ପଞ୍ଚଓିଧୋପି ଲୋଭଓିସେସୋ ଏଓ ‘‘ଚେତୋଓିନିବନ୍ଧୋ’’ତି ଓୁତ୍ତୋତି ଓେଦିତବ୍ବୋ। ସତ୍ତମଟ୍ଠମେସୁ ନତ୍ଥି ଓତ୍ତବ୍ବଂ।

ଓିନିବନ୍ଧସୁତ୍ତାଦିଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ଗୀତସ୍ସରସୁତ୍ତାଦିଓଣ୍ଣନା

୨୦୯-୨୧୦। ନଓମେ ଆଯତକୋ ନାମ ଗୀତସ୍ସରୋ ତଂ ତଂ ଓତ୍ତଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅକ୍ଖରାନି ଓିନାସେତ୍ୱା ପଓତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଆଯତକେନା’’ତିଆଦି।

ଧମ୍ମେହି ସୁତ୍ତୱତ୍ତଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ଗାଥାୱତ୍ତଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତଂ ୱିନାସେତ୍ୱା ଅତିଦୀଘଂ କାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଧମ୍ମଞ୍ହି ଭାସନ୍ତେନ ଚତୁରସ୍ସେନ ୱତ୍ତେନ ପରିମଣ୍ଡଲାନି ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଦସ୍ସେତବ୍ବାନି। ‘‘ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସରଭଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ଚୂଳୱ॰ ୨୪୯) ଚ ୱଚନତୋ ସରେନ ଧମ୍ମଂ ଭଣିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସରଭଞ୍ଞେ କିର ତରଙ୍ଗୱତ୍ତଧୋତକୱତ୍ତଭାଗଗ୍ଗହକୱତ୍ତାଦୀନି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ୱତ୍ତାନି ଅତ୍ଥି। ତେସୁ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ କାତୁଂ ଲଭତୀତି। ଦସମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଗୀତସ୍ସରସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

କିମିଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୨୨) ୨। ଅକ୍କୋସକୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଅକ୍କୋସକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୧୧-୨। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି ଅକ୍କୋସକୋତି ‘‘ବାଲୋସି, ମୂଳ୍ହୋସି, ଓଟ୍ଠୋସି, ଗୋଣୋସି, ଗଦ୍ରଭୋସୀ’’ତିଆଦିନା ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି ଅକ୍କୋସକୋ। ‘‘ହୋତୁ, ମୁଣ୍ଡକସମଣ, ଅଦଣ୍ଡୋ ଅହନ୍ତି କରୋସି, ଇଦାନି ତେ ରାଜକୁଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦଣ୍ଡଂ ଆରୋପେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ପରିଭାସକୋ ନାମାତି ଆହ ‘‘ଭଯଦସ୍ସନେନ ପରିଭାସକୋ’’ତି। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ଅପାଯମଗ୍ଗସ୍ସ ପରିପନ୍ଥଭାୱତୋ ପରିପନ୍ଥୋ ନାମାତି ଆହ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରପରିପନ୍ଥସ୍ସ ଛିନ୍ନତ୍ତା’’ତି, ଲୋକୁତ୍ତରସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅପାଯମଗ୍ଗପରିପନ୍ଥସ୍ସ ଛିନ୍ନତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅକ୍କୋସକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୧୦। ସୀଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୧୩-୨୨୦। ତତିଯେ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୪୯) ଦୁସ୍ସୀଲୋତି ଏତ୍ଥ ଦୁ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭାୱତ୍ଥୋ ‘‘ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୪୪୯) ୱିଯ, ନ ଗରହଣତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅସୀଲୋ ନିସ୍ସୀଲୋ’’ତି। ଭିନ୍ନସଂୱରୋତି ଏତ୍ଥ ସମାଦିନ୍ନସୀଲୋ କେନଚି କାରଣେନ ସୀଲଭେଦଂ ପତ୍ତୋ, ସୋ ତାୱ ଭିନ୍ନସଂୱରୋ ହୋତୁ। ଯୋ ପନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅସମାଦିନ୍ନସୀଲୋ ଆଚାରହୀନୋ, ସୋ କଥଂ ଭିନ୍ନସଂୱରୋ ନାମ ହୋତୀତି ? ସୋପି ସାଧୁସମାଚାରସ୍ସ ପରିହରଣୀଯସ୍ସ ଭେଦିତତ୍ତା ଭିନ୍ନସଂୱରୋ ଏୱ ନାମ। ୱିନଟ୍ଠସଂୱରୋ ସଂୱରରହିତୋତି ହି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ତଂ ସିପ୍ପଟ୍ଠାନଂ। ମାଘାତକାଲେତି ‘‘ମା ଘାତେଥ ପାଣୀନ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ମାଘାତଘୋସନଂ ଘୋସିତଦିୱସେ। ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତି ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ। ଅଜ୍ଝାସଯେନ ମଙ୍କୁ ହୋତିଯେୱ ୱିପ୍ପଟିସାରିଭାୱତୋ।

ତସ୍ସାତି ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ। ସମାଦାଯ ୱତ୍ତିତଟ୍ଠାନନ୍ତି ଉଟ୍ଠାଯ ସମୁଟ୍ଠାଯ କତକାରଣଂ। ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ତଂ ମନସୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଇଧଲୋକନ୍ତି ଉମ୍ମୀଲନକାଲେ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଦାରାଦିୱସେନ ଇଧଲୋକଂ ପସ୍ସତି। ନିମୀଲେତ୍ୱା ପରଲୋକନ୍ତି ନିମୀଲନକାଲେ ଗତିନିମିତ୍ତୁପଟ୍ଠାନୱସେନ ପରଲୋକଂ ପସ୍ସତି। ତେନାହ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା’’ତିଆଦି। ପଞ୍ଚମପଦନ୍ତି ‘‘କାଯସ୍ସ ଭେଦା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଚମୋ ଆଦୀନୱକୋଟ୍ଠାସୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନାତି ୱୁତ୍ତାଯ ଆଦୀନୱକଥାଯ ୱିପରିଯାଯେନ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ତଂ ତଂ କସିୱଣିଜ୍ଜାଦିଂ ଯଥାକାଲଂ ସମ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କୋତୀ’’ତିଆଦିନା। ପାସଂସଂ ସୀଲମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲୱା। ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସମ୍ପନ୍ନସୀଲୋତି ଏୱମାଦିକଂ ପନ ଅତ୍ଥୱଚନଂ ସୁକରନ୍ତି ଅନାମଟ୍ଠଂ। ଚତୁତ୍ଥାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସୀଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅକ୍କୋସକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

(୨୩) ୩। ଦୀଘଚାରିକୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୦। ପଠମଦୀଘଚାରିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୨୧-୨୩୦। ତତିୟସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାନି। ପଞ୍ଚମେ ରହୋ ନିସଜ୍ଜାୟ ଆପଜ୍ଜତୀତି ‘‘ୟୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ମାତୁଗାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକୋ ଏକାୟ ରହୋ ନିସଜ୍ଜଂ କପ୍ପେୟ୍ୟ, ପାଚିତ୍ତିୟ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ସିକ୍ଖାପଦେ (ପାଚି। ୨୯୦) ୱୁତ୍ତଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେ ଆସନେ ଆପଜ୍ଜତୀତି ‘‘ୟୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ମାତୁଗାମେନ ରହୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେ ଆସନେ ନିସଜ୍ଜଂ କପ୍ପେୟ୍ୟ, ପାଚିତ୍ତିୟ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି। ମାତୁଗାମସ୍ସ ଉତ୍ତରି ଛପ୍ପଞ୍ଚୱାଚାହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋଆପଜ୍ଜତୀତି ‘ୟୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଉତ୍ତରି ଛପ୍ପଞ୍ଚୱାଚାହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱିଞ୍ଞୁନା ପୁରିସୱିଗ୍ଗହେନା’’ତି (ପାଚି। ୬୩) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି। ତେନାହ ‘‘ତେସଂ ତେସଂ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନୀ’’ତି। ଛଟ୍ଠାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ପଠମଦୀଘଚାରିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୀଘଚାରିକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୩୧-୩୦୨। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିୟା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାୟ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ପଞ୍ଚକନିପାତୱଣ୍ଣନାୟ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାୟେ

ଛକ୍କନିପାତ-ଟୀକା

୧। ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ଆହୁନେୟ୍ୟୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମଆହୁନେୟ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧। ଛକ୍କନିପାତସ୍ସ ପଠମେ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ନିସ୍ସୟୱୋହାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସସମ୍ଭାରକନିଦ୍ଦେସୋୟଂ ଯଥା ‘‘ଧନୁନା ୱିଜ୍ଝତୀ’’ତି, ତସ୍ମା ନିସ୍ସୟସୀସେନ ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାୟମତ୍ଥୋ ‘‘ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ତଂ ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିସ୍ୱା’’ତି। ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତୀତି ଜୱନକ୍ଖଣେ ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ରାଗଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତି ଗେହସ୍ସିତପେମୱସେନପି ମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ରାଗସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ନ ଦୁମ୍ମନୋତି ଅନିଟ୍ଠେ ଅଦୁସ୍ସନ୍ତୋ ନ ଦୁମ୍ମନୋ। ପସାଦଞ୍ଞଥତ୍ତୱସେନପି ଇଟ୍ଠେପି ଅନିଟ୍ଠେପି ମଜ୍ଝତ୍ତେପି ଆରମ୍ମଣେ ନ ସମଂ ସମ୍ମା ଅୟୋନିସୋ ଗହଣଂ ଅସମପେକ୍ଖନଂ। ଅୟଞ୍ଚସ୍ସ ପଟିପତ୍ତି ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିୟା ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିୟା ଚାତି ଆହ ‘‘ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ହୁତ୍ୱା’’ତି। ସତିୟା ଯୁତ୍ତତ୍ତା ସତୋ। ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ଯୁତ୍ତତ୍ତା ସମ୍ପଜାନୋ। ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୟରହିତକାଲେପି ପୱତ୍ତିଭେଦନତୋ ‘‘ସତତୱିହାରୋ କଥିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସତତୱିହାରୋତି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ନିଚ୍ଚୱିହାରୋ ସବ୍ବଦା ପୱତ୍ତନକୱିହାରୋ। ଠପେତ୍ୱା ହି ସମାପତ୍ତିୱେଲଂ ଭୱଙ୍ଗୱେଲଞ୍ଚ ଖୀଣାସୱା ଇମିନାୱ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱିହାରେନ ୱିହରନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁପି ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତୀ’’ତି ଇମିନା ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା କଥିତା। ‘‘ସମ୍ପଜାନୋ’’ତି ୱଚନତୋ ପନ ଚତ୍ତାରି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି ତେହି ୱିନା ସମ୍ପଜାନତାୟ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ସତତୱିହାରଭାୱତୋ ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିୟଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ‘‘ନେୱ ସୁମନୋ ନ ଦୁମ୍ମନୋ’’ତି ୱଚନତୋ ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିୟଚିତ୍ତାନି, ହସିତୁପ୍ପାଦୋ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞ୍ଚାତି ଦସ ଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ରାଗଦୋସସହଜାତାନଂ ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସାନଂ ଅଭାୱୋ ତେସମ୍ପି ସାଧାରଣୋତି ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୱସେନ ଆଗତାନଂ ଇମେସଂ ସତତୱିହାରାନଂ ସୋମନସ୍ସଂ କଥଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଚେ? ଆସେୱନତୋ। କିଞ୍ଚାପି ଖୀଣାସୱୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେପି ଆରମ୍ମଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ୱିୟ ବହୁଲଂ ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତି ଅତ୍ତନୋ ପରିସୁଦ୍ଧପକତିଭାୱାୱିଜହନତୋ, କଦାଚି ପନ ତଥା ଚେତୋଭିସଙ୍ଖାରାଭାୱେ ଯଂ ତଂ ସଭାୱତୋ ଇଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଂ, ତସ୍ସ ଯାଥାୱସଭାୱଗ୍ଗହଣୱସେନପି ଅରହତୋ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବାସେୱନୱସେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତେୱ।

ପଠମଆହୁନେୟ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୭। ଦୁତିୟଆହୁନେୟ୍ୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨-୭। ଦୁତିୟେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୮୦) ଅନେକୱିହିତନ୍ତି ଅନେକୱିଧଂ ନାନପ୍ପକାରଂ। ଇଦ୍ଧିୱିଧନ୍ତି ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସଂ। ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି ପଚ୍ଚନୁଭୱତି, ଫୁସତି ସଚ୍ଛିକରୋତି ପାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନିସ୍ସ ଅନେକୱିହିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା କରଣତୋ ପୁବ୍ବେୱ ପକତିୟା ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା। ବହୁଧା ହୋତୀତି ବହୂନଂ ସନ୍ତିକେ ଚଙ୍କମିତୁକାମୋ ୱା ସଜ୍ଝାୟଂ କାତୁକାମୋ ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତୁକାମୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ସତମ୍ପି ସହସ୍ସମ୍ପି ହୋତି। ଆୱିଭାୱଂ ତିରୋଭାୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆୱିଭାୱଂ କରୋତି, ତିରୋଭାୱଂ କରୋତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ। ଇଦମେୱ ହି ସନ୍ଧାୟ ପଟିସମ୍ଭିଦାୟଂ (ପଟି। ମ। ୩।୧୧) ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଆୱିଭାୱନ୍ତି କେନଚି ଅନାୱୁଟଂ ହୋତି ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱିୱଟଂ, ତିରୋଭାୱନ୍ତି କେନଚି ଆୱୁଟଂ ହୋତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ପିହିତଂ ପଟିକୁଜ୍ଜିତ’’ନ୍ତି। ତିରୋକୁଟ୍ଟଂ ତିରୋପାକାରଂ ତିରୋପବ୍ବତଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗଚ୍ଛତି ସେୟ୍ୟଥାପି ଆକାସେତି ଏତ୍ଥ ତିରୋକୁଟ୍ଟନ୍ତି ପରକୁଟ୍ଟଂ, କୁଟ୍ଟସ୍ସ ପରଭାଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏସ ନୟୋ ଇତରେସୁ। କୁଟ୍ଟୋତି ଚ ଗେହଭିତ୍ତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପାକାରୋତି ଗେହୱିହାରଗାମାଦୀନଂ ପରିକ୍ଖେପପାକାରୋ। ପବ୍ବତୋତି ପଂସୁପବ୍ବତୋ ୱା ପାସାଣପବ୍ବତୋ ୱା। ଅସଜ୍ଜମାନୋତି ଅଲଗ୍ଗମାନୋ ସେୟ୍ୟଥାପି ଆକାସେ ୱିୟ।

ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତି ଉଟ୍ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ନିମୁଜ୍ଜନ୍ତି ସଂସୀଦନଂ। ଉମ୍ମୁଜ୍ଜଞ୍ଚ ନିମୁଜ୍ଜଞ୍ଚ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜଂ। ଉଦକେପି ଅଭିଜ୍ଜମାନେତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ଉଦକଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ସଂସୀଦତି, ତଂ ଭିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ୱିପରୀତଂ ଅଭିଜ୍ଜମାନଂ। ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ଗଚ୍ଛତି। ପକ୍ଖୀସକୁଣୋତି ପକ୍ଖେହି ଯୁତ୍ତସକୁଣୋ। ଇମେପି ଚନ୍ଦିମସୂରିୟେ ଏୱଂମହିଦ୍ଧିକେ ଏୱଂମହାନୁଭାୱେ ପାଣିନା ପରାମସତୀତି ଏତ୍ଥ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାନଂ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସୟୋଜନସହସ୍ସସ୍ସ ଉପରି ଚରଣେନ ମହିଦ୍ଧିକତା, ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ଏକକ୍ଖଣେ ଆଲୋକକରଣେନ ମହାନୁଭାୱତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ଉପରିଚରଣଆଲୋକକରଣେହି ମହିଦ୍ଧିକେ ମହାନୁଭାୱେ। ପରାମସତୀତି ଗଣ୍ହାତି, ଏକଦେସେ ୱା ଛୁପତି। ପରିମଜ୍ଜତୀତି ସମନ୍ତତୋ ଆଦାସତଲା ୱିୟ ପରିମଜ୍ଜତି। ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକାପୀତି

ବ୍ରହ୍ମଲୋକମ୍ପି ପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା। କାଯେନ ୱସଂ ୱତ୍ତେତୀତି ତତ୍ର ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ କାଯେନ ଅତ୍ତନୋ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି।

ଦିବ୍ବାଯ ସୋତଧାତୁଯାତି ଏତ୍ଥ ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବା। ଦେୱତାନଞ୍ହି ସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧା ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତତାଯ ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥା ଦିବ୍ବା ପସାଦସୋତଧାତୁ ହୋତି। ଅଯଞ୍ଚାପି ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱୀରିଯଭାୱନାବଲେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ଞାଣସୋତଧାତୁ ତାଦିସାଯେୱାତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବା। ଅପିଚ ଦିବ୍ବୱିହାରୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ତନା ଚ ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାପି ଦିବ୍ବା। ସୱନଟ୍ଠେନ ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଚ ସୋତଧାତୁ। ସୋତଧାତୁକିଚ୍ଚକରଣେନ ସୋତଧାତୁ ୱିଯାତିପି ସୋତଧାତୁ। ତାଯ ସୋତଧାତୁଯା। ୱିସୁଦ୍ଧାଯାତି ସୁଦ୍ଧାଯ ନିରୁପକ୍କିଲେସାଯ। ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସିକାଯାତି ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ସଦ୍ଦସୱନେ ମାନୁସିକଂ ମଂସସୋତଧାତୁଂ ଅତିକ୍କନ୍ତାଯ ୱୀତିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଠିତାଯ। ଉଭୋ ସଦ୍ଦେ ସୁଣାତୀତି ଦ୍ୱେ ସଦ୍ଦେ ସୁଣାତି। କତମେ ଦ୍ୱେ? ଦିବ୍ବେ ଚ ମାନୁସେ ଚ, ଦେୱାନଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନ ପଦେସପରିଯାଦାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯେ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ ଚାତି ଯେ ସଦ୍ଦା ଦୂରେ ପରଚକ୍କୱାଳେପି, ଯେ ଚ ସନ୍ତିକେ ଅନ୍ତମସୋ ସଦେହସନ୍ନିସ୍ସିତପାଣକସଦ୍ଦାପି, ତେ ସୁଣାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏତେନ ନିପ୍ପଦେସପରିଯାଦାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପରସତ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସସତ୍ତାନଂ। ପରପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ଇମିନା ଏକତ୍ଥମେୱ। ୱେନେଯ୍ୟୱସେନ ପନ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନନାନତ୍ତଂ କତଂ। ଚେତସା ଚେତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ। ପରିଚ୍ଚାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ପଜାନାତୀତି ସରାଗାଦିୱସେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଜାନାତି। ସରାଗଂ ୱା ଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ ଅଟ୍ଠଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତଂ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୱସେସଂ ଚାତୁଭୂମକଂ କୁସଲାବ୍ୟାକତଚିତ୍ତଂ ୱୀତରାଗଂ। ଦ୍ୱେ ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତାନି, ଦ୍ୱେ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚଚିତ୍ତାନୀତି ଇମାନି ପନ ଚତ୍ତାରି ଚିତ୍ତାନି ଇମସ୍ମିଂ ଦୁକେ ସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କେଚି ପନ ଥେରା ତାନିପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଦୁୱିଧଂ ପନ ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତଂ ସଦୋସଂ ଚିତ୍ତଂ ନାମ। ସବ୍ବମ୍ପି ଚାତୁଭୂମକଂ କୁସଲାବ୍ୟାକତଚିତ୍ତଂ ୱୀତଦୋସଂ। ସେସାନି ଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ଇମସ୍ମିଂ ଦୁକେ ସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କେଚି ପନ ଥେରା ତାନିପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ସମୋହଂ ୱୀତମୋହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକନଯେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଦ୍ୱଯମେୱ ସମୋହଂ। ମୋହସ୍ସ ପନ ସବ୍ବାକୁସଲେସୁ ସମ୍ଭୱତୋ ଦ୍ୱାଦସୱିଧମ୍ପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ସମୋହଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୱସେସଂ ୱୀତମୋହଂ। ଥିନମିଦ୍ଧାନୁଗତଂ ପନ ସଂଖିତ୍ତଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାନୁଗତଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଂ ମହଗ୍ଗତଂ, ଅୱସେସଂ ଅମହଗ୍ଗତଂ। ସବ୍ବମ୍ପି ତେଭୂମକଂ ସଉତ୍ତରଂ, ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଅନୁତ୍ତରଂ। ଉପଚାରପ୍ପତ୍ତଂ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତଞ୍ଚ ସମାହିତଂ, ଉଭଯମପ୍ପତ୍ତଂ ଅସମାହିତଂ। ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତିଂ ପତ୍ତଂ ପଞ୍ଚୱିଧମ୍ପି ଏତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ, ୱିମୁତ୍ତିମପ୍ପତ୍ତଂ ୱା ଅୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନେକୱିହିତନ୍ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨) ଅନେକୱିଧଂ, ଅନେକେହି ୱା ପକାରେହି ପୱତ୍ତିତଂ ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବେନିୱାସନ୍ତି ସମନନ୍ତରାତୀତଭୱଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିୱୁତ୍ଥସନ୍ତାନଂ। ଅନୁସ୍ସରତୀତି ଖନ୍ଧପଟିପାଟିୱସେନ, ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ସରତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଏକମ୍ପି ଜାତିଂ…ପେ… ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରତୀତି। ତତ୍ଥ ଏକମ୍ପି ଜାତିନ୍ତି ଏକମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିମୂଲଂ ଚୁତିପରିଯୋସାନଂ ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନଂ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ। ଏସ ନଯୋ ଦ୍ୱେପି ଜାତିଯୋତିଆଦୀସୁପି। ଅନେକେପି ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେତିଆଦୀସୁ ପନ ପରିହାଯମାନୋ କପ୍ପୋ ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପୋ, ୱଡ୍ଢମାନୋ ୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ସଂୱଟ୍ଟେନ ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ ଗହିତୋ ହୋତି ତଂମୂଲକତ୍ତା, ୱିୱଟ୍ଟେନ ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଯାନି ତାନି ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, କପ୍ପସ୍ସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ସଂୱଟ୍ଟୋ ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ ୱିୱଟ୍ଟୋ ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪। ୧୫୬) ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ପରିଗ୍ଗହିତାନି ହୋନ୍ତି।

ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତି ଅମୁମ୍ହି ସଂୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ଅହଂ ଅମୁମ୍ହି ଭୱେ ୱା ଯୋନିଯା ୱା ଗତିଯା ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା ୱା ସତ୍ତାୱାସେ ୱା ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା ଆସିଂ। ଏୱଂନାମୋତି ତିସ୍ସୋ ୱା ଫୁସ୍ସୋ ୱା। ଏୱଂଗୋତ୍ତୋତି ଗୋତମୋ ୱା କଚ୍ଚାଯନୋ ୱା କସ୍ସପୋ ୱା। ଇଦମସ୍ସ ଅତୀତଭୱେ ଅତ୍ତନୋ ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସଚେ ପନ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଅତ୍ତନୋ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଲୂଖପଣୀତଜୀୱିକଭାୱଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖବହୁଲତଂ ଅପ୍ପାଯୁକଦୀଘାଯୁକଭାୱଂ ୱା ଅନୁସ୍ସରିତୁକାମୋ ହୋତି, ତମ୍ପି ଅନୁସ୍ସରତିଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂୱଣ୍ଣୋ…ପେ… ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଏୱଂୱଣ୍ଣୋତି ଓଦାତୋ ୱା ସାମୋ ୱା। ଏୱମାହାରୋତି ସାଲିମଂସୋଦନାହାରୋ ୱା ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜନୋ ୱା। ଏୱଂସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିସଂୱେଦୀତି ଅନେକପ୍ପକାରେନ କାଯିକଚେତସିକାନଂ ସାମିସନିରାମିସାଦିପ୍ପଭେଦାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ପଟିସଂୱେଦୀ। ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋତି ଏୱଂ ୱସ୍ସସତପରିମାଣାଯୁପରିଯନ୍ତୋ ୱା ଚତୁରାସୀତିକପ୍ପସହସ୍ସାଯୁପରିଯନ୍ତୋ ୱା। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଅମୁତ୍ର ଉଦପାଦିନ୍ତି ସୋ ଅହଂ ତତୋ ଭୱତୋ ଯୋନିତୋ ଗତିତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିତୋ ସତ୍ତାୱାସତୋ ସତ୍ତନିକାଯତୋ ୱା ଚୁତୋ ପୁନଅମୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଭୱେ ଯୋନିଯା ଗତିଯା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା ସତ୍ତାୱାସେ ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା ଉଦପାଦିଂ। ତତ୍ରାପାସିନ୍ତି ତତ୍ରାପି ଭୱେ ଯୋନିଯା ଗତିଯା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯା ସତ୍ତାୱାସେ ସତ୍ତନିକାଯେ ୱା ପୁନ ଅହୋସିଂ। ଏୱଂନାମୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅପିଚ ଅମୁତ୍ରାସିନ୍ତି ଇଦଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଆରୋହନ୍ତସ୍ସ ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ। ସୋ ତତୋତି ପଟିନିୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ, ତସ୍ମା ''ଇଧୂପପନ୍ନୋ''ତି ଇମିସ୍ସା ଇଧୂପପତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରମେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଅମୁତ୍ର ଉଦପାଦି''ନ୍ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାପାସିନ୍ତି ଏୱମାଦି ପନସ୍ସ ତତ୍ରାପି ଇମିସ୍ସା ଉପପତ୍ତିଯା ଅନ୍ତରେ ଉପପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ନାମଗୋତ୍ତାଦୀନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଇଧୂପପନ୍ନୋତି ସ୍ୱାହଂ ତତୋ ଅନନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋ ଚୁତୋ ଇଧ ଅମୁକସ୍ମିଂ ନାମ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋତି। ଇତୀତି ଏୱଂ। ସାକାରଂ ସଉଦ୍ଦେସନ୍ତି ନାମଗୋତ୍ତୱସେନ ସଉଦ୍ଦେସଂ, ୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ ସାକାରଂ। ନାମଗୋତ୍ତେନ ହି ସତ୍ତୋ ''ତିସ୍ସୋ କସ୍ସପୋ''ତି ଉଦ୍ଦିସୀଯତି, ୱଣ୍ଣାଦୀହି ''ସାମୋ ଓଦାତୋ''ତି ନାନତ୍ତତୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ନାମଗୋତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦେସୋ, ଇତରେ ଆକାରା।

ଦିବ୍ବେନାତିଆଦୀସୁ ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ। ଦେୱତାନଞ୍ହି ସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଂ ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧଂ ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତତାଯ ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥଂ ଦିବ୍ବଂ ପସାଦଚକ୍ଖୁ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚାପି ୱୀରିଯଭାୱନାବଲେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁ ତାଦିସମେୱାତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ। ଦିବ୍ବୱିହାରୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଚ ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ଆଲୋକପରିଗ୍ଗହେନ ମହାଜୁତିକତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ତିରୋକୁଟ୍ଟାଦିଗତରୂପଦସ୍ସନେନ ମହାଗତିକତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ। ଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚକରଣେନ ଚକ୍ଖୁମିୱାତିପି ଚକ୍ଖୁ। ଚୁତୂପପାତଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧଂ। ଯୋ ହି ଚୁତିମେୱ ପସ୍ସତି, ନ ଉପପାତଂ, ସୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ଉପପାତମେୱ ପସ୍ସତି, ନ ଚୁତିଂ, ସୋ ନୱସତ୍ତପାତୁଭାୱଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ପନ ତଦୁଭଯଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ଯସ୍ମା ଦୁୱିଧମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଅତିୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁ ହୋତି। ଉଭଯମ୍ପି ଚେତଂ ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତା ପସ୍ସନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଚୁତୂପପାତଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା ୱିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ରୂପଦସ୍ସନେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକଂ, ମାନୁସଂ ୱା ମଂସଚକ୍ଖୁଂ ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକେନ।

ସତ୍ତେ ପସ୍ସତୀତି ମନୁସ୍ସାନଂ ମଂସଚକ୍ଖୁନା ୱିଯ ସତ୍ତେ ଓଲୋକେତି। ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେତି ଏତ୍ଥ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ୱା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯେ ପନ ଆସନ୍ନଚୁତିକା ଇଦାନି ଚୱିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଚୱମାନାତି, ଯେ ଚ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକା ସମ୍ପତିନିବ୍ବତ୍ତା ଚ, ତେ ଉପପଜ୍ଜମାନାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେ ଏୱରୂପେ ଚୱମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେ ଚ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେତି। ହୀନେତି ମୋହନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ହୀନାନଂ ଜାତିକୁଲଭୋଗାଦୀନଂ ୱସେନ ହୀଢଇତେ ଉଞ୍ଞାତେ। ପଣୀତେତି ଅମୋହନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ତବ୍ବିପରୀତେ। ସୁୱଣ୍ଣେତି ଅଦୋସନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଇଟ୍ଠକନ୍ତମନାପୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେ। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣେତି ଦୋସନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଅନିଟ୍ଠାକନ୍ତାମନାପୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେ, ୱିରୂପୱିରୂପେତିପି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଗତେତି ସୁଗତିଗତେ, ଅଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ୱା ଅଡ୍ଢେ ମହଦ୍ଧନେ। ଦୁଗ୍ଗତେତି ଦୁଗ୍ଗତିଗତେ, ଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ୱା ଦଲିଦ୍ଦେ ଅପ୍ପନ୍ନପାନେ।

ଯଥାକମ୍ମୂପଗେତି ଯଂ ଯଂ କମ୍ମଂ ଉପଚିତଂ, ତେନ ତେନ ଉପଗତେ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେନାତିଆଦୀସୁ ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ କିଲେସପୂତିକତ୍ତାତି ଦୁଚ୍ଚରିତଂ। କାଯେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ, କାଯତୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସମନ୍ନାଗତାତି ସମଙ୍ଗୀଭୂତା। ଅରିଯାନଂ ଉପୱାଦକାତି ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ଅରିଯାନଂ ଅନ୍ତମସୋ ଗିହିସୋତାପନ୍ନାନମ୍ପି ଅନତ୍ଥକାମା ହୁତ୍ୱା ଅନ୍ତିମୱତ୍ଥୁନା ୱା ଗୁଣପରିଧଂସନେନ ୱା ଉପୱାଦକା, ଅକ୍କୋସକା ଗରହକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାତି ୱିପରୀତଦସ୍ସନା । ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମସମାଦାନାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସମାଦିନ୍ନନାନାୱିଧକମ୍ମା, ଯେପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମୂଲକେସୁ କାଯକମ୍ମାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞେପି ସମାଦାପେନ୍ତି।

କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପରିଚ୍ଚାଗା। ପରଂ ମରଣାତି ତଦନନ୍ତରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣା। ଅଥ ୱା କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସୂପଚ୍ଛେଦା। ପରଂ ମରଣାତି ଚୁତିଚିତ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ। ଅପାଯନ୍ତି ଏୱମାଦି ସବ୍ବଂ ନିରଯୱେୱଚନମେୱ। ନିରଯୋ ହି ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖହେତୁଭୂତା ପୁଞ୍ଞସମ୍ମତା ଅଯା ଅପେତତ୍ତା, ସୁଖାନଂ ୱା ଆଯସ୍ସ ଅଭାୱା ଅପାଯୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି, ଦୋସବହୁଲତାଯ ୱା ଦୁଟ୍ଠେନ କମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ଗତୀତି ଦୁଗ୍ଗତି। ୱିୱସା ନିପତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍କଟକାରିନୋତି ୱିନିପାତୋ, ୱିନସ୍ସନ୍ତା ୱା ଏତ୍ଥ ପତନ୍ତି ସମ୍ଭିଜ୍ଜମାନଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାତି ୱିନିପାତୋ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞିତୋ ଅଯୋତି ନିରଯୋ।

ଅଥ ୱା ଅପାଯଗ୍ଗହଣେନ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ଦୀପେତି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ହି ଅପାଯୋ ସୁଗତିତୋ ଅପେତତ୍ତା , ନ ଦୁଗ୍ଗତି ମହେସକ୍ଖାନଂ ନାଗରାଜାଦୀନଂ ସମ୍ଭୱତୋ। ଦୁଗ୍ଗତିଗ୍ଗହଣେନ ପେତ୍ତିୱିସଯଂ। ସୋ ହି ଅପାଯୋ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତି ଚ ସୁଗତିତୋ ଅପେତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଗତିଭୂତତ୍ତା, ନ ତୁ ୱିନିପାତୋ ଅସୁରସଦିସଂ ଅୱିନିପତିତତ୍ତା। ୱିନିପାତଗ୍ଗହଣେନ ଅସୁରକାଯଂ। ସୋ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ ଅପାଯୋ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତି ଚ ସବ୍ବସମୁସ୍ସଯେହି ୱିନିପତିତତ୍ତା ୱିନିପାତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିରଯଗ୍ଗହଣେନ ଅୱୀଚିଆଦିକମନେକପ୍ପକାରଂ ନିରଯମେୱାତି। ଉପପନ୍ନାତି ଉପଗତା, ତତ୍ଥ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ତତ୍ଥ ସୁଗତିଗ୍ଗହଣେନ ମନୁସ୍ସାଗତିପି ସଙ୍ଗଯ୍ହତି,

ସଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ଦେୱଗତିଯେୱ। ତତ୍ଥ ସୁନ୍ଦରା ଗତୀତି ସୁଗତି। ରୂପାଦୀହି ୱିସଯେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗୋତି ସଗ୍ଗୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ଲୁଜ୍ଜନପ୍ପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ସବ୍ବାକାରେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାତୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତତିଯାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ଦୁତିଯଆହୁନେଯ୍ୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅନୁତ୍ତରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮। ଅଟ୍ଠମେ ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଉତ୍ତରାନି ୱିସିଟ୍ଠାନୀତି ଅନୁତ୍ତରାନି, ଅନୁତ୍ତରାନି ଏୱ ଅନୁତ୍ତରିଯାନି ଯଥା ''ଅନନ୍ତମେୱ ଅନନ୍ତରିଯ''ନ୍ତି ଆହ ''ନିରୁତ୍ତରାନୀ''ତି। ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯଂ ନାମ ଫଲୱିସେସାୱହତ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସତ୍ତୱିଧଅରିଯଧନଲାଭୋତି ସତ୍ତୱିଧସଦ୍ଧାଦିଲୋକୁତ୍ତରଧନଲାଭୋ। ସିକ୍ଖାତ୍ତଯସ୍ସ ପୂରଣନ୍ତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦୀନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ପୂରଣଂ। ତତ୍ଥ ପୂରଣଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅସେକ୍ଖାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ସତ୍ତ ସେଖା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ପୂରେନ୍ତି ନାମ, ଅରହା ପରିପୁଣ୍ଣସିକ୍ଖୋତି। ଇତି ଇମାନି ଅନୁତ୍ତରିଯାନି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାନି କଥିତାନି।

ଅନୁତ୍ତରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯। ନୱମେ ଅନୁସ୍ସତିଯୋ ଏୱ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକାଦିହିତସୁଖାନଂ କାରଣଭାୱତୋ ଠାନାନୀତି ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନାନି। ବୁଦ୍ଧଗୁଣାରମ୍ମଣା ସତୀତି ଯଥା ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଠାନଂ ହୋତି, ଏୱଂ ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତି। ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସରତୋ ହି ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ ତଂ ପୀତିଂ ଖଯତୋ ୱଯତୋ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଉପଚାରକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନାମେତଂ ଗିହୀନମ୍ପି ଲଦ୍ଧୁତି। ଉପଚାରକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଉପଚାରଜ୍ଝାନାୱହଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରମ୍ପରାଯ ସମ୍ମସନଂ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱିସେସାୱହଂ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ମହାନାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦। ଦସମେ ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ବୁଦ୍ଧାଗୁଣାନୁସ୍ସରଣସମଯେ। ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ରାଗେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ। ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତିପି, ରାଗେନ ୱା ସଂହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅରଞ୍ଞମ୍ପିୱ ଚୋରେହି ତେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନଭାୱତୋପି ପରିଯୁଟ୍ଠିତରାଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ପନ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେନ ରାଗେନ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗହିତ''ନ୍ତି ଆହ। ଉଜୁକମେୱାତି ପଗେୱ କାଯୱଙ୍କାଦୀନଂ ଅପନୀତତ୍ତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅନୁଜୁଭାୱକରାନଂ ମାନାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ, ରାଗାଦିପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭାୱେନ ୱା ଓଣତିଉଣ୍ଣତିୱିରହତୋ ଉଜୁଭାୱମେୱ ଗତଂ। ଅଥ ୱା ଉଜୁକମେୱାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ଥିନଂ ମିଦ୍ଧଂ ଓଡିଣ୍ଣତାଯ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଗମତୋ ମଜ୍ଝିମସମଥନିମିତ୍ତପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ଉଜୁଭାୱମେୱ ଗତଂ। ଅଟ୍ଠକଥଂ ନିସ୍ସାଯାତି ଭୱଜାତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥଂ ନିସ୍ସାଯ। ଅତ୍ଥୱେଦନ୍ତି ୱା ହେତୁଫଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତୁଟ୍ଠିମାହ। ଧମ୍ମୱେଦନ୍ତି ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତୁଟ୍ଠିଂ। ''ଆରକତ୍ତା ଅରହ''ନ୍ତି ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ ହି ଯଦିଦଂ ଭଗୱତୋ କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତଂ, ସୋ ହେତୁ। ଞାପକୋ ଚେତ୍ଥ ହେତୁ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ କାରକୋ ସମ୍ପାପକୋ। ତତୋନେନ ଞାଯମାନୋ ଅରହତ୍ତତ୍ଥୋ ଫଲଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦେସୁପି ହେତୁସୋ ଫଲୱିପାକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତିଆଦୀସୁପି ହି ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନକଲ୍ଯାଣତାଦଯୋ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଆଦଯୋ ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ହେତୁଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାୟେୱ। ଧମ୍ମୂପସଂହିତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତହେତୁଫଲସଙ୍ଖାତଗୁଣୂପସଂହିତଂ।

ମହାନାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆହୁନେଯ୍ୟୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ସାରଣୀଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମସାରଣୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧। ଦୁତିଯସ୍ସ ପଠମେ ସରିତବ୍ବଯୁତ୍ତକାତି ଅନୁସ୍ସରଣାରହା। ମିଜ୍ଜତି ସିନିଯ୍ହତି ଏତାଯାତି ମେତ୍ତା, ମିତ୍ତଭାୱୋ। ମେତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଂ, କାଯକମ୍ମଂ। ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ମେତ୍ତାସହଗତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମେତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ କାତବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମ’’ନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ସେସଦ୍ୱଯେପି। ଇମାନୀତି ମେତ୍ତକାଯକମ୍ମାଦୀନି। ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱସେନ ଆଗତାନି ତେସଂ ସେଟ୍ଠପରିସଭାୱତୋ। ଯଥା ପନ ଭିକ୍ଖୂନୀସୁପି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଏୱଂ ଗିହୀସୁପି ଲବ୍ଭନ୍ତି ଚତୁପରିସସାଧାରଣତ୍ତାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଭିକ୍ଖୁନୋ ସବ୍ବମ୍ପି ଅନୱଜ୍ଜକାଯକମ୍ମଂ ଆଭିସମାଚାରିକକମ୍ମନ୍ତୋଗଧମେୱାତି ଆହ ‘‘ମେତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ…ପେ… କାଯକମ୍ମଂ ନାମା’’ତି। ଭତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯମାନା ଚେତିଯବୋଧୀନଂ ୱନ୍ଦନା ମେତ୍ତାସିଦ୍ଧାତି କତ୍ୱା ତଦତ୍ଥାଯ ଗମନଂ ‘‘ମେତ୍ତଂ କାଯକମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚେତିଯବୋଧିଭିକ୍ଖୂସୁ ୱୁଡ୍ଢାୱସେସାପଚାଯନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମେତ୍ତାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ କାଯିକଂ କିରିଯଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ତେପିଟକମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ କଥିଯମାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେପିଟକମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପରିପୁଚ୍ଛନଅତ୍ଥକଥନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯମାନମେୱ ମେତ୍ତଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ ହିତଜ୍ଝାସଯେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତତୋ। ତୀଣି ସୁଚରିତାନୀତି କାଯୱଚୀମନୋସୁଚରିତାନି। ଚିନ୍ତନନ୍ତି ଏୱଂ ଚିନ୍ତନମତ୍ତମ୍ପି ମନୋକମ୍ମଂ, ପଗେୱ ପଟିପନ୍ନା ଭାୱନାତି ଦସ୍ସେତି।

ଆୱୀତି ପକାସଂ। ପକାସଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ଯଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତଂ କାଯକମ୍ମଂ କରୀଯତି, ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ସମ୍ମୁଖା’’ତି। ରହୋତି ଅପ୍ପକାସଂ। ଅପ୍ପକାସତା ଚ ଯଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ତଂ କାଯକମ୍ମଂ କରୀଯତି, ତସ୍ସ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ପରମ୍ମୁଖା’’ତି। ସହାଯଭାୱଗମନଂ ତେସଂ ପୁରତୋ। ତେସୁ କରୋନ୍ତେସୁଯେୱ ହି ସହାଯଭାୱଗମନଂ ସମ୍ମୁଖା କାଯକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି। ଉଭଯେହୀତି ନୱକେହି ଥେରେହି ଚ। ପଗ୍ଗଯ୍ହାତି ପଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା କେୱଲଂ ‘‘ଦେୱୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ଗୁଣେହି ଥିରଭାୱଜୋତନଂ ‘‘ଦେୱତ୍ଥେରୋ’’ତି ୱଚନଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ୱଚନଂ। ମମତ୍ତବୋଧନଂ ୱଚନଂ ମମାଯନୱଚନଂ। ଏକନ୍ତପରମ୍ମୁଖସ୍ସ ମନୋକମ୍ମସ୍ସ ସମ୍ମୁଖତା ନାମ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପନୱସେନ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଲୋକେ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ପାକଟଂ ପଞ୍ଞାତଂ। ହତ୍ଥୱିକାରାଦୀନି ଅନାମସିତ୍ୱା ଏୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନଯନାନି ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ। କାମଂ ମେତ୍ତାସିନେହସିନିଦ୍ଧାନଂ ନଯନାନଂ ଉମ୍ମୀଲନା ପସନ୍ନେନ ମୁଖେନ ଓଲୋକନଞ୍ଚ ମେତ୍ତଂ କାଯକମ୍ମମେୱ, ଯସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ନଯନାନଂ ମେତ୍ତାସିନେହସିନିଦ୍ଧତା ମୁଖସ୍ସ ଚ ପସନ୍ନତା, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମେତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମା’’ତି।

ଲାଭ-ସଦ୍ଦୋ କମ୍ମସାଧନୋ ‘‘ଲାଭା ୱତ, ଭୋ, ଲଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ସୋ ଚେତ୍ଥ ‘‘ଧମ୍ମଲଦ୍ଧା’’ତି ୱଚନତୋ ଅତୀତକାଲିକୋତି ଆହ ‘‘ଚୀୱରାଦଯୋ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯା’’ତି। ଧମ୍ମତୋ ଆଗତାତି ଧମ୍ମିକା, ପରିସୁଦ୍ଧଗମନା ପଚ୍ଚଯା। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମଲଦ୍ଧା’’ତି। ଇମମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୁହନାଦୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସମ୍ମା ଗଯ୍ହମାନା ହି ଧମ୍ମଲଦ୍ଧା ନାମ ନ ହୋନ୍ତୀତି ତପ୍ପଟିସେଧନତ୍ଥଂ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଧମ୍ମଲଦ୍ଧା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦେଯ୍ୟଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଞ୍ଚ ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜତୀତି ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଭୋଗୀ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱେ ପଟିୱିଭତ୍ତାନି ନାମା’’ତିଆଦି। ଚିତ୍ତେନ ୱିଭଜନନ୍ତି ଏତେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନପି ୱିଭଜନଂ ପଟିୱିଭତ୍ତଂ ନାମ, ପଗେୱ ପଯୋଗତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଚିତ୍ତେନ ୱିଭଜନପୁବ୍ବକଂ ୱା କାଯେନ ୱିଭଜନନ୍ତି ମୂଲମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ଚିତ୍ତେନ ୱିଭଜନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନ ପଟିୱିଭାଗୋ କାତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି। ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଂ ଲାଭଂ ଭୁଞ୍ଜତୀତି କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ ୱା। ତଂ ନେୱ ଗିହୀନଂ ଦେତି ଅତ୍ତନୋ ଆଜୀୱସୋଧନତ୍ଥଂ। ନ ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜତି ‘‘ମଯ୍ହଂ ଅସାଧାରଣଭୋଗିତା ମା ହୋତୂ’’ତି। ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚ…ପେ… ପସ୍ସତୀତି ଇମିନା ଆଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସାଧାରଣବୁଦ୍ଧିଂ ଉପଟ୍ଠାପେତି। ଏୱଂ ହିସ୍ସ ସାଧାରଣଭୋଗିତା ସୁକରା, ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋ ଚସ୍ସ ପୂରୋ ହୋତି।

ଅଥ ୱା ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚ…ପେ… ପସ୍ସତୀତି ଇମିନା ତସ୍ସ ଲାଭସ୍ସ ତୀସୁ କାଲେସୁ ସାଧାରଣତୋ ଠପନଂ ଦସ୍ସିତଂ। ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚ ସଙ୍ଘେନ ସାଧାରଣଂ ହୋତୂତି ଇମିନା ପଟିଗ୍ଗହଣକାଲୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଗହେତ୍ୱା…ପେ… ପସ୍ସତୀତି ଇମିନା ପଟିଗ୍ଗହିତକାଲୋ। ତଦୁଭଯଂ ପନ ତାଦିସେନ ପୁବ୍ବଭାଗେନ ୱିନା ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧୋ ପୁରିମକାଲୋ। ତଯିଦଂ ପଟିଗ୍ଗହଣତୋ ପୁବ୍ବେୱସ୍ସ ହୋତି ‘‘ସଙ୍ଘେନ ସାଧାରଣଂ ହୋତୂତି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ’’ତି, ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ହୋତି ‘‘ସଙ୍ଘେନ ସାଧାରଣଂ ହୋତୂତି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାମୀ’’ତି, ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ହୋତି ‘‘ସଙ୍ଘେନ ସାଧାରଣଂ ହୋତୂତି ହି ପଟିଗ୍ଗହିତଂ ମଯା’’ତି। ଏୱଂ ତିଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଲଦ୍ଧଂ ଲାଭଂ ଓସାରଣଲକ୍ଖଣଂ ଅୱିକୋପେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ସାଧାରଣଭୋଗୀ

ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଭୋଗୀ ଚ ହୋତି।

ଇମଂ ପନ ସାରଣୀଯଧମ୍ମନ୍ତି ଇମଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ସରିତଜ୍ଜଯୁତ୍ତଧମଂ। ନ ହି…ପେ… ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମା ସାଧାରଣଭୋଗିତା ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଆରଦ୍ଧୋପି ତାୱ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, କୁତୋ ପୂରଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲୋତି ଇମିନା ଲାଭସ୍ସ ଧମ୍ମିକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ୱତ୍ତଂ ଅଖଣ୍ଡେନ୍ତୋତି ଇମିନା ଅପ୍ପଟିୱିଭତ୍ତଭୋଗିତଂ ସାଧାରଣଭୋଗିତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ସତି ପନ ତଦୁଭଯେ ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋ ପୂରିତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ଆହ ''ପୂରେତୀ''ତି। ଓଦିସ୍ସକଂ କତ୍ୱାତି ଏତେନ ଅନୋଦିସ୍ସକଂ କତ୍ୱା ପିତୁନୋ, ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାଦୀନଂ ୱା ଥେରାସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦେନ୍ତସ୍ସ ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋୟେୱ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଦାତବ୍ବନ୍ତି ଅୱସ୍ସଂ ଦାତବ୍ବଂ। ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋ ପନସ୍ସ ନ ହୋତି ପଟିଜଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଓଦିସ୍ସକଂ କତ୍ୱା ଦିନ୍ନତ୍ତା। ତେନାହ ''ପଲିବୋଧଜଗ୍ଗନଂ ନାମ ହୋତୀ''ତି। ମୁତ୍ତପଲିବୋଧସ୍ସ ୱଟ୍ଟତି ଅମୁତ୍ତପଲିବୋଧସ୍ସ ପୂରେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସାରଣୀଯଧମ୍ମଂ ପୂରେନ୍ତସ୍ସ ଓଦିସ୍ସକଦାନଂ ୱଟ୍ଟତି, ନ ୱଟ୍ଟତୀତି? ନୋ ନ ୱଟ୍ଟତି ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତେନ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ଇମିନା ଓଦିସ୍ସକଦାନଂ ପନସ୍ସ ନ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱାରିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଗିଲାନାଦୀନଞ୍ହି ଓଦିସ୍ସକଂ କତ୍ୱା ଦାନଂ ଅପ୍ପଟିୱିଭାଗପକ୍ଖିକଂ ''ଅସୁକସ୍ସ ନ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ବ୍ଯତିରେକପ୍ପଧାନୋ ହି ପଟିଭାଗୋ। ତେନାହ ''ଅୱସେସ''ନ୍ତିଆଦି। ଅଦାତୁମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଦାତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ କରୁଣାଯନୱସେନ, ନ ୱତ୍ତପରିପୂରଣୱସେନ, ତସ୍ମା ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସାପି ଅତ୍ଥିକସ୍ସ ସତି ସମ୍ଭୱେ ଦାତବ୍ବଂ। ଦାନଞ୍ହି ନାମ ନ କସ୍ସଚି ନିୱାରିତଂ।

ସୁସିକ୍ଖିତାଯାତି ସାରଣୀଯପୂରଣୱିଧିମ୍ହି ସୁସିକ୍ଖିତାଯ, ସୁକୁସଲାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ତସ୍ସ କୋସଲ୍ଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁସିକ୍ଖିତାଯ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱାଦସହି ୱସ୍ସେହି ପୂରେହି, ନ ତତୋ ଓରନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ଦୁପ୍ପୂରତଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ସୋ ମହପ୍ଫଲୋ ମହାନିସଂସୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକେହିପି ତାୱଗରୁତରେହି ଫଲାନିସଂସେହି ଅନୁଗତୋତି ତଂସମଙ୍ଗୀ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିସେସଲାଭୀ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିଯ ଲୋକେ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି। ତଥା ହି ସୋ ଦୁପ୍ପଜହଦାନମଯସ୍ସ ସୀଲମଯସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମଂ ସୁଦୂରେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତଂ କତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧେନ ଚେତସା ଲୋକେ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରତି। ତସ୍ସିମମତ୍ଥଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ସଚେ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଇଦାନିସ୍ସ ସମ୍ପରାଯିକେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକେ ଚ ଆନିସଂସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ ପୂରିତସାରଣୀଯଧମ୍ମସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନେୱ ଇସ୍ସା ନ ମଚ୍ଛରିଯଂ ହୋତି ଚିରକାଲଭାୱନାଯ ୱିଧୁତଭାୱତୋ। ମନୁସ୍ସାନଂ ପିଯୋ ହୋତି ପରିଚ୍ଚାଗସୀଲତାଯ ୱିସ୍ସୁତତ୍ତା। ତେନାହ ''ଦଦଂ ପିଯୋ ହୋତି ଭଜନ୍ତି ନଂ ବହୂ''ତିଆଦି (ଅ॰ ନି॰ ୫।୩୪)। ସୁଲଭପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଦାନୱସେନ ଉଳାରଜ୍ଝାସଯାନଂ ପଚ୍ଚଯଲାଭସ୍ସ ଇଧାନିସଂସଭାୱତୋ ଦାନସ୍ସ। ପତ୍ତଗତମସ୍ସ ଦିଯ୍ୟମାନଂ ନ ଖୀଯତି ପତ୍ତଗତସ୍ସେୱ ଦ୍ୱାଦସୱସ୍ସିକସ୍ସ ମହାୱତ୍ତସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦେନ ପୂରିତତ୍ତା। ଅଗ୍ଗଭଣ୍ଡଂ ଲଭତି ଦେୱସିକଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାନଂ ଅଗ୍ଗତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦାନସ୍ସ ଦିନ୍ନତ୍ତା। ଭଯେ ୱା…ପେ… ଆପଜ୍ଜନ୍ତି ଦେଯ୍ୟପ୍ପଟିଗ୍ଗାହକୱିକପ୍ପଂ ଅକତ୍ୱା ଅତ୍ତନି ନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତେନ ଚିରକାଲଂ ଦାନସ୍ସ ପୂରିତତାଯ ପସାରିତଚିତ୍ତତ୍ତା।

ତତ୍ରାତି ତେସୁ ଆନିସଂସେସୁ ୱିଭାୱେତବ୍ବେସୁ। ଇମାନି ଫଲାନି ୱତ୍ଥୂନି କାରଣାନି। ମହାଗିରିଗାମୋ ନାମ ନାଗଦୀପପସ୍ସେ ଏକୋ ଗାମୋୱ। ଅଲଭନ୍ତାପୀତି ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞତାଯ ଅଲାଭିନୋ ସମାନାପି। ଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗସଭାଗନ୍ତି ସଭାଗଂ ତବ୍ଭାଗିଯଂ ଭିକ୍ଖାଚାରମଗ୍ଗଂ ଜାନନ୍ତି। ଅନୁତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମତ୍ତା ଥେରାନଂ ସଂସଯୱିନୋଦନତ୍ଥଞ୍ଚ ''ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋ ମେ, ଭନ୍ତେ, ପୂରିତୋ''ତି ଆହ। ତଥା ହି ଦୁତିଯୱତ୍ଥୁସ୍ମିମ୍ପି ଥେରେନ ଅତ୍ତା ପକାସିତୋ। ଦହରକାଲେ ଏୱଂ କିର ସାରଣୀଯଧମ୍ମପୂରକୋ ଅହୋସି। ମନୁସ୍ସାନଂ ପିଯତାଯ ସୁଲଭପଚ୍ଚଯତାଯପି ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁମେୱ। ପତ୍ତଗତାଖୀଯନସ୍ସ ପନ ୱିସେସଂ ୱିଭାୱନତୋ ''ଇଦଂ ତାୱ…ପେ… ଏତ୍ଥ ୱତ୍ଥୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଗିରିଭଣ୍ଡମହାପୂଜାଯାତି ଚେତିଯଗିରିମ୍ହି ସକଲଲଙ୍କାଦୀପେ ଯୋଜନପ୍ପମାଣେ ସମୁଦ୍ଦେ ଚ ନାୱାସଙ୍ଘାଟାଦିକେ ଠପେତ୍ୱା ଦୀପପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦୀହି କରିଯମାନାଯ ମହାପୂଜାଯ। ତସ୍ସା ଚ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅୱଞ୍ଝଭାୱୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ''ଏତେ ମଯ୍ହଂ ପାପୁଣିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ଆହ। ପରିଯାଯେନପି ଲେସେନପି। ଅନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ''ସାରଣୀଯଧମ୍ମପୂରକୋ''ତି ଯଥାଭୂତପୱେଦନଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନାରୋଚେତ୍ୱାୱ ପଲାଯିଂସୁ ଚୋରଭଯେନ। ''ଅତ୍ତନୋ ଦୁଜ୍ଜୀୱିକାଯା''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଅହଂ ସାରଣୀଯଧମ୍ମପୂରିକା, ମମ ପତ୍ତପରିଯାପନ୍ନେନପି ସବ୍ବାପିମା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ଯାପେସ୍ସନ୍ତୀତି ଆହ ''ମା ତୁମ୍ହେ ତେସଂ ଗତଭାୱଂ ଚିନ୍ତଯିତ୍ଥା''ତି। ୱଚ୍ଛିସ୍ସତୀତି କପ୍ପିସ୍ସତି। ଥେରୀ ସାରଣୀଯଧମ୍ମପୂରିକା ଅହୋସି, ଥେରସ୍ସ ପନ ସୀଲତେଜେନେୱ ଦେୱତା ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପଜ୍ଜି।

ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଖଣ୍ଡନ୍ତି ଅଖଣ୍ଡାନି। ତଂ ପନ ନେସଂ ଖଣ୍ଡଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉପସମ୍ପନ୍ନସୀଲାନଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନ ଆଦିଅନ୍ତା

ଵେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ସଉସୂ’’ତିଆଦି। ନ ହି ଅଜ୍ଝଞ୍ଚୋ କୋଚି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅନୁକ୍କମୋ ଅତ୍ଥି, ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନସୀଲାନଂ ସମାଦାନକ୍କମେନପି ଆଦିଅନ୍ତା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପରିୟନ୍ତେ ଛିନ୍ନସାଟକୋ ୱିୟାତି ତତ୍ରନ୍ତେ ଦସନ୍ତେ ୱା ଛିନ୍ନଵନ୍ତଂ ୱିୟ। ୱିସଦିସୁଦାହରଣଞ୍ଚେତଂ ‘‘ଅଖଣ୍ଡାନୀ’’ତି ଇମସ୍ସ ଅଧିକତତ୍ତା। ଏଵଂ ସେସାନମ୍ପି ଉଦାହରଣାନି। ଖଣ୍ଡିକତା ଭିନ୍ନତା ଖଣ୍ଡଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଖଣ୍ଡଂ, ସୀଲଂ। ଛିଦ୍ଦନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ। ଵେମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝନଵସେନ। ୱିସଭାଗଵଣ୍ଣେନ ଗାୱୀ ୱିୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିସଭାଗଵଣ୍ଣେନ ଉପଡ୍ଢଂ ତତିୟଭାଗଗତଂ ସମ୍ଭିନ୍ନଵଣ୍ଣଂ ସବଲଂ, ୱିସଭାଗଵଣ୍ଣେହେଵ ବିନ୍ଦୂହି ଅନ୍ତରନ୍ତରାହି ୱିମିସ୍ସଂ କମ୍ମାସଂ। ଅୟଂ ଇମେସଂ ୱିସେସୋ। ସବଲରହିତାନି ଅସବଲାନି, ତଥା ଅକମ୍ମାସାନି। ସୀଲସ୍ସ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟତୋ ମୋଚନଂ ୱିଵଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟଭାଵାପାଦନଂ, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟତୋ ମୋଚନଵଚନେନ ତେସଂ ସୀଲାନଂ ୱିଵଟ୍ଟୂପନିସ୍ସୟତମାହ। ଭୁଜିସ୍ସଭାଵକରଣତୋତି ଇମିନା ଭୁଜିସ୍ସକରାନି ଭୁଜିସ୍ସାନୀତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଦସ୍ସେତି। ୟସ୍ମା ୱା ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲୋ ସେରୀ ସୟଂଵସୀ ଭୁଜିସ୍ସୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମାପି ଭୁଜିସ୍ସାନି। ଅୱିଞ୍ଞୂନଂ ଅପ୍ପମାଣତାୟ ‘‘ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁପରିସୁଦ୍ଧଭାଵେନ ୱା ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ୱିଞ୍ଞୂହି ପସତ୍ଥାନୀତି ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥାନି।

ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଅପରାମଟ୍ଠତ୍ତାତି ‘‘ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ଦେଵୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି ଦେଵଞ୍ଞତରୋ ୱା’’ତି ତଣ୍ହାପରାମାସେନ, ‘‘ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ଦେଵୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁଵୋ ସସ୍ସତୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ଦିଟ୍ଠିପରାମାସେନ ଚ ଅପରାମଟ୍ଠତ୍ତା। ପରାମଟ୍ଠନ୍ତି ‘‘ଅୟଂ ତେ ସୀଲେସୁ ଦୋସୋ’’ତି ଚତୂସୁ ୱିପତ୍ତୀସୁ ୟାୟ କାୟଚି ୱିପତ୍ତିୟା ଦସ୍ସନେନ ପରାମଟ୍ଠୁଂ, ଅନୁଦ୍ଧଂସେତୁଂ ଚୋଦେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀଲଂ ନାମ ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଦିପାରମ୍ପରିୟେନ ୟାଵଦେଵ ସମାଧିସମ୍ପାଦନତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମାଧିସଂଵତ୍ତନିକାନୀ’’ତି। ସମାଧିସଂଵତ୍ତନପ୍ପୟୋଜନାନି ସମାଧିସଂଵତ୍ତନିକାନି।

ସମାନଭାଵୋ ସାମଞ୍ଞଂ, ପରିପୁଣ୍ଣଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିଭାଵେନ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁଵଣ୍ଣସ୍ସ ୱିୟ ଭେଦାଭାଵତୋ ସୀଲେନ ସାମଞ୍ଞଂ ସୀଲସାମଞ୍ଞଂ, ତଂ ଗତୋ ଉପଗତୋତି ସୀଲସାମଞ୍ଞଗତୋ। ତେନାହ ‘‘ସମାନଭାଵୂପଗତସୀଲୋ’’ତି, ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିୟା ସମାନଭାଵଂ ଉପଗତସୀଲୋ ସଭାଗଵୁତ୍ତିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। କାମଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ ନାନତ୍ତଂ ନ ସିୟା, ତଂ ପନ ନ ଏକନ୍ତିକଂ, ଇଦଂ ଏକନ୍ତିକଂ ନିୟତଭାଵତୋତି ଆହ ‘‘ନତ୍ଥିମଗ୍ଗସୀଲେ ନାନତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ମଗ୍ଗସୀଲଂ ସନ୍ଧାୟ ତଂ ‘‘ୟାନି ତାନି ସୀଲାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ୟାୟନ୍ତି ୟା ଅୟଂ ମୟ୍ହଞ୍ଚେଵ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତା। ଦିଟ୍ଠୀତି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ନିଦ୍ଦୋସାତି ନିଦ୍ଧୁତଦୋସା, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗାଦିପାପଧମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିୟ୍ୟାତୀତି ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରତି ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ସୟଂ ନିୟ୍ୟନ୍ତୀୟେଵ ହି ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲଂ ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିୟ୍ୟାପେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟା ସତ୍ଥୁ ଅନୁସିଟ୍ଠି, ତଂ କରୋତୀତି ତକ୍କରୋ, ତସ୍ସ, ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାନଦିଟ୍ଠିଭାଵନ୍ତି ସଦିସଦିଟ୍ଠିଭାଵଂ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିଵେଧେନ ଅଭିନ୍ନଦିଟ୍ଠିଭାଵଂ।

ପଠମସାରଣୀୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିୟସାରଣୀୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୨। ଦୁତିୟେ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନନ୍ତି ସହଧମ୍ମିକାନଂ। ପିୟଂ ପିୟାୟିତବ୍ବକଂ କରୋନ୍ତୀତି ପିୟକରଣା। ଗରୁଂ ଗରୁଟ୍ଠାନିୟଂ କରୋନ୍ତୀତି ଗରୁକରଣା। ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥାୟାତି ସଙ୍ଗହଵତ୍ଥୁୱିସେସଭାଵତୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ସଙ୍ଗହଣାୟ ସଂଵତ୍ତନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅୱିଵଦନତ୍ଥାୟାତି ସଙ୍ଗହଵତ୍ଥୁଭାଵତୋ ଏଵ ନ ୱିଵଦନତ୍ଥାୟ। ସତି ଚ ଅୱିଵଦନହେତୁଭୂତସଙ୍ଗହକତ୍ତେ ତେସଂ ଵସେନ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ସମଗ୍ଗଭାଵୋ ଭେଦାଭାଵୋ ସିଦ୍ଧୋୟେଵାତି ଆହ ‘‘ସାମଗ୍ଗିୟା’’ତିଆଦି।

ଦୁତିୟସାରଣୀୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ନିସ୍ସାରଣୀୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୩। ତତିୟେ ଵଡ୍ଢିତାତି ଭାଵନାପାରିପୂରିଵସେନ ପରିବ୍ରୂହିତା। ପୁନପ୍ପୁନଂ କତାତି ଭାଵନାୟ ବହୁଲୀକରଣେନ ଅପରାପରଂ ପଵତ୍ତିତା। ୟୁତ୍ତୟାନସଦିସା କତାତି ୟଥା ୟୁତ୍ତମାଜଞ୍ଞୟାନଂ ଛେକେନ ସାରଥିନା ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ୟଥାରୁଚି ପଵତ୍ତତି, ଏଵଂ ୟଥାରୁଚି ପଵତ୍ତିରହଂ ଗହିତା। ଵତ୍ଥୁକତାତି ୱା ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଵତ୍ଥୁ ୱିୟ କତା, ସବ୍ବସୋ ଉପକ୍କିଲେସୱିସୋଧନେନ ଇଦ୍ଧିୱିସେସତାୟ ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାଵତୋ ସୁୱିସୋଧିତପରିସ୍ସୟଵତ୍ଥୁ ୱିୟ କତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଧିଟ୍ଠିତାତି ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାଵତୋ ସୁଭାୱିତଭାଵେନ ତଂତଂଅଧିଟ୍ଠାନୟୋଗ୍ଗତାୟ ଠପିତା। ସମନ୍ତତୋ ଚିତାତି ସବ୍ବଭାଗେନ ଭାଵନୂପଚୟଂ ଗମିତା। ତେନାହ ‘‘ଉପଚିତା’ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ସମାରଦ୍ଧାତି ଇଦ୍ଧିଭାଵନାସିଖାପ୍ପତ୍ତିୟା ସମ୍ମଦେଵ ସମ୍ପାଦିତା। ଅଭୂତବ୍ୟାକରଣଂ ବ୍ୟାକରୋତୀତି ‘‘ମେତ୍ତା ହି ଖୋ ମେ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଭାୱିତା’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନି ଅୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣାଭିବ୍ୟାହାରଂ ବ୍ୟାହରତି।

ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସଙ୍ଖଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ନିସ୍ସଟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁନ ବ୍ଯାପାଦୋ ନତ୍ଥୀତି ଇଦାନି ମମ ବ୍ଯାପାଦୋ ନାମ ସଙ୍ଖସୋ ନତ୍ଥୀତି ଞତ୍ୱା।

ବଲୱୱିପସ୍ସନାତି ଭଯତୁପଟ୍ଠାନେ ଞାଣଂ, ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନେ ଞାଣଂ ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ଯତାଞାଣଂ, ଭଙ୍ଗଞାଣନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯେସଂ ନିମିତ୍ତାନଂ ଅଭାୱେନ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅନିମିତ୍ତତା, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ରାଗସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ, ରାଗୋ ଏୱ ୱା ନିମିତ୍ତଂ ରାଗନିମିତ୍ତଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦୋସନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରୂପୱେଦନାଦିସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ରୂପନିମିତ୍ତାଦି। ତେସଂଯେୱ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦି। ତଯିଦଂ ନିମିତ୍ତଂ ଯସ୍ମା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅରହତ୍ତଫଲେ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସା ହି…ପେ… ଅନିମିତ୍ତା’’ତି। ନିମିତ୍ତଂ ଅନୁସ୍ସରତି ଅନୁଗଚ୍ଛତି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି ସୀଲେନାତି ନିମିତ୍ତାନୁସାରୀ। ତେନାହ ‘‘ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦଂ ନିମିତ୍ତଂ ଅନୁସରଣସଭାୱ’’ନ୍ତି।

ଅସ୍ମିମାନୋତି ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ପୱତ୍ତୋ ଅତ୍ତୱିସଯୋ ମାନୋ। ଅଯଂ ନାମ ଅହମସ୍ମୀତି ରୂପଲକ୍ଖଣୋ ୱେଦନାଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଲକ୍ଖଣୋ ଅଯଂ ନାମ ଅତ୍ତା ଅହଂ ଅସ୍ମୀତି। ଅସ୍ମିମାନୋ ସମୁଗ୍ଘାତୀଯତି ଏତେନାତି ଅସ୍ମିମାନସମୁଗ୍ଘାତୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ। ପୁନ ଅସ୍ମିମାନୋ ନତ୍ଥୀତି ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନଂ କିତ୍ତେନ୍ତୋ ସମୁଗ୍ଘାତତ୍ତମେୱ ୱିଭାୱେତି।

ନିସ୍ସାରଣୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୫। ଭଦ୍ଦକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୪-୧୫। ଚତୁତ୍ଥେ ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱା କମ୍ମଂ ଆରାମୋ ଏତସ୍ସାତି କମ୍ମାରାମୋ। କମ୍ମେ ରତୋ ନ ଗନ୍ଥଧୁରେ ୱିପସ୍ସନାଧୁରେ ୱାତି କମ୍ମରତୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯୁତ୍ତୋତି ତପ୍ପରଭାୱେନ ଅନୁ ଅନୁ ଯୁତ୍ତୋ ପସୁତୋ। ଆଲାପସଲ୍ଲାପୋତି ଇତ୍ଥିୱଣ୍ଣପୁରିସୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲପନଂ। ପଞ୍ଚମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଭଦ୍ଦକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ନକୁଲପିତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬। ଛଟ୍ଠେ ୱିସଭାଗୱେଦନୁପ୍ପତ୍ତିଯା କକଚେନେୱ ଚତୁଇରିଯାପଥଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଆବାଧଯତୀତି ଆବାଧୋ, ସୋ ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆବାଧିକୋ। ତଂସମୁଟ୍ଠାନଦୁକ୍ଖେନ ଦୁକ୍ଖିତୋ। ଅଧିମତ୍ତଗିଲାନୋତି ଧାତୁସଙ୍ଖଯେନ ପରିକ୍ଖୀଣସରୀରୋ।

ସପ୍ପଟିଭଯକନ୍ତାରସଦିସା ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ତିଣ୍ଣା ଇମାଯାତି ତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛା। ୱିଗତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ପୱତ୍ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଏୱଂ ନୁ ଖୋ ନ ନୁ ଖୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତିକା କଥଂକଥା ଅସ୍ସାତି ୱିଗତକଥଂକଥା। ସାରଜ୍ଜକରାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପହୀନତ୍ତା ରାଗୱିକ୍ଖେପେସୁ ସୀଲାଦିଗୁଣେସୁ ଚ ଠିତୁକତ୍ତା ୱେସାରଜ୍ଜଂ, ୱିସାରଦଭାୱଂ ୱେଯ୍ଯତ୍ତିଯଂ ପତ୍ତାତି ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତା। ଅତ୍ତନା ଏୱ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ନ ପରଂ ପଚ୍ଚେତି, ନସ୍ସ ପରୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯା।

ଗିଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ଗିଲାନଭାୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଠିତୋ। ଭାୱପ୍ପଧାନୋ ହି ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଗିଲାନୋ ହୁତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ଇଦଂ ପନ ଅତ୍ଥମତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ।

ନକୁଲପିତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସୋପ୍ପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭। ସତ୍ତମେ ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ଏତ୍ଥ ପଟିସଲ୍ଲାନନ୍ତି ତେହି ତେହି ସଦ୍ଧିୱିହାରିକଅନ୍ତେୱାସିକୌପାସକାଦିସତ୍ତେହି ଚେୱ ରୂପାରମ୍ମଣାଦିସଙ୍ଖାରେହି ଚ ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅପସକ୍କିତ୍ୱା ନିଲୀଯନଂ ୱିୱେଚନଂ। କାଯଚିତ୍ତେହି ତତୋ ୱିୱିତ୍ତୋ ଏକୀଭାୱୋ ପୱିୱେକୋତି ଆହ ‘‘ଏକୀଭାୱାଯା’’ତିଆଦି। ଏକୀଭାୱତୋତି ଚ ଇମିନା କାଯୱିୱେକତୋ ୱୁଟ୍ଠାନମାହ। ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିତୋତିଆଦିନା ଚିତ୍ତୱିୱେକତୋ। ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ତତୋ ଦୁୱିଧୱିୱେକତୋ ଭୱଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ସମାଗମେନ ଉପେତୋ।

ସୋପ୍ପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ମଚ୍ଛବନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮। ଅଟ୍ଠମେ ମଚ୍ଛଘାତକନ୍ତି ମଚ୍ଛବନ୍ଧଂ କେୱଟ୍ଟଂ। ଓରବ୍ଭିକାଦୀସୁ ଉରବ୍ଭା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏଳକା, ଉରବ୍ଭେ ହନ୍ତୀତି ଓରବ୍ଭିକୋ। ସୂକରିକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ମଚ୍ଛବନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମମରଣସ୍ସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯। ନୱମେ ଏୱଂନାମକେ ଗାମେତି ନାତିକାନାମକଂ ଗାମଂ ନିସ୍ସାଯ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚୂଳପିତିମହାପିତିପୁତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱେ ଗାମା, ତେସୁ ଏକସ୍ମିଂ ଗାମେ। ଞାତୀନଞ୍ହି ନିୱାସଟ୍ଠାନଭୂତୋ ଗାମୋ ଞାତିକୋ, ଞାତିକୋଯେୱ ନାତିକୋ ଞ-କାରସ୍ସ ନ-କାରାଦେସୋ ''ଅନିମିତ୍ତା ନ ନାଯରେ''ତିଆଦୀସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୭୪; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୦; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୩୪) ୱିଯ। ସୋ କିର ଗାମୋ ଯେସଂ ତଦା ତେସଂ ପୁବ୍ବପୁରିସେନ ଅତ୍ତନୋ ଞାତୀନଂ ସାଧାରଣଭାୱେନ ନିୱସିତୋ, ତେନ ଞାତିକୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଅଥ ପଚ୍ଛା ଦ୍ୱୀହି ଦାଯାଦେହି ଦ୍ୱିଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା ପରିଭୁତ୍ତୋ। ଗିଞ୍ଜକା ୱୁଚ୍ଚତି ଇଟ୍ଠକା, ଗିଞ୍ଜକାହିଯେୱ କତୋ ଆୱସଥୋତି ଗିଞ୍ଜକାୱସଥୋ। ସୋ ହି ଆୱାସୋ ଯଥା ସୁଧାପରିକମ୍ମେନ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ଇଟ୍ଠକାହି ଏୱ ଚିନିତ୍ୱା ଛାଦେତ୍ୱା କତୋ। ତସ୍ମିଂ କିର ପଦେସେ ମତ୍ତିକା ସକ୍ଖରମରୁମ୍ବୱାଲୁକାଦୀହି ଅସମ୍ମିସ୍ସା କଥିନା ସଣ୍ହସୁଖୁମା, ତାଯ କତାନି କୁଲାଲଭାଜନାନିପି ସିଲାମଯାନି ୱିଯ ଦଳ୍ହାନି। ତସ୍ମା ତେ ଉପାସକା ତାଯ ମତ୍ତିକାଯ ଦୀଘପୁଥୂ ଇଟ୍ଠକା କାରେତ୍ୱା ଠପେତ୍ୱା ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱାରୱାତପାନକୱାଟତୁଲାଯୋ ସବ୍ବଂ ଦବ୍ବସମ୍ଭାରେନ ୱିନା ତାହି ଇଟ୍ଠକାହିଯେୱ ପାସାଦଂ କାରେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଟ୍ଠକାମଯେ ପାସାଦେ''ତି।

ରତ୍ତିନ୍ଦିୱନ୍ତି ଏକରତ୍ତିଦିୱଂ। ଭଗୱତୋ ସାସନନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗପ୍ପଟିୱେଧାୱହଂ ସତ୍ଥୁ ଓୱାଦଂ। ବହୁ ୱତ ମେ କତଂ ଅସ୍ସାତି ବହୁ ୱତ ମଯା ଅତ୍ତହିତଂ ପବ୍ବଜିତକିଚ୍ଚଂ କତଂ ଭୱେଯ୍ୟ।

ତଦନ୍ତରନ୍ତି ତତ୍ତକଂ ୱେଲଂ। ଏକପିଣ୍ଡପାତନ୍ତି ଏକଂ ଦିୱସଂ ଯାପନପ୍ପହୋନକଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ। ଯାୱ ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠୱାତୋ ବହି ନିକ୍ଖମତି, ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତୱାତୋ ୱା ଅନ୍ତୋ ପୱିସତୀତି ଏକସ୍ସେୱ ପୱେସନିକ୍ଖମୋ ୱିଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ନାସିକାୱାତଭାୱସାମଞ୍ଞେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଠମମରଣସ୍ସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯମରଣସ୍ସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦। ଦସମେ ନିକ୍ଖନ୍ତେତି ୱୀତିୱତ୍ତେ। ପତିଗତାଯାତି ପଚ୍ଚାଗତାଯ, ସମ୍ପତ୍ତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପଟିପନ୍ନାଯା''ତି। ସୋ ମମସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ନ କେୱଲଂ କାଲକିରିଯାୱ, ମମ ଅତିଦୁଲ୍ଲଭଂ ଖଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁସାସନମନସିକାରସ୍ସ ଚେୱ ଜୀୱିତସ୍ସ ଚ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖାନଞ୍ଚ ଅନ୍ତରାଯୋ ଅସ୍ସ, ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ତିୱିଧୋ ଅନ୍ତରାଯୋ''ତିଆଦି। ୱିପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ୱିପତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ସତ୍ଥକେନ ୱିଯ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ କନ୍ତନକାରକା କାଯେ ସନ୍ଧିବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦକୱାତା ସତ୍ଥକୱାତା। କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋତି ନିଯ୍ୟାନାୱହୋ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ପଯୋଗୱୀରିଯନ୍ତି ଭାୱନାନୁଯୋଗୱୀରିଯଂ। ନ ପଟିୱାତି ନ ପଟିନିୱତ୍ତତୀତି ଅପ୍ପଟିୱାନୀ, ଅନ୍ତରା ୱୋସାନାନାପଜ୍ଜନୱୀରିଯଂ। ତେନାହ ''ଅନୁକ୍କଣ୍ଠନା ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଘରଣା''ତି।

ଦୁତିଯମରଣସ୍ସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରଣୀଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅନୁତ୍ତରିଯଵଗ୍ଗୋ

୧-୨। ସାମକସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୨୧-୨୨। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ କେଵଲକପ୍ପନ୍ତି ଏତ୍ଥ କେଵଲ-ସଦ୍ଦୋ ଅନଵସେସତ୍ଥୋ, କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ସମନ୍ତଭାଵତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା କେଵଲକପ୍ପଂ ପୋକ୍ଖରଣିଯନ୍ତି ଏଵମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅନଵସେସଂ ଫରିତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସପି ଓଭାସସ୍ସ କେନଚି କାରଣେନ ଏକଦେସଫରଣମ୍ପି ସିଯା, ଅଯଂ ପନ ସବ୍ବସୋଵ ଫରତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସମନ୍ତତ୍ଥୋ କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଗହିତୋ। ଅତ୍ତନୋ ଓଭାସେନ ଫରିତ୍ଵାତି ଵତ୍ଥାଲଙ୍କାରସରୀରସମୁଟ୍ଠିତେନ ଓଭାସେନ ଫରିତ୍ଵା, ଚନ୍ଦିମା ଵିଯ ଏକୋଭାସଂ ଏକପଜ୍ଜୋତଂ କରିତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମନୁଞ୍ଞୋତି ସମ୍ମଦେଵ କତମନୁଞ୍ଞୋ। ତେନାହ ‘‘ସମାନଚିତ୍ତୋ’’ତି, ସମାନଜ୍ଝାସଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖଂ ଵଚୋ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ଦୁବ୍ବଚୋ, ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ଦୋଵଚସ୍ସଂ, ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନାଦରିଯଵସେନ ପଵତ୍ତା ଚେତନା, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ଅତ୍ଥିତା ଦୋଵଚସ୍ସତା। ଅଥ ଵା ଦୋଵଚସ୍ସମେଵ ଦୋଵଚସ୍ସତା। ସା ଅତ୍ଥତୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ହୋତି। ଚେତନାପଧାନୋ ହି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଚତୁନ୍ନଂ ଵା ଖନ୍ଧାନଂ ଅପଦକ୍ଖିଣଗ୍ଗାହିତାକାରେନ ପଵତ୍ତାନଂ ଏତଂ ଅଧିଵଚନନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ପାପା ଅସ୍ସଦ୍ଧାଦଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଏତସ୍ସ ମିତ୍ତାତି ପାପମିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭାଵୋ ପାପମିତ୍ତତା। ସାପି ଅତ୍ଥତୋ ଦୋଵଚସ୍ସତା ଵିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯାଯ ହି ଚେତନାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପାପମିତ୍ତୋ ପାପସମ୍ପଵଙ୍କୋ ନାମ ହୋତି, ସା ଚେତନା ପାପମିତ୍ତତା। ଚତ୍ତାରୋପି ଵା ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ତଦାକାରପ୍ପଵତ୍ତା ପାପମିତ୍ତତା। ଦୁତିଯଂ ଉତ୍ତାନମେଵ।

ସାମକସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଭଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୩। ତତିଯେ ସମ୍ଭଵତି ଜାତିମରଣଂ ଏତେନାତି ସମ୍ଭଵୋ, ଉପାଦାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଜାତିଯା ଚ ମରଣସ୍ସ ଚ ସମ୍ଭଵେ ପଚ୍ଚଯଭୂତେ’’ତି। ଅନୁପାଦାତି ଅନୁପାଦାଯ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁପାଦିଯିତ୍ଵା’’ତି। ଜାତିମରଣାନି ସମ୍ମା ଖୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଜାତିମରଣସଙ୍ଖଯୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଜାତିମରଣାନଂ ସଙ୍ଖଯସଙ୍ଖାତେ ନିବ୍ବାନେ’’ତି। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖଂ ଉପଚ୍ଚଗୁନ୍ତି ସକଲମ୍ପି ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଅତିକ୍କନ୍ତା ଚରିମଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଲେସସ୍ସପି ଅସମ୍ଭଵତୋ।

ଭଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ହିମଵନ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୪। ଚତୁତ୍ଥେ ସମାପତ୍ତିକୁସଲୋ ହୋତୀତି ସମାପଜ୍ଜନକୁସଲୋ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ କୁସଲୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଅନ୍ତୋଗତହେତୁଅତ୍ଥୋ ଠିତି-ସଦ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ଠପନକୁସଲୋତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ସମାଧିଂ ଠପେତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ତତ୍ଥ ଠପେତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ସତ୍ତଟ୍ଠଅଚ୍ଛରାମତ୍ତଂ ଖଣଂ ଝାନଂ ଠପେତୁଂ ସକ୍କୋତି ଅଧିଟ୍ଠାନଵସିଭାଵସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତା। ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନାତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେନ। ଵୁଟ୍ଠାତୁଂ ସକ୍କୋତି ଵୁଟ୍ଠାନଵସିଭାଵସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତା। କଲ୍ଲଂ ସଞ୍ଜାତଂ ଅସ୍ସାତି କଲ୍ଲିତଂ, ତସ୍ମିଂ କଲ୍ଲିତେ କଲ୍ଲିତଭାଵେ କୁସଲୋ କଲ୍ଲିତକୁସଲୋ। ହାସେତୁଂ ତୋସେତୁଂ ସମ୍ପହଂସେତୁଂ। କଲ୍ଲଂ କାତୁନ୍ତି ସମାଧାନସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ଦୂରୀକରଣେନ ସହକାରୀକାରଣାନଞ୍ଚ ସମଵଧାନେନ ସମାପଜ୍ଜନେ ଚିତ୍ତଂ ସମତ୍ଥଂ କାତୁଂ। ସମାଧିସ୍ସ ଗୋଚରକୁସଲୋତି ସମାଧିସ୍ମିଂ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ତସ୍ସ ଗୋଚରେ କମ୍ମଟ୍ଠାନସଞ୍ଞିତେ ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଭିକ୍ଖାଚାରଗୋଚରେ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଯୋଗତୋ କୁସଲୋ ଛେକୋ। ତେନାହ ‘‘ସମାଧିସ୍ସ ଅସପ୍ପାଯେ ଅନୁପକାରକେ ଧମ୍ମେ ଵଜ୍ଜେତ୍ଵା’’ତିଆଦି। ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମାଧିଂ ଅଭିନୀହରିତୁନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମାଧିଂ ଵିସେସଭାଗିଯତାଯ ଅଭିନୀହରିତୁଂ ଉପନେତୁଂ।

ହିମଵନ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୫। ପଞ୍ଚମେ ଅନୁସ୍ସତିକାରଣାନୀତି ଅନୁସ୍ସତିଯୋ ଏଵ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକାଦିହିତସୁଖାନଂ ହେତୁଭାଵତୋ କାରଣାନି। ନିକ୍ଖନ୍ତନ୍ତି ନିସ୍ସଟଂ। ମୁତ୍ତନ୍ତି ଵିସ୍ସଟ୍ଠଂ। ଵୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ଅପେତଂ। ସବ୍ବମେତଂ ଵିକ୍ଖମ୍ଭନମେଵ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତି। ଗେଧମ୍ହାତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣତୋ। ଇଦମ୍ପୀତି ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଵସେନ ଲଦ୍ଧଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନମାହ। ଆରମ୍ମଣଂ କରିତ୍ଵାତି ପଚ୍ଚଯଂ କରିତ୍ଵା, ପାଦକଂ କତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ମହାକଚ୍ଚାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୬। ଛଟ୍ଠେ ସମ୍ବାଧେତି ଵା ତଣ୍ହାସଂକିଲେସାଦୀନଂ ସମ୍ପୀଳଏ ସଙ୍କରେ ଘରାଵାସେ। ଓକାସା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗଫଲସୁଖାଧିଗମାଯ ଓକାସଭାଵତୋ ଓକାସାତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଓକାସାଧିଗମୋତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଓକାସୋ। ଵିସୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯାତି ରାଗାଦୀହି ମଲେହି ଅଭିଜ୍ଝାଵିସମଲୋଭାଦୀହି ଚ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତାନଂ ଵିସୁଦ୍ଧତ୍ଥାଯ। ସା ପନାଯଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଵିସୁଦ୍ଧି ସିଜ୍ଝମାନା ଯସ୍ମା ସୋକାଦୀନଂ ଅନୁପାଦାଯ ସଂଵତ୍ତତି, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ ''ସୋକପରିଦେଵାନଂ ସମତିକ୍କମାଯା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସୋଚନଂ ଞାତିବ୍ଯସନାଦିନିମିତ୍ତଂ ଚେତସୋ ସନ୍ତାପୋ ଅନ୍ତୋତାପୋ ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଂ ସୋକୋ, ଞାତିବ୍ଯସନାଦିନିମିତ୍ତମେଵ ସୋଚିକତା। ''କହଂ ଏକପୁତ୍ତକା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୨।୩୫୩-୩୫୪; ସଂ। ନି। ୨।୬୩) ପରିଦେଵନଵସେନ ଲପନଂ ପରିଦେଵୋ। ସମତିକ୍କମନତ୍ଥାଯାତି ପହାନାଯ। ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଞ୍ହି ଇଧ ସମତିକ୍କମୋ। ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମାଯାତି କାଯିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଚେତସିକଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମାଯ, ନିରୋଧାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଯତି ନିଚ୍ଛଯେନ କମତି ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ଵା ଞାଯତି ପଟିଵିଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ଞାଯୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ଇଧ ପନ ସହ ପୁବ୍ବଭାଗେନ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଗହିତୋତି ଆହ ''ସହଵିପସ୍ସନକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗମନତ୍ଥାଯା''ତି। ଅପଚ୍ଚଯପରିନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତି। ପଚ୍ଚଯଵସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖତଂ ଅମତଧାତୁମେଵ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେଵ।

ମହାକଚ୍ଚାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପଠମସମଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୭। ସତ୍ତମେ ଵଡ୍ଢେତୀତି ମନସୋ ଵିଵଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂ ଵଡ୍ଢିଂ ଆଵହତି। ମନୋଭାଵନୀଯୋତି ଵା ମନସା ଭାଵିତୋ ସମ୍ଭାଵିତୋ। ଯଞ୍ହି ଆଵଜ୍ଜତୋ ମନସି କରୋତୋ ଚିତ୍ତଂ ଵିନୀଵରଣଂ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ କମ୍ମସାଧନୋ ସମ୍ଭାଵନତ୍ଥୋ ଭାଵନୀଯ-ସଦ୍ଦୋ। ''ଥିନମିଦ୍ଧଵିନୋଦନକମ୍ମଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ଵତ୍ୱା ତଦେଵ ଵିଭାଵେନ୍ତୋ ''ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ଵା''ତିଆଦିମାହ। ଵୀରିଯାରମ୍ଭଵତ୍ଥୁଆଦୀନଂ ଵାତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇଧ ଅଵୁତ୍ତାନଂ ଅତିଭୋଜନେ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଛ ଧମ୍ମା ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ପହାନାଯ ସଂଵତ୍ତନ୍ତି ଅତିଭୋଜନେ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ, ଇରିଯାପଥସମ୍ପରିଵତ୍ତନତା, ଆଲୋକସଞ୍ଞାମନସିକାରୋ, ଅବ୍ଭୋକାସଵାସୋ, କଲ୍ଯାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥା''ତି (ଇତିଵୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୧)। ଅନ୍ତରାଯସଦ୍ଦପରିଯାଯୋ ଇଧ ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ''ଅନନ୍ତରାଯେନା''ତି।

ପଠମସମଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଦୁତିଯସମଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୮। ଅଟ୍ଠମେ ମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନମାଳଅସଙ୍ଖେପେନ କତା ଭୋଜନସାଲା ମଣ୍ଡଲମାଳଆତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''ଭୋଜନସାଲାଯା''ତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଵ।

ଦୁତିଯସମଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଉଦାଯୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୯। ନଵମେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ଵୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଅତ୍ତଭାଵୋତି ଆହ ''ଇମସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ''ତି। ସୁଖଵିହାରତ୍ଥାଯାତି ନିକ୍କିଲେସତାଯ ନିରାମିସେନ ସୁଖେନ ଵିହାରତ୍ଥାଯ। ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ମନସି କରୋତୀତି ସୂରିଯଚନ୍ଦପଜ୍ଜୋତମଣିଉକ୍କାଵିଜ୍ଜୁଆଦୀନଂ ଆଲୋକୋ ଦିଵା ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଉପଲଦ୍ଧୋ, ଯଥାଲଦ୍ଧଵସେନେଵ ଆଲୋକଂ ମନସି କରୋତି, ଚିତ୍ତେ ଠପେତି। ତଥା ଚ ନଂ ମନସି କରୋତି, ଯଥାସ୍ସ ସୁଭାଵିତାଲୋକକସିଣସ୍ସ ଵିଯ କସିଣାଲୋକୋ ଯଥିଚ୍ଛକଂ ଯାଵଦିଚ୍ଛକଞ୍ଚ ସୋ ଆଲୋକୋ ରତ୍ତିଯଂ ଉପତିଟ୍ଠତି। ଯେନ ତତ୍ଥ ଦିଵାସଞ୍ଞଂ ଠପେତି, ଦିଵାରିଵ ଵିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତେନାହ ''ଯଥା ଦିଵା ତଥା ରତ୍ତି''ନ୍ତି। ଦିଵାତି ସଞ୍ଞଂ ଠପେତୀତି ଵୁତ୍ତନଯେନ ମନସି କତ୍ୱା ଦିଵାରିଵ ସଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଯଥାନେନ

ଦିୱା…ପେ… ତଥେୱ ତଂ ମନସି କରୋତୀତି ଯଥାନେନ ଦିୱା ଉପଲଦ୍ଧୋ ସୂରିଯାଲୋକୋ, ଏୱଂ ରତ୍ତିମ୍ପି ଦିୱା ଦିଟ୍ଠାକାରେନେୱ ତଂ ଆଲୋକଂ ମନସି କରୋତି। ଯଥା ଚନେନ ରତ୍ତିଂ…ପେ… ମନସି କରୋତୀତି ଯଥା ରତ୍ତିଯଂ ଚନ୍ଦାଲୋକୋ ଉପଲଦ୍ଧୋ, ଏୱଂ ଦିୱାପି ରତ୍ତିଂ ଦିଟ୍ଠାକାରେନେୱ ତଂ ଆଲୋକଂ ମନସି କରୋତି, ଚିତ୍ତେ ଠପେତି। ୱିୱଟେନାତି ଥିନମିଦ୍ଧେନ ଅପିହିତତ୍ତା ୱିୱଟେନ। ଅନୋନଦ୍ଧେନାତି ଅସଞ୍ଛାଦିତେନ। ସହୋଭାସକନ୍ତି ସଞ୍ଞାଣୋଭାସଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ରୂପଗତସ୍ସ ଦିବ୍ବସ୍ସ ଇତରସ୍ସ ଚ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଇଧ ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସଙ୍ଖାତସ୍ସା’’ତିଆଦି।

ଉଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତପରିଯାଦାନାତି ଜୀୱିତକ୍ଖଯତୋ ଉପରି ମରଣତୋ ପରଂ। ସମୁଗ୍ଗତେନାତି ଉଟ୍ଠିତେନ। ଧୁମାତତ୍ତାତି ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଧୁମାତତ୍ତା ସୂନତ୍ତା । ସେତରତ୍ତେହି ୱିପରିଭିନ୍ନଂ ୱିମିସ୍ସିତଂ ନୀଲଂ, ପୁରିମୱଣ୍ଣୱିପରିଣାମଭୂତଂ ୱା ନୀଲଂ ୱିନୀଲଂ, ୱିନୀଲମେୱ ୱିନୀଲକନ୍ତି କ-କାରେନ ପଦୱଡ୍ଢନମାହ ଅନତ୍ଥନ୍ତରତୋ ଯଥା ‘‘ପୀତକଂ ଲୋହିତକ’’ନ୍ତି। ପଟିକୂଲତ୍ତାତି ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତ୍ତା। କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିନୀଲଂ ୱିନୀଲକନ୍ତି କୁଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ୱା ଅଯଂ କ-କାରୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ‘‘ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୬; ଅ। ନି। ୫।୨୧୩)। ପରିଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେହି କାକଧଙ୍କାଦୀହି । ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନଂ ପୁବ୍ବନ୍ତି ୱିସ୍ସୱନ୍ତପୁବ୍ବଂ, ତହଂ ତହଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତପୁବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାଭାୱନ୍ତି ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନପୁବ୍ବତଂ।

ସୋ ଭିକ୍ଖୂତି ଯୋ ‘‘ପସ୍ସେଯ୍ଯ ସରୀରଂ ସୀୱଥିକାଯ ଛଡ୍ଡିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଉପସଂହରତି ସଦିସତଂ। ଅଯମ୍ପି ଖୋତିଆଦି ଉପସଂହରଣାକାରଦସ୍ସନଂ। ଆଯୂତି ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଗତିକମେୱ। ଉସ୍ମାତି କମ୍ମଜତେଜୋ। ଏୱଂପୂତିକସଭାୱୋତି ଏୱଂ ଅତିୱିଯ ପୂତିସଭାୱୋ ଆଯୁଆଦିୱିଗମେ ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏଦିସୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂଭାୱୀତି ଆହ ‘‘ଏୱମେୱଂ ଉଦ୍ଧୁମାତାଦିଭେଦୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି।

ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା। ସେସାୱସେସମଂସଲୋହିତଯୁତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଅଖାଦିତତ୍ତା ତହଂ ତହଂ ସେସେନ ଅପ୍ପାୱସେସେନ ମଂସଲୋହିତେନ ଯୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞେନ ହତ୍ଥଟ୍ଠିକନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ହତ୍ଥଟ୍ଠିକାନଂ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତା ଜୋତିତାତି ଅନୱସେସତୋ ତେସଂ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚତୁସଟ୍ଠିଭେଦମ୍ପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତେରୋୱସ୍ସିକାନୀତି ତିରୋୱସ୍ସଗତାନି। ତାନି ପନ ସଂୱଚ୍ଛରଂ ୱୀତିୱତ୍ତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅତିକ୍କନ୍ତସଂୱଚ୍ଛରାନୀ’’ତି। ପୁରାଣତାଯ ଘନଭାୱୱିଗମେନ ୱିଚୁଣ୍ଣତା ଇଧ ପୂତିଭାୱୋ। ସୋ ଯଥା ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅବ୍ଭୋକାସେ’’ତିଆଦିମାହ। ଅନେକଧାତୂନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୀନଂ, କାମଧାତୁଆଦୀନଂ ୱା। ସତିଯା ଚ ଞାଣସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥାଯାତି ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୪; ୨।୩୭୬; ମ। ନି। ୧।୧୦୯) ୱୁତ୍ତାଯ ସତ୍ତଟ୍ଠାନିକାଯ ସତିଯା ଚେୱ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଞାଣସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥାଯ।

ଉଦାଯୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅନୁତ୍ତରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦। ଦସମେ ନିହୀନନ୍ତି ଲାମକଂ, କିଲିଟ୍ଠଂ ୱା। ଗାମୱାସିକାନନ୍ତି ବାଲାନଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଇଦନ୍ତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକଂ। ତେନାହ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ସନ୍ତକ’’ନ୍ତି, ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ସେୱିତବ୍ବତ୍ତା ତେସଂ ସନ୍ତକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନରିଯନ୍ତି ନ ନିଦ୍ଦୋସଂ। ନିଦ୍ଦୋସଟ୍ଠୋ ହି ଅରିଯଟ୍ଠୋ। ତେନାହ ‘‘ନ ଉତ୍ତମଂ ନ ପରିସୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। ଅରିଯେହି ୱା ନ ସେୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅନରିଯଂ। ଅନତ୍ଥସଂହିତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକାଦିୱିୱିଧୱିପୁଲାନତ୍ଥସହିତଂ। ତାଦିସଞ୍ଚ ଅତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନ ଅତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି। ନ ୱଟ୍ଟେ ନିବ୍ବିଦନତ୍ଥାଯାତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ। ଅସତି ପନ ୱଟ୍ଟେ ନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗାଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱୋଯେୱାତି ଆହ ‘‘ନ ୱିରାଗାଯା’’ତିଆଦି।

ଅନୁତ୍ତମଂ ଅନୁତ୍ତରିଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତଂ ଅନୁତ୍ତର’’ନ୍ତି। ହତ୍ଥିସ୍ମିନ୍ତି ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଆହ ‘‘ହତ୍ଥିନିମିତ୍ତଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ହତ୍ଥିୱିସଯତ୍ତା ହତ୍ଥିସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ଚ ହତ୍ଥିସିପ୍ପଂ ‘‘ହତ୍ଥୀ’’ତି ଗହେତ୍ୱା ‘‘ହତ୍ଥିସ୍ମିମ୍ପି ସିକ୍ଖତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ହତ୍ଥିସିପ୍ପେ ସିକ୍ଖତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଲିଙ୍ଗବ୍ଯତ୍ତଯେନ ୱିଭତ୍ତିବ୍ଯତ୍ତଯେନ ପାରିଚରିଯେତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପାରିଚରିଯାଯ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା’’ତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ଅନୁତ୍ତରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅନୁତ୍ତରିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଦେୱତାୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ସେଖସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୧-୩୪। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଠମେ ସେଖାନଂ ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣସ୍ସ ପରିହାନି ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ଉପରୂପରିଗୁଣପରିହାନାଯା’’ତି, ଉପରୂପରିଲଦ୍ଧବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ପରିହାନାଯ ଅନୁପ୍ପାଦାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତିଯାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସେଖସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫। ପଞ୍ଚମେ ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ୱିଜ୍ଜଂ ଭଜନ୍ତି, ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ତାଯ ସହ ଏକୀଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା। ଅଥ ୱା ୱିଜ୍ଜାଭାଗେ ୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେ ୱତ୍ତନ୍ତି ୱିଜ୍ଜାସଭାଗତାଯ ତଦେକଦେସେ ୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା। ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ, ମନୋମଯିଦ୍ଧି, ଛ ଅଭିଞ୍ଞାତି ଅଟ୍ଠ ୱିଜ୍ଜା। ପୁରିମେନ ଅତ୍ଥେନ ତାହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା। ପଚ୍ଛିମେନ ଅତ୍ଥେନ ତାସୁ ଯା କାଚି ଏକାୱ ୱିଜ୍ଜା ୱିଜ୍ଜା, ସେସା ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା। ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜାପି ୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ‘‘ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା’’ତ୍ୱେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଧ ପନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସଞ୍ଞାୱ ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯାତି ଆଗତା, ସଞ୍ଞାସୀସେନ ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ୱୁତ୍ତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଞାଣେତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଞାଣେ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତେ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା, ତେନ ସହଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ୱିୱାଦମୂଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬। ଛଟ୍ଠେ କୋଧନୋତି କୁଜ୍ଝନସୀଲୋ। ଯସ୍ମା ସୋ ଅପ୍ପହୀନକୋଧତାଯ ଅଧିଗତକୋଧୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘କୋଧେନ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି ଆହ। ଉପନାହୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଉପନାହୀ, ଉପନଯ୍ହନସୀଲୋତି ୱା ଉପନାହୀ। ୱିୱାଦୋ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପଠମଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱିୱାଦୋ’’ତି। ସୋ ପନ ଯଥା ବହୂନଂ ଅନତ୍ଥାୱହୋ ହୋତି, ତଂ ନିଦସ୍ସନମୁଖେନ ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କଥ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅବ୍ଭନ୍ତରପରିସାଯାତି ପରିସବ୍ଭନ୍ତରେ।

ଗୁଣମକ୍ଖନାଯ ପୱତ୍ତୋପି ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ ଗୂଥେନ ପହରନ୍ତଂ ଗୂଥୋ ୱିଯ ପଠମତରଂ ମକ୍ଖେତୀତି ମକ୍ଖୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମକ୍ଖୀ। ପଳାସତୀତି ପଳାସୋ, ପରସ୍ସ ଗୁଣେ ଡଂସିତ୍ୱା ୱିଯ ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଳାସୀ। ପଳାସୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ଦୁତିଯସ୍ସ ଧୁରଂ ନ ଦେତି, ସମଂ ହରିତ୍ୱା ଅତିୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ଯୁଗଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣେନ ପଳାସେନ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି। ଇସ୍ସତୀତି ଇସ୍ସୁକୀ। ମଚ୍ଛରାଯତୀତି ମଚ୍ଛରଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମଚ୍ଛରୀ। ସଠଯତି ନ ସମ୍ମା ଭାସତୀତି ସଠୋ ଅଞ୍ଞଥା ସନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞଥା ପୱେଦନତୋ। ମାଯା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀ ମାଯାୱୀ। ମିଚ୍ଛା ପାପିକା ୱିଞ୍ଞୁଗରହିତା ଏତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠୀତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, କମ୍ମପଥପରିଯାପନ୍ନାଯ ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିୱତ୍ଥୁକାଯ ମିଚ୍ଛତ୍ତପରିଯାପନ୍ନାଯ ଅନିଯ୍ୟାନିକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ନତ୍ଥିକୱାଦୀ’’ତିଆଦି।

ସଂ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଂ, ସଯଂ ୱା ଅତ୍ତନା ଯଥାଗହିତଂ ପରାମସତି, ସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରତୋ ଆମସତୀତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠିପରାମାସୀ। ଆଧାନଂ ଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଆଧାନଗ୍ଗାହୀ, ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହୀ, ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଥିରଗ୍ଗାହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୁତ୍ତଂ କାରଣଂ ଦିସ୍ୱାୱ ଲଦ୍ଧିଂ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତୀତି ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୀ, ଦୁକ୍ଖେନ କିଚ୍ଛେନ କସିରେନ ବହୁମ୍ପି କାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନ ସକ୍କା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗଂ କାତୁନ୍ତି ଦୁପ୍ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୀ। ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିଂ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅପି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି କାରଣଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି। ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତାଦିସୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଂ ଯଦେୱ ଧମ୍ମଂ ୱା ଅଧମ୍ମଂ ୱା ସୁଣାତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ‘‘ଏୱଂ ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯେହି କଥିତଂ, ଏୱଂ ଅମ୍ହେହି ସୁତ’’ନ୍ତି କୁମ୍ମୋୱ ଅଙ୍ଗାନି ସକେ କପାଲେ ଅନ୍ତୋଯେୱ ସମୋଦହତି। ଯଥା ହି କଚ୍ଛପୋ ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥପାଦାଦିକେ ଅଙ୍ଗେ କେନଚି ଘଟିତେ ସବ୍ବାନି ଅଙ୍ଗାନି ଅତ୍ତନୋ କପାଲେଯେୱ ସମୋଦହତି, ନ ବହି ନୀହରତି, ଏୱମଯମ୍ପି ‘‘ନ ସୁନ୍ଦରୋ ତୱ ଗାହୋ, ଛଡ୍ଡେହି ନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ ତଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜତି, ଅନ୍ତୋଯେୱ ଅତ୍ତନୋ ହଦଯେ ଏୱ ଠପେତ୍ୱା ୱିଚରତି,

କୁମ୍ଭୀଲଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯଥା ସୁସୁମାରା ଗହିତଂ ନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି, ଏୱଂ ଗଣ୍ହାତି।

ୱିୱାଦମୂଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଛଳଙ୍ଗଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭। ସତ୍ତମେ ଦକ୍ଖନ୍ତି ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଏତାଯାତି ଦକ୍ଖିଣା, ପରିଚ୍ଚାଗମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସୂପକରଣଭୂତୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଚ। ଇଧ ପନ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଦକ୍ଖିଣଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି। ଇତୋ ଉଟ୍ଠିତେନାତି ଇତୋ ଖେତ୍ତତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେନ। ରାଗୋ ୱିନଯତି ଏତେନାତି ରାଗୱିନଯୋ, ରାଗସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦିକା ପଟିପଦା। ତେନାହ ‘‘ରାଗୱିନଯପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନା’’ତି।

‘‘ପୁବ୍ବେୱ ଦାନା ସୁମନୋ’’ତିଆଦିଗାଥାଯ ପୁବ୍ବେୱ ଦାନା ମୁଞ୍ଚଚେତନାଯ ପୁବ୍ବେ ଦାନୂପକରଣସମ୍ଭରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସୁମନୋ ‘‘ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ନିଦାନଂ ଅନୁଗାମିକଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ସୋମନସ୍ସିତୋ ଭୱେଯ୍ୟ। ଦଦଂ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯେତି ଦଦନ୍ତୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟହତ୍ଥେ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ‘‘ଅସାରତୋ ଧନତୋ ସାରାଦାନଂ କରୋମୀ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେଯ୍ୟ। ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତମନୋ ହୋତୀତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାନଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ‘‘ପଣ୍ଡିତପଞ୍ଞତ୍ତଂ ନାମ ମଯା ଅନୁଟ୍ଠିତଂ, ଅହୋ ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୂ’’ତି ଅତ୍ତମନୋ ପମୁଦିତୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ହୋତି। ଏସାତି ଯା ଅଯଂ ପୁବ୍ବଚେତନା ମୁଞ୍ଚଚେତନା ଅପରଚେତନାତି ଇମାସଂ କମ୍ମଫଲାନଂ ସଦ୍ଧାନୁଗତାନଂ ସୋମନସ୍ସପରିଗ୍ଗହିତାନଂ ତିୱିଧାନଂ ଚେତନାନଂ ପାରିପୂରୀ, ଏସା।

ସୀଲସଞ୍ଞମେନାତି କାଯିକୱାଚସିକସଂୱରେନ। ହତ୍ଥପାଦେତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାନଂ ହତ୍ଥପାଦେ। ମୁଖଂ ୱିକ୍ଖାଲେତ୍ୱାତି ତେସଂଯେୱ ମୁଖଂ ୱିକ୍ଖାଲେତ୍ୱା, ଅତ୍ତନାୱ ମୁଖୋଦକଂ ଦତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଛଳଙ୍ଗଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୧୧। ଅତ୍ତକାରୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୮-୪୧। ଅଟ୍ଠମେ କୁସଲକିରିଯାଯ ଆଦିଆରମ୍ଭଭାୱେନ ପୱତ୍ତୱୀରିଯଂ ଠିତସଭାୱତାଯ ସଭାୱଧାରଣଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଆରମ୍ଭଧାତୂତି ଆରଭନୱସେନ ପୱତ୍ତୱୀରିଯ’’ନ୍ତି। ଲଦ୍ଧାସେୱନଂ ୱୀରିଯଂ ବଲପ୍ପତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ପଟିପକ୍ଖେ ୱିଧମତୀତି ଆହ ‘‘ନିକ୍କମଧାତୂତି କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖମନସଭାୱଂ ୱୀରିଯ’’ନ୍ତି। ପରକ୍କମନସଭାୱୋତି ଅଧିମତ୍ତତରାନଂ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ୱିଧମନସମତ୍ଥତାଯ ପଟୁପଟୁତରଭାୱେନ ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନସଭାୱୋ। ନୱମାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅତ୍ତକାରୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ନାଗିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୨। ଦ୍ୱାଦସମେ ମାହଂ ନାଗିତ ଯସେନ ସମାଗମନ୍ତି ମା ଅହଂ ଯସେନ ସମାଗମନଂ ପତ୍ଥେମି। ମା ଚ ମଯା ଯସୋତି ଯସୋ ଚ ମଯା ମା ସମାଗଚ୍ଛତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ଲାଭସକ୍କାରେନ ଅନତ୍ଥିକତଂ ୱିଭାୱେତି। ପଞ୍ଚହି ୱିମୁତ୍ତୀହୀତି ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତିଆଦୀହି ପଞ୍ଚହି ୱିମୁତ୍ତୀହି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ନାଗିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦେୱତାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଧମ୍ମିକୱଗ୍ଗୋ

୧। ନାଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୩। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ପରିସିଞ୍ଚିତୁନ୍ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୭୨) ଯୋ ଚୁଣ୍ଣମତ୍ତିକାଦୀହି ଗତ୍ତାନି ଉବ୍ବଟ୍ଟେନ୍ତୋ ମଲ୍ଲକମୁଟ୍ଠାଦୀହି ୱା ଘଂସନ୍ତୋ ନହାଯତି, ସୋ ‘‘ନହାଯତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯୋ ତଥା ଅକତ୍ୱା ପକତିଯାୱ ନହାଯତି, ସୋ ‘‘ପରିସିଞ୍ଚତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି । ଭଗୱତୋ ଚ ସରୀରେ ତଥା ହରିତବ୍ବଂ ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ନାମ ନୁପଲିମ୍ପତି ଅଚ୍ଛଛୱିଭାୱତୋ, ଉତୁଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପନ ଭଗୱା କେୱଲଂ ଉଦକେ ଓତରତି। ତେନାହ ‘‘ଗତ୍ତାନି ପରିସିଞ୍ଚିତୁ’’ନ୍ତି।

ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠକୋତି ପାଚୀନକୋଟ୍ଠକୋ। ସାୱତ୍ଥିଯଂ କିର ଜେତୱନୱିହାରୋ କଦାଚି ମହା, କଦାଚି ଖୁଦ୍ଦକୋ। ତଥା ହି ସୋ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଯୋଜନିକୋ ଅହୋସି, ସିଖିସ୍ସ ତିଗାୱୁତୋ, ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ଅଡ୍ଢଯୋଜନିକୋ, କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଗାୱୁତପ୍ପମାଣୋ, କୋଣାଗମନସ୍ସ ଅଡ୍ଢଗାୱୁତପ୍ପମାଣୋ, କସ୍ସପସ୍ସ ୱୀସତିଉସଭପ୍ପମାଣୋ, ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଅଟ୍ଠକରୀସପ୍ପମାଣୋ ଜାତୋ। ତମ୍ପି ନଗରଂ ତସ୍ସ ୱିହାରସ୍ସ କଦାଚି ପାଚୀନତୋ ହୋତି, କଦାଚି ଦକ୍ଖିଣତୋ, କଦାଚି ପଚ୍ଛିମତୋ, କଦାଚି ଉତ୍ତରତୋ। ଜେତୱନଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ମଞ୍ଚପାଦାନଂ ପତିଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଅଚଲମେୱ। ଚତ୍ତାରି ହି ଅଚଲଚେତିଯଟ୍ଠାନାନି ନାମ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କଟ୍ଠାନଂ, ଇସିପତନେ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଂ, ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ ଦେୱୋରୋହନକାଲେ ସୋପାନସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନଂ, ମଞ୍ଚପାଦଟ୍ଠାନନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠକୋ କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ ୱୀସତିଉସଭୱିହାରକାଲେ ପାଚୀନଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକୋ ଅହୋସି। ସୋ ଇଦାନି ‘‘ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠକୋ’’ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯତି।

କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ କାଲେ ଅଚିରୱତୀ ନଗରଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସନ୍ଦମାନା ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠକଂ ପତ୍ୱା ଉଦକେନ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ଉଦକରହଦଂ ମାପେସି ସମତିତ୍ଥିକଂ ଅନୁପୁବ୍ବଗମ୍ଭୀରଂ। ତତ୍ଥ ଏକଂ ରଞ୍ଞୋ ନ୍ହାନତିତ୍ଥଂ, ଏକଂ ନାଗରାନଂ, ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ, ଏକଂ ବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ଏୱଂ ପାଟିଏକ୍କାନି ନ୍ହାନତିତ୍ଥାନି ହୋନ୍ତି ରମଣୀଯାନିୱିପ୍ପକିଣ୍ଣରଜତପଟ୍ଟସଦିସୱାଲୁକାନି। ଇତି ଭଗୱତା ଆଯସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯେନ ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠକୋ, ତେନୁପସଙ୍କମି ଗତ୍ତାନି ପରିସିଞ୍ଚିତୁଂ। ଅଥାଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଉଦକସାଟିକଂ ଉପନାମେସି। ଭଗୱା ସୁରତ୍ତଦୁପଟ୍ଟଂ ଅପନେତ୍ୱା ଉଦକସାଟିକଂ ନିୱାସେସି। ଥେରୋ ଦୁପଟ୍ଟେନ ସଦ୍ଧିଂ ମହାଚୀୱରଂ ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥଗତଂ ଅକାସି। ଭଗୱା ଉଦକଂ ଓତରି, ସହୋତରଣେନେୱସ୍ସ ଉଦକେ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପା ସବ୍ବେ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣା ଅହେସୁଂ, ଯନ୍ତନାଳିକାହି ସୁୱଣ୍ଣରସଧାରାନି ସିଞ୍ଚନକାଲୋ ୱିଯ ସୁୱଣ୍ଣପଟପ୍ପସାରଣକାଲୋ ୱିଯ ଚ ଅହୋସି। ଅଥ ଭଗୱତୋ ନହାନୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁତ୍ତିଣ୍ଣସ୍ସ ଥେରୋ ସୁରତ୍ତଦୁପଟ୍ଟଂ ଉପନାମେସି। ଭଗୱା ତଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ୱିଜ୍ଜୁଲ୍ଲତାସଦିସଂ କାଯବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ମହାଚୀୱରଂ ଅନ୍ତନ୍ତେନ ସଂହରିତ୍ୱା ପଦୁମଗବ୍ଭସଦିସଂ କତ୍ୱା ଉପନୀତଂ ଦ୍ୱୀସୁ କଣ୍ଣେସୁ ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁବ୍ବକୋଟ୍ଠକେ ଗତ୍ତାନି ପରିସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଏକଚୀୱରୋ ଅଟ୍ଠାସୀ’’ତି।

ଏୱଂ ଠିତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ସରୀରଂ ୱିକସିତପଦୁମପୁପ୍ଫସଦିସଂ ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକଂ, ତାରାମରୀଚିୱିକସିତଞ୍ଚ ଗଗନତଲଂ ସିରିଯା ଅୱହସମାନଂ ୱିଯ ୱିରୋଚିତ୍ଥ, ବ୍ୟାମପ୍ପଭାପରିକ୍ଖେପୱିଲାସିନୀ ଚସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣମାଲା ଗନ୍ଥେତ୍ୱା ଠପିତା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଚନ୍ଦିମା ୱିଯ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ସୂରିଯା ୱିଯ, ପଟିପାଟିଯା ଠପିତଦ୍ୱତ୍ତିଂସଚକ୍କୱତ୍ତିଦ୍ୱତ୍ତିଂସଦେୱରାଜଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ ୱିଯ ଚ ଅତିୱିଯ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ଯସ୍ମା ଚ ଭଗୱତୋ ସରୀରଂ ସୁଧନ୍ତଚାମୀକରସମାନୱଣ୍ଣଂ, ସୁପରିସୋଧିତପୱାଳଅରୁଚିରତୋରଣଂ, ସୁୱିସୁଦ୍ଧନୀଲରତନାୱଲିସଦିସକେସତନୁରୁହଂ, ତସ୍ମା ତହଂ ତହଂ ୱିନିଗ୍ଗତସୁଜାତଜାତିହିଙ୍ଗୁଲକରସୂପସୋଭିତଂ ଉପରି ସତମେଘରତନାୱଲିସୁଚ୍ଛାଦିତଂ ଜଙ୍ଗମମିୱ କନକଗିରିସିଖରଂ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ଦସବଲସ୍ସ ସରୀରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିଯୋ ସମନ୍ତତୋ ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ ଆଧାୱନ୍ତୀ ୱିଧାୱନ୍ତୀ ରତନାୱଲିରତନଦାମରତନଚୁଣ୍ଣୱିପ୍ପକିଣ୍ଣଂ ୱିଯ ପସାରିତରତନଚିତ୍ତକଞ୍ଚନପଟ୍ଟମିୱ ଆସିଞ୍ଚମାନଲାଖାରସଧାରାଚିତ୍ତମିୱ ଉକ୍କାସତନିପାତସମାକୁଲମିୱ ନିରନ୍ତରୱିପ୍ପକିଣ୍ଣକଣିକାରକିଙ୍କିଣିକପୁପ୍ଫମିୱ ୱାଯୁୱେଗସମୁଦ୍ଧତଚିନପିଟ୍ଠଚୁଣ୍ଣରଞ୍ଜିତମିୱ ଇନ୍ଦଧନୁୱିଜ୍ଜୁଲ୍ଲତାୱିତାନସନ୍ଥତମିୱ ଚ ଗଗନତଲଂ, ତଂ ଠାନଂ ପୱନଞ୍ଚ ସମ୍ମା ଫରନ୍ତି। ୱଣ୍ଣଭୂମି ନାମେସା। ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସରୀରୱଣ୍ଣଂ ୱା ଗୁଣୱଣ୍ଣଂ ୱା ଚୁଣ୍ଣିଯପଦେହି ୱା ଗାଥାହି ୱା ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଉପମାଯୋ ଚ କାରଣାନି ଚ ଆହରିତ୍ୱା ପଟିବଲେନ ଧମ୍ମକଥିକେନ ପୂରେତ୍ୱା କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱରୂପେସୁ ହି ଠାନେସୁ ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ଥାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁବ୍ବସଦିସାନି କୁରୁମାନୋତି ନିରୁଦକାନି କୁରୁମାନୋ, ସୁକ୍ଖାପଯମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋଦକେ ଗତ୍ତେ ଚୀୱରଂ ପାରୁପନ୍ତସ୍ସ ହି ଚୀୱରେ କଣ୍ଣିକାନି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ପରିକ୍ଖାରଭଣ୍ଡଂ ଦୁସ୍ସତି, ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ସରୀରେ ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ନ ଉପଲିମ୍ପତି, ପଦୁମପତ୍ତେ ଉକ୍ଖିତ୍ତଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ଉଦକଂ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ସିକ୍ଖାଗାରୱତାଯ ଭଗୱା

‘‘ପଙ୍କଜିତୱଣ୍ଣଂ ନାମେତ’’ନ୍ତି ମହାଚୀୱରଂ ଉଭୋସୁ କଣ୍ଣେସୁ ଗହେତ୍ୱା ପୁରତୋ କାଯଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି।

ତାଳିଇତଞ୍ଚ ୱାଦିତଞ୍ଚ ତାଳିଇତୱାଦିତଂ, ତୂରିଯାନଂ ତାଳିଇତୱାଦିତଂ ତୂରିଯତାଳିଇତୱାଦିତଂ। ମହନ୍ତଞ୍ଚ ତଂ ତୂରିଯତାଳିଇତୱାଦିତଞ୍ଚାତି ମହାତୂରିଯତାଳିଇତୱାଦିତଂ। ତେନାହ ‘‘ମହନ୍ତେନା’’ତିଆଦି। ଅଥ ୱା ଭେରିମୁଦିଙ୍ଗପଣୱାଦିତୂରିଯାନଂ ତାଳିଇତଂ ୱୀଣାୱେଳୁଗୋମୁଖିଆଦୀନଂ ୱାଦିତଞ୍ଚ ତୂରିଯତାଳିଇତୱାଦିତନ୍ତି ୱା ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଭିଞ୍ଞାପାରଂ ଗତୋତି ଅଭିଞ୍ଞାପାରଗୂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ସୋ ହି ଭଗୱା ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଅଭିଜାନନ୍ତୋ ଗତୋତି ଅଭିଞ୍ଞାପାରଗୂ। ତେସୁ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଗତୋତି ପରିଞ୍ଞାପାରଗୂ। ସବ୍ବକିଲେସେ ପଜହନ୍ତୋ ଗତୋତି ପହାନପାରଗୂ। ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗେ ଭାୱେନ୍ତୋ ଗତୋତି ଭାୱନାପାରଗୂ। ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋନ୍ତୋ ଗତୋତି ସଚ୍ଛିକିରିଯାପାରଗୂ। ସବ୍ବସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଗତୋତି ସମାପତ୍ତିପାରଗୂ। ସୁବ୍ରହ୍ମଦେୱପୁତ୍ତାଦଯୋତି ଏତ୍ଥ ସୋ କିର ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ନନ୍ଦନକୀଳିଇତଂ କତ୍ୱା ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲେ ପଞ୍ଚଞ୍ଚତ୍ତାସନେ ନିସୀଦି। ତଂ ପଞ୍ଚସତା ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା , ପଞ୍ଚସତା ରୁକ୍ଖଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ମଧୁରସ୍ସରେନ ଗାଯିତ୍ୱା ପୁପ୍ଫାନି ପାତେନ୍ତି। ତାନି ଗହେତ୍ୱା ଇତରା ଏକତୋୱଣ୍ଟିକମାଲାୱ ଗନ୍ଥେନ୍ତି। ଅଥ ରୁକ୍ଖଂ ଅଭିରୁଳହା ଉପଚ୍ଛେଦକୱସେନ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ କାଲଂ କତ୍ୱା ଅୱୀଚିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତା ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି। ଅଥ କାଲେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ‘‘ଇମାସଂ ନେୱ ସଦ୍ଦୋ ସୁଯ୍ୟତି , ନ ପୁପ୍ଫାନି ପାତେନ୍ତି, କହଂ ନୁ ଖୋ ଗତା’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ପିଯୱତ୍ଥୁକସୋକେନ ରୁପ୍ପମାନୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଏତା ତାୱ ଯଥାକମ୍ମେନ ଗତା, ମଯ୍ହଂ ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋ କିତ୍ତକୋ’’ତି। ସୋ ‘‘ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ମଯାପି ଅୱସେସାହି ପଞ୍ଚସତାହି ସଦ୍ଧିଂ କାଲଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିବ୍ବତ୍ତିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଦିସ୍ୱା ବଲୱତରେନ ସୋକେନ ସମପ୍ପିତୋ। ‘‘ଇମଂ ମଯ୍ହଂ ସୋକଂ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅଞ୍ଞତ୍ର ତଥାଗତା ନିବ୍ବାପେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠିତୋ –

‘‘ନିଚ୍ଚଂ ଉତ୍ରସ୍ତମିଦଂ ଚିତ୍ତଂ, ନିଚ୍ଚଂ ଉବ୍ବିଗ୍ଗମିଦଂ ମନୋ;

ଅନୁପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଛେସୁ, ଅଥୋ ଉପ୍ପତିତେସୁ ଚ;

ସଚେ ଅତ୍ଥି ଅନୁତ୍ରସ୍ତଂ, ତଂ ମେ ଅକ୍ଖାହି ପୁଚ୍ଛିତୋ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୯୮) –

ଇମଂ ଗାଥମଭାସି। ଭଗୱାପିସ୍ସ –

‘‘ନାଞ୍ଞତ୍ର ବୋଜ୍ଝା ତପସା, ନାଞ୍ଞତ୍ରିନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରା;

ନାଞ୍ଞତ୍ର ସବ୍ବନିସ୍ସଗ୍ଗା, ସୋତ୍ଥିଂ ପସ୍ସାମି ପାଣିନ’’ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୯୮) –

ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ୱିଗତସୋକୋ ପଞ୍ଚହି ଅଚ୍ଛରାସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ନମସ୍ସମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତା ସୁବ୍ରହ୍ମଦେୱପୁତ୍ତାଦଯୋ’’ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚନ୍ଦସୂରିଯଦେୱପୁତ୍ତାଦଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଚତୂହି କାରଣେହୀତି ଆରକତ୍ତା, ଅରୀନଂ ଅରାନଞ୍ଚ ହତତ୍ତା, ପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତା, ପାପକରଣେ ରହାଭାୱାତି ଇମେହି ଚତୂହି କାରଣେହି।

ଦସୱିଧସଂଯୋଜନାନୀତି ଓରମ୍ଭାଗିଯୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯଭେଦତୋ ଦସୱିଧସଂଯୋଜନାନି। ସବ୍ବେ ଅଚ୍ଚରୁଚୀତି ସବ୍ବସତ୍ତେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୱତ୍ତରୁଚି। ଅଟ୍ଠମକନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସୋତାପନ୍ନୋତି ଫଲଟ୍ଠୋ ଗହିତୋ।

ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସୋରଚ୍ଚଂ? ଯୋ କାଯିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, କାଯିକୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୋରଚ୍ଚଂ, ସବ୍ବୋପି ସୀଲସଂୱରୋ ସୋରଚ୍ଚ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୩୪୯) ୱଚନତୋ ସୁଚିସୀଲଂ ‘‘ସୋରଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କରୁଣାତି କରୁଣାବ୍ରହ୍ମୱିହାରମାହ। କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋତି ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ ୱଦତି।

ଦୁୱିଧେନଝାନେନାତି ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଭେଦତୋ ଦୁୱିଧେନ ଝାନମନେନ। ପଞ୍ଚୱିଧମିଚ୍ଛାଜୀୱୱସେନାତି କୁହନାଲପନାନେମିତ୍ତିକତାନିପ୍ପେସିକତାଲାଭେନଲାଭଂନିଜିଗୀସନତାସଙ୍ଖାତ- ପଞ୍ଚୱିଧମିଚ୍ଛାଜୀୱୱସେନ। ନ ଲିପ୍ପତୀତି ନ ଅଲ୍ଲୀଯତି ଅନୁସଯତୋ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ୱା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଅଭିନିୱେସାଭାୱତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ନାଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ମିଗସାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪। ଦୁତିଯେ ସମସମଗତିଯାତି କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରୱସେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ସମଭାୱେନେୱ ସମଗତିକା’’ତି। ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତୀତତ୍ଥେ ଅନାଗତୱଚନଂ କତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଜାତା’’ତି। ପୁରାଣସ୍ସ ହି ଇସିଦତ୍ତସ୍ସ ଚ ସମଗତିକଂ ସନ୍ଧାଯ ସା ଏୱମାହ।

ଅମ୍ମକାତି ମାତୁଗାମୋ। ଉପଚାରୱଚନଞ୍ହେତଂ। ଇତ୍ଥୀସୁ ଯଦିଦଂ ଅମ୍ମକା ମାତୁଗାମୋ ଜନନୀ ଜନିକାତି। ତେନାହ ‘‘ଇତ୍ଥୀ ହୁତ୍ୱା ଇତ୍ଥିସଞ୍ଞାଯ ଏୱ ସମନ୍ନାଗତା’’ତି।

ଦିଟ୍ଠିଯା ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବଂ ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥତୋ କାରଣତୋ ଚ ପଞ୍ଞାଯ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବଂ ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ହୋତି, ନିଜଟଂ ନିଗ୍ଗୁମ୍ବଂ କତ୍ୱା ଯାଥାୱତୋ ଅୱିଦିତଂ ହୋତି। ସମଯେ ସମଯେ କିଲେସେହି ୱିମୁଚ୍ଚନକଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଇଧ ସାମାଯିକଂ ମ-କାରେ ଅକାରସ୍ସ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ – ‘‘ସାମାଯିକମ୍ପି ୱିମୁତ୍ତିଂ ନ ଲଭତୀତି କାଲାନୁକାଲଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ନିସ୍ସାଯ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ନ ଲଭତୀ’’ତି। ପମିଣନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ଭତ୍ଥୋ ପ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ତୁଲେତୁଂ ଆରଭନ୍ତୀ’’ତି। ପଣୀତୋତି ୱିସିଟ୍ଠୋ।

ତଦନ୍ତରନ୍ତି ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ କତନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଂ ଅନ୍ତରଂ ତଂ କାରଣ’’ନ୍ତି । ଲୋଭସ୍ସ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ବହୁୱଚନୱସେନ ‘‘ଲୋଭଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ସୀଲେନ ୱିସେସୀ ଅହୋସି ମେଥୁନଧମ୍ମୱିରତିଯା ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା।

ମିଗସାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୬। ଇଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୫-୪୮। ତତିଯେ ଦଲିଦ୍ଦୋ ନାମ ଦୁଗ୍ଗତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଦାଲିଦ୍ଦିଯଂ। ନ ଏତସ୍ସ ସକଂ ସାପତେଯ୍ୟନ୍ତି ଅସ୍ସକୋ, ଅସାପତେଯ୍ୟୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକେନ ରହିତୋ’’ତି। ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମୋ ସଙ୍ଘୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ’’ତି କେନଚି ଅକମ୍ପିଯଭାୱେନ ଓକପ୍ପନଂ ରତନତ୍ତଯଗୁଣେ ଓଗାହେତ୍ୱା କପ୍ପନଂ ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧା ନାମ। ‘‘ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ନୋ ସକଂ, ଇଦଂ ପନ କମ୍ମଂ ସକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଅନ୍ୱଯତୋ ଚ କମ୍ମସ୍ସକତଜାନନପଞ୍ଞା କମ୍ମସ୍ସକତପଞ୍ଞା। ତିୱିଧମ୍ପି ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଅତ୍ତନା କତମ୍ପି ସକକମ୍ମଂ ନାମ ନ ହୋତି ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନତୋ। ସୁଚରିତଂ ସକକମ୍ମଂ ନାମ ଅତ୍ଥଜନନତୋ। ଇଣାଦାନସ୍ମିନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନତ୍ଥେ ଏତଂ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇଣଗ୍ଗହଣଂ ୱଦାମୀ’’ତି।

କଟଗ୍ଗାହୋତି କଟଂ ସଜ୍ଜସୋ ସିଦ୍ଧମେୱ କତ୍ୱା ଗହଣଂ। ସୋ ପନ ୱିଜଯଲାଭୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଜଯଗ୍ଗାହୋ’’ତି। ହିରିମନୋ ଏତସ୍ସାତି ହିରିମନୋତି ଆହ ‘‘ହିରିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ’’ତି, ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣାଯ ହିରିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଓତ୍ତପ୍ପତି ଉବ୍ବିଜ୍ଜତି ଭାଯତି ସୀଲେନାତି ଓତ୍ତପ୍ପୀ, ଓତ୍ତପ୍ପେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ନିରାମିସଂ ସୁଖନ୍ତି ତତିଯଜ୍ଝାନସୁଖଂ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତକାମାମିସତ୍ତା। ଉପେକ୍ଖନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପେକ୍ଖଂ, ନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉପେକ୍ଖାୱେଦନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପେକ୍ଖ’’ନ୍ତି। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋତି ପଗ୍ଗହିତପରିପୁଣ୍ଣକାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଅଟ୍ଠଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୁୱସେନ ଏକକୋ ହୋତି, ତସ୍ସ କାଯିକଂ ୱୀରିଯଂ ଆରଦ୍ଧଂ ନାମ ହୋତି। ଚିତ୍ତସଙ୍ଗଣିକଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱସେନ ଏକକୋ ହୋତି। ଗମନେ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସ୍ସ ଠାନଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଦେତି, ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସ୍ସ ନିସଜ୍ଜଂ, ନିସଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସ୍ସ ସଯନଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନଟ୍ଠାନେଯେୱ କିଲେସେ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଯଂ ଚେତସିକଂ ୱୀରିଯଂ ଆରଦ୍ଧଂ ନାମ ହୋତି। ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱେନ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଚ ଏକୋ ଉଦେତୀତି ଏକୋଦି, ଏକଗ୍ଗତା। ତସ୍ସ ଯୋଗତୋ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ଇଧ ଏକୋଦି। ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅତ୍ତାନଂ ନିପାତି, ତଂ ୱା ନିପଯତି ୱିସୋସେତୀତି ନିପକୋ। ଅଞ୍ଞତରଂ କାଯାଦିଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସାତିସଯାଯ ସତିଯା ସରତୀତି ସତୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ’’ତିଆଦି।

ଅକୁପ୍ପାମେ ୱିମୁତ୍ତୀତି ମଯ୍ହଂ ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତି ଅକୁପ୍ପତାଯ ଅକୁପ୍ପାରମ୍ମଣତାଯ ଚ ଅକୁପ୍ପା। ସା ହି ରାଗାଦୀହି ନ କୁପ୍ପତୀତି ଅକୁପ୍ପତାଯପି ଅକୁପ୍ପା । ଅକୁପ୍ପଂ ନିବ୍ବାନମସ୍ସା ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଅକୁପ୍ପାରମ୍ମଣତାଯପି ଅକୁପ୍ପା। ତେନେୱାହ ‘‘ଅକୁପ୍ପାରମ୍ମଣତ୍ତା’’ତିଆଦି। ଭୱସଂଯୋଜନାନନ୍ତି କାମରାଗପଟିଘମାନଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସଭୱରାଗେସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯ- ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତାନଂ ଦସନ୍ନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ। ଇମାନି ହି ସତ୍ତେ ଭୱେସୁ

ସଂଯୋଜେନ୍ତି ଉପନିବନ୍ଧନ୍ତି ଭଓ୍ୱାଭଓ୍ୱେନ ସଂଯୋଜେନ୍ତି, ତସ୍ମା ଭଓ୍ୱସଂଯୋଜନାନୀତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଖୀଣାସଓ୍ୱୋ ଉତ୍ତମଅଣଣୋ କିଲେସୈଣାନଂ ଅଭାଓ୍ୱତୋ। ଅଞ୍ଞେ ହି ସତ୍ତା ଯାଓ୍ୱ ନ କିଲେସା ପହୀଯନ୍ତି, ତାଓ୍ୱ ସୈଣା ନାମ ଅସେରିଓ୍ୱିହାରଭାଓ୍ୱତୋ। ଚତୁତ୍ଥାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ଇଣସୁତ୍ତାଦିଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଖେମସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୪୯। ସତ୍ତମେ ଓ୍ୱୁତ୍ଥବ୍ରହ୍ମଚରିଯଓ୍ୱାସୋତି ନିଓ୍ୱୁତ୍ଥବ୍ରହ୍ମଚରିଯଓ୍ୱାସୋ। କତକରଣୀଯୋତି ଏତ୍ଥ କରଣୀଯନ୍ତି ପରିଞ୍ଞାପହାନଭାଓ୍ୱନାସଚ୍ଛିକିରିଯମାହ। ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ସୋଳସଓ୍ୱିଧଂ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି କତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଖନ୍ଧକିଲେସଅଭିସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତା ତଯୋ ଓସୀଦାପନଟ୍ଠେନ ଭାରା ଓ୍ୱିଯାତି ଭାରା। ତେ ଓହିତା ଓରୋପିତା ନିକ୍ଖିତ୍ତା ପାତିତା ଏତେନାତି ଓହିତଭାରୋ। ତେନାହ ''ଖନ୍ଧଭାରଂ...ପେ... ଓତାରେତ୍ୱା ଠିତୋ''ତି। ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ ସଦତ୍ଥନ୍ତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତସଦତ୍ଥୋ। ସଦତ୍ଥୋତି ଚ ସକତ୍ଥମାହ କ-କାରସ୍ସ ଦ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଏତ୍ଥ ହି ଅରହତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଯତ୍ତତ୍ତା ଅତ୍ତୂପନିବନ୍ଧଟ୍ଠେନ ସସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଅତ୍ତାନଂ ଅଓ୍ୱିଜହନଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତମତ୍ଥେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥତ୍ତା ''ସକତ୍ଥୋ''ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ସଦତ୍ଥୋ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ଅରହତ୍ତ''ନ୍ତି। ସମ୍ମଦଞ୍ଞା ଓ୍ୱିମୁତ୍ତୋତି ସମ୍ମା ଅଞ୍ଞାଯ ଓ୍ୱିମୁତ୍ତୋ, ଅଚ୍ଛିନ୍ନଭୂତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ମା ଯଥାଭୂତଂ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଯୋ ଯଥା ଜାନିତବ୍ବୋ, ତଥା ଜାନିତ୍ୱା ଓ୍ୱିମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ସମ୍ମା ହେତୁନା''ତିଆଦି। ଓ୍ୱିମୁତ୍ତୋତି ଚ ଦ୍ୱେ ଓ୍ୱିମୁତ୍ତିଯୋ ସବ୍ବସ୍ସ ଚିତ୍ତସଂକିଲେସସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନାଧିମୁତ୍ତି ଚ। ନିବ୍ବାନେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ତତ୍ଥ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରତାଯ। ଅରହା ସବ୍ବକିଲେସେହି ଓ୍ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତତ୍ତା ଚିତ୍ତଓ୍ୱିମୁତ୍ତିଯା ଓ୍ୱିମୁତ୍ତୋ। ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିମୁତ୍ତତ୍ତା ନିବ୍ବାନେ ଓ୍ୱିମୁତ୍ତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେଓ୍ୱ।

ଖେମସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓ୍ୱରସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୫୦। ଅଟ୍ଠମେ ଉପନିସୀଦତି ଫଲଂ ଏତ୍ଥାତି କାରଣଂ ଉପନିସା। ଯଥାଭୂତଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଯଥାସଭାଓ୍ୱଜାନନସଙ୍ଖାତଂ ଦସ୍ସନଂ। ଏତେନ ତରୁଣଓ୍ୱିପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେତି। ତରୁଣଓ୍ୱିପସ୍ସନା ହି ବଲଓ୍ୱିପସ୍ସନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତରୁଣଓ୍ୱିପସ୍ସନାତି ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହେ ଞାଣଂ, ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେ ଞାଣଂ, ସମ୍ମସନେ ଞାଣଂ, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗେ ଓ୍ୱଓ୍ୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ଠିତଞାଣନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଅଧିଓ୍ୱଚନଂ। ନିବ୍ବିଦତି ଏତାଯାତି ନିବ୍ବିଦା। ବଲଓ୍ୱିପସ୍ସନାତି ଭଯତୁପଟ୍ଠାନେ ଞାଣଂ ଆଦୀନଓ୍ୱାନୁପସ୍ସନେ ଞାଣଂ ମୁଚ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଅଧିଓ୍ୱଚନଂ। ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ପନ ମୁଚ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାପକ୍ଖିକା ଏଓ୍ୱ। ''ଯାଓ୍ୱ ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧି, ତାଓ୍ୱ ତରୁଣଓ୍ୱିପସ୍ସନା''ତି ହି ଓ୍ୱଚନତୋ ଉପକ୍କିଲେସଓ୍ୱିମୁତ୍ତୋଦଯବ୍ବଯଞାଣତୋ ବଲଓ୍ୱିପସ୍ସନା। ଓ୍ୱିରଜ୍ଜତି ଅରିଯୋ ସଙ୍ଖାରତୋ ଏତେନାତି ଓ୍ୱିରାଗୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ଅରହତ୍ତଫଲନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସତୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓ୍ୱରସ୍ସ ସୀଲରକ୍ଖଣହେତୁତ୍ତା ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''ସୀଲାନୁରକ୍ଖଣିନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓ୍ୱରୋ କଥିତୋ''ତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓ୍ୱରସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୫୧। ନଓ୍ୱମେ ଥେରା ଭିକ୍ଖୂ ଓ୍ୱିହରନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତା ଆଗତାଗମାତିଆଦିପାଠଇପଦେସୁ ଇମିନାଓ୍ୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ – ସୀଲାଦିଗୁଣାନଂ ଥିରଭାଓ୍ୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଥେରା। ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦି ବହୁ ସୁତଂ ଏତେସନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତା। ଓ୍ୱାଚୁଗ୍ଗତଧାରଣେନ ସମ୍ମଦେଓ୍ୱ ଗରୂନଂ ସନ୍ତିକେ ଆଗମିତଭାଓ୍ୱେନ ଆଗତୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ଆଗମୋ ଏତେସନ୍ତି ଆଗତାଗମା। ସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଧାରଣେନ ଧମ୍ମଧରା। ଓ୍ୱିନଯଧାରଣେନ ଓ୍ୱିନଯଧରା। ତେସଂଯେଓ୍ୱ ଧମ୍ମଓ୍ୱିନଯାନଂ ମାତିକାଯ ଧାରଣେନ ମାତିକାଧରା। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମପରିପୁଚ୍ଛାଯ ପରିପୁଚ୍ଛତି। ତଂ ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛାଯ ପରିପଞ୍ହତି ଓ୍ୱୀମଂସତି ଓ୍ୱିଚାରେତି। ଇଦଂ, ଭନ୍ତେ, କଥଂ, ଇମସ୍ସ କ୍ୱତ୍ଥୋତି ପରିପୁଚ୍ଛନପଞ୍ହନାକାରଦସ୍ସନଂ। ଆଓ୍ୱିଓ୍ୱଟଞ୍ଚେଓ୍ୱ ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥଂ ପଦେସନ୍ତରପାଠଇଦସ୍ସନେନ ଆଗମତୋ ଓ୍ୱିଓ୍ୱରନ୍ତି। ଅନୁତ୍ତାନୀକତଞ୍ଚ ଯୁତ୍ତିଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱନେନ ଉତ୍ତାନୀକରୋନ୍ତି। କଙ୍ଖାଟ୍ଠାନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଂସଯୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁଯା ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନଭୂତେସୁ ପାଠଇପଦେସୁ ଯାଥାଓ୍ୱତୋ ଓ୍ୱିନିଚ୍ଛଯଦାନେନ କଙ୍ଖଂ ପଟିଓ୍ୱିନୋଦେନ୍ତି।

ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଖତ୍ତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨। ଦସମେ ଭୋଗେ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଏତେସନ୍ତି ଭୋଗାଧିପ୍ପାଯା। ପଞ୍ଞତ୍ତାଯ ଏତେସଂ ମନୋ ଉପୱିଚରତୀତି ପଞ୍ଞୂପୱିଚାରା। ପଥୱିଯା ଦାଯତ୍ତାଯ ୱା ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିୱେସୋ ଏତେସନ୍ତି ପଥୱୀଭିନିୱେସା। ମନ୍ତା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ପତିଟ୍ଠା ଏତେସନ୍ତି ମନ୍ତାଧିଟ୍ଠାନା। ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦାନିପି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଖତ୍ତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଅପ୍ପମାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୩। ଏକାଦସମେ ଜଙ୍ଗଲାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ନିପିଚ୍ଛଲୋ ନ ଅନୂପୋ ନିରୁଦକତାଯ ଥଦ୍ଧଲୂଖୋ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ, ସୋ ''ଜଙ୍ଗଲୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତବ୍ବହୁଲତାଯ ପନ ଇଧ ସବ୍ବୋ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ ଜଙ୍ଗଲୋ। ତସ୍ମିଂ ଜଙ୍ଗଲେ ଜାତା ଭୱାତି ୱା ଜଙ୍ଗଲା, ତେସଂ ଜଙ୍ଗଲାନଂ। ଏୱଞ୍ହି ନଦିଚରାନମ୍ପି ହତ୍ଥୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତି ସମୋଧାତବ୍ବାନଂ ୱିଯ ସମୋଧାଯକାନମ୍ପି ଇଧ ଜଙ୍ଗଲଗ୍ଗହଣେନ ଗହେତବ୍ବତୋ। ପଥୱୀତଲଚାରୀନନ୍ତି ଇମିନା ଜଲଚାରିନୋ ଚ ନିୱତ୍ତେତି ଅଦିସ୍ସମାନପାଦତ୍ତା। ''ପାଣାନ''ନ୍ତି ସାଧାରଣୱଚନମ୍ପି ''ପଦଜାତାନୀ''ତି ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନେନ ୱିସେସନିଟ୍ଠଂମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ''ସପାଦକପାଣାନ''ନ୍ତି। ''ମୁତ୍ତଗତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୧୧୯; ଅ। ନି। ୯।୧୧) ଗତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଇଧ ଜାତ-ସଦ୍ଦୋ ଅନତ୍ଥନ୍ତରୋତି ଆହ ''ପଦଜାତାନୀତି ପଦାନୀ''ତି। ସମୋଧାନନ୍ତି ସମୱରୋଧଂ, ଅନ୍ତୋଗଧଂ ୱା। ତେନାହ ''ଓଧାନଂ ଉପନିକ୍ଖେପଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି। କୂଟଙ୍ଗମାତି ପାରିମନ୍ତେନ କୂଟଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। କୂଟନିନ୍ନାତି କୂଟଚ୍ଛିଦ୍ଦମଗ୍ଗେ ପୱିସନୱସେନ କୂଟେ ନିନ୍ନା। କୂଟସମୋସରଣାତି ଛିଦ୍ଦେ ଅନୁପୱିସନୱସେନ ଚ ଆହଚ୍ଚ ଅୱତ୍ଥାନେନ ଚ କୂଟେ ସମୋଦହିତ୍ୱା ଠିତା। ୱଣ୍ଟେ ପତମାନେ ସବ୍ବାନି ଭୂମିଯଂ ପତନ୍ତୀତି ଆହ ''ୱଣ୍ଟାନୁୱତ୍ତକାନି ଭୱନ୍ତୀ''ତି।

ଅପ୍ପମାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଧମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୪। ଦ୍ୱାଦସମେ ଜାତିଭୂମିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଜନନଂ ଜାତି, ଜାତିଯା ଭୂମି ଜାତିଭୂମି, ଜାତଟ୍ଠାନଂ। ତଂ ଖୋ ପନେତଂ ନେୱ କୋସଲମହାରାଜାଦୀନଂ, ନ ଚଙ୍କିବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀନଂ, ନ ସକ୍କସୁଯାମସନ୍ତୁସିତାଦୀନଂ , ନ ଅସୀତିମହାସାୱକାନଂ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ସତ୍ତାନଂ ''ଜାତିଭୂମୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ସ ପନ ଜାତଦିୱସେ ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ଏକଦ୍ଧଜମାଲାୱିପ୍ପକିଣ୍ଣକୁସୁମୱାସଚୁଣ୍ଣଗଣସୁଗନ୍ଧା ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲମିୱ ନନ୍ଦନୱନଂ ୱିରୋଚମାନା ପଦୁମିନିପଣ୍ଣେ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ, ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦୀନଞ୍ଚ ରୂପଦସ୍ସନାଦୀନି ଅନେକାନି ପାଟିହାରିଯାନି ପୱତ୍ତିଂସୁ। ତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଜାତଟ୍ଠାନଂ, ସାତିସଯସ୍ସ ପନ ଜନକକପିଲୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ''ଜାତିଭୂମୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଜାତିଭୂମକା ଉପାସକାତି ଜାତିଭୂମିୱାସିନୋ ଉପାସକା। ସନ୍ତନେତ୍ୱା ସବ୍ବସୋ ତନେତ୍ୱା ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠିତମୂଲାନି ମୂଲସନ୍ତାନକାନି। ତାନି ପନ ଅତ୍ଥତୋ ମୂଲାନିଯେୱାତି ଆହ ''ମୂଲସନ୍ତାନକାନନ୍ତି ମୂଲାନ''ନ୍ତି।

ଜାତଦିୱସେ ଆୱୁଧାନଂ ଜୋତିତତ୍ତା, ରଞ୍ଞୋ ଅପରିମିତସ୍ସ ଚ ସତ୍ତକାଯସ୍ସ ଅନତ୍ଥତୋ ପରିପାଲନସମତ୍ଥତାଯ ଚ ''ଜୋତିପାଲୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ନାମେନ ଜୋତିପାଲୋ''ତି। ଗୋୱିନ୍ଦୋତି ଗୋୱିନ୍ଦିଯାଭିସେକେନ ଅଭିସିତ୍ତୋ, ଗୋୱିନ୍ଦସ୍ସ ଠାନେ ଠପନାଭିସେକେନ ଅଭିସିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ କିର ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କୁଲପରମ୍ପରାଗତଂ ଠାନନ୍ତରଂ। ତେନାହ ''ଠାନେନ ମହାଗୋୱିନ୍ଦୋ''ତି। ଗୱଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ୱିନ୍ଦତି ପଟିଲଭତୀତି ଗୋୱିନ୍ଦୋ, ମହନ୍ତୋ ଗୋୱିନ୍ଦୋତି ମହାଗୋୱିନ୍ଦୋ। ଗୋତି ହି ପଞ୍ଞାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ''ଗଚ୍ଛତି ଅତ୍ଥେ ବୁଜ୍ଝତୀ''ତି କତ୍ୱା। ମହାଗୋୱିନ୍ଦୋ ଚ ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋଯେୱ। ସୋ କିର ଦିସମ୍ପତିସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ପୁରୋହିତସ୍ସ ଗୋୱିନ୍ଦବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପିତୁସ୍ସ ଚ ରଞ୍ଞୋ ଚ ଅଚ୍ଚଯେନ ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ରେଣୁ, ସହାଯା ଚସ୍ସ ସତ୍ତଭୂ, ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ, ୱେସ୍ସଭୂ, ଭରତୋ, ଦ୍ୱେ ଧତରଟ୍ଠାତି ଇମେ ସତ୍ତ ରାଜାନୋ ଯଥା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ୱିୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ରଜ୍ଜେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତେସଂ ଅତ୍ଥଧମ୍ମେ ଅନୁସାସନ୍ତେ ଜମ୍ବୁଦୀପତଲେ ସବ୍ବେସଂ ରାଜାୱ ରଞ୍ଞଂ, ବ୍ରହ୍ମାୱ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ, ଦେୱୋୱ ଗହପତିକାନଂ ସକ୍କତୋ ଗରୁକତୋ ମାନିତୋ ପୂଜିତୋ ଅପଚିତୋ ଉତ୍ତମଗାରୱଟ୍ଠାନଂ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ରେଣୁଆଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ରାଜୂନଂ ପୁରୋହିତୋ''ତି। ଇମେୱ ସତ୍ତ ଭାରଧାରା ମହାରାଜାନୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସତ୍ତଭୂ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ଚ, ୱେସ୍ସଭୂ ଭରତୋ ସହ;

ରେଣୁ ଦ୍ୱେ ଚ ଧତରଟ୍ଠା, ତଦାସୁଂ ସତ୍ତ ଭାରଧା’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୦୮);

ରଞ୍ଞୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକତ୍ଥାନଂ ପୁରୋ ୱିଧାନତୋ ପୁରେ ସଂୱିଧାନତୋ ପୁରୋହିତୋ। କୋଧାମଗନ୍ଧେନାତି କୋଧସଞ୍ଞାତେନ ପୂତିଗନ୍ଧେନ। କରୁଣା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କରୁଣନ୍ତି ସପୁବ୍ବଭାଗକରୁଣଜ୍ଝାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘କରୁଣାଯ ଚ କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗେ ଚ ଠିତା’’ତି। ଯକାରୋ ସନ୍ଧିୱସେନ ଆଗତୋତି ଆହ ‘‘ଯେତେତି ଏତେ’’ତି। ଅରହତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସତ୍ତମୋତି ସକଦାଗାମୀ। ସକଦାଗାମିଂଉପାଦାଯାତି ସକଦାଗାମିଭାୱଂ ପଟିଚ୍ଚ। ସକଦାଗାମିସ୍ସ ହି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସକଦାଗାମିଭାୱଂ ପଟିଚ୍ଚ ମୁଦୂନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଧମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଧମ୍ମିକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୨। ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ମହାୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୋଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୫। ଛଟ୍ଠସ୍ସ ପଠମେ ନିସୀଦି ଭଗୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେତି ଏତ୍ଥ କିଂ ତଂ ଆସନଂ ପଠମମେୱ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ଉଦାହୁ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ଭଗୱତୋ ଧରମାନକାଲେ ପଧାନିକଭିକ୍ଖୂନଂ ୱତ୍ତମେତଂ, ଯଦିଦଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନେ ବୁଦ୍ଧାସନଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱାୱ ନିସୀଦନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଧାନିକଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦି। ବୁଦ୍ଧକାଲେ କିର ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଏକୋପି ଭିକ୍ଖୁ ୱିହରତି, ସବ୍ବତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାସନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତମେୱ ହୋତି। କସ୍ମା? ଭଗୱା ହି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଫାସୁକଟ୍ଠାନେ ୱିହରନ୍ତେ ମନସି କରୋତି – ‘‘ଅସୁକୋ ମୟ୍ହଂ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଗତୋ, ଅସକ୍ଖି ନୁ ଖୋ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ, ନୋ’’ତି। ଅଥ ନଂ ପସ୍ସତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅକୁସଲୱିତକ୍କଂ ୱିତକ୍କୟମାନଂ, ତତୋ ‘‘କଥଞ୍ହି ନାମ ମାଦିସସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତଂ ଇମଂ କୁଲପୁତ୍ତଂ ଅକୁସଲୱିତକ୍କା ଅଧିଭୱିତ୍ୱା ଅନମତଗ୍ଗେ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖେ ସଂସାରେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ତତ୍ଥେୱ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଂ କୁଲପୁତ୍ତଂ ଓୱଦିତ୍ୱା ଆକାସଂ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ପୁନ ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନମେୱ ଗଚ୍ଛତି। ଅଥେୱଂ ଓୱଦିୟମାନା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଚିନ୍ତୟିଂସୁ ‘‘ସତ୍ଥା ଅମ୍ହାକଂ ମନଂ ଜାନିତ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ସମୀପେ ଠିତଂୟେୱ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେ, ‘ଭନ୍ତେ, ଇଧ ନିସୀଦଥ ନିସୀଦଥା’ତି ଆସନପରିୟେସନଂ ନାମ ଭାରୋ’’ତି। ତେ ଆସନଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱାୱ ୱିହରନ୍ତି। ଯସ୍ସ ପୀଠଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ତଂ ପଞ୍ଞପେତି। ଯସ୍ସ ନତ୍ଥି, ସୋ ମଞ୍ଚଂ ୱା ଫଲକଂ ୱା ପାସାଣଂ ୱା ୱାଲିକାପୁଞ୍ଜଂ ୱା ପଞ୍ଞପେତି। ତଂ ଅଲଭମାନା ପୁରାଣପଣ୍ଣାନିପି ସଂକଡ୍ଢିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଂସୁକୂଲଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠପେନ୍ତି।

ସତ୍ତ ସରାତି – ଛଜ୍ଜୋ, ଉସଭୋ, ଗନ୍ଧାରୋ, ମଜ୍ଝିମୋ, ପଞ୍ଚମୋ, ଧେୱତୋ, ନିସାଦୋତି ଏତେ ସତ୍ତ ସରା। ତୟୋ ଗାମାତି – ଛଜ୍ଜଗାମୋ, ମଜ୍ଝିମଗାମୋ, ସାଧାରଣଗାମୋତି ତୟୋ ଗାମା, ସମୂହାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ୱୀଣାୱାଦନା ଏକେକସ୍ସ ସରସ୍ସ ୱସେନ ତୟୋ ତୟୋ ମୁଚ୍ଛନାତି କତ୍ୱା ଏକୱୀସତି ମୁଚ୍ଛନା। ଦେୱଲୋକେ ୱୀଣାୱାଦନା ପନ ସମପଞ୍ଞାସ ମୁଚ୍ଛନାତି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହି ଏକେକସ୍ସ ସରସ୍ସ ୱସେନ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ମୁଚ୍ଛନା, ଅନ୍ତରସ୍ସ ସରସ୍ସ ଚ ଏକାତି ସମପଞ୍ଞାସ ମୁଚ୍ଛନା। ତେନେୱ ସକ୍କପଞ୍ହସୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୪୫) ‘‘ସମପଞ୍ଞାସ ମୁଚ୍ଛନା ମୁଚ୍ଛେତ୍ୱା’’ତି ପଞ୍ଚସିଖସ୍ସ ୱୀଣାୱାଦନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଠାନା ଏକୂନପଞ୍ଞାସାତି ଏକେକସ୍ସେୱ ସରସ୍ସ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ଠାନଭେଦା, ଯତୋ ସରସ୍ସ ମଣ୍ଡଲତାୱତ୍ଥାନଂ ହୋତି। ଏକୂନପଞ୍ଞାସଟ୍ଠାନୱିସେସୋ ତିସ୍ସୋ ଦୁୱେ ଚତସ୍ସୋ ଚତସ୍ସୋ ତିସ୍ସୋ ଦୁୱେ ଚତସ୍ସୋତି ଦ୍ୱାୱୀସତି ସୁତିଭେଦା ଚ ଇଚ୍ଛିତା।

ଅତିଗାଳ୍ହଂ ଆରଦ୍ଧନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧଛମ୍ଭିତତ୍ତାନଂ ୱୂପସମତ୍ଥଂ ଅତିୱିୟ ଆରଦ୍ଧଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିୟୁତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥିକା। ସବ୍ବେନ ୱା ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିୟେନ ଅତ୍ଥେତବ୍ବା ସବ୍ବତ୍ଥିକା। ସମଥୋୟେୱ ସମଥନିମିତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ଖୟା ରାଗସ୍ସ ୱୀତରାଗତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ବାହିରକୋ କାମେସୁ ୱୀତରାଗୋ ନ ଖୟା ରାଗସ୍ସ ୱୀତରାଗୋ ସବ୍ବସୋ ଅୱିପ୍ପହୀନରାଗତ୍ତା। ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତରାଗୋ ହି ସୋ। ଅରହା ପନ ଖୟା ଏୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଖୟା ରାଗସ୍ସ ୱୀତରାଗତ୍ତା’’ତି। ଏସ ନୟୋ ଦୋସମୋହେସୁପି।

ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକଂ ନିକାମୟମାନୋତି ଏତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି ପାପୁଣୀୟତୀତି ଲାଭୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସକ୍କଚ୍ଚଂ କାତବ୍ବୋତି ସକ୍କାରୋ। ପଚ୍ଚୟା ଏୱ ହି ପଣୀତପଣୀତା ସୁନ୍ଦରସୁନ୍ଦରା ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା କତା ‘‘ସକ୍କାରୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯା ଚ ପରେହି ଅତ୍ତନୋ ଗାରୱକିରିୟା, ପୁପ୍ଫାଦୀହି ୱା ପୂଜା। ସିଲୋକୋତି ୱଣ୍ଣଭଣନଂ। ତଂ ଲାଭଞ୍ଚ, ସକ୍କାରଞ୍ଚ, ସିଲୋକଞ୍ଚ, ନିକାମୟମାନୋ, ପତ୍ଥୟମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଚତୁପଚ୍ଚୟଲାଭଞ୍ଚ…ପେ… ପତ୍ଥୟମାନୋ’’ତି।

ଥୂଣନ୍ତି ପସୂନଂ ବନ୍ଧନତ୍ଥାୟ ନିଖାତତ୍ଥମ୍ଭସଙ୍ଖାତଂ ଥୂଣଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ସୋଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଫଗ୍ଗୁନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୬। ଦୁତିୟେ ସମଧୋସୀତି ସମନ୍ତତୋ ଅଧୋସି। ସବ୍ବଭାଗେନ ପରିଫନ୍ଦନଚଲନାକାରେନ ଅପଚିତିଂ ଦସ୍ସେତି। ୱତ୍ତଂ କିରେତଂ

ବାଠହଗିଲାନେନପି ୱୁଦ୍ଧତରଂ ଦିସ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତାକାରେନ ଅପଚିତି ଦସ୍ସେତଦ୍ଧା। ତେନ ପନ ‘‘ମା ଚଲି ମା ଚଲୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ତଂ ପନ ଚଲନଂ ଉଟ୍ଠାନାକାରଦସ୍ସନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଉଟ୍ଠାନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ସନ୍ତିମାନି ଆସନାନୀତି ପଠମମେୱ ପଞ୍ଞତ୍ତାସନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ବୁଦ୍ଧକାଲସ୍ମିଞ୍ହି ଏକସ୍ସପି ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱସନଟ୍ଠାନେ – ‘‘ସଚେ ସତ୍ଥା ଆଗଚ୍ଛିସ୍ସତି, ଆସନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତମେୱ ହୋତୂ’’ତି ଅନ୍ତମସୋ ଫଲକମତ୍ତମ୍ପି ପଣ୍ଣସନ୍ଥାରମତ୍ତମ୍ପି ପଞ୍ଞତ୍ତମେୱ। ଖମନୀଯଂ ଯାପନୀଯନ୍ତି କଚ୍ଚି ଦୁକ୍ଖଂ ଖମିତୁଂ, ଇରିଯାପଥଂ ୱା ଯାପେତୁଂ ସକ୍କାତି ପୁଚ୍ଛତି। ସୀସୱେଦନାତି କୁତୋଚି ନିକ୍ଖମିତୁଂ ଅଲଭମାନେହି ୱାତେହି ସମୁଟ୍ଠାପିତା ବଲୱତିଯୋ ସୀସୱେଦନା ହୋନ୍ତି।

ଫଗ୍ଗୁନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଛଳଭିଜାତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୭। ତତିଯେ ଅଭିଜାତିଯୋତି ଏତ୍ଥ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ, ନ ଅତ୍ଥୱିସେସଜୋତକୋତି ଆହ ‘‘ଛ ଜାତିଯୋ’’ତି। ଅଭିଜାଯତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଉରବ୍ଭେ ହନନ୍ତୀତି ଓରବ୍ଭିକା। ଏୱଂ ସୂକରିକାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ରୋଦେନ୍ତି କୁରୁରକମ୍ମନ୍ତତାଯ ସତ୍ତଟିବନ୍ଧେ ସତ୍ତେ ଅସ୍ସୂନି ମୋଚେନ୍ତୀତି ରୁଦ୍ଦା, ତେ ଏୱ ଲୁଦ୍ଦା ର-କାରସ୍ସ ଲ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଇମିନା ଅଞ୍ଞେପି ଯେ କେଚି ମାଗୱିକା ନେସାଦା ୱୁତ୍ତା, ତେ ପାପକମ୍ମପ୍ପସୁତତାଯ ‘‘କଣ୍ହାଭିଜାତୀ’’ତି ୱଦତି।

ଭିକ୍ଖୂତି ଚ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଭିକ୍ଖୂ। ତେ କିର ସଚ୍ଛନ୍ଦରାଗେନ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ କଣ୍ଟକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତୀତି ‘‘କଣ୍ଟକୱୁତ୍ତିକା’’ତି ୱଦତି। କସ୍ମାତି ଚେ? ଯସ୍ମା ତେ ପଣୀତେ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିସେୱନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗାହୋ। ଞାଯଲଦ୍ଧେପି ପଚ୍ଚଯେ ଭୁଞ୍ଜମାନା ଆଜୀୱକସମଯସ୍ସ ୱିଲୋମଗ୍ଗାହିତାଯ ପଚ୍ଚଯେସୁ କଣ୍ଟକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତି ନାମାତି ୱଦତୀତି। ଅଥ ୱା କଣ୍ଟକୱୁତ୍ତିକା ଏୱଂନାମକା ଏକେ ପବ୍ବଜିତା, ଯେ ସୱିସେସଂ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା। ତଥା ହି ତେ କଣ୍ଟକେ ୱତ୍ତନ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ‘‘କଣ୍ଟକୱୁତ୍ତିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଇମମେୱ ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘କଣ୍ଟକୱୁତ୍ତିକାତି ସମଣା ନାମେତେ’’ତି।

ଲୋହିତାଭିଜାତି ନାମ ନିଗଣ୍ଠା ଏକସାଟକାତି ୱୁତ୍ତା। ତେ କିର ଠତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନନହାନପ୍ପଟିକ୍ଖେପାଦିୱତସମାଯୋଗେନ ପୁରିମେହି ଦ୍ୱୀହି ପଣ୍ଡରତରା।

ଅଚେଲକସାୱକାତି ଆଜୀୱକସାୱକେ ୱଦତି। ତେ କିର ଆଜୀୱକଲଦ୍ଧିଯା ସୁୱିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତତାଯ ନିଗଣ୍ଠେହିପି ପଣ୍ଡରତରା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯଦାଯକେ ନିଗଣ୍ଠେହିପି ଜେଟ୍ଠକତରେ କରୋତି।

ଆଜୀୱକା ଆଜୀୱକିନିଯୋ ‘‘ସୁକ୍କାଭିଜାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତେ କିର ପୁରିମେହି ଚତୂହି ପଣ୍ଡରତରା। ନନ୍ଦାଦଯୋ ହି ତଥାରୂପଂ ଆଜୀୱକପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଉକ୍କଂସଂ ପାପେତ୍ୱା ଠିତା, ତସ୍ମା ନିଗଣ୍ଠେହି ଆଜୀୱକସାୱକେହି ଚ ପଣ୍ଡରତରାତି ‘‘ପରମସୁକ୍କାଭିଜାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା।

ବିଲଂ ଓଲଗ୍ଗେୟ୍ୟୁନ୍ତି ମଂସଭାଗଂ ନ୍ହାରୁନା ୱା କେନଚି ୱା ଗନ୍ଥିତ୍ୱା ପୁରିସସ୍ସ ହତ୍ଥେ ୱା କେସେ ୱା ଓଲମ୍ବନୱସେନ ବନ୍ଧେୟ୍ୟୁଂ। ଇମିନା ସତ୍ଥଧମ୍ମଂ ନାମ ଦସ୍ସେତି। ସତ୍ଥୱାହୋ କିର ମହାକନ୍ତାରଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଗୋଣେ ମତେ ମଂସଂ ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ଥିକାନଂ ‘‘ଇଦଂ ଖାଦିତ୍ୱା ଏତ୍ତକଂ ମୂଲଂ ଦାତବ୍ବ’’ନ୍ତି କୋଟ୍ଠାସଂ ଓଲମ୍ବେତି। ଗୋଣମଂସଂ ନାମ ଖାଦନ୍ତାପି ଅତ୍ଥି, ଅଖାଦନ୍ତାପି ଅତ୍ଥି, ଖାଦନ୍ତାପି ମୂଲଂ ଦାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତାପି ଅସକ୍କୋନ୍ତାପି। ସତ୍ଥୱାହୋ ଯେନ ମୂଲେନ ଗୋଣୋ ଗହିତୋ, ତଂ ମୂଲଂ ସତ୍ଥିକେହି ଧାରଣତ୍ଥଂ ସବ୍ବେସଂ ବଲକ୍କାରେନ କୋଟ୍ଠାସଂ ଦତ୍ୱା ମୂଲଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅଯଂ ସତ୍ଥଧମ୍ମୋ।

କଣ୍ହାଭିଜାତିଯୋ ସମାନୋତି କଣ୍ହେ ନୀଚକୁଲେ ଜାତୋ ହୁତ୍ୱା। କଣ୍ହଧମ୍ମନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘କଣ୍ହସଭାୱୋ ହୁତ୍ୱା ଅଭିଜାଯତୀ’’ତି, ତଂ ଅନ୍ତୋଗଧହେତୁଅତ୍ଥଂ ପଦଂ, ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା କଣ୍ହଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତୀତି କାଳଅକଂ ଦସଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଧମ୍ମଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ସୁକ୍କଂ ଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ‘‘ଅହଂ ପୁବ୍ବେପି ପୁଞ୍ଞାନଂ ଅକତତ୍ତା ନୀଚକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଇଦାନି ପୁଞ୍ଞଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାତଂ ପଣ୍ଡରଧମ୍ମଂ କରୋତି।

ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ସଚେ କଣ୍ହଂ ଭୱେୟ୍ୟ, କଣ୍ହୱିପାକଂ ଦଦେୟ୍ୟ ଯଥା ଦସୱିଧଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଧମ୍ମଂ। ସଚେ ସୁକ୍କଂ, ସୁକ୍କୱିପାକଂ ଦଦେୟ୍ୟ ଯଥା

ଦାନସୀଲାଦିକୁସଲକମ୍ମଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅପ୍ପଦାନତୋ ''ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ନାମ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ''ଅଭିଜାୟତୀ''ତି ୱଚନତୋ । ତଞ୍ହି କିଲେସନିବ୍ବାନନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ଯଥା ''ରାଗାଦୀନଂ ଖୟନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ରାଗକ୍ଖୟୋ, ଦୋସକ୍ଖୟୋ, ମୋହକ୍ଖୟୋ''ତି। ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନୱସେନ ୱା କିଲେସାନଂ ନିବ୍ବାପନତୋ ନିବ୍ବାନଂ। ତଂ ଏସ ଅଭିଜାୟତି ପସୱତି। ଇଧାପି ହି ଅନ୍ତୋଗଧହେତୁ ଅତ୍ଥଂ ''ଜାୟତୀ''ତି ପଦଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''ଜାୟତୀ''ତି ଇମସ୍ସ ପାପୁଣାତୀତିହି ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ''ନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁକ୍କାଭିଜାତିୟୋ ସମାନୋତି ସୁକ୍କେ ଉଚ୍ଚକୁଲେ ଜାତୋ ହୁତ୍ୱା। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଛଟ୍ଠଅଭିଜାତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଆସୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୮। ଚତୁତ୍ଥେ ସଂୱରେନାତି ସଂୱରେନ ହେତୁଭୂତେନ ୱା। ଇଧାତି ଅୟଂ ଇଧ-ସଦ୍ଦୋ ସବ୍ବାକାରତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରସଂୱୁତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ନିସ୍ସୟଭୂତସାସନପରିଦୀପନୋ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ତଥାଭାୱପଟିସେଧନୋ ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଧାତି ଇଧସ୍ମିଂ ସାସନେ''ତି। ପଟିସଙ୍ଖାତି ପଟିସଙ୍ଖାୟ। ସଙ୍ଖା-ସଦ୍ଦୋ ଞାଣକୋଟ୍ଠାସପଞ୍ଞତ୍ତିଗଣନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି ''ସଙ୍ଖାୟେକଂ ପଟିସେୱତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୧୬୮) ହି ଞାଣେ ଦିସ୍ସତି। ''ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖା ସମୁଦାଚରନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୦୨, ୨୦୪) କୋଟ୍ଠାସେ। ''ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୩୧୩-୧୩୧୫) ପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ। ''ନ ସୁକରଂ ସଙ୍ଖାତୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୮) ଗଣନାୟ। ଇଧ ପନ ଞାଣେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ''ପଟିସଙ୍ଖାନିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଆଦୀନୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଆଦୀନୱପଟିସଙ୍ଖାତି ଯୋଜନା। ସମ୍ପଲିମଟ୍ଠନ୍ତି ଘଂସିତଂ। ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସୋତି ହତ୍ଥପାଦସିତଆଲୋକିତୱିଲୋକିତାଦିପ୍ପକାରଭାଗସୋ। ତଞ୍ହି ଅୟୋନିସୋମନସିକରୋତୋ କିଲେସାନଂ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ''ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋତି ଇତ୍ଥିପୁରିସନିମିତ୍ତସ୍ସ ସୁଭନିମିତ୍ତାଦିକସ୍ସ ୱା କିଲେସୱତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଗାହୋ। ଆଦିତ୍ତପରିୟାୟେନାତି ଆଦିତ୍ତପରିୟାୟେ (ସଂ। ନି। ୪।୨୮; ମହାୱ। ୫୪) ଆଗତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯଥା ଇତ୍ଥିୟା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ନ ଏୱମିଦଂ, ଇଦଂ ପନ ଚକ୍ଖୁମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ତେନାହ ''ଚକ୍ଖୁମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ''ନ୍ତି। ଯଥା ଆୱାଟେ ନିୟତଟ୍ଠିତିକୋ କଚ୍ଛପୋ ''ଆୱାଟକଚ୍ଛପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାୟ ତଂ ଠାନୋ ସଂୱରୋ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ। ତେନାହ ''ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟେ ସଂୱରୋ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ''ତି। ନନୁ ଚ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟେ ସଂୱରୋ ୱା ଅସଂୱରୋ ୱା ନତ୍ଥି। ନ ହି ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ନିସ୍ସାୟ ସତି ୱା ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅପିଚ ଯଦା ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ତଦା ଭୱଙ୍ଗେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେ କିରିୟମନୋଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ, ତତୋ ୱିପାକମନୋଧାତୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚଂ, ତତୋ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ, ତତୋ କିରିୟାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି , ତଦନନ୍ତରଂ ଜୱନଂ ଜୱତି। ତତ୍ରାପି ନେୱ ଭୱଙ୍ଗସମୟେ, ନ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରସମୟେ ଚ ସଂୱରୋ ୱା ଅସଂୱରୋ ୱା ଅତ୍ଥି। ଜୱନକ୍ଖଣେ ପନ ସଚେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ୱା ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ୱା ଅଞ୍ଞାଣଂ ୱା ଅକ୍ଖନ୍ତି ୱା କୋସଜ୍ଜଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅସଂୱରୋ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ସୀଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ସଂୱରୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟେ ସଂୱରୋ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଜୱନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ହେସ…ପେ… ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି।

ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ନଗରେ ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅସଂୱୁତେସୁ କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଘରଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକଗବ୍ଭାଦୟୋ ସୁସଂୱୁତା, ତଥାପି ଅନ୍ତୋନଗରେ ସବ୍ବଂ ଭଣ୍ଡଂ ଅରକ୍ଖିତଂ ଅଗୋପିତମେୱ ହୋତି। ନଗରଦ୍ୱାରେନ ହି ପୱିସିତ୍ୱା ଚୋରା ଯଦିଚ୍ଛକଂ କରେୟ୍ୟୁଂ, ଏୱମେୱଂ ଜୱନେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତସ୍ମିଂ ଅସଂୱରେ ସତି ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନିପି। ଯଥା ପନ ନଗରଦ୍ୱାରେସୁ ସଂୱୁତେସୁ କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଘରାଦୟୋ ଅସଂୱୁତା, ତଥାପି ଅନ୍ତୋନଗରେ ସବ୍ବଂ ଭଣ୍ଡଂ ସୁରକ୍ଖିତଂ ସୁଗୋପିତମେୱ ହୋତି। ନଗରଦ୍ୱାରେସୁ ହି ପିହିତେସୁ ଚୋରାନଂ ପୱେସୋ ନତ୍ଥି, ଏୱମେୱଂ ଜୱନେ ସୀଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଦ୍ୱାରମ୍ପି ସୁଗୁତ୍ତଂ ହୋତି ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନିପି, ତସ୍ମା ଜୱନକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋତି ୱୁତ୍ତୋତି।

ସଂୱରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଂୱୁତୋତି ଆହ ''ଉପେତୋ''ତି। ଅୟମେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ସୁନ୍ଦରତରୋତି ଉପରି ପାଳିୟଂ ସନ୍ଦିସ୍ସନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ତଥା ହୀ''ତିଆଦି।

ଯନ୍ତି ଆଦେସୋତି ଇମିନା ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସୋ କତୋତି ଦସ୍ସେତି, ନିପାତପଦଂ ୱା ଏତଂ ପୁଥୁୱଚନତ୍ଥଂ। ୱିଘାତକରାତି ଚିତ୍ତୱିଘାତକରା , କାୟଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକା ୱା। ଯଥାୱୁତ୍ତକିଲେସହେତୁକା ଦାହାନୁବନ୍ଧା ୱିପାକା ଏୱ ୱିପାକପରିଳାହା। ଯଥା ପନେତ୍ଥ ଆସୱା

ଅଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ୱିଘାତକରା କିଲେସପରିଳାହା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସ୍ମିଞ୍ହି''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଂୱରଣୂପାୟୋ, ସଂୱରିତବ୍ବଂ, ସଂୱରୋ, ୟତୋ ସୋ ସଂୱରୋ, ୟତ୍ଥ ସଂୱରୋ, ୟଥା ସଂୱରୋ, ୟଞ୍ଚ ସଂୱରଫଲନ୍ତି ଅୟଂ ୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? ''ପଟିସଙ୍ଖା ୟୋନିସୋ''ତି ହି ସଂୱରଣୂପାୟୋ। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସଂୱରିତବ୍ବଂ। ସଂୱରଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା ସତି ସଂୱରୋ। ''ଅସଂୱୁତସ୍ସା''ତି ସଂୱରଣାୱଧି। ଅସଂୱରତୋ ହି ସଂୱରଣଂ। ସଂୱରିତବ୍ବଗ୍ଗହଣସିଦ୍ଧୋ ଇଧ ସଂୱରୱିସୟୋ। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଞ୍ହି ସଂୱରଣଂ ଞାଣଂ ରୂପାରମ୍ମଣେ ସଂୱରୟତୀତି ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋୟମତ୍ଥୋ। ଆସୱତନ୍ନିମିତ୍ତକିଲେସପରିଳାହାଭାୱୋ ଫଲଂ। ଏୱଂ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ସବ୍ବତ୍ଥେୱାତି ମନୋଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚାତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ।

ପଟିସଙ୍ଖାୟୋନିସୋ ଚୀୱରନ୍ତିଆଦୀସୁ ''ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାୟା''ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମେୱ ୟୋନିସୋ ପଟିସଙ୍ଖା। ଇଦିସନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ। ଭୱପତ୍ଥନାୟ ଅସ୍ସାଦୟତୋତି ଭୱପତ୍ଥନାମୁଖେନ ଭାୱିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ। ଚୀୱରନ୍ତି ନିୱାସନାଦି ୟଂ କିଞ୍ଚିଚୀୱରଂ। ପଟିସେୱତୀତି ନିୱାସନାଦିୱସେନ ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ୟାୱଦେୱାତି ପୟୋଜନପରିମାଣନିୟମନଂ। ସୀତପ୍ପଟିଘାତାଦିୟେୱ ହି ୟୋଗିନୋ ଚୀୱରପ୍ପଟିସେୱନପ୍ପୟୋଜନଂ। ସୀତସ୍ସାତି ସୀତଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ ୱା ଉତୁପରିଣାମତୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସୀତସ୍ସ। ପଟିଘାତାୟାତି ପଟିଘାତନତ୍ଥଂ ତପ୍ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ୱିକାରସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥଂ। ଉଣ୍ହସ୍ସାତି ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପତୋ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉଣ୍ହସ୍ସ। ଡଂସାଦୟୋ ପାକଟାୟେୱ। ପୁନ ୟାୱଦେୱାତି ନିୟତପ୍ପୟୋଜନପରିମାଣନିୟମନଂ। ନିୟତଞ୍ହି ପୟୋଜନଂ ଚୀୱରଂ ପଟିସେୱନ୍ତସ୍ସ ହିରିକୋପୀନପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନଂ, ଇତରଂ କଦାଚି। ହିରିକୋପୀନନ୍ତି ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନଂ। ୟସ୍ମିଞ୍ହି ଅଙ୍ଗେ ୱିୱଟେ ହିରୀ କୁପ୍ପତି ୱିନସ୍ସତି, ତଂ ହିରିୟା କୋପନତୋ ହିରିକୋପୀନଂ, ତଂପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥଂ ଚୀୱରଂ ପଟିସେୱତି।

ପିଣ୍ଡପାତନ୍ତି ୟଂ କିଞ୍ଚି ଆହାରଂ। ସୋ ହି ପିଣ୍ଡୋଲ୍ୟେନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପତ୍ତେ ପତନତୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧଭିକ୍ଖାପିଣ୍ଡାନଂ ପାତୋ ସନ୍ନିପାତୋତି ୱା ''ପିଣ୍ଡପାତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନେୱ ଦୱାୟାତି ନ କୀଳନାୟ। ନ ମଦାୟାତି ନ ବଲମଦମାନମଦପୁରିସମଦତ୍ଥଂ। ନ ମଣ୍ଡନାୟାତି ନ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ପୀଣନଭାୱତ୍ଥଂ। ନ ୱିଭୂସନାୟାତି ନ ତେସଂୟେୱ ସୋଭତ୍ଥଂ, ଛୱିସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ । ଇମାନି ୟଥାକ୍କମଂ ମୋହଦୋସସଣ୍ଠାନୱଣ୍ଣରାଗୂପନିସ୍ସୟପ୍ପହାନତ୍ଥାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ପୁରିମଂ ୱା ଦ୍ୱୟଂ ଅତ୍ତନୋ ସଂକିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିନିସେଧନତ୍ଥଂ, ଇତରଂ ପରସ୍ସପି। ଚତ୍ତାରିପି କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁୟୋଗସ୍ସ ପହାନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। କାୟସ୍ସାତି ରୂପକାୟସ୍ସ। ଠିତିୟା ୟାପନାୟାତି ପବନ୍ଧଟ୍ଠିତତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପୱତ୍ତିୟା ଅୱିଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଞ୍ଚ, ଚିରକାଲଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ପୱତ୍ତାପନତ୍ଥଂ। ୱିହିଂସୂପରତିୟାତି ଜିଘଚ୍ଛାଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପରମତ୍ଥଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟାନୁଗ୍ଗହାୟାତି ସାସନମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟାନଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ। ଇତୀତି ଏୱଂ ଇମିନା ଉପାୟେନ। ପୁରାଣଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମୀତି ପୁରାଣଂ ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନଂ ପଟିହନିସ୍ସାମି। ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ନୱଂ ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମି। ତସ୍ସା ହି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥମେୱ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ଏତ୍ଥ ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନା ନାମ ୟଥାୱୁତ୍ତଜିଘଚ୍ଛାନିମିତ୍ତା ୱେଦନା। ସା ହି ଅଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଭିୟ୍ୟୋ ଭିୟ୍ୟୋପୱଡ୍ଢନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନାପି ଖୁଦାନିମିତ୍ତାୱ ଅଙ୍ଗଦାହସୂଲାଦିୱେଦନା ଅପ୍ପୱତ୍ତା। ସା ହି ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ୱିହିଂସାନିମିତ୍ତତା ଚେତାସଂ ୱିହିଂସାୟ ୱିସେସୋ।

ୟାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ୟାପନା ଚ ମେ ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିୟାପଥାନଂ ଭୱିସ୍ସତି। ''ୟାପନାୟା''ତି ଇମିନା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୟାପନା ୱୁତ୍ତା, ଇଧ ଚତୁନ୍ନଂ ଇରିୟାପଥାନଂ ଅୱିଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତା ୟାପନାତି ଅୟମେତାସଂ ୱିସେସୋ। ଅନୱଜ୍ଜତା ଚ ଫାସୁୱିହାରୋ ଚାତି ଅୟୁତ୍ତପରିୟେସନପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗପରିୱଜ୍ଜନେନ ଅନୱଜ୍ଜତା, ପରିମିତପରିଭୋଗେନ ଫାସୁୱିହାରୋ। ଅସପ୍ପାୟାପରିମିତଭୋଜନପଚ୍ଚୟା ଅରତିତନ୍ଦୀୱିଜମ୍ଭିତାୱିଞ୍ଞୁଗରହାଦିଦୋସାଭାୱେନ ୱା ଅନୱଜ୍ଜତା। ସପ୍ପାୟପରିମିତଭୋଜନପଚ୍ଚୟା କାୟବଲସମ୍ଭୱେନ ଫାସୁୱିହାରୋ। ୟାୱଦତ୍ଥଂ ଉଦରାୱଦେହକଭୋଜନପରିୱଜ୍ଜନେନ ୱା ସେୟ୍ୟସୁଖପସ୍ସସୁଖମିଦ୍ଧସୁଖାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଅନୱଜ୍ଜତା। ଚତୁପଞ୍ଚାଲୋପମତ୍ତଊନଭୋଜନେନ ଚତୁଇରିୟାପଥୟୋଗ୍ଗତାପାଦନତୋ ଫାସୁୱିହାରୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ, ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାୟ, ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୩; ମି। ପ। ୬।୫।୧୦);

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ପୟୋଜନପରିଗ୍ଗହୋ, ମଜ୍ଝିମା ଚ ପଟିପଦା ଦୀପିତା ହୋତି। ୟାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ପୟୋଜନପରିଗ୍ଗହଦୀପନା। ୟାତ୍ରା ହି ନଂ ଆହାରୂପୟୋଗଂ ପୟୋଜେତି। ଧମ୍ମିକସୁଖାପରିଚ୍ଚାଗହେତୁକୋ ଫାସୁୱିହାରୋ ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦା ଅନ୍ତଦ୍ୱୟପରିୱଜ୍ଜନତୋ।

ସେନାସନନ୍ତି ସେନଞ୍ଚ ଆସନଞ୍ଚ। ୟତ୍ଥ ୱିହାରାଦିକେ ସେତି ନିପଜ୍ଜତି ଆସତି ନିସୀଦତି, ତଂ ସେନାସନଂ।

ଉତୁପରିସ୍ସଯୱିନୋଦନପ୍ପଟିସଲ୍ଲାନାରାମତ୍ଥନ୍ତି ଉତୁଯେୱ ପରିସହନଟ୍ଠେନ ପରିସ୍ସଯୋ ସରୀରାବାଧଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପକରୋ, ତସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥଂ, ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ, ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱୂପସମନତ୍ଥଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଉତୁ ଚ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିପାକଟପରିସ୍ସଯୋ ଚ ରାଗଦୋସାଦିପଟିଚ୍ଛନ୍ନପରିସ୍ସଯୋ ଚ ଉତୁପରିସ୍ସଯୋ, ତସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଏକୀଭାୱଫାସୁକତ୍ଥଞ୍ଚ। ଚୀୱରପ୍ପଟିସେୱନେ ହିରୀକୋପୀନପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନଂ ୱିଯ ତଂ ନିଯତପଯୋଜନନ୍ତି ପୁନ ''ଯାୱଦେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରନ୍ତି ରୋଗସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଗିଲାନପଚ୍ଚଯୋ, ତତୋ ଏୱ ଭିସକ୍କସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁତାଯ ଭେସଜ୍ଜଂ, ଜୀୱିତସ୍ସ ପରିୱାରସମ୍ଭାରଭାୱେହି ପରିକ୍ଖାରୋ ଚାତି ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରୋ, ତଂ। ୱେଯ୍ୟାବାଧିକାନନ୍ତି ୱେଯ୍ୟାବାଧତୋ ଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ ଚ ତଂନିବ୍ବତ୍ତକୁଟ୍ଠଗଣ୍ଡପୀଳକାଦିରୋଗତୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ। ୱେଦନାନନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଂ। ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝପରମତାଯାତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖପରମଭାୱାଯ। ଯାୱ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସବ୍ବଂ ପହୀନଂ ହୋତି, ତାୱ ପଟିସେୱାମୀତି ଯୋଜନା। ଏୱମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ପାଳିୱଣ୍ଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ନୱୱେଦନୁପ୍ପାଦତୋପୀତି ନ କେୱଲଂ ଆଯତିଂ ଏୱ ୱିପାକପରିଳାହା , ଅଥ ଖୋ ଅତିଭୋଜନପଚ୍ଚଯା ଅଲଂସାଟକାଦୀନଂ ୱିଯ ନୱୱେଦନୁପ୍ପାଦତୋପି ୱେଦିତବ୍ବା।

କମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ ଚଲନଂ ନାମ କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଚାଗୋତି ଆହ ''ଚଲତି କମ୍ପତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱିଜହତୀ''ତି। ''ଖମୋ ହୋତି ସୀତସ୍ସ ଉଣ୍ହସ୍ସା''ତି ଏତ୍ଥ ଚ ଲୋମସନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ କଥେତବ୍ବଂ। ଥେରୋ କିର ଚେତିଯପବ୍ବତେ ପିଯଙ୍ଗୁଗୁହାଯ ପଧାନଘରେ ୱିହରନ୍ତୋ ଅନ୍ତରଟ୍ଠକେ ହିମପାତସମଯେ ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଅବ୍ଭୋକାସେ ୱୀତିନାମେସି। ଗିମ୍ହସମଯେ ଚ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ବହିଚଙ୍କମେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋତୋ ସେଦାପିସ୍ସ କଚ୍ଛେହି ମୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଥ ନଂ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ଆହ – ''ଇଧ, ଭନ୍ତେ, ନିସୀଦଥ, ସୀତଲୋ ଓକାସୋ''ତି। ଥେରୋ ''ଉଣ୍ହଭଯେନେୱମ୍ହି, ଆୱୁସୋ, ଇଧ ନିସିନ୍ନୋ''ତି ଅୱୀଚିମହାନିରଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ନିସୀଦିଯେୱ। ଉଣ୍ହନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପୋୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ ସୂରିଯସନ୍ତାପସ୍ସ ପରତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା। ସୂରିଯସନ୍ତାପୱସେନ ପନେତଂ ୱତ୍ଥୁ ୱୁତ୍ତଂ।

ଯୋ ଚ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ୱାରେ ଭତ୍ତଂ ୱା ପାନୀଯଂ ୱା ଅଲଭମାନୋପି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଅତ୍ତନୋ ପେତ୍ତିୱିସଯୂପପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅୱେଧନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ୱିଜହତିଯେୱ। ଡଂସମକସୱାତାତପସମ୍ଫସ୍ସେହି ଫୁଟ୍ଠୋ ଚେପି ତିରଚ୍ଛାନୂପପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅୱେଧନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ୱିଜହତିଯେୱ। ସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ଚାପି ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିମୁଖେସୁ ଅନେକୱାରଂ ପରିୱତ୍ତିତପୁବ୍ବଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅୱେଧନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ୱିଜହତିଯେୱ ପଧାନିଯତ୍ଥେରୋ ୱିଯ, ଅଯଂ ''ଖମୋ ଜିଘଚ୍ଛାଯ…ପେ… ସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସାନ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଥେରଂ କିର ଖଣ୍ଡଚେଲୱିହାରେ କଣିକାରପଧାନିଯଘରେ ଅରିଯୱଂସଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଘୋରୱିସୋ ସପ୍ପୋ ଡଂସି। ଥେରୋ ଜାନିତ୍ୱାପି ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ଧମ୍ମଂଯେୱ ସୁଣାତି, ୱିସୱେଗୋ ଥଦ୍ଧୋ ଅହୋସି। ଥେରୋ ଉପସମ୍ପଦମାଳଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ''ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲୋମ୍ହୀ''ତି ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେସି, ସହ ପୀତୁପ୍ପାଦା ୱିସଂ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପଥୱିଂ ପାୱିସି। ଥେରୋ ତତ୍ଥେୱ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତଂ ଲଭିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି।

ଯୋ ପନ ଅକ୍କୋସୱସେନ ଦୁରୁତ୍ତେ ଦୁରୁତ୍ତତାଯେୱ ଚ ଦୁରାଗତେ ଅପି ଅନ୍ତିମୱତ୍ଥୁସଞ୍ଞିତେ ୱଚନପଥେ ସୁତ୍ୱା ଖନ୍ତିଗୁଣଂଯେୱ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ନ ୱେଧତି ଦୀଘଭାଣକଅଭଯତ୍ଥେରୋ ୱିଯ, ଅଯଂ ''ଖମୋ ଦୁରୁତ୍ତାନଂ ଦୁରାଗତାନଂ ୱଚନପଥାନ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଥେରୋ କିର ପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଭାୱନାରାମତାଯ ମହାଅରିଯୱଂସପ୍ପଟିପଦଂ କଥେସି, ସବ୍ବୋ ମହାଗାମୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ଥେରସ୍ସ ମହାସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ମହାଥେରୋ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ''ଦୀଘଭାଣକୋ 'ଅରିଯୱଂସଂ କଥେମୀ'ତି ସବ୍ବରତ୍ତିଂ କୋଲାହଲଂ କରୋତୀ''ତିଆଦୀହି ଅକ୍କୋସି। ଉଭୋପି ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଗାୱୁତମତ୍ତଂ ଏକପଥେନ ଅଗମଂସୁ। ସକଲଗାୱୁତମ୍ପି ସୋ ତଂ ଅକ୍କୋସିଯେୱ। ତତୋ ଯତ୍ଥ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିହାରାନଂ ମଗ୍ଗୋ ଭିଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ଦୀଘଭାଣକତ୍ଥେରୋ ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ''ଏସୋ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ମଗ୍ଗୋ''ତି ଆହ। ସୋ ଅସ୍ସୁଣନ୍ତୋ ୱିଯ ଅଗମାସି। ଥେରୋପି ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ନିସୀଦି। ତମେନଂ ଅନ୍ତେୱାସିକୋ ''କିଂ, ଭନ୍ତେ, ସକଲଗାୱୁତଂ ପରିଭାସନ୍ତଂ ନ କିଞ୍ଚି ଅୱୋଚୁତ୍ଥା''ତି ଆହ। ଥେରୋ ''ଖନ୍ତିଯେୱାୱୁସୋ, ମଯ୍ହଂ ଭାରୋ, ନ ଅକ୍ଖନ୍ତି, ଏକପଦୁଦ୍ଧାରେପି କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିଯୋଗଂ ନ ପସ୍ସାମୀ''ତି ଆହ।

ୱଚନମେୱ ତଦତ୍ଥଂ ଞାପେତୁକାମାନଞ୍ଚ ପଥୋ ଉପାଯୋତି ଆହ ''ୱଚନମେୱ ୱଚନପଥୋ''ତି। ଅସୁଖଟ୍ଠେନ ୱା ତିବ୍ବା। ଯଞ୍ହି ନ ସୁଖଂ, ତଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ତିବ୍ବନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଧିୱାସକଜାତିକୋ ହୋତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱେଦନାନଂ ଅଧିୱାସକସଭାୱୋ ହୋତି। ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତେ ପଧାନିଯତ୍ଥେରସ୍ସ କିର ରତ୍ତିଂ ପଧାନେନ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ଉଦରୱାତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ତଂ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଆୱତ୍ତତି ପରିୱତ୍ତତି। ତମେନଂ ଚଙ୍କମନପସ୍ସେ ଠିତୋ ପିଣ୍ଡପାତିଯତ୍ଥେରୋ ଆହ – ''ଆୱୁସୋ, ପବ୍ବଜିତୋ ନାମ ଅଧିୱାସନସୀଲୋ ହୋତୀ''ତି। ସୋ ''ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ''ତି ଅଧିୱାସେତ୍ୱା ନିଚ୍ଚଲୋ ସଯି। ୱାତୋ ନାଭିତୋ ଯାୱ ହଦଯଂ ଫାଲେସି। ଥେରୋ ୱେଦନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନ୍ତୋ ମୁହୁତ୍ତେନ ଅନାଗାମୀ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯି। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ''ଉଣ୍ହେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ସୀତଂ ପତ୍ଥଯତୋ''ତିଆଦିନା ସବ୍ବତ୍ଥ ଉଣ୍ହାଦିନିମିତ୍ତଂ କାମାସୱୁପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନହି ସୁଗତିଭୱେ ସୀତଂ ୱା ଉଣ୍ହଂ ୱାତି ଅନିଟ୍ଠଂ

ସୀତଂ ୱା ଉଣ୍ହଂ ୱା ନହୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଉଗ୍ଗାହେ ସତି ଅଉନିୟଗ୍ଗାହୋତି ଆହ "ମୟ୍ହଂ ସୀତଂ ଉଣ୍ହନ୍ତି ଗାହୋ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ"ତି।

ଅହଂ ସମଣୋତି "ଅହଂ ସମଣୋ, କିଂ ମମ ଜୀୱିତେନ ୱା ମରଣେନ ୱା"ତି ଏୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଗାମପ୍ପୱେସପ୍ପୟୋଜନାଦିଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା। ପଟିକ୍କମତୀତି ହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ସମୀପଗମନତୋ ଅପକ୍କମତି। ଠାୟନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଠାନଂ, କଣ୍ଟକାନଂ ଠାନଂ କଣ୍ଟକଟ୍ଠାନଂ, ଯତ୍ଥ କଣ୍ଟକାନି ସନ୍ତି, ତଂ ଓକାସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅମନୁସ୍ସଦୁଟ୍ଠାନୀତି ଅମନୁସ୍ସସଞ୍ଚାରେନ ଦୂସିତାନି, ସପରିସ୍ସୟାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନିୟତୱତ୍ଥୁଭୂତନ୍ତି ଅନିୟତସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ। ୱେସିୟାଦିଭେଦତୋତି ୱେସିୟାୱିଧୱାଥୁଲ୍ଲକୁମାରିକାପଣ୍ଡକପାନାଗାରଭିକ୍ଖୁନିଭେଦତୋ। ସମାନନ୍ତି ସମଂ, ଅୱିସମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକାସି ୱାତି ତାଦିସଂ ଅନାଚାରଂ ଅକାସି ୱା। ସୀଲସଂୱରସଙ୍ଖାତେନାତି କଥଂ ପରିୱଜ୍ଜନଂ ସୀଲଂ? ଅନାସନପରିୱଜ୍ଜନେନ ହି ଅନାଚାରପରିୱଜ୍ଜନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନାଚାରାଗୋଚରପରିୱଜ୍ଜନଂ ଚାରିତ୍ତସୀଲତାୟ ସୀଲସଂୱରୋ। ତଥା ହି ଭଗୱତା "ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରତୀ"ତି (ୱିଭ। ୫୦୮) ସୀଲସଂୱରୱିଭଜନେ ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ "ଅତ୍ଥି ଅନାଚାରୋ, ଅତ୍ଥି ଅଗୋଚରୋ"ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୫୧୩-୫୧୪) ଆଚାରଗୋଚରା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା। "ଚଣ୍ଡଂ ହତ୍ଥିଂ ପରିୱଜ୍ଜେତୀ"ତି ୱଚନତୋ ହତ୍ଥିଆଦିପରିୱଜ୍ଜନମ୍ପି ଭଗୱତୋ ୱଚନାନୁଟ୍ଠାନନ୍ତି କତ୍ୱା ଆଚାରସୀଲମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତିପୀତି ଇମିନାପି କାରଣେନ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତାପି, ଲୋଭାଦିସହଗତତ୍ତାପି, କୁସଲପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋପୀତିଆଦୀହି କାରଣେହି ଅୟଂ ୱିତକ୍କୋ ଅକୁସଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ନୟେନ ସାୱଜ୍ଜୋତିଆଦୀସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅକୁସଲୋତିଆଦିନା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତି, ଦୁକ୍ଖୱିପାକୋତି ଇମିନା ସମ୍ପରାୟିକଂ। ଅତ୍ତବ୍ୟାବାଧାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତିଆଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନୟେନ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କାମୱିତକ୍କସ୍ସ ଅନଧିୱାସନଂ ନାମ ପୁନ ତାଦିସସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ। ତଂ ପନସ୍ସ ପହାନଂ ୱିନୋଦନଂ ବ୍ୟନ୍ତିକରଣଂ ଅନଭାୱଗମନନ୍ତି ଚ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ପାଠଇୟଂ – "ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ"ତି ୱତ୍ୱା "ପଜହତୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅନଧିୱାସେନ୍ତୋ କିଂ କରୋତୀ"ତିଆଦିମାହ। ପହାନଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନମେୱ, ନ ସମୁଚ୍ଛେଦୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ୱିନୋଦେତୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେତି ତେସଂ ପାପୱିତକ୍କାନଂ ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାଗହଣଂ ୱା କତଂ ସିୟା ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣଂ ୱା। ତେସୁ ପଠମଂ ସନ୍ଧାୟାହ "ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତେ"ତି, ସମ୍ପତିଜାତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣଂ ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାୟଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ସତକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଞାତିୱିତକ୍କୋତି "ଅମ୍ହାକଂ ଞାତୟୋ ସୁଖଜୀୱିନୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟୁତ୍ତା"ତିଆଦିନା ଗେହସ୍ସିତପେମୱସେନ ଞାତକେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ। ଜନପଦୱିତକ୍କୋତି "ଅମ୍ହାକଂ ଜନପଦୋ ସୁଭିକ୍ଖୋ ସମ୍ପନ୍ନସସ୍ସୋ ରମଣୀୟୋ"ତିଆଦିନା ଗେହସ୍ସିତପେମୱସେନ ଜନପଦଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ। ଉକ୍କୁଟିକପ୍ପଧାନାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣେ ସମ୍ପରାୟେ ସତ୍ତା ସୁଖୀ ହୋନ୍ତି ଅମରାତି ଦୁକ୍କରକାରିକାୟ ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ଅମରତ୍ଥାୟ ୱିତକ୍କୋ। ତଂ ୱା ଆରବ୍ଭ ଅମରାୱିକ୍ଖେପଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ଅମରୋ ଚ ସୋ ୱିତକ୍କୋ ଚାତି ଅମରାୱିତକ୍କୋ। ପରାନୁଦ୍ଦୟତାପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି ପରେସୁ ଉପଟ୍ଠାକାଦୀସୁ ସହନନ୍ଦିତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଅନୁଦ୍ଦୟତାପତିରୂପକୋ ଗେହସ୍ସିତପେମପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ। ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି ଚୀୱରାଦିଲାଭେନ ଚ ସକ୍କାରେନ ଚ କିତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ଚ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ। ଅନୱଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତୋତି "ଅହୋ ୱତ ମଂ ପରେ ନ ଅୱଜାନେୟ୍ୟୁଂ, ନ ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ମଞ୍ଞେୟ୍ୟୁଂ, ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିୟ ଗରୁଂ କରେୟ୍ୟୁ"ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ।

କାମୱିତକ୍କୋ କାମସଙ୍କପ୍ପନସଭାୱତୋ କାମାସୱପ୍ପତ୍ତିୟା ସାତିସୟତ୍ତା ଚ କାମନାକାରୋତି ଆହ "କାମୱିତକ୍କୋ ପନେତ୍ଥ କାମାସୱୋ"ତି। ତବ୍ବିସେସୋତି କାମାସୱୱିସେସୋ ଭୱସଭାୱତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କାମୱିତକ୍କାଦିକେ ୱିନୋଦେତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନତୋ ନୀହରତି ଏତେନାତି ୱିନୋଦନଂ, ୱୀରିୟନ୍ତି ଆହ "ୱୀରିୟସଂୱରସଙ୍ଖାତେନ ୱିନୋଦନେନା"ତି।

"ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିଂ ପରିପୂରେନ୍ତୀ"ତି ୱଚନତୋ ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତୀନଂ ଅନଧିଗମୋ ତତୋ ଚ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖାନତିୱତ୍ତି ଅଭାୱନାୟ ଆଦୀନୱୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱାଦିୱସେନ ଚ ଭାୱନାୟ ଆନିସଂସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଥୋମେନ୍ତୋତି ଆସୱପହାନସ୍ସ ଦୁକ୍କରତ୍ତା ତାୟ ଏୱ ଦୁକ୍କରକିରିୟାୟ ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱନ୍ତୋ। ସଂୱରେନେୱ ପହୀନାତି ସଂୱରେନ ପହୀନା ଏୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ନ ଅପ୍ପହୀନେସ୍ୱେୟେୱ ପହୀନସଞ୍ଞୀ"ତି।

ଆସୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦାରୁକମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୯। ପଞ୍ଚମେ ପୁତ୍ତସମ୍ବାଧସୟନନ୍ତି ପୁତ୍ତେହି ସମ୍ବାଧସୟନଂ। ଏତ୍ଥ ପୁତ୍ତସୀସେନ ଦାରପରିଗ୍ଗହଂ ପୁତ୍ତଦାରେସୁ ଉପ୍ପିଲୋ ୱିଯ। ତେନ ତେସଂ ରୋଗାଦିହେତୁ ସୋକାଭିଭୱେନ ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲିଟ୍ଠତଂ ଦସ୍ସେତି। କାମଭୋଗିନାତି ଇମିନା ପନ ରାଗାଭିଭୱନ୍ତି। ଉଭଯେନପି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। କାସିକଚନ୍ଦନନ୍ତି ଉଜ୍ଜଲଚନ୍ଦନଂ। ତଂ କିର ୱଣ୍ଣୱିସେସସମୁଜ୍ଜଲଂ ହୋତି ପଭସ୍ସରଂ, ତଦତ୍ଥମେୱ ନଂ ସଣ୍ହତରଂ କରୋନ୍ତି। ତେନେୱାହ "ସଣ୍ହଚନ୍ଦନ"ନ୍ତି , କାସିକୱତ୍ଥଞ୍ଚ ଚନ୍ଦନଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନନ୍ତି ୱଣ୍ଣସୋଭତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୁଗନ୍ଧଭାୱତ୍ଥଞ୍ଚ ମାଲଂ, ସୁଗନ୍ଧଭାୱତ୍ଥାଯ ଗନ୍ଧଂ, ଛୱିରାଗକରଣତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୁଭତ୍ଥଞ୍ଚ ୱିଲେପନଂ ଧାରେନ୍ତେନ। ଜାତରୂପରଜତନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଞ୍ଚେୱ ଅୱସିଟ୍ଠଧନଞ୍ଚ ସାଦିଯନ୍ତେନ। ସବ୍ବେନପି କାମେସୁ ଅଭିଗିଦ୍ଧଭାୱମେୱ ପକାସେତି।

ଦାରୁକମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ହତ୍ଥିସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୦। ଛଟ୍ଠେ ହତ୍ଥିଂ ସାରେତୀତି ହତ୍ଥିସାରୀ, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋତି ହତ୍ଥିସାରିପୁତ୍ତୋ। ସୋ କିର ସାୱତ୍ଥିଯଂ ହତ୍ଥିଆଚରିଯସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତୀଣି ପିଟକାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସୁଖୁମେସୁ ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାଦୀସୁ ଅତ୍ଥନ୍ତରେସୁ କୁସଲୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ଥେରାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ କଥେନ୍ତାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା କଥଂ ଓପାତେତୀ"ତି। ତତ୍ଥ ଅନ୍ତରନ୍ତରା କଥଂ ଓପାତେତୀତି ଥେରେହି ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ କଥାପବନ୍ଧସ୍ସ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ଅତ୍ତନୋ କଥଂ ପୱେସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚହି ସଂସଗ୍ଗେହୀତି ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ, ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ, ସମୁଲ୍ଲାପସଂସଗ୍ଗୋ, ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ, କାଯସଂସଗ୍ଗୋତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ସଂସଗ୍ଗେହି। କିଟ୍ଠଖାଦକୋତି କିଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନସସ୍ସଞ୍ହି କିଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ କାରଣୂପଚାରେନ। ସିପ୍ପିଯୋ ସୁତ୍ତିଯୋ। ସମ୍ବୁକାତି ସଙ୍ଖମାହ।

ଗିହିଭାୱେ ୱଣ୍ଣଂ କଥେସୀତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୨୨) କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କିର ସାସନେ ଦ୍ୱେ ସହାଯକା ଅହେସୁଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମଗ୍ଗା ଏକତୋୱ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତି। ତେସୁ ଏକୋ ଅନଭିରତୋ ଗିହିଭାୱେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଇତରସ୍ସ ଆରୋଚେସି। ସୋ ଗିହିଭାୱେ ଆଦୀନୱଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଓୱଦି। ସୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ଅଭିରମିତ୍ୱା ପୁନ ଏକଦିୱସଂ ତାଦିସେ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଂ ଏତଦୱୋଚ – "ମଯ୍ହଂ, ଆୱୁସୋ, ଏୱରୂପଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇମାହଂ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ତୁଯ୍ହଂ ଦସ୍ସାମୀ"ତି। ସୋ ପତ୍ତଚୀୱରଲୋଭେନ ତସ୍ସ ଗିହିଭାୱେ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଆଦୀନୱଂ କଥେସି। ତସ୍ସ ତଂ ସୁତ୍ୱାୱ ଗିହିଭାୱତୋ ଚିତ୍ତଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜାଯମେୱ ଅଭିରମି। ଏୱମେସ ତଦା ସୀଲୱନ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଗିହିଭାୱେ ଆନିସଂସକଥାଯ କଥିତତ୍ତା ଇଦାନି ଛ ୱାରେ ୱିବ୍ଭମିତ୍ୱା ସତ୍ତମୱାରେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସ୍ସ ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରସ୍ସ ଚ ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ କଥେନ୍ତାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା କଥଂ ଓପାତେସି। ଅଥ ନଂ ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରୋ ଅପସାଦେସି। ସୋ ମହାସାୱକସ୍ସ କଥିତେ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ୱିବ୍ଭମିତ୍ୱା ଗିହି ଜାତୋ। ପୋଟ୍ଠପାଦସ୍ସ ପନାଯଂ ଗିହିସହାଯକୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ୱିବ୍ଭମିତ୍ୱା ଦ୍ୱୀହତୀହଚ୍ଚଯେନ ପୋଟ୍ଠପାଦସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗତୋ। ଅଥ ନଂ ସୋ ଦିସ୍ୱା – "ସମ୍ମ, କିଂ ତଯା କତଂ, ଏୱରୂପସ୍ସ ନାମ ସତ୍ଥୁ ସାସନା ଅପସକ୍କନ୍ତୋସି, ଏହି ପବ୍ବଜିତୁଂ ଦାନି ତେ ୱଟ୍ଟତୀ"ତି ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ସତ୍ତମେ ୱାରେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣୀ"ତି।

ହତ୍ଥିସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ମଜ୍ଝେସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୧। ସତ୍ତମେ ମନ୍ତାତି ଯ-କାରଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋ, କରଣତ୍ଥେ ୱା ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ତେନାହ "ତାଯ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ୱିଦିତ୍ୱା"ତି। ଫସ୍ସୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଦ୍ୱଯଦ୍ୱଯସମାପତ୍ତିଯଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ଫସ୍ସୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, "ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନଂ, ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋ , ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ"ତି ଇମିନା ଚାନୁକ୍କମେନ ଫସ୍ସସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଫସ୍ସୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକୋ ଅନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଅନ୍ତଅବ୍ଭନ୍ତରମରିଯାଦଲାମକଅଭାୱକୋଟ୍ଠାସପଦପୂରଣସମୀପାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। "ଅନ୍ତପୂରୋ ଉଦରପୂରୋ"ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୯୭) ହି ଅନ୍ତେ ଅନ୍ତସଦ୍ଦୋ। "ଚରନ୍ତି ଲୋକେ ପରିୱାରଛନ୍ନା ଅନ୍ତୋ ଅସୁଦ୍ଧା, ବହି ସୋଭମାନା"ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୨) ଅବ୍ଭନ୍ତରେ। "କାଯବନ୍ଧନସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଜୀରତି (ଚୂଳୱ। ୨୭୮) ସା ହରିତନ୍ତଂ ୱା ପନ୍ଥନ୍ତଂ ୱା ସେଲନ୍ତଂ ୱା ଉଦକନ୍ତଂ ୱା"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୦୪) ମରିଯାଦାଯଂ। "ଅନ୍ତମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜୀୱିକାନ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୮୦; ଇତିୱୁ। ୯୧) ଲାମକେ। "ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୯୩; ସଂ। ନି। ୨।୫୧) ଅଭାୱେ। ସବ୍ବପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖଯୋ ହି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଭାୱୋ କୋଟୀତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। "ତଯୋ ଅନ୍ତା"ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।

୩୦୫) କୋଟ୍ଠାସେ। ‘‘ଇଙ୍ଘ ତାୱ ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱା ଗାଥାଯୋ ୱା ଅଭିଧମ୍ମଂ ୱା ପରିଯାପୁଣସ୍ସୁ, ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଓକାସଂ କାରାପେତ୍ୱା’’ତି (ପାଚି। ୪୪୨) ଚ ଆଦୀସୁ ପଦପୂରଣେ। ‘‘ଗାମନ୍ତଂ ୱା ଓସଟୋ (ପାରା। ୪୦୯-୪୧୦; ଚୂଳୱ। ୩୪୩) ଗାମନ୍ତସେନାସନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୧୦) ସମୀପେ। ସ୍ୱାଯମିଧ କୋଟ୍ଠାସେ ୱତ୍ତତୀତି ଅଯମେକୋ କୋଟ୍ଠାସୋତି।

ସନ୍ତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ଧମ୍ମସମୂହୋତି ସକ୍କାଯୋ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ତେନାହ ‘‘ତେଭୂମକୱଟ୍ଟ’’ନ୍ତି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ମଜ୍ଝେସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଞାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୨। ଅଟ୍ଠମେ ନିବ୍ବତ୍ତିୱସେନ ଅପାଯସଂୱତ୍ତନିଯେନ ୱା କମ୍ମୁନା ଅପାଯେସୁ ନିଯୁତ୍ତୋତି ଆପାଯିକୋ ନେରଯିକୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅୱୀଚିମ୍ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଆଯୁକପ୍ପସଞ୍ଞିତଂ ଅନ୍ତରକପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠତୀତି କପ୍ପଟ୍ଠୋ। ନିରଯୂପପତ୍ତିପରିହରଣୱସେନ ତିକିଚ୍ଛିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋତି ଅତେକିଚ୍ଛୋ। ଅଖଣ୍ଡାନୀତି ଏକଦେସେନପି ଅଖଣ୍ଡିତାନି। ଭିନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ବୀଜଂ ବୀଜତ୍ଥାଯ ନ ଉପକପ୍ପତି। ଅପୂତୀନୀତି ଉଦକତେମନେନ ଅପୂତିକାନି। ପୂତିକଞ୍ହି ବୀଜଂ ବୀଜତ୍ଥାଯ ନ ଉପକପ୍ପତି। ଅୱାତାତପହତାନୀତି ୱାତେନ ଚ ଆତପେନ ଚ ନ ହତାନି ନିରୋଜତଂ ନ ପାପିତାନି। ନିରୋଜଞ୍ହି କସଟଂ ବୀଜଂ ବୀଜତ୍ଥାଯ ନ ଉପକପ୍ପତି। ‘‘ସାରାଦାନୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଆ-କାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତ୍ୱା ପାଠୋଯଂ ‘‘ସାରଦାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସାରାଦାନୀ’’ତି। ତଣ୍ଡୁଲସାରସ୍ସ ଆଦାନତୋ ସାରାଦାନି, ଗହିତସାରାନି ପତିଟ୍ଠିତସାରାନି। ନିସ୍ସାରଞ୍ହି ବୀଜଂ ବୀଜତ୍ଥାଯ ନ ଉପକପ୍ପତି। ସୁଖସଯିତାନୀତି ଚତ୍ତାରୋ ମାସେ କୋଟ୍ଠେ ପକ୍ଖିତ୍ତନିଯାମେନେୱ ସୁଖସଯିତାନି ସୁଟ୍ଠୁ ସନ୍ନିଚିତାନି। ମଣ୍ଡଖେତ୍ତେତି ଉସଖାରାଦିଦୋସେହି ଅୱିଦ୍ଧସ୍ତେ ସାରକ୍ଖେତ୍ତେ। ଅଭିଦୋତି ଅଭି-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥନିପାତପଦନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଭିଅଡ୍ଢରତ୍ତ’’ନ୍ତି। ନ ହି ଏତସ୍ସ ଭିଦାତି ୱା ଅଭିଦୋ। ‘‘ଅଭିଦଂ ଅଡ୍ଢରତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ଅଡ୍ଢରତ୍ତନ୍ତି ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗୱଚନଂ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ୱା। ତସ୍ମା ଅଭିଦୋ ଅଡ୍ଢରତ୍ତନ୍ତି ଅଭିନ୍ନେ ଅଡ୍ଢରତ୍ତସମଯେତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଣ୍ଣମାସିଯଞ୍ହି ଗଗନମଜ୍ଝସ୍ସ ପୁରତୋ ୱା ପଚ୍ଛତୋ ୱା ଚନ୍ଦେ ଠିତେ ଅଡ୍ଢରତ୍ତସମଯୋ ଭିନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି, ମଜ୍ଝେ ଏୱ ପନ ଠିତେ ଅଭିନ୍ନୋ ନାମ।

ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧସୁନକ୍ଖତ୍ତାଦଯୋତି ଏତ୍ଥ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୨୭ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧସକ୍କୱତ୍ଥୁ) ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ କିର ସାକିଯୋ ‘‘ମମ ଧୀତରଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ମମ ପୁତ୍ତଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱେରିଟ୍ଠାନେ ଠିତୋ ଚା’’ତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ସତ୍ଥରି ଆଘାତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଏକଦିୱସଂ ‘‘ନ ଦାନି ନିମନ୍ତିତଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଗମନମଗ୍ଗଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ସୁରଂ ପିୱନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ଅଥସ୍ସ ସତ୍ଥରି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତେ ତଂ ଠାନଂ ଆଗତେ ‘‘ସତ୍ଥା ଆଗତୋ’’ତି ଆରୋଚେସୁଂ। ସୋ ଆହ – ‘‘ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛାତି ତସ୍ସ ୱଦେଥ, ନାଯଂ ମଯା ମହଲ୍ଲକତରୋ, ନାସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନୋପି ତଥେୱ ନିସୀଦି। ସତ୍ଥା ମାତୁଲସ୍ସ ସନ୍ତିକା ମଗ୍ଗଂ ଅଲଭିତ୍ୱା ତତୋୱ ନିୱତ୍ତି। ସୋପି ଚରପୁରିସଂ ପେସେସି – ‘‘ଗଚ୍ଛ ତସ୍ସ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ଏହୀ’’ତି। ସତ୍ଥାପି ନିୱତ୍ତନ୍ତୋ ସିତଂ କତ୍ୱା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ – ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସିତପାତୁକମ୍ମେ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଆହ – ‘‘ପସ୍ସସି, ଆନନ୍ଦ, ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। ପସ୍ସାମି, ଭନ୍ତେ। ଭାରିଯଂ ତେନ କମ୍ମଂ କତଂ ମାଦିସସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଅଦେନ୍ତେନ, ଇତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ହେଟ୍ଠାପାସାଦେ ପାସାଦମୂଲେ ପଥୱିଯା ପୱିସିସ୍ସତୀ’’ତି ଆଚିକ୍ଖି।

ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋପି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୭) ପୁବ୍ବେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିକମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା କଥେସି। ସୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଦେୱଲୋକେ ନନ୍ଦନୱନଚିତ୍ତଲତାୱନଫାରୁସକୱନମିସ୍ସକୱନେସୁ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱମାନେ ଦେୱପୁତ୍ତେ ଚ ଦେୱଧୀତରୋ ଚ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଏତେସଂ ଏୱରୂପାଯ ଅତ୍ତଭାୱସମ୍ପତ୍ତିଯା ଠିତାନଂ କିର ମଧୁରୋ ନୁ ଖୋ ସଦ୍ଦୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ସଦ୍ଦଂ ସୋତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ଦସବଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁପରିକମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛି। ଭଗୱା ପନସ୍ସ – ‘‘ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ପରିକମ୍ମଂ ନ କଥେସି। ନ ହି ବୁଦ୍ଧା ଯଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ପରିକମ୍ମଂ କଥେନ୍ତି। ସୋ ଭଗୱତି ଆଘାତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅହଂ ସମଣଂ ଗୋତମଂ ପଠମଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିକମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛିଂ, ସୋ ମଯ୍ହଂ ‘ସମ୍ପଜ୍ଜତୁ ୱା ମା ୱା ସମ୍ପଜ୍ଜତୂ’ତି କଥେସି। ଅହଂ ପନ ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରେନ ତଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁପରିକମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛିଂ, ତଂ ମେ ନ କଥେସି। ଅଦ୍ଧା ଏୱଂ ହୋତି ‘ଅଯଂ ରାଜପବ୍ବଜିତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା, ଦିବ୍ବସୋତଞାଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା, ଚେତୋପରିଯକମ୍ମଞାଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା, ଆସୱାନଂ ଖଯେ ଞାଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା, ମଯା ସମସମୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯୱସେନ ମଯ୍ହଂ ନ କଥେତୀ’’ତି ଭିଯ୍ୟୋସୋ ଆଘାତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା କାସାଯାନି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗିହିଭାୱଂ ପତ୍ୱାପି ନ ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋ ୱିହାସି। ଦସବଲଂ ପନ ଅସତା ତୁଚ୍ଛେନ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ଅପାଯୂପଗୋ ଅହୋସି। ତମ୍ପି ଭଗୱା ବ୍ୟାକାସି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଏୱମ୍ପି ଖୋ, ଭଗ୍ଗୱ, ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ ଲିଚ୍ଛୱିପୁତ୍ତୋ ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅପକ୍କମେୱ ଇମସ୍ମା ଧମ୍ମୱିନଯା, ଯଥା ତଂ ଆପାଯିକୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୬)। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅପରେପି ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧସୁନକ୍ଖତ୍ତାଦଯୋ ଭଗୱତା

ଞାତାୱା’’ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କୋକାଲିକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସୁସୀମୋ ପରିବ୍ବାଜକୋତି (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୭୦) ଏୱଂନାମକୋ ୱେଦଙ୍ଗେସୁ କୁସଲୋ ପଣ୍ଡିତୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ। ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟା ହି ପରିହୀନଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକା ‘‘ସମଣୋ ଗୋତମୋ ନ ଜାତିଗୋତ୍ତାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ଲାଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ଜାତୋ, କଓିସେଟ୍ଠୋ ପନେସ ଉତ୍ତମକଓିତାୟ ସାୱକାନଂ ବନ୍ଧଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଦେତି। ତେ ତଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ଉପନିସିନ୍ନକଥମ୍ପି ଅନୁମୋଦନମ୍ପି ସରଭଞ୍ଞମ୍ପୀତି ଏୱମାଦୀନି କଥେନ୍ତି। ତେ ତେସଂ ପସନ୍ନାନଂ ଲାଭଂ ଉପସଂହରନ୍ତି। ସଚେ ମୟଂ ଯଂ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଜାନାତି, ତତୋ ଥୋକଂ ଜାନେୟ୍ୟାମ, ଅତ୍ତନୋ ସମୟଂ ତତ୍ଥ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୟମ୍ପି ଉପଟ୍ଠାକାନଂ କଥେୟ୍ୟାମ। ତତୋ ଏତେହି ଲାଭିତରା ଭୱେୟ୍ୟାମ। କୋ ନୁ ଖୋ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଖିପ୍ପମେୱ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ସୁସିମୋ ପଟିବଲୋ’’ତି ଦିସ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏୱମାହଂସୁ ‘‘ଏହି ତ୍ୱଂ, ଆୱୁସୋ ସୁସୀମ, ସମଣେ ଗୋତମେ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚର, ତ୍ୱଂ ଧମ୍ମଂ ପରିୟାପୁଣିତ୍ୱା ଅମ୍ହେ ୱାଚେୟ୍ୟାସି, ତଂ ମୟଂ ଧମ୍ମଂ ପରିୟାପୁଣିତ୍ୱା ଗିହୀନଂ ଭାସିସ୍ସାମ, ଏୱଂ ମୟମ୍ପି ସକ୍କତା ଭୱିସ୍ସାମ ଗରୁକତା ମାନିତା ପୂଜିତା ଲାଭିନୋ ଚୀୱରପିଣ୍ଡପାତସେନାସନଗିଲାନପଚ୍ଚୟଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରାନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୭୦)।

ଅଥ ସୁସୀମୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ତେସଂ ୱଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଯେନାନନ୍ଦୋ ତେନୁପସଙ୍କମି, ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ଥେରୋ ଚ ତଂ ଆଦାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ଭଗୱା ପନ ଚିନ୍ତେସି ‘‘ଅୟଂ ପରିବ୍ବାଜକୋ ତିତ୍ଥିୟସମୟେ ‘ଅହଂ ପାଟିଏକ୍କୋ ସତ୍ଥା’ତି ପଟିଜାନମାନୋ ଚରତି, ‘ଇଧେୱ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରିତୁଂ ଇଚ୍ଛାମୀ’ତି କିର ୱଦତି, କିଂ ନୁ ଖୋ ମୟି ପସନ୍ନୋ, ଉଦାହୁ ମୟ୍ହଂ ୱା ମମ ସାୱକାନଂ ଧମ୍ମକଥାୟ ପସନ୍ନୋ’’ତି। ଅଥସ୍ସ ଏକଟ୍ଠାନେପି ପସାଦାଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଅୟଂ ମମ ସାସନେ ‘ଧମ୍ମଂ ଥେନେସ୍ସାମୀ’ତି ପବ୍ବଜତି, ଇତିସ୍ସ ଆଗମନଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ, ନିପ୍ଫତ୍ତି ନୁ ଖୋ କୀଦିସା’’ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ‘‘କିଞ୍ଚାପି ‘ଧମ୍ମଂ ଥେନେସ୍ସାମୀ’ତି ପବ୍ବଜତି, କତିପାହେନେୱ ପନ ଘଟେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ତେନହାନନ୍ଦ, ସୁସୀମଂ ପବ୍ବାଜେଥା’’ତି ଆହ। ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ଭଗୱତା କୋ ଞାତୋ? ସୁସୀମୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ’’ତି।

ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତୋତି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୪୧ ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତୱତ୍ଥୁ) ସୋ କିର ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ ରଞ୍ଞୋ ପସେନଦିସ୍ସ ପଚ୍ଚନ୍ତଂ କୁପିତଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ଆଗତୋ। ଅଥସ୍ସ ରାଜା ତୁଟ୍ଠୋ ସତ୍ତ ଦିୱସାନି ରଜ୍ଜଂ ଦତ୍ୱା ଏକଂ ନଚ୍ଚଗୀତକୁସଲଂ ଇତ୍ଥିଂ ଅଦାସି। ସୋ ସତ୍ତ ଦିୱସାନି ସୁରାମଦମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତୋ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧୱରଗତୋ ନହାନତିତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସନ୍ତଂ ଦ୍ୱାରନ୍ତରେ ଦିସ୍ୱା ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧୱରଗତୋୱ ସୀସଂ ଚାଲେତ୍ୱା ୱନ୍ଦି। ସତ୍ଥା ସିତଂ କତ୍ୱା ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସିତପାତୁକରଣେ ହେତୂ’’ତି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ପୁଟ୍ଠୋ ସିତକାରଣଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ପସ୍ସସି, ଆନନ୍ଦ, ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତଂ, ଅଜ୍ଜେୱ ସବ୍ବାଭରଣପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତୋ ମମ ସନ୍ତିକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଚାତୁପ୍ପଦିକଗାଥାୱସାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତୀ’’ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ କୋ ଞାତୋ ଭଗୱତାତି? ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତୋ’’ତି।

ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଞାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ନିବ୍ବେଧିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୩। ନୱମେ ପରିହାୟତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ୱା କାରଣଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ପରିୟାୟୋତି ଇଧ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ନିବ୍ବିଜ୍ଝନକାରଣ’’ନ୍ତି।

‘‘ଅନୁଜାନାମି , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅହତାନଂ ୱତ୍ଥାନଂ ଦିଗୁଣଂ ସଙ୍ଘାଟି’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହି ପଟଲଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ। ‘‘ଅଚ୍ଚେନ୍ତି କାଲା ତରୟନ୍ତି ରତ୍ତିୟୋ, ୱୟୋଗୁଣା ଅନୁପୁବ୍ବଂ ଜହନ୍ତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୪) ଏତ୍ଥ ରାସଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ। ‘‘ସତଗୁଣା ଦକ୍ଖିଣା ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ଏତ୍ଥ ଆନିସଂସଟ୍ଠୋ। ‘‘ଅନ୍ତଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୭; ମ। ନି। ୧।୧୧୦; ଖୁ। ପା। ୩।ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରୋ), କୟିରା ମାଲାଗୁଣେ ବହୂ’’ତି (ଧ। ପ। ୫୩) ଏତ୍ଥ ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ। ଇଧାପି ଏସୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ଗୁଣା’’ତି। କାମରାଗସ୍ସ ସଂୟୋଜନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁପି ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋ ରାସଟ୍ଠୋ ୱା ଗୁଣଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣତଂଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣେହି ଜାନିତବ୍ବା। ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତାତି ସଭାୱେନେୱ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଜାତିକା, ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭାୱଂ ୱା ପତ୍ତା। କମନୀୟାତି କାମେତବ୍ବା। ମନୱଡ୍ଢନକାତି ମନୋହରା। ଏତେନ ପରିକପ୍ପନତୋପି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭାୱଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପିୟଜାତିକାତି ପିୟାୟିତବ୍ବସଭାୱା। କାମୂପସଞ୍ହିତାତି କାମରାଗେନ ଉପେଚ୍ଚ ସମ୍ବନ୍ଧନୀୟା ସମ୍ବନ୍ଧା କାତବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ସଙ୍କପ୍ପରାଗୋତି ୱା ସୁଭାଦିୱସେନ ସଙ୍କପ୍ପିତୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁକାମଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା କିଲେସକାମୋ ୱୁତ୍ତୋ ତସ୍ସେୱ ୱସେନ ତେସମ୍ପି କାମଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ, କିଲେସକାମସ୍ସପି ଇଟ୍ଠୱେଦନା

ଦିଟ୍ଠାଦିସମ୍ପଯୋଗଭେଦେନ ପଓତ୍ତିଆକାରଭେଦେନ ଚ ଅତ୍ଥି ୱିଚିତ୍ତକାତି ତତୋ ୱିସେସେତୁଂ ‘‘ଚିତ୍ରୱିଚିତ୍ରାରମ୍ମଣାନୀ’’ତି ଆହ, ନାନପ୍ପକାରାନି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥେତ୍ଥ ଧୀରା ୱିନଯନ୍ତି ଛନ୍ଦନ୍ତି ଅଥ ଏତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଧିତିସମ୍ପନ୍ନା ପଣ୍ଡିତା ଛନ୍ଦରାଗଂ ୱିନଯନ୍ତି।

ତଜ୍ଜାତିକନ୍ତି ତଂସଭାୱଂ, ଅତ୍ତତୋ ପନ ତସ୍ସ କାମସ୍ସ ଅନୁରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଭାଗୋ ପୁଞ୍ଞଭାଗୋ, ପୁଞ୍ଞକୋଟ୍ଠାସୋ। ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ୱା ଭୱୋତି ପୁଞ୍ଞଭାଗିଯୋ। ଅପୁଞ୍ଞଭାଗିଯୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱିପାକୋଯେୱ ୱେପକ୍କନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱୋହାରୱିପାକ’’ନ୍ତି।

ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକାତି କୁସଲାକୁସଲସାଧାରଣା। ସଂୱିଦହନଚେତନାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସଂୱିଦହନଲକ୍ଖଣା ଚେତନା। ଉରତ୍ତାଳଇନ୍ତି ଉରଂ ତାଳେତ୍ୱା । ଏକପଦନ୍ତି ଏକପଦଚିତଂ ମନ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଏକପଦମନ୍ତଂ ୱା’’ତିଆଦି।

ନିବ୍ବେଧିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୪। ଦସମେ ତଥାଗତବଲାନୀତି ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣାନି ତଥାଗତସ୍ସେୱ ବଲାନି। ନନୁ ଚେତାନି ସାୱକାନମ୍ପି ଏକଚ୍ଚାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? କାମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଯାଦିସାନି ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଠାନାଟ୍ଠାନଞାଣାଦୀନି, ନ ତାଦିସାନି ତଦଞ୍ଞେସଂ କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣାନି। ଇମମେୱ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଲେସଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସାଧାରଣଭାୱତୋ ଆସଯାନୁସଯଞାଣାଦୀସୁ ଏୱ ଅସାଧାରଣସମଞ୍ଞା ନିରୁଳ୍ହା। ଯଥା ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ବଲାନି ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆଗତାନି, ତଥା ଆଗତବଲାନୀତି ୱା ତଥାଗତବଲାନି। ଉସଭସ୍ସ ଇଦଂ ଆସଭଂ, ସେଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ। ପମୁଖନାଦନ୍ତି ସେଟ୍ଠନାଦଂ । ପଟିୱେଧଞାଣଞ୍ଚେୱ ଦେସନାଞାଣଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଞାଯ ପଭାୱିତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅରିଯଫଲାୱହଂ ପଟିୱେଧଞାଣଂ। କରୁଣାଯ ପଭାୱିତଂ ସାୱକାନଂ ଅରିଯଫଲାୱହଂ ଦେସନାଞାଣଂ। ତତ୍ଥ ପଟିୱେଧଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତଞ୍ହି ଅଭିନିକ୍ଖମନତୋ ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ, ଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତୁସିତଭୱନତୋ ଯାୱ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ, ଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଦୀପଙ୍କରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ, ଫଲକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଦେସନାଞାଣମ୍ପି ପୱତ୍ତମାନଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତଞ୍ହି ଯାୱ ଅଞ୍ଞାତକୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗା ପୱତ୍ତମାନଂ, ଫଲକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତଂ ନାମ। ତେସୁ ପଟିୱେଧଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ଦେସନାଞାଣଂ ଲୋକିଯଂ। ଉଭଯମ୍ପି ପନେତଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ, ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ଓରସଞାଣଂ।

ଠାନଞ୍ଚ ଠାନତୋ ପଜାନାତୀତି କାରଣଞ୍ଚ କାରଣତୋ ପଜାନାତି। ଯସ୍ମା ତତ୍ଥ ଫଲଂ ତିଟ୍ଠତି ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ପୱତ୍ତତି ଚ, ତସ୍ମା ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭଗୱା ‘‘ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଯେସଂ ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ହେତୂ ପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପାଦାଯ, ତଂ ତଂ ଠାନଂ, ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଯେସଂ ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ନ ହେତୂ ନ ପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପାଦାଯ, ତଂ ତଂ ଅଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ପଜାନନ୍ତୋ ଠାନତୋ ଅଟ୍ଠାନତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି।

ସମାଦିଯନ୍ତୀତି ସମାଦାନାନି, ତାନି ପନ ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତାନ’’ନ୍ତି। କମ୍ମମେୱ ୱା କମ୍ମସମାଦାନନ୍ତି ଏତେନ ‘‘ସମାଦାନ’’ନ୍ତି ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅପୁବ୍ବତ୍ଥାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ମୁତ୍ତଗତସଦ୍ଦେ ଗତସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଯ। ଗତୀତି ନିରଯାଦିଗତିଯୋ। ଉପଧୀତି ଅତ୍ତଭାୱୋ। କାଲୋତି କମ୍ମସ୍ସ ୱିପଚ୍ଚନାରହକାଲୋ। ପଯୋଗୋତି ୱିପାକୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତା କିରିଯା।

ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନନ୍ତି ପଚ୍ଚନୀକଜ୍ଝାପନଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଟ୍ଠେନ ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ। ଚତୁକ୍କନଯେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନନ୍ତି ‘‘ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନଂ (ମ। ନି। ୨।୨୪୮; ୩।୩୧୨; ଧ। ସ। ୨୪୮; ପଟି। ମ। ୧।୨୦୯) ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ। ତିଣ୍ଣଂ ସମାଧୀନନ୍ତି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସମାଧୀନଂ। ନୱନ୍ନଂ ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିଆଦୀନଂ ନୱନ୍ନଂ ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତୀନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଟିପାଟିଯା ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାଧୀତିପି ନାମଂ, ସମାପତ୍ତୀତିପି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସବ୍ଭାୱତୋ, ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ତଦଭାୱତୋ ନ ସମାଧୀତି ନାମଂ। ହାନଭାଗିଯଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଅପ୍ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ କାମାଦିପକ୍ଖନ୍ଦନଂ। ୱିସେସଭାଗିଯଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ପଗୁଣେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିପକ୍ଖନ୍ଦନଂ। ଇତି ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ କାମାଦିଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିପକ୍ଖନ୍ଦନାନି ହାନଭାଗିଯୱିସେସଭାଗିଯଧମ୍ମାତି ଦସ୍ସିତାନି। ତେହି ପନ ଝାନାନଂ ତଂସଭାୱତା ଧମ୍ମସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ୱୋଦାନନ୍ତି ପଗୁଣତାସଙ୍ଖାତଂ ୱୋଦାନଂ। ତଞ୍ହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଅଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ପନ ‘‘ନିରୋଧତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ପାଠଇ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତେ ‘‘ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ

ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିୟା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଇମାଯ ପାଠଇଯଂ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୧୭) ପଟିସେଧେତଞ୍ଚ।

ସୀହନାଦସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ଦେୱତାୱଗ୍ଗୋ

୧-୩। ଅନାଗାମିଫଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୬୫-୬୭। ସତ୍ତମସ୍ସ ପଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି। ତତିଯେ ଅଭିସମାଚାରେ ଉତ୍ତମସମାଚାରେ ଭୱଂ ଆଭିସମାଚାରିକଂ, ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିୱତ୍ତଂ। ତେନାହ “ଉତ୍ତମସମାଚାରଭୂତ”ନ୍ତିଆଦି। ସେଖପଣ୍ଣତ୍ତିସୀଲନ୍ତି ସେଖିଯୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତସୀଲଂ।

ଅନାଗାମିଫଲସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୫। ସଙ୍ଗଣିକାରାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୬୮-୬୯। ଚତୁତ୍ଥେ ଗଣେନ ସଙ୍ଗଣଂ ସମୋଧାନଂ ଗଣସଙ୍ଗଣିକା, ସା ଆରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଆରାମୋ ଏତସ୍ସାତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ। ସଙ୍ଗଣିକାତି ୱା ସକପରିସସମୋଧାନଂ। ଗଣୋତି ନାନାଜନସମୋଧାନଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ପଞ୍ଚମଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ସଙ୍ଗଣିକାରାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୦। ଛଟ୍ଠେ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକନ୍ତି ଆହ “ନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧେନାତି କିଲେସପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଅଲଦ୍ଧେନା”ତି। ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ସନ୍ତେନାତିଆଦୀସୁ ଅଙ୍ଗସନ୍ତତାଯ ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯ ସବ୍ବକିଲେସସନ୍ତତାଯ ଚ ସନ୍ତେନ, ଅତପ୍ପନିଯଟ୍ଠେନ ପଣୀତେନ, କିଲେସପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଲଦ୍ଧତ୍ତା, କିଲେସପ୍ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଭାୱଂ ୱା ଲଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧେନ, ପସ୍ସଦ୍ଧିକିଲେସେନ ୱା ଅରହତା ଲଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧେନ, ଏକୋଦିଭାୱେନ ଅଧିଗତତ୍ତା ଏକୋଦିଭାୱାଧିଗତେନାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୦। ସକ୍ଖିଭବ୍ବସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୧-୭୪। ସତ୍ତମେ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱିସେସେତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବେ ୱିସେସେ। ସକ୍ଖିଭାୱାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିତାଯ ଭବ୍ବୋ ସକ୍ଖିଭବ୍ବୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତା। ତଂ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ। ସତି ସତିଆଯତନେତି ସତି ସତିକାରଣେ। କିଞ୍ଚେତ୍ଥ କାରଣଂ? ଅଭିଞ୍ଞା ୱା ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ ୱା, ଅୱସାନେ ପନ ଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞାଯ ଅରହତ୍ତଂ ୱା କାରଣଂ, ଅରହତ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଞ୍ହି ତଂ ତତ୍ର ତତ୍ର ସକ୍ଖିଭବ୍ବତାସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧପଚ୍ଚନୁଭୱନାଦି, ତସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞା କାରଣଂ। ଅଥ ଇଦ୍ଧିୱିଧପଚ୍ଚନୁଭୱନାଦି ଅଭିଞ୍ଞା, ଏୱଂ ସତି ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଜ୍ଝାନଂ କାରଣଂ। ଅରହତ୍ତମ୍ପି “କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ତଦାଯତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିସ୍ସାମୀ”ତି ଅନୁତ୍ତରେସୁ ୱିମୋକ୍ଖେସୁ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ କାରଣଂ। ଇଦଞ୍ଚ ସବ୍ବସାଧାରଣଂ ନ ହୋତି, ସାଧାରଣୱସେନ ପନ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା କାରଣଂ। ଅଥ ୱା ସତି ଆଯତନେତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯସଙ୍ଖାତେ କାରଣେ ସତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ହାନଭାଗିଯାଦୀସୁ “ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଲାଭିଂ କାମସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ହାନଭାଗିଯୋ ସମାଧି। ତଦନୁଧମ୍ମତା ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ଠିତିଭାଗିଯୋ ସମାଧି। ଅୱିତକ୍କସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ୱିସେସଭାଗିଯୋ ସମାଧି। ନିବ୍ବିଦାସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି ୱିରାଗୂପସଂହିତା, ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯୋ ସମାଧୀ”ତି (ୱିଭ। ୭୯୯) ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବସମାପତ୍ତିଯୋ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ହାନଭାଗିଯାଦିଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଲାଭିନ୍ତି ଯ୍ୱାଯଂ ଅପ୍ପଗୁଣସ୍ସ ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭୀ, ତଂ। କାମସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ କାମସହଗତା ହୁତ୍ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତି ତୁଦନ୍ତି, ତସ୍ସ କାମାନତୀତସ୍ସ କାମାନୁପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସୋ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ହାଯତି ପରିହାଯତି, ତସ୍ମା ହାନଭାଗିଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଦନୁଧମ୍ମତାତି ତଦନୁରୂପସଭାୱୋ। ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି ଇଦଂ ମିଚ୍ଛାସତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ସ ହି ପଠମଜ୍ଝାନାନୁରୂପସଭାୱା ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ଦିସ୍ୱା

ଅସ୍ସାଦୟମାନା ଅଭିନନ୍ଦମାନା ନିକନ୍ତି ହୋତି, ତସ୍ସ ନିକନ୍ତିୱସେନ ସୋ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ନେୱ ହାୟତି ନ ୱଡ୍ଢତି, ଠିତିକୋଟ୍ଠାସିକୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଠିତିଭାଗିୟୋ ସମାଧୀ’’ତି। ଅୱିତକ୍କସହଗତାତି ଅୱିତକ୍କଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଂ ସନ୍ତତୋ ପଣୀତତୋ ମନସିକରୋତୋ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅୱିତକ୍କସହଗତା। ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ପଗୁଣପଠମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଧିଗମତ୍ଥାୟ ଚୋଦେନ୍ତି ତୁଦନ୍ତି। ତସ୍ସ ଉପରି ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାନୁପକ୍ଖନ୍ଦାନଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ସୋ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ୱିସେସଭୂତସ୍ସ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନତାୟ ‘‘ୱିସେସଭାଗିୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ନିବ୍ବିଦାସହଗତାତି ତମେୱ ପଠମଜ୍ଝାନଲାଭିଂ ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ନିବ୍ବିଦାସଙ୍ଖାତେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ସହଗତା। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ହି ଝାନଙ୍ଗେସୁ ପଭେଦେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେସୁ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି ଉକ୍କଣ୍ଠତି, ତସ୍ମା ‘‘ନିବ୍ବିଦା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିୟତ୍ଥାୟ ଚୋଦେନ୍ତି ତୁଦନ୍ତି। ୱିରାଗୂପସଂହିତାତି ୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ନିବ୍ବାନେନ ଉପସଂହିତା। ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ହି ସକ୍କା ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ୱିରାଗଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକାତୁନ୍ତି ପୱତ୍ତିତୋ ‘‘ୱିରାଗୂପସଂହିତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ୱିରାଗୂପସଂହିତା ଏୱ ନାମ। ତସ୍ସ ତେସଂ ସଞ୍ଞାମନସିକାରାନଂ ୱସେନ ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ଅରିୟମଗ୍ଗପ୍ପଟିୱେଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନତାୟ ‘‘ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ହାନଂ ଭଜନ୍ତୀତି ହାନଭାଗିୟା, ହାନଭାଗୋ ୱା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ହାନଭାଗିୟା, ପରିହାନକୋଟ୍ଠାସିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ନୟେନ ଠିତିଭାଗିୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସକ୍ଖିଭବ୍ବସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦେୱତାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। ଅରହତ୍ତୱଗ୍ଗୋ

୧-୩। ଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୫-୭୭। ଅଟ୍ଠମସ୍ସ ପଠମାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତତିଯେ ତିୱିଧଂ କୁହନୱତ୍ଥୁନ୍ତି ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସାମନ୍ତଜପ୍ପନୈରିଯାପଥପ୍ପୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତଂ ତିୱିଧଂ କୁହନୱତ୍ଥୁଂ। ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ‘‘ମହାକୁଟୁମ୍ବିକୋ ମହାନାୱିକୋ ମହାଦାନପତୀ’’ତିଆଦିନା ପଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଲପନଂ। ଅୱକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ‘‘କିଂ ଇମସ୍ସ ଜୀୱିତଂ, ବୀଜଭୋଜନୋ ନାମାଯ’’ନ୍ତି ହୀଳେତ୍ୱା ଲପନଂ।

ଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସୁଖସୋମନସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୮। ଚତୁତ୍ଥେ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାଦୀସୁ ତସ୍ସ କିଲେସନିମିତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୱସ୍ସନନ୍ତି ‘‘ସୁଖସୋମନସ୍ସବହୁଲୋ ୱିହରତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାଯିକସୁଖଞ୍ଚେୱ ଚେତସିକସୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ବହୁଲଂ ଅସ୍ସାତି ସୁଖସୋମନସ୍ସବହୁଲୋ। ଯୱତି ତେନ ଫଲଂ ମିସ୍ସିତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଯୋନି, ଏକନ୍ତିକଂ କାରଣଂ। ଅସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅୱିକଲଂ ଅନୱସେସଂ।

ସୁଖସୋମନସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅଧିଗମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୯। ପଞ୍ଚମେ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନ କୁସଲା ୱା ଅକୁସଲା ୱାତି ଆଗମନଂ, କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲୋତି ଆଗମନକୁସଲୋ। ଏୱଂ ଧମ୍ମେ ମନସିକରୋତୋ କୁସଲା ୱା ଅକୁସଲା ୱା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଜାନନ୍ତୋ। ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି କୁସଲା ୱା ଅକୁସଲା ୱା ଏତେନାତି ଅପଗମନଂ। ତେସଂ ଏୱ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ, ତତ୍ଥ କୁସଲୋତି ଅପଗମନକୁସଲୋ। ଏୱଂ ଧମ୍ମେ ମନସିକରୋତୋ କୁସଲା ୱା ଅକୁସଲା ୱା ଧମ୍ମା ନାଭିୱଡ୍ଢନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଜାନନ୍ତୋ। ଉପାଯକୁସଲୋତି ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଞ୍ଞାସମନ୍ନାଗତୋ। ଇଦଞ୍ଚ ଅଚ୍ଚାଯିକକିଚ୍ଚେ ୱା ଭଯେ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନେ ତସ୍ସ ତିକିଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଜାନନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଧିଗମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୭। ମହନ୍ତତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୦-୮୧। ଛଟ୍ଠେ ସମ୍ପତ୍ତେତି କିଲେସେ ସମ୍ପତ୍ତେ। ସତ୍ତମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ମହନ୍ତତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୧୦। ଦୁତିଯନିରଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୨-୮୪। ଅଟ୍ଠମେ କାଯପାଗବ୍ଭିଯାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱଚୀପାଗବ୍ଭିଯଂ ମନୋପାଗବ୍ଭିଯଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ନୱମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଦୁତିଯନିରଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅରହତ୍ତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୯। ସୀତିଵଗ୍ଗୋ

୧। ସୀତିଭାଵସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୮୫। ନଵମସ୍ସ ପଠମେ ସୀତିଭାଵନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ, କିଲେସଵୂପସମଂ ଵା। ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧଵୀରିଯତାଦୀହି ଉଦ୍ଧତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖତୋ ରକ୍ଖଣଵସେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଅତିସିଥିଲଵୀରିଯତାଦୀହି ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜପାତତୋ ରକ୍ଖଣଵସେନ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ସମ୍ପହଂସେତୀତି ସମପ୍ପଵତ୍ତଚିତ୍ତଂ ତଥାପଵତ୍ତିଯଂ ପଞ୍ଞାଯ ତୋସେତି ଉତ୍ତେଜେତି ଵା। ଯଦା ଵା ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯ ଉପସମସୁଖାନଧିଗମେନ ଵା ନିରସ୍ସାଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାଵନାଯ ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି, ତଦା ଜାତିଆଦୀନି ସଂଵେଗଵତ୍ଥୂନି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତ୍ଵା ସମ୍ପହଂସେତି ସମୁତ୍ତେଜେତି। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୀତି ଯଦା ପନ ଚିତ୍ତଂ ଅଲୀନଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ ଅନିରସ୍ସାଦଂ ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପଵତ୍ତଂ ସମ୍ମଦେଵ ଭାଵନାଵୀଥିଂ ଓତିଣ୍ଣଂ ହୋତି, ତଦା ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ କିଞ୍ଚି ବ୍ଯାପାରଂ ଅକତ୍ଵା ସମପ୍ପଵତ୍ତେସୁ ଅସ୍ସେସୁ ସାରଥୀ ଵିଯ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ଉପେକ୍ଖକୋଵ ହୋତି। ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିକୋତି ପଣୀତେ ଉତ୍ତମେ ମଗ୍ଗଫଲେ ଅଧିମୁତ୍ତୋ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରୋ।

ସୀତିଭାଵସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୧୧। ଆଵରଣସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୮୬-୯୫। ଦୁତିଯେ ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକୋତି କତ୍ତୁକମ୍ଯତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦରହିତୋ। ଉତ୍ତରକୁରୁକା ମନୁସ୍ସା ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକଟ୍ଠାନଂ ପଵିଟ୍ଠା। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋତି ଭଵଙ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପରିହୀନୋ । ଭଵଙ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପନ ପରିପୁଣ୍ଣାଯପି ଯସ୍ସ ଭଵଙ୍ଗଂ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସୋପି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ଏଵ ନାମ। ଅଭବ୍ବୋ ନିଯାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନ୍ତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମସଙ୍ଖାତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଅଭବ୍ବୋ। ନ କମ୍ମାଵରଣତାଯାତିଆଦୀସୁ ଅଭବ୍ବଟ୍ଠାନପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଚତୁତ୍ଥାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ଆଵରଣସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସୀତିଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ଆନିସଂସୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୧। ପାତୁଭାୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୬-୧୦୬। ଦସମସ୍ସ ପଠମାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠମେ ମେତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତାୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମେତ୍ତାୱତା, ମେତ୍ତାପଟିପତ୍ତି, ତାଯ। ସା ପନ ମେତ୍ତାୱତା ମେତ୍ତାୱସେନ ପାରିଚରିଯାତି ଆହ ''ମେତ୍ତାଯୁତ୍ତାଯ ପାରିଚରିଯାଯା''ତି। ପରିଚରନ୍ତି ୱିସ୍ସକତବ୍ରହ୍ମଚରିଯତ୍ତା। ପରିଚିଣ୍ଣସଦ୍ଧୁକେନ ସାୱକେନ ନାମ ସତ୍ଥୁନୋ ଯାୱ ଧମ୍ମେନ କାତବ୍ବା ପାରିଚରିଯା, ତାଯ ସମ୍ମଦେୱ ସମ୍ପାଦିତତ୍ତା। ନୱମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ପାତୁଭାୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆନିସଂସୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦୭-୧୧୬। ଏକାଦସମୱଗ୍ଗୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଛକ୍କନିପାତୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯେ

ସତ୍ତକନିପାତ-ଟୀକା

୧। ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ଧନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୧-୧୦। ସତ୍ତକନିପାତସ୍ସ ପଠମୋ ୱଗ୍ଗୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋ।

୨। ଅନୁସଯୱଗ୍ଗୋ

୪।ପୁଗ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪। ଦୁତିଯସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥେ ଉଭତୋ ଉଭଯଥା, ଉଭତୋ ଉଭୋହି ଭାଗେହି ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ଏକଦେସସରୂପେକସେସନଯେନ। ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହୀତି କରଣେ ନିସ୍ସକ୍କେ ଚେତଂ ବହୁୱଚନଂ । ଆୱୁତ୍ତିଆଦିୱସେନ ଅଯଂ ନିଯମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯା''ତିଆଦି। ଏତେନ ''ସମାପତ୍ତିଯା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ, ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୱାଦୋ, ''ନାମକାଯତୋ ରୂପକାଯତୋ ଚ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ତିପିଟକମହାରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୱାଦୋ, ''ସମାପତ୍ତିଯା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ ଏକୱାରଂ, ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୋକ୍ଖେନ ଏକୱାରଂ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ତିପିଟକଚୂଳାଭଯତ୍ଥେରୱାଦୋ ଚାତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଥେରୱାଦାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମୱାଦେ ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ୱିମୁତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଦୁତିଯୱାଦେ ଉଭତୋ ଭାଗତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ, ତତିଯୱାଦେ ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ଦ୍ୱେ ୱାରେ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋତି। ୱିମୁତ୍ତୋତି କିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତୋ, କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦନେହି ୱା କାଯତୋ ୱିମୁତ୍ତୋହି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମ୍ପି ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଂ ୱିଯ ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପନ ପଦଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ନ ହୋତି ରୂପକାଯତୋ ଅୱିମୁତ୍ତତ୍ତା। ତଞ୍ହି କିଲେସକାଯତୋୱ ୱିମୁତ୍ତଂ, ନ ରୂପକାଯତୋ, ତସ୍ମା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ନ ହୋତୀତି ଆହ ''ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପ…ପେ… ପଞ୍ଚୱିଧୋ ହୋତୀ''ତି। ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ। ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତଅନାଗାମିନୋତି ଭୂତପୁବ୍ବଗତିଯା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଅନାଗାମୀ ନାମ ହୋତି। ''ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିକେ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଅନ୍ତେ ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ ୱତ୍ୱା –

''ଯତୋ ଚ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ଇମେ ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ କାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତି, ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ''ତି –

ଯଦିପି ମହାନିଦାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୩୦) ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତସେଟ୍ଠୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି, ଇଧ ପନ ସବ୍ବୌଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତେ ସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ''ପଞ୍ଚୱିଧୋ ହୋତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ପାଠଇ ପନେତ୍ଥ…ପେ… ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖଲାଭିନୋ ୱସେନ ଆଗତା''ତି ଆହ। ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ ପନ କୀଟାଗିରିସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨।୧୮୨) –

''କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯେ ତେ ସନ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖା ଅତିକ୍କମ୍ମ ରୂପେ ଆରୁପ୍ପା, ତେ କାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତି , ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ''ତି –

ଅରୂପସମାପତ୍ତିୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତା, ସେଟ୍ଠୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୂପପତ୍ତିତୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ହି ପଞ୍ଚସୁ ପୁରିମା ଚତ୍ତାରୋ ସମାପତ୍ତିସୀସଂ ନିରୋଧଂ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପରିଯାଯେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତା ନାମ। ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଅନାଗାମୀ ତଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତସେଟ୍ଠୋ ନାମ।

କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋତିଆଦି ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିପାଠଇ। ତତ୍ଥ କତମୋତି ପୁଚ୍ଛାୱଚନଂ। ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅସାଧାରଣତୋ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୱଚନଂ। ଇଧାତି ଇଧସ୍ମିଂ ସାସନେ। ଏକଚ୍ଚୋତି ଏକୋ। ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ କାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନାମକାଯତୋ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ୱିହରତି। ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରଗତଂ, ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପସ୍ସିତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋପି ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତି। ଦିସ୍ୱାତି ଦସ୍ସନହେତୁ। ନ ହି ଆସୱେ ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସନ୍ତି, ଦସ୍ସନକାରଣା ପନ ପରିକ୍ଖୀଣା ଦିସ୍ୱା ପରିକ୍ଖୀଣାତି ୱୁତ୍ତା ଦସ୍ସନାଯତ୍ତପରିକ୍ଖଯତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ଦସ୍ସନଂ ଆସୱାନଂ ଖଯସ୍ସ ପୁରିମକିରିଯାଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋତି ୱିସେସତୋ ପଞ୍ଞାଯ ଏୱ ୱିମୁତ୍ତୋ, ନ ତସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତେନ ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖସଙ୍ଖାତେନ ସାତିସଯେନ ସମାଧିନାତି

ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ। ଯୋ ଅରିଯୋ ଅନଧିଗତଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖୋ ସବ୍ବସୋ ଆସୱେହି ୱିମୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଧିଗତେପି ହି ରୂପଜ୍ଝାନୱିମୋକ୍ଖେ ନ ସୋ ସାତିସଯସମାଧିନିସ୍ସିତୋତି ନ ତସ୍ସ ୱସେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତତା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋୱାଯମତ୍ଥୋ। ଅରୂପଜ୍ଝାନେସୁ ପନ ଏକସ୍ମିମ୍ପି ସତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋଯେୱ ନାମ ହୋତି। ତେନ ହି ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖେକଦେସେନ ତଂନାମଦାନସମତ୍ଥେନ ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖଲାଭୀତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ସମୁଦାଯେ ହି ପୱତ୍ତୋ ୱୋହାରୋ ଅୱଯୱେପି ଦିସ୍ସତି ଯଥା ତଂ "ସତ୍ତିସଯୋ"ତି ଅନୱସେସତୋ ଆସୱାନଂ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା। ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖପଟିକ୍ଖେପୱସେନେୱ ନ ଏକଦେସଭୂତରୂପଜ୍ଝାନପ୍ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ। ଏୱଞ୍ହି ଅରୂପଜ୍ଝାନେକଦେସାଭାୱେପି ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖପଟିକ୍ଖେପୋ ନ ହୋତୀତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେସୁ ହି ଏକସ୍ମିମ୍ପି ସତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋଯେୱ ନାମ ହୋତି।

ଫୁଟ୍ଠନ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକତୋତି ଫୁଟ୍ଠାନଂ ଅନ୍ତୋ ଫୁଟ୍ଠନ୍ତୋ, ଫୁଟ୍ଠାନଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ଅନନ୍ତରୋ କାଲୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଚେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ତଂ ଫୁଟ୍ଠାନନ୍ତରକାଲମେୱ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ ସଚ୍ଛିକତୋ ସଚ୍ଛିକରଣୂପାଯେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭାୱନପୁଂସକଂ ୱା ଏତଂ "ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦୀ"ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଯୋ ହି ଅରୂପଜ୍ଝାନେନ ରୂପକାଯତୋ ନାମକାଯେକଦେସତୋ ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତୋ, ତେନ ନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ଆଲୋଚିତୋ ପକାସିତୋ ୱିଯ ହୋତି, ନ ପନ କାଯେନ ସଚ୍ଛିକତୋ। ନିରୋଧଂ ପନ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଏକଚ୍ଚେସୁ ଆସୱେସୁ ଖେପିତେସୁ ତେନ ସୋ ସଚ୍ଛିକତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ ନିରୋଧଂ ଯଥାଆଲୋଚିତଂ ନାମକାଯେନ ସଚ୍ଛି କରୋତୀତି "କାଯସକ୍ଖୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ତୁ "ୱିମୁତ୍ତୋ"ତି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଆସୱାନଂ ଅପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା। ତେନାହ "ଝାନଫସ୍ସଂ ପଠମଂ ଫୁସତି, ପଚ୍ଛା ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀ"ତି। ଅଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ ଏକେକତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା କାଯସକ୍ଖିଭାୱଂ ପତ୍ତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ, ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଅନାଗାମିନୋ ଚ ୱସେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ୱିଯ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାଯଂ (ପୁ। ପ। ମୂଲଟୀ। ୨୪) "କାଯସକ୍ଖିମ୍ହିପି ଏସେୱ ନଯୋ"ତି। ଏକଚ୍ଚେ ଆସୱାତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ଆସୱା।

ଦିଟ୍ଠନ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। "ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ପତ୍ତୋ"ତିପି ପାଠୋ। ଏତେନ ଚତୁସଚ୍ଚଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ନିରୋଧସ୍ସ ପତ୍ତତଂ ଦୀପେତି। ତେନାହ "ଦୁକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାଯାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ। ପଠମଫଲଟ୍ଠତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ। ତେନାହ "ସୋପି କାଯସକ୍ଖୀ ୱିଯ ଛବ୍ବିଧୋ ହୋତୀ"ତି। ଯଥା ପନ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଅଯମ୍ପି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ଚତୂହି ଅରୂପଜ୍ଝାନେହି ୱୁଟ୍ଠାଯ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଭାୱପ୍ପତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ଚାତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତି ଯାଥାୱତୋ ପଜାନାତି। ଯସ୍ମା ପନ ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖଂ ଜନେତି ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତତୋ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦେତି, ତସ୍ମା ନଂ "ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ"ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଯସ୍ମା ପନ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ସମୁଦଯୋ ଚ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ନ "ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ"ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଅରିଯୋ ପନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ତଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛତି, ତେନ ତଂ "ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା"ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଏତ୍ତାୱତା ନାନାକ୍ଖଣେ ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଇଦାନି ତଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତାତି ତଥାଗତେନ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱିଦିତା ପାକଟା କତା। ଧମ୍ମାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମା। ୱୋଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତୀତି ସୁଦିଟ୍ଠା। ୱୋଚରିତାତି ସୁଚରିତା, ପଞ୍ଞାଯ ସୁଟ୍ଠୁ ଚରାପିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋତି।

ସଦ୍ଧାଯ ୱିମୁତ୍ତୋତି ସଦ୍ଦହନୱସେନ ୱିମୁତ୍ତୋ। ଏତେନ ସବ୍ବଥା ଅୱିମୁତ୍ତସ୍ସପି ସଦ୍ଧାମତ୍ତେନ ୱିମୁତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋତି ୱା ସଦ୍ଧାଯ ଅଧିମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ନେସଂ କିଲେସପ୍ପହାନେ ନାନତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀତି? ନତ୍ଥି। ଅଥ କସ୍ମା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି? ଆଗମନୀଯନାନତ୍ତେନ। ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ ହି ଆଗମନମ୍ହି କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଅପ୍ପଦୁକ୍ଖେନ ଅକସିରେନ ଅକିଲମନ୍ତୋୱ ସକ୍କୋତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁଂ, ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ପନ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ସକ୍କୋତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁଂ, ତସ୍ମା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତି। ତେନାହ "ଏତସ୍ସ ହୀ"ତିଆଦି। ସଦ୍ଦହନ୍ତସ୍ସାତି "ଏକଂସତୋ ଅଯଂ ପଟିପଦା କିଲେସକ୍ଖଯଂ ଆୱହତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଭାସିତତ୍ତା"ତି ଏୱଂ ସଦ୍ଦହନ୍ତସ୍ସ। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାପହାନୱସେନ ଭାୱନାଯ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସଂ ପସ୍ସତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚକ୍ଖତାପି ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ସଦ୍ଦହନ୍ତସ୍ସ ୱିଯା"ତି। ସେସପଦଦ୍ୱଯଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗଭାୱନାତି ୱଚନେନ ଆଗମନୀଯନାନତ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଞାନାନତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସିତଂ। ଅଭିଧମ୍ମଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି (ପୁ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨୮) "ନେସଂ କିଲେସପ୍ପହାନେ ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ପଞ୍ଞାଯ ନାନତ୍ତଂ ଅତ୍ଥିଯେୱା"ତି ୱତ୍ୱା "ଆଗମନୀଯନାନତ୍ତେନେୱ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଆରମ୍ମଣଂ ଯାଥାୱତୋ ଧାରେତି ଅୱଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ, ପଞ୍ଞା। ତଂ ପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଅଧିମତ୍ତତାଯ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ଅନୁସ୍ସରତୀତି ଧମ୍ମାନୁସାରୀ। ତେନାହ "ଧମ୍ମୋ"ତିଆଦି। ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମନ୍ତି ପଞ୍ଞାପଧାନଂ। "ସଦ୍ଧଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ"ତି ଇମମତ୍ଥଂ

ଏସେୱ ନୟୋତି ଅତିଦିସତି। ପଞ୍ଞଂ ୱାହେତୀତି ପଞ୍ଞାୱାହୀ, ପଞ୍ଞଂ ସାତିସୟଂ ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ''ତି। ପଞ୍ଞା ୱା ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱାହେତି ନିବ୍ବାନାଭିମୁଖଂ ଗମେତୀତି ପଞ୍ଞାୱାହୀ। ସଦ୍ଧାୱାହୀତି ଏତ୍ଥାପି ଇମିନା ନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତାଦିକଥାତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତାଦୀସୁ ଆଗମନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୱତ୍ତବ୍ବକଥା। ତସ୍ମାତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୭୩, ୮୮୯) ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୭୭୩) ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୁଗ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଉଦକୂପମାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫। ପଞ୍ଚମେ ଏକନ୍ତକାଳକେହୀତି ନତ୍ଥିକୱାଦଅହେତୁକୱାଦଅକିରିୟୱାଦସଙ୍ଖାତେହି ନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମେହି। ତେନାହ ''ନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଇମିନା କାରଣେନ ଏକୱାରଂ ନିମୁଗ୍ଗୋ ନିମୁଗ୍ଗୋୟେୱ ସୋ ହୋତି। ଏତସ୍ସ ହି ପୁନ ଭୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ୱଦନ୍ତି ମକ୍ଖଲିଗୋସାଲାଦୟୋ ୱିୟ। ହେଟ୍ଠା ହେଟ୍ଠା ନରକଗ୍ଗୀନଂୟେୱ ଆହାରୋ। ସାଧୁ ସଦ୍ଧା କୁସଲେସୂତି କୁସଲଧମ୍ମେସୁ ସଦ୍ଧା ନାମ ସାଧୁ ଲଦ୍ଧକାତି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜତି, ସୋ ତାୱତ୍ତକେନେୱ କୁସଲେନ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜତି ନାମ। ସାଧୁ ହିରୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଚଙ୍କୱାରେତି ରଜକାନଂ ଖାରପରିସ୍ସାୱନେ, ସୁରାପରିସ୍ସାୱନେ ୱା। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ''ଏୱଂ ସାଧୁ ସଦ୍ଧା''ତି ଇମେସଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱସେନ ଏକୱାରଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ତେସଂ ପରିହାନିୟା ପୁନ ନିମୁଜ୍ଜତିୟେୱ ଦେୱଦତ୍ତାଦୟୋ ୱିୟ। ଦେୱଦତ୍ତୋ ହି ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ପଞ୍ଚ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱାପି ପୁନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପଟିପକ୍ଖତାୟ ତେହି ଗୁଣେହି ପରିହୀନୋ ରୁହିରୁପ୍ପାଦକମ୍ମଂ ସଙ୍ଘଭେଦକମ୍ମଞ୍ଚ କତ୍ୱା କାୟସ୍ସ ଭେଦା ଦୁତିୟଚିତ୍ତୱାରେନ ଚୁତିଚିତ୍ତମନନ୍ତରା ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। କୋକାଲିକୋ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକେ ଉପୱଦିତ୍ୱା ପଦୁମନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ।

ନେୱ ହାୟତି ନୋ ୱଡ୍ଢତୀତି ଅପ୍ପହୋନକକାଲେପି ନ ହାୟତି, ପହୋନକକାଲେପି ନ ୱଡ୍ଢତି। ଉଭୟମ୍ପି ପନେତଂ ଅଗାରିକେନପି ଅନଗାରିକେନପି ଦୀପେତବ୍ବଂ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଅଗାରିକୋ ଅପ୍ପହୋନକକାଲେ ପକ୍ଖିକଭତ୍ତଂ ୱସ୍ସିକଂ ୱା ଉପନିବନ୍ଧାପେସି, ସୋ ପଚ୍ଛା ପହୋନକକାଲେପି ପକ୍ଖିକଭତ୍ତାଦିମତ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତେତି। ଅନଗାରିକୋପି ଆଦିମ୍ହି ଅପ୍ପହୋନକକାଲେ ଉଦ୍ଦେସଂ ଧୁତଙ୍ଗଂ ୱା ଗଣ୍ହାତି, ମେଧାୱୀ ବଲୱୀରିୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ପହୋନକକାଲେ ତତୋ ଉତ୍ତରିଂ ନ କରୋତି। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଏୱଂ ଇମାୟ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଠିତିୟା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତୋ ନାମ ହୋତି। ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତରତୀତି ସକଦାଗାମିପୁଗ୍ଗଲୋ କିଲେସତନୁତାୟ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ବଦିସାଭିମୁଖୋ ତରତି ନାମ।

ପଟିଗାଧପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଅନାଗାମିପୁଗ୍ଗଲଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଇମେ ପନ ସତ୍ତ ପୁଗ୍ଗଲା ଉଦକୋପମେନ ଦୀପିତା। ସତ୍ତ କିର ଜଙ୍ଘୱାଣିଜା ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନା ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଏକଂ ପୁଣ୍ଣନଦିଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେସୁ ପଠମଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ଉଦକଭୀରୁକୋ ପୁରିସୋ ଓତିଣ୍ଣଟ୍ଠାନେୟେୱ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ସଣ୍ଠାତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ଅନ୍ତୋଯେୱ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପଭତ୍ତଂ ଜାତୋ। ଦୁତିୟୋ ଓତିଣ୍ଣଟ୍ଠାନେ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ସକିଂ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୁନ ନିମୁଗ୍ଗୋ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ଅନ୍ତୋୟେୱ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପଭତ୍ତଂ ଜାତୋ। ତତିୟୋ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠିତୋ ମଜ୍ଝେ ନଦିୟା ଠତ୍ୱା ନେୱ ଓରତୋ ଆଗନ୍ତୁଂ, ନ ପାରଂ ଗନ୍ତୁଂ ଅସକ୍ଖି। ଚତୁତ୍ଥୋ ଉଟ୍ଠାୟ ଠିତୋ ଉତ୍ତରଣତିତ୍ଥଂ ଓଲୋକେସି। ପଞ୍ଚମୋ ଉତ୍ତରଣତିତ୍ଥଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ପତରତି। ଛଟ୍ଠୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ପାରିମତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କଟିପ୍ପମାଣେ ଉଦକେ ଠିତୋ। ସତ୍ତମୋ ପାରିମତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗନ୍ଧଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ନ୍ହତ୍ୱା ୱରୱତ୍ଥାଦୀନି ନିୱାସେତ୍ୱା ସୁରଭିୱିଲେପନଂ ୱିଲିମ୍ପିତ୍ୱା ନୀଲୁପ୍ପଲମାଲାଦୀନି ପିଲନ୍ଧିତ୍ୱା ନାନାଲଙ୍କାରପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତୋ ମହାନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପାସାଦମାରୁହିତ୍ୱା ଉତ୍ତମଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜତି।

ତତ୍ଥ ଜଙ୍ଘୱାଣିଜା ୱିୟ ଇମେ ସତ୍ତ ପୁଗ୍ଗଲା, ନଦୀ ୱିୟ ୱଟ୍ଟଂ, ପଠମସ୍ସ ଉଦକଭୀରୁକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଓତିଣ୍ଣଟ୍ଠାନେୟେୱ ନିମୁଜ୍ଜନଂ ୱିୟ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ ୱଟ୍ଟେ ନିମୁଜ୍ଜନଂ, ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିମୁଜ୍ଜନପୁରିସୋ ୱିୟ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତକେନ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ତାସଂ ହାନିୟା ନିମୁଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ, ମଜ୍ଝେ ନଦିୟା ଠତ୍ୱା ୱିୟ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଠିତିୟା ଠିତପୁଗ୍ଗଲୋ, ଉତ୍ତରଣତିତ୍ଥଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ୱିୟ ସୋତାପନ୍ନୋ, ପତରନ୍ତପୁରିସୋ ୱିୟ କିଲେସକାମାୱଚ୍ଛଦାୟ ପତରନ୍ତୋ ସକଦାଗାମୀ, ତରିତ୍ୱା କଟିମତ୍ତେ ଉଦକେ ଠିତପୁରିସୋ ୱିୟ ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମତ୍ତା ଅନାଗାମୀ, ନ୍ହତ୍ୱା ପାରିମତୀରଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଥଲେ ଠିତପୁରିସୋ ୱିୟ ଚତ୍ତାରୋ ଓଘେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଥଲେ ଠିତୋ ଖୀଣାସୱବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଥଲେ ଠିତପୁରିସସ୍ସ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପାସାଦଂ ଆରୁୟ୍ହ ଉତ୍ତମଭୋଜନଭୁଞ୍ଜନଂ ୱିୟ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ୱୀତିନାମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉଦକୂପମାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୯। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬-୧୯। ଛଟ୍ଠେ ‘‘ଇଧ ସମସୀସୀ କଥିତୋ’’ତି ଵତ୍ଵା ଏଵଂ ସମସୀସିତଂ ଵିଭଜିତ୍ଵା ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ରୋଗଵସେନ ସମସୀସୀ ରୋଗସମସୀସୀ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଏକପ୍ପହାରେନେଵାତି ଏକଵେଲାଯମେଵ। ଯୋ ଚକ୍ଖୁରୋଗାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ସତି ‘‘ଇତୋ ଅନୁଟ୍ଠିତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସାମୀ’’ତି ଵିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେସି, ଅଥସ୍ସ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ ରୋଗତୋ ଵୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଏକକାଲମେଵ ହୋତି , ଅଯଂ ରୋଗସମସୀସୀ ନାମ। ଇରିଯାପଥସ୍ସ ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଇରିଯାପଥନ୍ତରସମାଯୋଗୋ। ଯୋ ଠାନାଦୀସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ‘‘ଅଵିକୋପେତ୍ଵାଵ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସାମୀ’’ତି ଵିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେସି। ଅଥସ୍ସ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ଚ ଇରିଯାପଥଵିକୋପନଞ୍ଚ ଏକପ୍ପହାରେନେଵ ହୋତି, ଅଯଂ ଇରିଯାପଥସମସୀସୀ ନାମ। ଜୀଵିତସମସୀସୀ ନାମାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ପଲିବୋଧସୀସଂ ମାନୋ, ପରାମାସସୀସଂ ଦିଟ୍ଠି, ଵିକ୍ଖେପସୀସଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, କିଲେସସୀସଂ ଅଵିଜ୍ଜା, ଅଧିମୋକ୍ଖସୀସଂ ସଦ୍ଧା, ପଗ୍ଗହସୀସଂ ଵୀରିଯଂ, ଉପଟ୍ଠାନସୀସଂ ସତି, ଅଵିକ୍ଖେପସୀସଂ ସମାଧି, ଦସ୍ସନସୀସଂ ପଞ୍ଞା, ପଵତ୍ତସୀସଂ ଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଚୁତିସୀସଂ ଵିମୋକ୍ଖୋ, ସଙ୍ଖାରସୀସଂ ନିରୋଧୋ’’ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି। ମ। ୩।୩୩) ଵୁତ୍ତେସୁ ସତ୍ତରସସୁ ସୀସେସୁ ପଵତ୍ତସୀସଂ କିଲେସସୀସନ୍ତି ଦ୍ଵେ ସୀସାନି ଇଧାଧିପ୍ପେତାନି – ‘‘ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଆସଵପରିଯାଦାନଞ୍ଚ ହୋତି ଜୀଵିତପରିଯାଦାନଞ୍ଚା’’ତି ଵଚନତୋ। ତେସୁ କିଲେସସୀସଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ପରିଯାଦିଯତି, ପଵତ୍ତସୀସଂ ଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦିଯତି। ତତ୍ଥ ଅଵିଜ୍ଜାପରିଯାଦାଯକଂ ଚିତ୍ତଂ ଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପରିଯାଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯପରିଯାଦାଯକଂ ଅଵିଜ୍ଜଂ ପରିଯାଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି । ଅଞ୍ଞଂ ଅଵିଜ୍ଜାପରିଯାଦାଯକଂ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଜୀଵିତନ୍ଦ୍ରିଯପରିଯାଦାଯକଂ। ଯସ୍ସ ଚେତଂ ସୀସଦ୍ଵଯଂ ସମଂ ପରିଯାଦାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ସୋ ଜୀଵିତସମସୀସୀ ନାମ।

କଥଂ ପନିଦଂ ସମଂ ହୋତୀତି? ଵାରସମତାଯ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଵାରେ ମଗ୍ଗଵୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାନି, ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ ଚତ୍ତାରୀତି ଏକୂନଵୀସତିମେ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞାଣେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଭଵଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯତୋ ଇମାଯ ଵାରସମତାଯ ଇଦଂ ଉଭଯସୀସପରିଯାଦାନମ୍ପି ସମଂ ହୋତୀତି ଇମାଯ ଵାରସମତାଯ। ଵାରସମଵୁତ୍ତିଦାଯକେନ ହି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ଵିଯ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଵାରା ଚ କିଲେସପରିଯାଦାନସ୍ସେଵ ଵାରାତି ଵତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ‘‘ଵିମୁତ୍ତସ୍ମିଂ ଵିମୁତ୍ତମିତି ଞାଣଂ ହୋତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୭୮; ସଂ। ନି। ୩।୧୨, ୧୪) ଵଚନତୋ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣପରିସମାପନେନ କିଲେସପରିଯାଦାନଂ ସମ୍ପାପିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଇମାଯ ଵାରଵୁତ୍ତିଯା ସମତାଯ କିଲେସପରିଯାଦାନଜୀଵିତପରିଯାଦାନାନଂ ସମତା ଵେଦିତବ୍ବା। ତେନେଵାହ ‘‘ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ…ପେ॰। ତସ୍ମା ଏଵଂ ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଆଯୁନୋ ଵେମଜ୍ଝଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ଵା ଅନ୍ତରାଵ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବାଯତୀତି ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ। ତେନାହ ‘‘ଯୋ ପଞ୍ଚସୁ ସୁଦ୍ଧାଵାସେସୂ’’ତିଆଦି । ଵେମଜ୍ଝେତି ଅଵିହାଦୀସୁ ଯତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥ ଆଯୁନୋ ଵେମଜ୍ଝେ। ଆଯୁଵେମଜ୍ଝଂ ଉପହଚ୍ଚ ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯତୀତି ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ। ତେନାହ ‘‘ଯୋ ତତ୍ଥେଵା’’ତିଆଦି। ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପଯୋଗେନ ଅନୁସ୍ସାହେନ ଅକିଲମନ୍ତୋ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯତାଯ ସୁଖେନେଵ ପରିନିବ୍ବାଯତୀତି ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ। ତେନାହ ‘‘ଯୋ ତେସଂଯେଵା’’ତିଆଦି। ତେସଂଯେଵ ପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିଵଚନଂ। ଅପ୍ପଯୋଗେନାତି ଅଧିମତ୍ତପ୍ପଯୋଗେନ ଵିନା ଅପ୍ପକସିରେନ। ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲମନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ ପରିନିବ୍ବାଯତୀତି ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ। ଉଦ୍ଧଂଵାହିଭାଵେନ ଉଦ୍ଧମସ୍ସ ତଣ୍ହାସୋତଂ ଵଟ୍ଟସୋତଞ୍ଚାତି, ଉଦ୍ଧଂ ଵା ଗନ୍ତ୍ଵା ପଟିଲଭିତବ୍ବତୋ ଉଦ୍ଧମସ୍ସ ମଗ୍ଗସୋତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ। ପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ।

ଏତ୍ଥ ପନ ଚତୁକ୍କଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଯୋ ହି ଅଵିହତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚତ୍ତାରୋ ଦେଵଲୋକେ ସୋଧେତ୍ଵା ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଅଯଞ୍ହି ଅଵିହେସୁ କପ୍ପସହସ୍ସଂ ଵସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ଵା ଅତପ୍ପଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ରାପି ଦ୍ଵେ କପ୍ପସହସ୍ସାନି ଵସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ଵା ସୁଦସ୍ସଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ରାପି ଚତ୍ତାରି କପ୍ପସହସ୍ସାନି ଵସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ଵା ସୁଦସ୍ସିଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ରାପି ଅଟ୍ଠ କପ୍ପସହସ୍ସାନି ଵସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ଵା ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥ ଵସନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଅଵିହତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦୁତିଯଂ ଵା ଚତୁତ୍ଥଂ ଵା ଦେଵଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଯୋ କାମଭଵତୋ ଚଵିତ୍ଵା ଅକନିଟ୍ଠେସୁ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଯୋ ହେଟ୍ଠା ଚତୂସୁ ଦେଵଲୋକେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଵ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀତି।

ଏତେ ପନ ଅଵିହେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନସମନନ୍ତରଆଯୁଵେମଜ୍ଝଂ ଅପ୍ପତ୍ଵାଵ ପରିନିବ୍ବାଯନଵସେନ ତଯୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିନୋ, ଏକୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଏକୋ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋତି ପଞ୍ଚଵିଧୋ, ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିଵିଭାଗେନ ଦସ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଅତପ୍ପସୁଦସ୍ସସୁଦସ୍ସୀସୂତି ଚତ୍ତାରୋ ଦସକାତି ଚତ୍ତାରୀସଂ। ଅକନିଟ୍ଠେ ପନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନତ୍ଥି, ତଯୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିନୋ, ଏକୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଚତ୍ତାରୋ, ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିଵିଭାଗେନ ଅଟ୍ଠାତି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାରୀସଂ ଅନାଗାମିନୋ। ସତ୍ତମାଦୀସୁ ନତ୍ଥି ଵତ୍ତବ୍ବଂ।

ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସୀସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ନିଦ୍ଦସୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦। ଦସମେ ନିଦ୍ଦସୱତ୍ଥୂନୀତି ଆଦିସଦ୍ଦଲୋପେନାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ନିଦ୍ଦସାଦିୱତ୍ଥୂନୀ’’ତି। ନତ୍ଥି ଇଦାନି ଇମସ୍ସ ଦସାତି ନିଦ୍ଦସୋ। ପଞ୍ହୋତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ଦସୱସ୍ସୋ ନ ହୋତୀତି ତେସଂ ମତିମତ୍ତମେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ କିରା’’ତି କିରସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ନିଦ୍ଦସୋତି ଚେତଂ ୱଚନମତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦୀସାଦିଭାୱସ୍ସ ୱିଯ ନିନ୍ନୱାଦିଭାୱସ୍ସ ଚ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ କେୱଲଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗାମେ ୱିଚରନ୍ତୋତି ଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତୋ। ନ ଇଦଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅଧିୱଚନଂ ତେସୁ ତନ୍ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା, ସାସନେପି ସେଖସ୍ସପି ନ ଇଦଂ ଅଧିୱଚନଂ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। ଯସ୍ସ ପନେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ଯେନ ଚ କାରଣେନ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଭାୱୋ ହିସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ କାରଣଂ। ପରମ୍ପରାଯ ଇତରାନି ଯାନି ପାଠଇଯଂ ଆଗତାନିଂ।

ସିକ୍ଖାଯ ସମ୍ମଦେୱ ଆଦାନଂ ସିକ୍ଖାସମାଦାନଂ। ତଂ ପନସ୍ସା ପାରିପୂରିଯା ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ସିକ୍ଖାତ୍ତଯପୂରଣେ’’ତି। ସିକ୍ଖାଯ ୱା ସମ୍ମଦେୱ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ରକ୍ଖଣଂ ସିକ୍ଖାସମାଦାନଂ। ତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ପୂରଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଅରକ୍ଖଣେ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାୱତୋ, ରକ୍ଖଣେ ଚ ପରିପୂରଣତୋ। ବଲୱଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ଦଳ୍ହଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ଆଯତିନ୍ତି ଅନନ୍ତରାନାଗତଦିୱସାଦିକାଲୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଅନାଗତଭୱୋତି ଆହ ‘‘ଅନାଗତେ ପୁନଦିୱସାଦୀସୁପୀ’’ତି। ସିକ୍ଖଂ ପରିପୂରେନ୍ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିବଦ୍ଧଭତ୍ତିତା ଅୱିଗତପେମତା। ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ନିଜ୍ଝାନଂ ଧମ୍ମନିସାମନାତି ଆହ ‘‘ୱିପସ୍ସନାଯେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ତଣ୍ହାୱିନଯେତି ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞାଣାନୁଭାୱସିଦ୍ଧେ ତଣ୍ହାୱିକ୍ଖମ୍ଭନେ। ଏକୀଭାୱେତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକାକିଲେସସଙ୍ଗଣିକାୱିଗମସିଦ୍ଧେ ୱିୱେକୱାସେ। ୱୀରିଯାରମ୍ଭେତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନେ । ତଂ ପନ ସବ୍ବସୋ ୱୀରିଯସ୍ସ ପରିବ୍ରୂହନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘କାଯିକଚେତସିକସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ପୂରଣେ’’ତି। ସତିଯଞ୍ଚେୱ ନିପକଭାୱେ ଚାତି ସତୋକାରିତାଯ ଚେୱ ସମ୍ପଜାନକାରିତାଯ ଚ। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞବଲେନେୱ ହି ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ ଇଜ୍ଝତି। ଦିଟ୍ଠିପଟିୱେଧେତି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପଟିୱିଜ୍ଝନେ। ତେନାହ ‘‘ମଗ୍ଗଦସ୍ସନେ’’ତି।

ନିଦ୍ଦସୱତ୍ଥୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅନୁସଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ୱଜ୍ଜିସତ୍ତକୱଗ୍ଗୋ

୧। ସାରନ୍ଦଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧। ତତିଯସ୍ସ ପଠମେ ଦେୱାଯତନଭାୱେନ ଚିତ୍ତତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚିତୀକାରଟ୍ଠାନତାଯ ଚ ଚେତିଯଂ ଅହୋସି। ଯାୱକୀୱନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୩୪) ଏକମେୱେତଂ ପଦଂ ଅନିଯମତୋ ପରିମାଣୱାଚୀ। କାଲୋ ଚେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ଯତ୍ତକଂ କାଲ''ନ୍ତି। ଅଭିଣ୍ହଂ ସନ୍ନିପାତାତି ନିଚ୍ଚସନ୍ନିପାତା। ତଂ ପନ ନିଚ୍ଚସନ୍ନିପାତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦିୱସସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ନିପାତବହୁଲାତି ପଚୁରସନ୍ନିପାତା। ୱୋସାନନ୍ତି ସଙ୍କୋଚଂ। ''ୱୁଦ୍ଧିଯେୱା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଭିଣ୍ହଂ ଅସନ୍ନିପତନ୍ତା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆକୁଲାତି ଖୁଭିତା ନ ପସନ୍ନା। ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ୱଗ୍ଗବନ୍ଧତୋ ୱିଭଜ୍ଜ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ହୁତ୍ୱା।

ସନ୍ନିପାତଭେରିଯାତି ସନ୍ନିପାତାରୋଚନଭେରିଯା। ଅଦ୍ଧଭୁତ୍ତା ୱାତି ସାମିଭୁତ୍ତା ୱା। ଓସୀଦମାନେତି ହାଯମାନେ।

ସୁଙ୍କନ୍ତି ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତେହି ପବ୍ବତଖଣ୍ଡନାଦିତିତ୍ଥଗାମଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ରାଜପୁରିସାନଂ ଦାତବ୍ବଭାଗଂ। ବଲିନ୍ତି ନିପ୍ଫନ୍ନସସ୍ସାଦିତୋ ଛଭାଗଂ ସତ୍ତଭାଗନ୍ତିଆଦିନା ଲଦ୍ଧବ୍ବକରଂ। ଦଣ୍ଡନ୍ତି ଦସୱୀସତିକହାପଣାଦିକଂ ଅପରାଧାନୁରୂପଂ ଗହେତବ୍ବଧନଦଣ୍ଡଂ। ୱଜ୍ଜିଧମ୍ମନ୍ତି ୱଜ୍ଜିରାଜଧମ୍ମଂ। ଇଦାନି ଅପଞ୍ଞତ୍ତପଞ୍ଞାପନାଦୀସୁ ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେ ଚ ଆଦୀନୱାନିସଂସେ ଚ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେସ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପାରିଚରିଯକ୍ଖମାତି ଉପଟ୍ଠାନକ୍ଖମା। ପୋରାଣଂ ୱଜ୍ଜିଧମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ କିର ୱଜ୍ଜିରାଜାନୋ ''ଅଯଂ ଚୋରୋ''ତି ଆନେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତେ ''ଗଣ୍ହଥ ନଂ ଚୋର''ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ୱିନିଚ୍ଛଯମହାମତ୍ତାନଂ ଦେନ୍ତି। ତେ ୱିନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ସଚେ ଅଚୋରୋ ହୋତି, ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି। ସଚେ ଚୋରୋ, ଅତ୍ତନା କିଞ୍ଚି ଅକତ୍ୱା ୱୋହାରିକାନଂ ଦେନ୍ତି, ତେପି ୱିନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ଅଚୋରୋ ଚେ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି। ଚୋରୋ ଚେ, ସୁତ୍ତଧରାନଂ ଦେନ୍ତି। ତେପି ୱିନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ଅଚୋରୋ ଚେ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି। ଚୋରୋ ଚେ, ଅଟ୍ଠକୁଲିକାନଂ ଦେନ୍ତି, ତେପି ତଥେୱ କତ୍ୱା ସେନାପତିସ୍ସ, ସେନାପତି ଉପରାଜସ୍ସ, ଉପରାଜା ରଞ୍ଞୋ। ରାଜା ୱିନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ସଚେ ଅଚୋରୋ ହୋତି, ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ସଚେ ପନ ଚୋରୋ ହୋତି, ପୱେଣିପୋତ୍ଥକଂ ୱାଚାପେତି। ତତ୍ଥ ''ଯେନ ଇଦଂ ନାମ କତଂ, ତସ୍ସ ଅଯଂ ନାମଦଣ୍ଡୋ''ତି ଲିଖିତଂ। ରାଜା ତସ୍ସ କିରିଯଂ ତେନ ସମାନେତ୍ୱା ତଦନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଦଣ୍ଡଂ କରୋତି। ଇତି ଏତଂ ପୋରାଣଂ ୱଜ୍ଜିଧମ୍ମଂ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତନ୍ତାନଂ ମନୁସ୍ସା ନ ଉଜ୍ଝାଯନ୍ତି। ପରମ୍ପରାଗତେସୁ ଅଟ୍ଠକୁଲେସୁ ଜାତା ଅଗତିଗମନୱିରତା ଅଟ୍ଠମହଲ୍ଲକପୁରିସା ଅଟ୍ଠକୁଲିକା।

ସକ୍କାରନ୍ତି ଉପକାରଂ। ଗରୁଭାୱଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ''ଇମେ ଅମ୍ହାକଂ ଗରୁନୋ''ତି ତତ୍ଥ ଗରୁଭାୱଂ ପଟି ପଟି ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ମାନେସ୍ସନ୍ତୀତି ସମ୍ମାନେସ୍ସନ୍ତି। ତଂ ପନ ସମ୍ମାନନଂ ତେସୁ ନେସଂ ଅତ୍ତମନତାପୁବ୍ବକନ୍ତି ଆହ ''ମନେନ ପିଯାଯିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। ନିପଚ୍ଚକାରଂ ପଣିପାତଂ। ଦସ୍ସେନ୍ତୀତି ଗରୁଚିତ୍ତଭାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି। ସନ୍ଧାନେତୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଘଟେତୁଂ।

ପସଯ୍ହକାରସ୍ସାତି ବଲକ୍କାରସ୍ସ। କାମଂ ୱୁଦ୍ଧିଯା ପୂଜନୀଯତାଯ ''ୱୁଦ୍ଧିହାନିଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ୱୁତ୍ତାନୁକ୍କମେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ପାଠଇଯଂ ୱା ଯସ୍ମା ''ୱୁଦ୍ଧିଯେୱ ପାଟିକଙ୍ଖା, ନୋ ପରିହାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତଦନୁକ୍କମେନ ''ୱୁଦ୍ଧିହାନିଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଅଲଦ୍ଧୋକାସେ ପାପକମ୍ମେ, ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକେ ୱା ଅନୱସରୋୱ ଦେୱସୋପସଗ୍ଗୋ। ତସ୍ମିଂ ପନ ଲଦ୍ଧୋକାସେ ସିଯା ଦେୱତୋପସଗ୍ଗସ୍ସ ଅୱସରୋତି ଆହ ''ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ...ପେ... ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀ''ତି। ଏତେନେୱ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ସୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବଲକାଯସ୍ସ ଦିଗୁଣତିଗୁଣତାଦସ୍ସନଂ ପଟିଭଯଭାୱଦସ୍ସନନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ଦେୱତାନଂ ସଙ୍ଗାମସୀସେ ସହାଯତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅନିଚ୍ଛିତନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠଂ। ଆୱରଣତୋତି ନିସେଧନତୋ। ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତା ଧମ୍ମିଯାତି ଇଧ ''ଧମ୍ମିକା''ତି ୱୁତ୍ତା। ମିଗସୂକରାଦିଘାତାଯ ସୁନଖାଦୀନଂ କଡ୍ଢିତ୍ୱା ୱନଚରଣଂ ୱାଜୋ, ତତ୍ଥ ନିଯୁତ୍ତା, ତେ ୱା ୱାଜେନ୍ତୀତି ୱାଜିକା, ମିଗୱଧଚାରିନୋ।

ସାରନ୍ଦଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱସ୍ସକାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨। ଦୁତିଯେ ଅଭିଯାତୁକାମୋତି ଏତ୍ଥ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଅଭିଭୱନତ୍ଥୋ ''ଅନଭିୱିଦିତୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି ଆହ ''ଅଭିଭୱନତ୍ଥାଯ ଯାତୁକାମୋ''ତି।

ୱଜ୍ଜିରାଜାନୋତି ‘‘ୱଜ୍ଜେତବ୍ବା ଇମେ’’ତି ଆଦିତୋ ପୱତ୍ତଂ ୱଚନଂ ଉପାଦାୟ ୱଜ୍ଜୀତି ଲଦ୍ଧନାମା ରାଜାନୋ, ୱଜ୍ଜିରଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ରାଜାନୋ ୱଜ୍ଜିରାଜାନୋ। ରଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ୱଜ୍ଜିସମଞ୍ଞା ତନ୍ନିୱାସିରାଜକୁମାରୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ରାଜିଦ୍ଧିୟାତି ରାଜଭାୱାନୁଗତେନ ପଭାୱେନ। ସୋ ପନ ପଭାୱୋ ନେସଂ ଗଣରାଜାନଂ ମିଥୋ ସାମଗ୍ଗିୟା ଲୋକେ ପାକଟୋ। ଚିରଟ୍ଠାୟୀ ଚ ଅହୋସୀତି ‘‘ସମଗ୍ଗଭାୱଂ କଥେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁ ଅନୁ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱେତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ଅନୁଭାୱୋ, ଅନୁଭାୱୋ ଏୱ ଆନୁଭାୱୋ, ପତାପୋ। ସୋ ପନ ନେସଂ ପତାପୋ ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିୱାହନସମ୍ପତ୍ତିୟା ତତ୍ଥ ଚ ସୁଭିକ୍ଖିତଭାୱେନ ଲୋକେ ପାକଟୋ ଜାତୋତି ‘‘ଏତେନ…ପେ… କଥେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାଠଅଚ୍ଛିଗ୍ଗଠଏନାତି କୁଞ୍ଚିକାଛିଦ୍ଦେନ। ଅସନନ୍ତି ସରଂ। ଅତିପାତୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କାମେନ୍ତି। ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖନ୍ତି ପୋଙ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପୋଙ୍ଖଂ, ପୁରିମସରସ୍ସ ପୋଙ୍ଖପଦାନୁଗତପୋଙ୍ଖଂ ଇତରଂ ସରଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିରାଧିତନ୍ତି ଅୱିରଜ୍ଝିତଂ। ଉଚ୍ଛିନ୍ଦିସ୍ସାମୀତି ଉମ୍ମୂଲନୱସେନ କୁଲସନ୍ତତିଂ ଛିନ୍ଦିସ୍ସାମି। ଅୟନଂ ୱଡ୍ଢନଂ ଅୟୋ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଅନୟୋତି ଆହ ‘‘ଅୱଡ୍ଢି’’ନ୍ତି। ଞାତୀନଂ ବ୍ୟସନଂ ୱିନାସୋ ଞାତିବ୍ୟସନଂ।

ଗଙ୍ଗାୟାତି ଗଙ୍ଗାସମୀପେ। ପଟ୍ଟନଗାମନ୍ତି ସକଟପଟ୍ଟନଗାମଂ। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ପଟ୍ଟନେ। ବଲୱାଘାତଜାତୋତି ଉପ୍ପନ୍ନବଲୱକୋଧୋ। ମେତି ମୟ୍ହଂ। ଗତେନାତି ଗମନେନ। ସୀତଂ ୱା ଉଣ୍ହଂ ୱା ନତ୍ଥି ତାୟ ୱେଲାୟ। ଅଭିମୁଖଂ ୟୁଦ୍ଧେନାତି ଅଭିମୁଖଂ ଉଜୁକମେୱ ସଙ୍ଗାମକରଣେନ। ଉପଲାପନଂ ସାମଂ ଦାନଞ୍ଚାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଲ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭେଦୋପି ଇଧ ଉପାୟୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର ମିଥୁଭେଦା’’ତି। ୟୁଦ୍ଧସ୍ସ ପନ ଅନୁପାୟତା ପଗେୱ ପକାସିତା। ଇଦନ୍ତି ‘‘ଅଞ୍ଞତ୍ର ଉପଲାପନାୟ ଅଞ୍ଞତ୍ର ମିଥୁଭେଦା’’ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ। କଥାୟ ନୟଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ‘‘ୟାୱକୀୱଞ୍ଚ …ପେ… ପରିହାନୀ’’ତି ଇମାୟ ଭଗୱତୋ କଥାୟ ଉପାୟଂ ଲଭିତ୍ୱା। ଅନୁକମ୍ପାୟାତି ୱଜ୍ଜିରାଜେସୁ ଅନୁଗ୍ଗହେନ।

ରାଜାପି ତମେୱ ପେସେତ୍ୱା ସବ୍ବେ…ପେ… ପାପେସୀତି ରାଜା ତଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଆଗତଂ ‘‘କିଂ, ଆଚରିୟ, ଭଗୱା ଅୱଚା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ସୋ ‘‘ୟଥା ଭୋ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ୱଚନଂ ନ ସକ୍କା ୱଜ୍ଜୀ କେନଚି ଗହେତୁଂ, ଅପିଚ ଉପଲାପନାୟ ୱା ମିଥୁଭେଦେନ ୱା ସକ୍କା’’ତି ଆହ। ତତୋ ନଂ ରାଜା ‘‘ଉପଲାପନାୟ ଅମ୍ହାକଂ ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୟୋ ନସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି, ଭେଦେନେୱ ତେ ଗହେସ୍ସାମି, କିଂ କରୋମା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ତେନ ହି, ମହାରାଜ, ତୁମ୍ହେ ୱଜ୍ଜୀ ଆରବ୍ଭ ପରିସତି କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେଥ, ତତୋ ଅହଂ ‘‘କିଂ ତେ, ମହାରାଜ, ତେହି, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକେନ କସିୱଣିଜ୍ଜାଦୀନି କତ୍ୱା ଜୀୱନ୍ତୁ ଏତେ ରାଜାନୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ପକ୍କମିସ୍ସାମି। ତତୋ ତୁମ୍ହେ ‘‘କିଂ ନୁ, ଭୋ, ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱଜ୍ଜୀ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ କଥଂ ପଟିବାହତୀ’’ତି ୱଦେୟ୍ୟାଥ। ଦିୱସଭାଗେ ଚାହଂ ତେସଂ ପଣ୍ଣାକାରଂ ପେସେସ୍ସାମି, ତମ୍ପି ଗାହାପେତ୍ୱା ତୁମ୍ହେପି ମମ ଦୋସଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ବନ୍ଧନତାଠଅନାଦୀନି ଅକତ୍ୱାୱ କେୱଲଂ ଖୁରମୁଣ୍ଡଂ ମଂ କତ୍ୱା ନଗରା ନୀହରାପେଥ, ଅଥାହଂ ‘‘ମୟା ତେ ନଗରେ ପାକାରୋ ପରିଖା ଚ କାରିତା, ଅହଂ ଥିରଦୁବ୍ବଲଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନଗମ୍ଭୀରଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଜାନାମି, ନ ଚିରସ୍ସଂ ଦାନି ତଂ ଉଜୁଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱକ୍ଖାମି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ତୁମ୍ହେ ‘‘ଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ୱଦେୟ୍ୟାଥାତି। ରାଜା ସବ୍ବଂ ଅକାସି।

ଲିଚ୍ଛୱୀ ତସ୍ସ ନିକ୍ଖମନଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ସଠୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ମା ତସ୍ସ ଗଙ୍ଗଂ ଉତ୍ତାରେତୁଂ ଅଦତ୍ଥା’’ତି ଆହଂସୁ। ତତ୍ର ଏକଚ୍ଚେହି ‘‘ଅମ୍ହେ ଆରବ୍ଭ କଥିତତ୍ତା କିର ସୋ ଏୱଂ କରୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ତେନ ହି ଭଣେ ଏତୂ’’ତି ୱଦିଂସୁ। ସୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଲିଚ୍ଛୱୀ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିମାଗତତ୍ଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସି। ଲିଚ୍ଛୱିନୋ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକେନ ନାମ ଏୱଂ ଗରୁଂ ଦଣ୍ଡଂ କାତୁଂ ନ ୟୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ‘‘କିଂ ତେ ତତ୍ର ଠାନନ୍ତର’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ୱିନିଚ୍ଛୟମହାମଚ୍ଚୋହମସ୍ମୀତି। ତଦେୱ ତେ ଠାନନ୍ତରଂ ହୋତୂତି। ସୋ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ୱିନିଚ୍ଛୟଂ କରୋତି। ରାଜକୁମାରା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସିପ୍ପଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ସୋ ପତିଟ୍ଠିତଗୁଣୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଦିୱସଂ ଏକଂ ଲିଚ୍ଛୱିଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଦାରକା କସନ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଆମ, କସନ୍ତି। ଦ୍ୱେ ଗୋଣେ ୟୋଜେତ୍ୱାତି। ଆମ, ଦ୍ୱେ ଗୋଣେ ୟୋଜେତ୍ୱାତି। ଏତ୍ତକଂ ୱତ୍ୱା ନିୱତ୍ତୋ। ତତୋ ତମଞ୍ଞୋ ‘‘କିଂ ଆଚରିୟୋ ଆହା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ‘‘ନ ମେସୋ ୟଥାଭୂତଂ କଥେତୀ’’ତି ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭିଜ୍ଜି।

ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅପରମ୍ପି ଏକଦିୱସଂ ଏକଂ ଲିଚ୍ଛୱିଂ ଏକମନ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ‘‘କେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ଭୁତ୍ତୋସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତୋ। ତମ୍ପି ଅଞ୍ଞୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ତଥେୱ ଭିଜ୍ଜି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅପରମ୍ପି ଦିୱସଂ ଏକଂ ଲିଚ୍ଛୱିଂ ଏକମନ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ‘‘ଅତିଦୁଗ୍ଗତୋସି କିରା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। କୋ ଏୱମାହାତି । ଅସୁକୋ ନାମ ଲିଚ୍ଛୱୀତି। ଅପରମ୍ପି ଏକମନ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ‘‘ତ୍ୱଂ କିର ଭୀରୁଜାତିକୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। କୋ ଏୱମାହାତି? ଅସୁକୋ ନାମ ଲିଚ୍ଛୱୀତି। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେନ ଅକଥିତମେୱ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କଥେନ୍ତୋ ତୀହି ସଂୱଚ୍ଛରେହି ତେ ରାଜାନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୟଥା ଦ୍ୱେ ଏକମଗ୍ଗେନ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଥା କତ୍ୱା ସନ୍ନିପାତଭେରିଂ ଚରାପେସି। ଲିଚ୍ଛୱିନୋ ‘‘ଇସ୍ସରା ସନ୍ନିପତନ୍ତୁ, ସୂରା ସନ୍ନିପତନ୍ତୂ’’ତି ୱତ୍ୱା ନ ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ‘‘ଅୟଂ ଦାନି କାଲୋ, ସୀଘଂ ଆଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ରଞ୍ଞୋ ସାସନଂ ପେସେତି। ରାଜା ସୁତ୍ୱାୱ ବଲଭେରିଂ ଚରାପେତ୍ୱା ନିକ୍ଖମି। ୱେସାଲିକା ସୁତ୍ୱା ‘‘ରଞ୍ଞୋ ଗଙ୍ଗଂ ଉତ୍ତରିତୁଂ ନ ଦସ୍ସାମା’’ତି ଭେରିଂ ଚରାପେସୁଂ। ତେ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଗଚ୍ଛନ୍ତୁ ସୂରରାଜାନୋ’’ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ନ ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ‘‘ନଗରପ୍ପୱେସନଂ ନ ଦସ୍ସାମ, ଦ୍ୱାରାନି ପିଦହିସ୍ସାମା’’ତି ଭେରିଂ ଚରାପେସୁଂ। ଏକୋପି ନ ସନ୍ନିପତି। ୟଥାୱିୱଟେହି ଦ୍ୱାରେହି ପୱିସିତ୍ୱା ସବ୍ବେ ଅନୟବ୍ୟସନଂ ପାପେତ୍ୱା ଗତୋ। ତଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ରାଜାପି ତମେୱ ପେସେତ୍ୱା ସବ୍ବେପି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୟବ୍ୟସନଂ ପାପେସୀ’’ତି।

ଓସ୍ସକାରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପଠମସତ୍ତକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୩। ତତିଯେ ଅପରିହାନାଯ ହିତାତି ଅପରିହାନିଯା (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୩୬), ନ ପରିହାଯନ୍ତି ଏତେହୀତି ଵା ଅପରିହାନିଯା। ଏଵଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଧାପି ଚା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତୋତିଆଦି ଦିସାସୁ ଆଗତସାସନେ ଵୁତ୍ତଵଚନଂ ଵୁତ୍ତକଥନଂ। ଵିହାରସୀମା ଆକୁଲା ଯସ୍ମା , ତସ୍ମା ଉପୋସଥପଵାରଣା ଠିତା। ଓଲୀଯମାନକୋତି ପାଠଇତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଵିନସ୍ସମାନକୋ। ଉକ୍କିପାପେନ୍ତାତି ପଗୁଣଭାଵକରଣେନ ଅତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନାଵସେନ ଚ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତା।

ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଭିକ୍ଖୂ ଵିଯ (ପାରା। ୫୬୫) ପାଚିତ୍ତିଯଂ ଦେସାପେତବ୍ବୋତି ପଞ୍ଞାପେନ୍ତା। ଵଜ୍ଜିପୁତ୍ତକା ଵିଯ (ଚୂଳଵ। ୪୪୬) ଦସଵତ୍ଥୁଦୀପନେନ। ତଥା ଅକରୋନ୍ତାତି ନଵଂ କତିକଵତ୍ତଂ ଵା ସିକ୍ଖାପଦଂ ଵା ଅମଦ୍ଦନ୍ତା ଧମ୍ମଵିନଯତୋ ସାସନଂ ଦୀପେନ୍ତା ଖୁଦ୍ଦକମ୍ପି ଚ ସିକ୍ଖାପଦଂ ଅସମୂହନନ୍ତା। ଆଯସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ଵିଯ ଚାତି ''ସୁଣାତୁ ମେ, ଆଵୁସୋ, ସଙ୍ଘୋ, ସନ୍ତାମ୍ହାକଂ ସିକ୍ଖାପଦାନି ଗିହିଗତାନି। ଗିହିନୋପି ଜାନନ୍ତି 'ଇଦଂ ଵୋ ସମଣାନଂ ସକ୍ୟପୁତ୍ତିକାନଂ କପ୍ପତି, ଇଦଂ ଵୋ ନ କପ୍ପତୀ'ତି। ସଚେପି ହି ମଯଂ ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ସମୂହନିସ୍ସାମ, ଭଵିସ୍ସନ୍ତି ଵତ୍ତାରୋ 'ଧୂମକାଲିକଂ ସମଣେନ ଗୋତମେନ ସାଵକାନଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ଯାଵିମେସଂ ସତ୍ଥା ଅଟ୍ଠାସି, ତାଵିମେ ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ସିକ୍ଖିଂସୁ। ଯତୋ ଇମେସଂ ସତ୍ଥା ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ନ ଦାନିମେ ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ସିକ୍ଖନ୍ତୀ'ତି। ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତକଲ୍ଲଂ, ସଙ୍ଘୋ ଅପଞ୍ଞତ୍ତଂ ନ ପଞ୍ଞପେଯ୍ୟ, ପଞ୍ଞତ୍ତଂ ନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦେଯ୍ୟ, ଯଥାପଞ୍ଞତ୍ତେସୁ ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ସମାଦାଯ ଵତ୍ତେଯ୍ୟା''ତି ଇମଂ (ଚୂଳଵ। ୪୪୨) ତନ୍ତିଂ ଠପେନ୍ତୋ ଆଯସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ଵିଯ ଚ।

ଥିରଭାଵପ୍ପତ୍ତାତି ସାସନେ ଥିରଭାଵଂ ଅନିଵତ୍ତିତଭାଵଂ ଉପଗତା। ଥେରକାରକେହୀତି ଥେରଭାଵସାଧକେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ଅସେକ୍ଖଧମ୍ମେହି। ବହୂ ରତ୍ତିଯୋତି ପବ୍ବଜିତା ହୁତ୍ଵା ବହୂ ରତ୍ତିଯୋ ଜାନନ୍ତି। ସୀଲାଦିଗୁଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାପନମେଵ ସାସନେ ପରିଣାଯକତାତି ଆହ ''ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ପଵତ୍ତେନ୍ତୀ''ତି। ଓଵାଦଂ ନ ଦେନ୍ତି ଅଭାଜନଭାଵତୋ। ପଵେଣିକଥନ୍ତି ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଭତଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଦୀପନଂ ଧମ୍ମକଥଂ। ସାରଭୂତଂ ଧମ୍ମପରିଯାଯନ୍ତି ସମଥଵିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲସମ୍ପାପନେନ ସାସନେ ସାରଭୂତଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗକୋସଲ୍ଲଅନୁତ୍ତରସୀତିଭାଵ- (ଅ। ନି। ୬।୮୫) ଅଧିଚିତ୍ତସୁତ୍ତାଦିଧମ୍ମତନ୍ତିଂ। ଆଦିକଂ ଓଵାଦନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ଏଵଂ ତେ ଆଲୋକେତବ୍ବଂ, ଏଵଂ ତେ ଵିଲୋକେତବ୍ବଂ, ଏଵଂ ତେ ସମିଞ୍ଜିତବ୍ବଂ, ଏଵଂ ତେ ପସାରେତବ୍ବଂ, ଏଵଂ ତେ ସଙ୍ଘାଟିପତ୍ତଚୀଵରଂ ଧାରେତବ୍ବ''ନ୍ତି ଓଵାଦଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ପୁନବ୍ଭଵଦାନଂ ପୁନବ୍ଭଵୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ। ଇତରେତି ଯେ ନ ପଚ୍ଚଯଵସିକା ନ ଆମିସଚକ୍ଖୁକା, ତେ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ତଣ୍ହାଯ ଵସଂ।

ଆରଞ୍ଞକେସୂତି ଅରଞ୍ଞଭାଗେସୁ ଅରଞ୍ଞପରିଯାପନ୍ନେସୁ। ନନୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚିପି ତଣ୍ହା ସାଵଜ୍ଜା ଏଵାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଗାମନ୍ତସେନାସନେସୁ ହୀ''ତିଆଦି। ତେନ ''ଅନୁତ୍ତରେସୁ ଵିମୋକ୍ଖେସୁ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠାପଯତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତପିହାଦଯୋ ପିଯ ଆରଞ୍ଞକସେନାସନେସୁ ସାଲଯତା ସେଵିତବ୍ବପକ୍ଖିକା ଏଵାତି ଦସ୍ସେତି।

ଅତ୍ତନାଵାତି ସଯମେଵ। ତେନ ପରେହି ଅନୁସ୍ସାହିତାନଂ ସରସେନେଵ ଅନାଗତାନଂ ପେସଲାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆଗମନଂ, ଆଗତାନଞ୍ଚ ଫାସୁଵିହାରଂ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇମିନାଵ ନୀହାରେନାତି ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା। ଅଗ୍ଗହିତଧମ୍ମଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଅଗ୍ଗହିତସ୍ସ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣଂ। ଗହିତସଜ୍ଝାଯକରଣନ୍ତି ଉଗ୍ଗହିତସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ଅତ୍ଥଚିନ୍ତନଂ। ଚିନ୍ତରତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ସଜ୍ଝାଯସଦ୍ଦୋ। ଏନ୍ତୀତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନିସୀଦନ୍ତି ଆସନପଞ୍ଞାପନାଦିନା।

ପଠମସତ୍ତକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୬। ଦୁତିଯସତ୍ତକସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୨୪-୨୬। ଚତୁତ୍ଥେ କରୋନ୍ତୋଯେଵାତି ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ତିରଚ୍ଛାନକଥଂ କଥେନ୍ତୋଯେଵ। ଅତିରଚ୍ଛାନକଥାଭାଵେପି ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ତପ୍ପରଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଵଧାରଣଵଚନଂ। ପରିଯନ୍ତକାରୀତି ସପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ଵା ଵତ୍ତା। ''ପରିଯନ୍ତଵତିଂ ଵାଚଂ ଭାସିତା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୯, ୧୯୪) ହି ଵୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପଭସ୍ସୋଵାତି ପରିମିତକଥୋଯେଵ ଏକନ୍ତେନ କଥେତବ୍ବସ୍ସେଵ କଥନତୋ। ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ ଅରିଯୋ ତୁଣ୍ହୀଭାଵୋ। ନିଦ୍ଦାଯତିଯେଵାତି ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନେ ଅନାଦୀନଵଦସ୍ସୀ ନିଦ୍ଦାଯତିଯେଵ, ଇରିଯାପଥପରିଵତ୍ତନାଦିନା ନ ନଂ ଵିନୋଦେତି। ଏଵଂ ସଂସଟ୍ଠୋଵାତି ଵୁତ୍ତନଯେନ

ଗଣସଙ୍ଗଣିକାୟ ସଂସଟ୍ଠୋ ଏୱ ୱିହରତି। ଦୁସ୍ସୀଲା ପାପିଚ୍ଛା ନାମାତି ସୟଂ ନିସ୍ସୀଲା ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନିଚ୍ଛାୟ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପାପା ଲାମକା ଇଚ୍ଛା ଏତେସନ୍ତି ପାପିଚ୍ଛା। ପାପପୁଗ୍ଗଲେହି ମିତ୍ତିକରଣତୋ ପାପମିତ୍ତା। ତେହି ସଦା ସହପୱତ୍ତନେନ ପାପସହାୟା। ତତ୍ଥ ନିନ୍ନତାଦିନା ତଦଧିମୁତ୍ତତାୟ ପାପସମ୍ପୱଙ୍କା। ପଞ୍ଚମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନିୟେୱ।

ଦୁତିୟସତ୍ତକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୧। ସଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୭-୩୧। ସତ୍ତମେ ଅନିଚ୍ଚାତି ଅନୁପସ୍ସତି ଏତାୟାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା। ତଥାପୱତ୍ତୱିପସ୍ସନା ପନ ୟସ୍ମା ଅତ୍ତନା ସହଗତସଞ୍ଞାୟ ଭାୱିତାୟ ଭାୱିତା ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ସହଗତସଞ୍ଞା''ତି। ଇମା ସତ୍ତ ଲୋକିୟୱିପସ୍ସନାପି ହୋନ୍ତି ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତନତୋ। ''ଏତଂ ସନ୍ତଂ ଏତଂ ପଣୀତଂ ୟଦିଦଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ''ତି ଆଗତୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଲୋକୁତ୍ତରା ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ''ୱିରାଗୋ ନିରୋଧୋ''ତି ହି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇଧ ୱିରାଗସଞ୍ଞା, ତା ୱୁତ୍ତସଞ୍ଞା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାପି ସିୟୁଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ଅଟ୍ଠମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସଞ୍ଞାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱଜ୍ଜିସତ୍ତକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଦେୱତାୱଗ୍ଗୋ

୫। ପଠମମିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬। ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଚମେ ଅତ୍ତନୋ ଗୁୟ୍ହଂ ତସ୍ସ ଆୱିକରୋତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଗୁୟ୍ହଂ ନିଗ୍ଗୁହିତୁଂ ଯୁତ୍ତକଥଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅକଥେତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ଆଚିକ୍ଖତି। ତସ୍ସ ଗୁୟ୍ହଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ନାଚିକ୍ଖତୀତି ତେନ କଥିତଗୁୟ୍ହଂ ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ନ ଜାନନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନାୱିକରୋନ୍ତୋ ଛାଦେତି।

ପଠମମିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୧୧। ଦୁତିଯମିତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୭-୪୨। ଛଟ୍ଠେ ପିଯୋ ଚ ହୋତି ମନାପୋ ଚାତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ହି ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନୋ ଚ ହୋତି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ସୁତସମ୍ପନ୍ନୋ ଚାଗସମ୍ପନ୍ନୋ ୱୀରିଯସମ୍ପନ୍ନୋ ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଦ୍ଦହତି ତଥାଗତସ୍ସ ସମ୍ବୋଧିଂ କମ୍ମଞ୍ଚ କମ୍ମଫଲଞ୍ଚ, ତେନ ସମ୍ବୋଧିଯା ହେତୁଭୂତଂ ସତ୍ତେସୁ ହିତସୁଖଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜତି । ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ସତ୍ତାନଂ ପିଯୋ ହୋତି ଗରୁ ଭାୱନୀୟୋ ଚୋଦକୋ ପାପଗରହୀ ୱତ୍ତା ୱଚନକ୍ଖମୋ। ସୁତସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ ଗମ୍ଭୀରାନଂ କଥାନଂ କତ୍ତା ହୋତି। ଚାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ହୋତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ପୱିୱିତ୍ତୋ ଅସଂସଟ୍ଠୋ। ୱୀରିଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ହୋତି ଅତ୍ତହିତପରହିତପଟିପତ୍ତିଯଂ। ସତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତୀ ହୋତି। ସମାଧିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତୋ ହୋତି ସମାହିତଚିତ୍ତୋ। ପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅୱିପରୀତଂ ପଜାନାତି। ସୋ ସତିଯା କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ନେସମାନୋ ପଞ୍ଞାଯ ସତ୍ତାନଂ ହିତାହିତଂ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନିତ୍ୱା ସମାଧିନା ତତ୍ଥ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱୀରିଯେନ ସତ୍ତେ ଅହିତେ ନିସେଧେତ୍ୱା ହିତେ ନିଯୋଜେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପିଯୋ…ପେ… ନିଯୋଜେତୀ''ତି। ସତ୍ତମାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି।

ଦୁତିଯମିତ୍ତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦେୱତାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମହାଯଞ୍ଞୱଗ୍ଗୋ

୧। ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪। ପଞ୍ଚମସ୍ସ ପଠମେ ଯସ୍ମା ନିଦସ୍ସନତ୍ଥେ ନିପାତୋ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୧୨୭) ତସ୍ମା ସେୟ୍ୟଥାପି ମନୁସ୍ସାତି ଯଥା ମନୁସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିସେସୋ ହୋତିଯେୱ ସତିପି ବାହିରସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଅଭେଦେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସ ଭିନ୍ନତ୍ତା। ନାନତ୍ତଂ କାୟେ ଏତେସଂ, ନାନତ୍ତୋ ୱା କାୟୋ ଏତେସନ୍ତି ନାନତ୍ତକାୟା। ଇମିନା ନୟେନ ସେସପଦେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନେସନ୍ତି ମନୁସ୍ସାନଂ। ନାନତ୍ତା ସଞ୍ଞା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ। ସୁଖସମୁସ୍ସୟତୋ ୱିନିପାତୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ୱିନିପାତିକା ସତିପି ଦେୱଭାୱେ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅଭାୱତୋ। ଅପାୟେସୁ ୱା ଗତୋ ନତ୍ଥି ନିପାତୋ ଏତେସନ୍ତି ୱିନିପାତିକା। ତେନାହ ‘‘ଚତୁଅପାୟୱିନିମୁତ୍ତା’’ତି। ପିୟଙ୍କରମାତାଦୀନଂ ୱିୟାତି ପିୟଙ୍କରମାତା କିର ୟକ୍ଖିନୀ ପଚ୍ଚୂସସମୟେ ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସଜ୍ଝାୟତୋ ସୁତ୍ୱା –

‘‘ମା ସଦ୍ଦମକରୀ ପିୟଙ୍କର, ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମପଦାନି ଭାସତି;

ଅପି ଧମ୍ମପଦଂ ୱିଜାନିୟ, ପଟିପଜ୍ଜେମ ହିତାୟ ନୋ ସିୟା।

‘‘ପାଣେସୁ ଚ ସଂୟମାମସେ, ସମ୍ପଜାନମୁସା ନ ଭଣାମସେ;

ସିକ୍ଖେମ ସୁସୀଲ୍ୟମତ୍ତନୋ, ଅପି ମୁଚ୍ଚେମ ପିସାଚୟୋନିୟା’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୦) –

ଏୱଂ ପୁତ୍ତକଂ ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ତଂ ଦିୱସଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପତ୍ତା। ଉତ୍ତରମାତା ପନ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାୱ ସୋତାପନ୍ନା ଜାତା।

ବ୍ରହ୍ମକାୟେ ପଠମଜ୍ଝାନନିବ୍ବତ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମସମୂହେ, ବ୍ରହ୍ମନିକାୟେ ୱା ଭୱାତି ବ୍ରହ୍ମକାୟିକା। ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପରିସାୟ ଭୱାତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜା ତସ୍ସ ପରିଚାରକଟ୍ଠାନେ ଠିତତ୍ତା। ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପୁରୋହିତଟ୍ଠାନେ ଠିତାତି ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତା। ଆୟୁୱଣ୍ଣାଦୀହି ମହନ୍ତା ବ୍ରହ୍ମାନୋତି ମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ। ସତିପି ତେସଂ ତିୱିଧାନମ୍ପି ପଠମେନ ଝାନେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱେ ଝାନସ୍ସ ପନ ପୱତ୍ତିଭେଦେନ ଅୟଂ ୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିତ୍ତେନାତି ହୀନେନ। ସା ଚସ୍ସ ହୀନତା ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ହୀନତାୟ ୱେଦିତବ୍ବା। ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତଂ ୱା ହୀନଂ। କପ୍ପସ୍ସାତି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟକପ୍ପସ୍ସ । ହୀନପଣୀତାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭୱତ୍ତା ମଜ୍ଝିମଂ। ସା ଚସ୍ସ ମଜ୍ଝିମତା ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ମଜ୍ଝିମତାୟ ୱେଦିତବ୍ବା। ପଟିଲଭିତ୍ୱା ନାତିସୁଭାୱିତଂ ୱା ମଜ୍ଝିମଂ। ଉପଡ୍ଢକପ୍ପୋତି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟକପ୍ପସ୍ସ ଉପଡ୍ଢକପ୍ପୋ। ୱିପ୍ଫାରିକତରୋତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜେହି ପମାଣତୋ ୱିପୁଲତରୋ ସଭାୱତୋ ଉଳାରତରୋ ଚ ହୋତି। ସଭାୱେନପି ହି ଉଳାରତମୋୱ। ତଂ ପନେତ୍ଥ ଅପ୍ପମାଣଂ। ତସ୍ସ ହି ପରିତ୍ତାଭାଦୀନଂ ପରିତ୍ତସୁଭାଦୀନଞ୍ଚ କାୟେ ସତିପି ସଭାୱଭେଦମତ୍ତେ ଏକତ୍ତୱସେନେୱ ୱୱତ୍ଥପୀୟତୀତି ‘‘ଏକତ୍ତକାୟା’’ତ୍ୱେୱ ତେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ପଣୀତେନାତି ଉକ୍କଟ୍ଠେନ। ସା ଚସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠତା ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଉକ୍କଟ୍ଠତାୟ ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁଭାୱିତଂ ୱା, ସମ୍ମଦେୱ, ୱସିଭାୱଂ ପାପିତଂ ପଣୀତଂ ‘‘ପଧାନଭାୱଂ ନୀତ’’ନ୍ତି କତ୍ୱା। ଇଧାପି କପ୍ପୋ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟକପ୍ପୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ ପରିପୁଣ୍ଣମହାକପ୍ପସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଇତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ତେତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମକାୟିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା ତିୱିଧାପି ବ୍ରହ୍ମାନୋ। ସଞ୍ଞାୟ ଏକତ୍ତାତି ତିହେତୁକଭାୱେନ ଏକସଭାୱତ୍ତା। ନ ହି ତସ୍ସା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ଭେଦୋ ଅତ୍ଥି। ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ନାନତ୍ତକାୟା ଏକତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ ଗହିତାତି ଦସ୍ସେତି।

ଦଣ୍ଡୌକ୍କାୟାତି ଦଣ୍ଡଦୀପିକାୟ। ସରତି ଧାୱତି, ୱିସ୍ସରତି ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣା ୱିୟ ଧାୱତି। ଦ୍ୱେ କପ୍ପାତି ଦ୍ୱେ ମହାକପ୍ପା। ଇତୋ ପରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଆଭସ୍ସରଗ୍ଗହଣେନେୱ ସବ୍ବେପି ତେ ପରିତ୍ତାଭାଅପ୍ପମାଣାଭାପି ଗହିତା।

ସୁନ୍ଦରା ପଭା ସୁଭା, ତାୟ କିଣ୍ଣା ସୁଭାକିଣ୍ଣାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ। ଭା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ ଅନ୍ତିମ-ଣ-କାରସ୍ସ ହ-କାରଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ସୁଭକିଣ୍ହା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ନିଚ୍ଚଲାୟ ଏକଗ୍ଘନାୟ ପଭାୟ ସୁଭୋତି ପରିୟାୟୱଚନନ୍ତି ‘‘ସୁଭେନ ଓକିଣ୍ଣା ୱିକିଣ୍ଣା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥାପି ଅନ୍ତିମ-ଣ-କାରସ୍ସ ହ-କାରକରଣଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେୱ। ନ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଭା ଗଚ୍ଛତି ଏକଗ୍ଘନତ୍ତା। ଚତୁତ୍ଥୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିମେୱ ଭଜନ୍ତି କାୟସ୍ସ ସଞ୍ଞାୟ ଚ ଏକରୂପତ୍ତା। ୱିପୁଲସନ୍ତସୁଖାୟୁୱଣ୍ଣାଦିଫଲତ୍ତା ୱେହପ୍ଫଲା। ଏତ୍ଥାତି ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟଂ।

ୱିୱଟ୍ଟପକ୍ଖେ ଠିତା ଅପୁନରାୱତ୍ତନତୋ। ‘‘ନ ସବ୍ବକାଲିକା’’ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଅସବ୍ବକାଲିକତ୍ତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କପ୍ପସତସହସ୍ସମ୍ପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋଳସକପ୍ପସହସ୍ସଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ସୁଦ୍ଧାୱାସବ୍ରହ୍ମାନଂ ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେ ଲୋକେ ସୁଞ୍ଞଂ ତଂ ଠାନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୁଦ୍ଧାୱାସା ନ ସବ୍ବକାଲିକା। ଖନ୍ଧାୱାରଟ୍ଠାନସଦିସା ହୋନ୍ତି ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମିଯୋ। ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ସୁଦ୍ଧାୱାସାନଂ ସତ୍ତାୱାସଭାୱଦୀପନେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଭାୱୋପି ଦୀପିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୁଦ୍ଧାୱାସାପି ସତ୍ତସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ଚତୁତ୍ଥୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଂ, ନୱସୁ ସତ୍ତାୱାସେସୁ ଚତୁତ୍ଥସତ୍ତାୱାସଞ୍ଚ ଭଜନ୍ତି।

ସୁଖୁମତ୍ତାତି ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମଭାୱପ୍ପତ୍ତତ୍ତା। ପରିବ୍ଯତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚାଭାୱତୋ ନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ନ ସବ୍ବସୋ ଅୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀତି ନାୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତସ୍ମା ପରିପ୍ଫୁଟୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚୱନ୍ତୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତୀସୁ ନ ୱୁତ୍ତଂ।

ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସମାଧିପରିକ୍ଖାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୫। ଦୁତିଯେ ସମାଧିପରିକ୍ଖାରାତି ଏତ୍ଥ ତଯୋ ପରିକ୍ଖାରା। ‘‘ରଥୋ ସୀଲପରିକ୍ଖାରୋ, ଝାନକ୍ଖୋ ଚକ୍କୱୀରିଯୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୪) ହି ଏତ୍ଥ ଅଲଙ୍କାରୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ନାମ। ‘‘ସତ୍ତହି ନଗରପରିକ୍ଖାରେହି ସୁପରିକ୍ଖତଂ ହୋତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୭।୬୭) ଏତ୍ଥ ପରିୱାରୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ନାମ। ‘‘ଗିଲାନପଚ୍ଚଯ…ପେ… ଜୀୱିତପରିକ୍ଖାରା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୯୧-୧୯୨) ଏତ୍ଥ ସମ୍ଭାରୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ନାମ। ସୋ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗସମାଧିସ୍ସ ସମ୍ଭାରା’’ତି। ପରିୱାରପରିକ୍ଖାରୋପି ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ପରିୱାରୋ ହି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠାଦଯୋ ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ସମ୍ମାସମାଧିସ୍ସ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପରିକରଣତୋ ଅଭିସଙ୍ଖରଣତୋ। ପରିକ୍ଖତାତି ପରିୱାରିତା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିଯୋ ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଅଯଂ ସତ୍ତହି ରତନେହି ପରିୱୁତୋ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ୱିଯ ସତ୍ତହି ଅଙ୍ଗେହି ପରିୱୁତୋ ଅରିଯୋ ସମ୍ମାସମାଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପେଚ୍ଚ ନିସ୍ସୀଯତୀତି ଉପନିସା, ସହ ଉପନିସାଯାତି ସଉପନିସୋ, ସଉପନିସ୍ସଯୋ ଅତ୍ଥୋ, ସପରିୱାରୋଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସହକାରିକାରଣଭୂତୋ ହି ଧମ୍ମସମୂହୋ ଇଧ ‘‘ଉପନିସୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ସମାଧିପରିକ୍ଖାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପଠମଅଗ୍ଗିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୬। ତତିଯେ ଅନୁଡହନଟ୍ଠେନାତି କାମଂ ଆହୁନେଯ୍ୟଗ୍ଗିଆଦଯୋ ତଯୋ ଅଗ୍ଗୀ ବ୍ରାହ୍ମଣେହିପି ଇଚ୍ଛିତା ସନ୍ତି। ତେ ପନ ତେହି ଇଚ୍ଛିତମତ୍ତାୱ, ନ ସତ୍ତାନଂ ତାଦିସା ଅତ୍ଥସାଧକା। ଯେ ପନ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥସାଧକା, ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆହୁନଂ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆନେତ୍ୱା ହୁନନଂ ପୂଜନଂ ‘‘ଆହୁନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଆହୁନଂ ଅରହନ୍ତୀ ମାତାପିତରୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଆହୁନେଯ୍ୟାତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମାତାପିତୂନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି (ଇତିୱୁ। ୧୦୬)। ଯଦଗ୍ଗେନ ଚ ତେ ପୁତ୍ତାନଂ ବହୂପକାରତାଯ ଆହୁନେଯ୍ୟାତି, ତେସୁ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ନେସଂ ହିତସୁଖାୱହା, ତଦଗ୍ଗେନ ତେସୁ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତି ଅହିତଦୁକ୍ଖାୱହାତି ଆହ ‘‘ତେସୁ…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି।

ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୫) ମିତ୍ତୱିନ୍ଦକୱତ୍ଥୁନା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମିତ୍ତୱିନ୍ଦକୋ ହି ମାତରା, ‘‘ତାତ, ଅଜ୍ଜ ଉପୋସଥିକୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହାରେ ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ସୁଣୋହି, ସହସ୍ସଂ ତେ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ଧନଲୋଭେନ ଉପୋସଥଂ ସମାଦାଯ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଇଦଂ ଠାନଂ ଅକୁତୋଭଯ’’ନ୍ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଧମ୍ମାସନସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ନିପନ୍ନୋ ସବ୍ବରତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ଘରଂ ଅଗମାସି। ମାତା ପାତୋୱ ଯାଗୁଂ ପଚିତ୍ୱା ଉପନାମେସି। ସୋ ସହସ୍ସଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ପିୱି। ଅଥସ୍ସ ଏତଦହୋସି ‘‘ଧନଂ ସଂହରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ସୋ ନାୱାଯ ସମୁଦ୍ଦଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିତୁକାମୋ ଅହୋସି। ଅଥ ନଂ ମାତା, ‘‘ତାତ, ଇମସ୍ମିଂ କୁଲେ ଚତ୍ତାଲୀସକୋଟିଧନଂ ଅତ୍ଥି, ଅଲଂ ଗମନେନା’’ତି ନିୱାରେତି। ସୋ ତସ୍ସା ୱଚନଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି ଏୱ। ସା ପୁରତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ନଂ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ମଯ୍ହଂ ପୁରତୋ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ପାଦେନ ପହରିତ୍ୱା ପତିତଂ ଅନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ଅଗମାସି।

ମାତା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ‘‘ମାଦିସାଯ ମାତରି ଏୱରୂପଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଗତସ୍ସ ତେ ଗତଟ୍ଠାନେ ସୁଖଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂସଞ୍ଞୀ ନାମ ତ୍ୱଂ ପୁତ୍ତା’’ତି ଆହ। ତସ୍ସ ନାୱଂ ଆରୁଯ୍ହ ଗଚ୍ଛତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ନାୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ତେ ମନୁସ୍ସା ‘‘ଅଦ୍ଧା ଏତ୍ଥ ପାପପୁରିସୋ ଅତ୍ଥି, ସଲାକଂ ଦେଥା’’ତି ଆହଂସୁ। ସଲାକା ଦୀଯମାନା ତସ୍ସେୱ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପାପୁଣି। ତେ ତସ୍ସ ଉଳୁମ୍ପଂ ଦତ୍ୱା ତଂ ସମୁଦ୍ଦେ ପକ୍ଖିପିଂସୁ। ସୋ ଏକଂ ଦୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିମାନପେତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ତାହି ‘‘ପୁରତୋ ପୁରତୋ ମା ଅଗମାସୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋପି ତଦ୍ଦିଗୁଣଂ ତଦ୍ଦିଗୁଣଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଖୁରଚକ୍କଧରଂ ଏକଂ

ଅଦସା ତଂ ଚକ୍କଂ ପଦୁମପୁପ୍ଫଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାସି। ସୋ ତଂ ଆହ, “ଅମ୍ଭୋ, ଇଦଂ ତଯା ପିଣ୍ଠଅନ୍ଧିତଂ ପଦୁମଂ ମଯ୍ହଂ ଦେହୀ”ତି। ନ ଇଦଂ, ସାମି, ପଦୁମଂ, ଖୁରଚକ୍କଂ ଏତନ୍ତି। ସୋ “ୱଞ୍ଚେସି ମଂ ତ୍ୱଂ, କିଂ ମଯା ପଦୁମଂ ନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବ”ନ୍ତି ୱତ୍ୱା “ତ୍ୱଂ ଲୋହିତଚନ୍ଦନଂ ୱିଲିମ୍ପିତ୍ୱା ପିଣ୍ଠଅନ୍ଧନଂ ପଦୁମପୁପ୍ଫଂ ମଯ୍ହଂ ନ ଦାତୁକାମୋ”ତି ଆହ। ସୋ ଚିନ୍ତେସି “ଅଯମ୍ପି ମଯା କତସଦିସଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଫଲଂ ଅନୁଭୱିତୁକାମୋ”ତି। ଅଥ ନଂ “ଗଣ୍ହ, ରେ”ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଚକ୍କଂ ଖିପି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

“ଚତୁବ୍ଭି ଅଟ୍ଠଜ୍ଝଗମା, ଅଟ୍ଠାହି ପିଚ ସୋଳସ;

ସୋଳସାହି ଚ ବାତ୍ତିଂସ, ଅତ୍ରିଚ୍ଛଂ ଚକ୍କମାସଦୋ;

ଇଚ୍ଛାହତସ୍ସ ପୋସସ୍ସ, ଚକ୍କଂ ଭମତି ମତ୍ଥକେ”ତି। (ଜା। ୧।୧।୧୦୪; ୧।୫।୧୦୩);

ସୋତି ଗେହସାମିକୋ ଭତ୍ତା। ପୁରିମନଯେନେୱାତି ଅନୁଡହନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତାଯ। ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – କସ୍ସପବୁଦ୍ଧକାଲେ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ଭରିଯା ଅତିଚାରଂ ଚରତି। ସୋ ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିସ୍ୱା “କସ୍ମା ଏୱଂ କରୋସୀ”ତି ଆହ। ସା “ସଚାହଂ ଏୱରୂପଂ କରୋମି, ଅଯଂ ମେ ସୁନଖୋ ୱିଲୁମ୍ପମାନୋ ଖାଦତୂ”ତି ୱତ୍ୱା କାଲକତା କଣ୍ଣମୁଣ୍ଡକଦହେ ୱେମାନିକପେତୀ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତା ଦିୱା ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱତି, ରତ୍ତିଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ତଦା ବାରାଣସିରାଜା ମିଗୱଂ ଚରନ୍ତୋ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ କଣ୍ଣମୁଣ୍ଡକଦହଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱତି। ସା ତଂ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ରତ୍ତିଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱତି। ସୋ ଞତ୍ୱା “କହ ନୁ ଖୋ ଗଚ୍ଛତୀ”ତି ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅୱିଦୂରେ ଠିତୋ କଣ୍ଣମୁଣ୍ଡକଦହତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତଂ “ପଟପଟ”ନ୍ତି ଖାଦମାନଂ ଏକଂ ସୁନଖଂ ଦିସ୍ୱା ଅସିନା ଦ୍ୱିଧା ଛିନ୍ଦି, ଦ୍ୱେ ଅହେସୁଂ। ପୁନ ଛିନ୍ନେ ଚତ୍ତାରୋ, ପୁନ ଛିନ୍ନେ ଅଟ୍ଠ, ପୁନ ଛିନ୍ନେ ସୋଳସ ଅହେସୁଂ। ସା “କିଂ କରୋସି, ସାମୀ”ତି ଆହ। ସୋ “କିଂ ଇଦ”ନ୍ତି ଆହ। ସା “ଏୱଂ ଅକତ୍ୱା ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ଭୂମିଯଂ ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱା ପାଦେନ ଘଂସାହୀ”ତି ଆହ। ସୋ ତଥା ଅକାସି। ସୁନଖା ଅନ୍ତରଧାଯିଂସୁ। ମୁଟ୍ଠିଯୋଗୋ କିରାଯଂ ତସ୍ସ ସୁନଖନ୍ତରଧାନସ୍ସ, ଯଦିଦଂ ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ଭୂମିଯଂ ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱା ପାଦେନ ଘଂସନଂ, ତଂ ଦିୱସଂ ତସ୍ସା କମ୍ମଂ ଖୀଣଂ। ରାଜା ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୁତ୍ୱା ଗନ୍ତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ସା “ମଯ୍ହଂ, ସାମି, କମ୍ମଂ ଖୀଣଂ, ମା ଅଗମାସୀ”ତି ଆହ। ରାଜା ଅସୁତ୍ୱାୱ ଗତୋ।

ଦକ୍ଖିଣାତି ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ଦୀଯମାନା ଦକ୍ଖନ୍ତି ଏତେହି ହିତସୁଖାନୀତି, ତଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅରହତୀତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ।

ପଠମଅଗ୍ଗିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୫। ଦୁତିଯଅଗ୍ଗିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୭-୪୮। ଚତୁଦ୍ଦେ ଯଞ୍ଞୱାଟଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ମହାଯଞ୍ଞଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସୱିଞ୍ଞାଣକାନି ଅୱିଞ୍ଞାଣକାନି ଚ ଯଞ୍ଞୂପକରଣାନି ସଜ୍ଜିତାନୀତି ଆହ ପାଳିଯଂ “ମହାଯଞ୍ଞୋ ଉପକ୍ଖଟୋ”ତି। ତଂ ଉପକରଣଂ ତେସଂ ତଥାସଜ୍ଜନନ୍ତି ଆହ “ଉପକ୍ଖଟୋତି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୋ”ତି। ୱଚ୍ଛତରସତାନୀତି ଯୁୱଭାୱପ୍ପତ୍ତାନି ନାତିବଲୱଚ୍ଛସତାନି। ତେ ପନ ୱଚ୍ଛା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଦମ୍ମା, ବଲୀବଦ୍ଦା ୱା। ଉରବ୍ଭାତି ତରୁଣମେଣ୍ଡକା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଉପନୀତାନୀତି ଠପନତ୍ଥାଯ ଉପନୀତାନି। ୱିହିଂସଟ୍ଠେନାତି ହିଂସନଟ୍ଠେନ। ଉପୱାଯତୂତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସରୀରଦରଥଂ ନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ ସଣ୍ହସୀତଲା ୱାତୋ ୱାଯତୁ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ପଞ୍ଚମେ ନତ୍ଥି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯଅଗ୍ଗିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଦୁତିଯସଞ୍ଞାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯। ଛଟ୍ଠେ ନ୍ହାରୁୱିଲେଖନନ୍ତି ଚମ୍ମଂ ଲିଖନ୍ତାନଂ ଚମ୍ମଂ ଲିଖିତ୍ୱା ଛଡ୍ଡିତକସଟଂ। “ଏସୋହମସ୍ମୀ”ତିଆଦିନା ଅହଂକରଣଂ ଅହଙ୍କାରୋ। “ଏତଂ ମମା”ତି ମମଂକରଣଂ ମମଙ୍କାରୋ। ତେନାହ “ଅହଙ୍କାରଦିଟ୍ଠିତୋ”ତିଆଦି। ତିସ୍ସୋ ୱିଧାତି ସେଯ୍ୟସଦିସହୀନୱସେନ ତଯୋ ମାନା। “ଏକୱିଧେନ ରୂପସଙ୍ଗହୋ”ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୫୮୪) କୋଟ୍ଠାସୋ “ୱିଧା”ତି ୱୁତ୍ତୋ। “କଥଂୱିଧଂ ସୀଲୱନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତି, କଥଂୱିଧଂ ପଞ୍ଞୱନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତୀ”ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୯୫) ପକାରୋ। “ତିସ୍ସୋ ଇମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଧା। କତମା ତିସ୍ସୋ? ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି ୱିଧା”ତି (ୱିଭ। ୯୨୦) ଏତ୍ଥ ମାନୋ “ୱିଧା”ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇଧାପି ମାନୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ମାନୋ ହି ୱିଦହନତୋ ହୀନାଦିୱସେନ ତିୱିଧା। ତେନାକାରେନ ଦହନତୋ

ଉପଦହନତୋ ‘‘ୱିଧା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଦୁତିଯସଞ୍ଞାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ମେଥୁନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୦-୫୧। ସତ୍ତମେ ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ। ଏକଚ୍ଚୋତି ଏକୋ। ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱାତି ପଦ୍ଭଜ୍ଜାମତ୍ତେନ ସମଣୋ ୱା, ଜାତିମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା। ଦ୍ୱଯଂଦ୍ୱଯସମାପତ୍ତିନ୍ତି ଦ୍ୱୀହି ଦ୍ୱୀହି ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ମେଥୁନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହେୱ ଖୋ ସମାପଜ୍ଜତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉଚ୍ଛାଦନଂ ଉବ୍ବଟ୍ଟନଂ। ସମ୍ବାହନଂ ପରିମଦ୍ଦନଂ। ସାଦିଯତୀତି ଅଧିୱାସେତି। ତଦସ୍ସାଦେତୀତି ଉଚ୍ଛାଦନାଦିଂ ଅଭିରମତି। ନିକାମେତୀତି ଇଚ୍ଛତି। ୱିତ୍ତିନ୍ତି ତୁଟ୍ଠିଂ। ଇଦମ୍ପି ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଇଦନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସାଦିଯନାଦିଂ ଖଣ୍ଡାଦିଭାୱୱସେନ ଏକଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପି-ସଦ୍ଦୋ ୱକ୍ଖମାନଂ ଉପାଦାଯ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଦେତଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞସ୍ସ ଅସତିପି ଦ୍ୱଯଂଦ୍ୱଯସମାପତ୍ତିଯଂ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଉଚ୍ଛାଦନନହାପନସମ୍ବାହନସାଦିଯନାଦି। ଇଦମ୍ପି ଏକଂସେନ ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଖଣ୍ଡାଦିଭାୱାପାଦନତୋ ଖଣ୍ଡମ୍ପି ଛିଦ୍ଦମ୍ପି ସବଲମ୍ପି କମ୍ମାସମ୍ପୀତି। ଏୱଂ ପନ ଖଣ୍ଡାଦିଭାୱାପତ୍ତିଯା ସୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରତି, ନ ପରିସୁଦ୍ଧଂ, ସଂଯୁତ୍ତୋ ମେଥୁନସଂଯୋଗେନ, ନ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ। ତତୋ ଚସ୍ସ ନ ଜାତିଆଦୀହି ପରିମୁତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ସଞ୍ଜଗ୍ଘତୀତି କିଲେସୱସେନ ମହାହସିତଂ ହସତି। ସଂକୀଳତୀତି କାଯସଂସଗ୍ଗୱସେନ କୀଳତି। ସଂକେଲାଯତୀତି ସବ୍ବସୋ ମାତୁଗାମଂ କେଲାଯନ୍ତୋ ୱିହରତି। ଚକ୍ଖୁନାତି ଅତ୍ତନୋ ଚକ୍ଖୁନା। ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ମାତୁଗାମସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଂ। ଉପନିଜ୍ଝାଯତୀତି ଉପେଚ୍ଚ ନିଜ୍ଝାଯତି ଓଲୋକେତି। ତିରୋକୁଟ୍ଟନ୍ତି କୁଟ୍ଟସ୍ସ ପରତୋ। ତଥା ତିରୋପାକାରଂ, ‘‘ମତ୍ତିକାମଯା ଭିତ୍ତି କୁଟ୍ଟଂ, ଇଟ୍ଠକାମଯା ପାକାରୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଯା କାଚି ୱା ଭିତ୍ତି ପୋରିସକା ଦିଯଡ୍ଢରତନପ୍ପମାଣା କୁଟ୍ଟଂ, ତତୋ ଅଧିକୋ ପାକାରୋ। ଅସ୍ସାତି ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞସ୍ସ। ପୁବ୍ବେତି ୱତସମାଦାନତୋ ପୁବ୍ବେ। କାମଗୁଣେହୀତି କାମକୋଟ୍ଠାସେହି। ସମପ୍ପିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତଂ ସହିତଂ। ସମଙ୍ଗିଭୂତନ୍ତି ସମନ୍ନାଗତଂ। ପରିଚାରଯମାନନ୍ତି କୀଳନ୍ତଂ, ଉପଟ୍ଠହିଯମାନଂ ୱା। ପଣିଧାଯାତି ପତ୍ଥେତ୍ୱା। ସୀଲେନାତିଆଦୀସୁ ଯମନିଯମାଦିସମାଦାନୱସେନ ସୀଲଂ, ଅୱୀତିକ୍କମୱସେନ ୱତଂ। ଉଭଯମ୍ପି ୱା ସୀଲଂ, ଦୁକ୍କରଚରିଯୱସେନ ପୱତ୍ତିତଂ ୱତଂ। ତଂତଂଅକିଚ୍ଚସମ୍ମତତୋ ୱା ନିୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ସୀଲଂ, ତଂତଂସମାଦାନୱତୋ ୱେସଭୋଜନକିଚ୍ଚକରଣାଦିୱିସେସପ୍ପଟିପତ୍ତି ୱତଂ। ସବ୍ବଥାପି ଦୁକ୍କରଚରିଯା ତପୋ। ମେଥୁନା ୱିରତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ପାଠୱଣ୍ଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଟ୍ଠମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ମେଥୁନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଦାନମହପ୍ଫଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨। ନୱମେ ‘‘ସାହୁ ଦାନ’’ନ୍ତି ଦାନଂ ଦେତୀତି ‘‘ଦାନଂ ନାମ ସାଧୁ ସୁନ୍ଦର’’ନ୍ତି ଦାନଂ ଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦାନଞ୍ହି ଦତ୍ୱା ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପାମୋଜ୍ଜପୀତିସୋମନସ୍ସାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଲୋଭଦୋସିସ୍ସାମଚ୍ଛେରାଦଯୋ ୱିଦୂରୀଭୱନ୍ତି। ଇଦାନି ଦାନଂ ଅନୁକୂଲଧମ୍ମପରିବ୍ରୂହନେନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମୱିଦୂରୀକରଣେନ ଚ ଭାୱନାଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପସୋଭନାଯ ଚ ପରିକ୍ଖାରାଯ ଚ ହୋତୀତି ‘‘ଅଲଙ୍କାରଭୂତଞ୍ଚେୱ ପରିୱାରଭୂତଞ୍ଚ ଦେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଝାନାନାଗାମୀ ନାମ ହୋତି ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପନ୍ନାନଂ ଅରିଯାନଂ ହେଟ୍ଠା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଇମଂ ପେଚ୍ଚ ପରିଭୁଞ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ସାପେକ୍ଖସ୍ସ ଦାନଂ ପରଲୋକଫଲାସାଯ ସାତିସଯାଯ ଚ ପୁବ୍ବାଚାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଅନୁଭୱିତ୍ତା ତଣ୍ହୁତ୍ତରଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପଠମଂ ତଣ୍ହୁତ୍ତରିଯଦାନ’’ନ୍ତି। ଦାନଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପସତ୍ଥନ୍ତି ଗରୁଂ ଚିତ୍ତୀକାରଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦୁତିଯଂ ଚିତ୍ତୀକାରଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବକେହି ପିତୁପିତାମହେହି ଦିନ୍ନପୁବ୍ବଂ କତପୁବ୍ବଂ ଜହାପେତୁଂ ନାମ ନାନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱସଭାଗୱସେନ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବତୋ ‘‘ତତିଯଂ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅହଂ ପଚାମି, ନ ଇମେ ପଚନ୍ତି, ନାରହାମି ପଚନ୍ତୋ ଅପଚନ୍ତାନଂ ଦାନଂ ଅଦାତୁ’’ନ୍ତି ଏୱଂସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ଦେନ୍ତୋ ନିରୱସେସଂ କତ୍ୱା ଦେତୀତି ଆହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଂ ନିରୱସେସଦାନ’’ନ୍ତି। ‘‘ଯଥା ତେସଂ ପୁବ୍ବକାନଂ ଇସୀନଂ ତାନି ମହାଯଞ୍ଞକାନି ଅହେସୁଂ, ଏୱଂ ମେ ଅଯଂ ଦାନପରିଭୋଗୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂସଞ୍ଞିନୋ ଦାନଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅରହେସୁ ଦାତବ୍ବତୋ ‘‘ପଞ୍ଚମଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇମଂ ମେ ଦାନଂ ଦଦତୋ ଚିତ୍ତଂ ପସୀଦତୀ’’ତିଆଦିନା ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଦେନ୍ତସ୍ସ ଦାନଂ ସୋମନସ୍ସବାହୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ସୋମନସ୍ସୁପଚାରଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଛଟ୍ଠଂ ସୋମନସ୍ସୁପୱିଚାରଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦାନମହପ୍ଫଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ନନ୍ଦମାତାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୩। ଦସମେ ‘‘ୱୁଟ୍ଠୱସ୍ସୋ ପୱାରେତ୍ୱା…ପେ… ନିକ୍ଖମୀ’’ତି ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଭାଣକାନଂ ମତେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମଜ୍ଝିମଭାଣକା ପନ ୱଦନ୍ତି ‘‘ଭଗୱା ଉପକଟ୍ଠାୟ ୱସ୍ସୂପନାୟିକାୟ ଜେତୱନତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଚାରିକଂ ନିକ୍ଖମି। ତେନେୱ ଚ ଅକାଲେ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା କୋସଲରାଜାଦୟୋ ୱାରେତୁଂ ଆରଭିଂସୁ। ପୱାରେତ୍ୱା ହି ଚରଣଂ ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣ’’ନ୍ତି। ପୁଣ୍ଣାୟ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ମମ ନିୱତ୍ତନପଚ୍ଚୟା ତ୍ୱଂ କିଂ କରିସ୍ସସୀ’’ତି ଆହ। ପୁଣ୍ଣାପି…ପେ… ପବ୍ବଜୀତି ଏତ୍ଥ ସେଟ୍ଠି ‘‘ପୁଣ୍ଣାୟ ଭଗୱା ନିୱତ୍ତିତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ତଂ ଭୁଜିସ୍ସଂ କତ୍ୱା ଧୀତୁଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ସା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି, ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭି। ଅଥସ୍ସା ସତ୍ଥା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଇମଂ ଓଭାସଗାଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି –

‘‘ପୁଣ୍ଣେ ପୂରସ୍ସୁ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ, ଚନ୍ଦୋ ପନ୍ନରସୋ ଯଥା;

ପରିପୁଣ୍ଣାୟ ପଞ୍ଞାୟ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସସୀ’’ତି। (ଥେରୀଗା। ୩);

ସା ଗାଥାପରିୟୋସାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାତା ସାୱିକା ଅହୋସି। ସେସମେତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ନନ୍ଦମାତାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାୟଞ୍ଞୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମପଣ୍ଣାସକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୬। ଅବ୍ଯାକତୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ଅବ୍ଯାକତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୪-୫୫। ଛଟ୍ଠୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ। ଦୁତିଯେ ଅତୀତେ ଅଦ୍ଧଭାୱେ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ କମ୍ମନ୍ତି ‘‘ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା, ଆଯୂହନା ସଙ୍ଖାରା, ନିକନ୍ତି ତଣ୍ହା, ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନଂ, ଚେତନା ଭୱୋ’’ତି ଏୱମାଗତଂ ସପରିକ୍ଖାରଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟମାହ। ଏତରହି ମେ ଅଦ୍ଧଭାୱୋ ନ ସିଯାତି ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପସଳାଯତନଫସ୍ସୱେଦନାସହିତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ୱିପାକୱଟ୍ଟମାହ। ଯଂ ଅତ୍ଥିକନ୍ତି ଯଂ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନକଂ। ତେନାହ ‘‘ଭୂତ’’ନ୍ତି। ତଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯନିବ୍ବତ୍ତତାଯ ‘‘ଭୂତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପଜହାମୀତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ତତୋ ଏୱ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନୱସେନ ପଜହାମି ପରିଚ୍ଚଜାମି। ହରିତନ୍ତନ୍ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦୩) ହରିତମେୱ। ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ପଦୱଡ୍ଢନଂ କତଂ ଯଥା ‘‘ୱନନ୍ତଂ ସୁତ୍ତନ୍ତ’’ନ୍ତି, ଅଲ୍ଲତିଣାଦୀନି ଆଗମ୍ମ ନିବ୍ବାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଥନ୍ତନ୍ତି ମହାମଗ୍ଗଂ। ସେଲନ୍ତନ୍ତି ପବ୍ବତଂ। ଉଦକନ୍ତନ୍ତି ଉଦକଂ। ରମଣୀଯଂ ୱା ଭୂମିଭାଗନ୍ତି ତିଣଗୁମ୍ବାଦିରହିତଂ ୱିୱଟଂ ଅବ୍ଭୋକାସଭୂମିଭାଗଂ। ଅନାହାରାତି ଅପଚ୍ଚଯା ନିରୁପାଦାନା। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅବ୍ଯାକତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତିସ୍ସବ୍ରହ୍ମାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୬। ତତିଯେ ୱିୱିତ୍ତାନି ତାଦିସାନି ପନ ପରିଯନ୍ତାନି ଅତିଦୂରାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅନ୍ତିମପରିଯନ୍ତିମାନୀ’’ତି। ଅନ୍ତେ ଭୱାନି ଅନ୍ତିମାନି, ଅନ୍ତିମାନିଯେୱ ପରିଯନ୍ତିମାନି। ଉଭଯେନପି ଅତିଦୂରତଂ ଦସ୍ସେତି। ସମନ୍ନାହାରେ ଠପଯମାନୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସମାକାରେନ ୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତଂ ପଟିପାଦେନ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସମାଧି, ସତିପି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାୱିରହେ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିୱିରହତୋ ‘‘ଅନିମିତ୍ତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଅନିମିତ୍ତନ୍ତି ବଲୱୱିପସ୍ସନାସମାଧି’’ନ୍ତି।

ତିସ୍ସବ୍ରହ୍ମାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୭। ସୀହସେନାପତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୫୭-୬୦। ଚତୁତ୍ଥେ କୁଚ୍ଛିତୋ ଅରିଯୋ କଦରିଯୋ। ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିଯସଦିସଂ ହି କୁଚ୍ଛିତଂ ସବ୍ବନିହୀନଂ ନତ୍ଥି ସବ୍ବକୁସଲାନଂ ଆଦିଭୂତସ୍ସ ନିସେଧନତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପଞ୍ଚମାଦୀନି ଚ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ସୀହସେନାପତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପଚଲାଯମାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୧। ଅଟ୍ଠମେ ଆଲୋକସଞ୍ଞଂ ମନସି କରେଯ୍ଯାସୀତି ଦିୱା ୱା ରତ୍ତିଂ ୱା ସୂରିଯପଜ୍ଜୋତଚନ୍ଦମଣିଆଦୀନଂ ଆଲୋକଂ ‘‘ଆଲୋକୋ’’ତି ମନସି କରେଯ୍ଯାସି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସୂରିଯଚନ୍ଦାଲୋକାଦିଂ ଦିୱା ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଉପଲଦ୍ଧଂ ଯଥାଲଦ୍ଧୱସେନେୱ ମନସି କରେଯ୍ଯାସି, ଚିତ୍ତେ ଠପେଯ୍ଯାସି। ଯଥା ତେ ସୁଭାୱିତାଲୋକକସିଣସ୍ସ ୱିଯ କସିଣାଲୋକୋ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଯାୱଦିଚ୍ଛକଞ୍ଚ ସୋ ଆଲୋକୋ ରତ୍ତିଯଂ ଉପତିଟ୍ଠତି, ଯେନ ତତ୍ଥ ଦିୱାସଞ୍ଞଂ ଠପେଯ୍ଯାସି, ଦିୱା ୱିଯ ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋୱ ଭୱେଯ୍ଯାସୀତି। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ଦିୱା ତଥା ରତ୍ତି’’ନ୍ତି। ଇତି ୱିୱଟେନ ଚେତସାତି ଏୱଂ ଅପିହିତେନ ଚିତ୍ତେନ ଥିନମିଦ୍ଧପିଧାନେନ ଅପିହିତତ୍ତା। ଅପରିଯୋନଦ୍ଧେନାତି ସମନ୍ତତୋ ଅନୋନଦ୍ଧେନ ଅସଞ୍ଛାଦିତେନ। ସହୋଭାସନ୍ତି ସଞ୍ଞାଣୋଭାସଂ। ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନଆଲୋକୋପି ୱା ହୋତୁ କସିଣାଲୋକୋପି ୱା ପରିକମ୍ମାଲୋକୋପି ୱା, ଉପକ୍କିଲେସାଲୋକୋ ୱିଯ ସବ୍ବୋଯଂ ଆଲୋକୋ ଞାଣସମୁଟ୍ଠାନୋୱାତି। ଯେସଂ ଅକରଣେ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମହାଜାନିଯୋ ହୋତି, ତାନି ଅୱସ୍ସଂ କାତବ୍ବାନି। ଯାନି ଅକାତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟନ୍ତି, ସତି ସମୱାଯେ କାତବ୍ବତୋ ତାନି କରଣୀଯାନୀତି ଆହ ‘‘ଇତରାନି କରଣୀଯାନୀ’’ତି। ଅଥ ୱା କତ୍ତବ୍ବାନି କମ୍ମାନି କରଣଂ ଅରହନ୍ତୀତି କରଣୀଯାନି। ଇତରାନି କିଚ୍ଚାନୀତିପି ୱଦନ୍ତି।

ଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା ୱିଗ୍ଗାହିକକଥାତି ''ନ ତ୍ୱଂ ଇମଂ ଧମ୍ମୱିନଯଂ ଆଜାନାସି, ଅହଂ ଇମଂ ଧମ୍ମୱିନଯଂ ଆଜାନାମି, କିଂ ତ୍ୱଂ ଇମଂ ଧମ୍ମୱିନଯଂ ଆଜାନିସ୍ସସି, ମିଚ୍ଛାପଟିପନ୍ନୋ ତ୍ୱମସି, ଅହମସ୍ମି ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ, ସହିତଂ ମେ, ଅସହିତଂ ତେ, ପୁରେୱଚନୀଯଂ ପଚ୍ଛା ଅୱଚ, ପଚ୍ଛାୱଚନୀଯଂ ପୁରେ ଅୱଚ, ଅଧିଚିଣ୍ଣଂ ତେ ୱିପରାୱତ୍ତଂ, ଆରୋପିତୋ ତେ ୱାଦୋ, ନିଗ୍ଗହିତୋ ତ୍ୱମସି। ଚର ୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାଯ, ନିବ୍ବେଠେହି ୱା ସଚେ ପହୋସୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୮; ମ। ନି। ୩।୪୧) ଏୱଂପୱତ୍ତା କଥା। ତତ୍ଥ ସହିତଂ ମେତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୮) ମଯ୍ହଂ ୱଚନଂ ସହିତଂ ସିଲିଟ୍ଠଂ, ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତଂ କାରଣଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସହିତନ୍ତି ୱା ପୁବ୍ବାପରାୱିରୁଦ୍ଧଂ। ଅସହିତଂ ତେତି ତୁଯ୍ହଂ ୱଚନଂ ଅସହିତଂ ଅସିଲିଟ୍ଠଂ। ଅଧିଚିଣ୍ଣଂ ତେ ୱିପରାୱତ୍ତନ୍ତି ଯଂ ତୁଯ୍ହଂ ଦୀଘରତ୍ତାଚିଣ୍ଣୱସେନ ସୁପ୍ପଗୁଣଂ, ତଂ ମଯ୍ହଂ ଏକୱଚନେନେୱ ୱିପରାୱତ୍ତଂ ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଠିତଂ, ନ କିଞ୍ଚି ଜାନାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରୋପିତୋ ତେ ୱାଦୋତି ମଯା ତୱ ୱାଦେ ଦୋସୋ ଆରୋପିତୋ। ଚର ୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାଯାତି ଦୋସମୋଚନତ୍ଥଂ ଚର ୱିଚର, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ସିକ୍ଖାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବେଠେହି ୱା ସଚେ ପହୋସୀତି ଅଥ ସଯଂ ପହୋସି, ଇଦାନି ଏୱ ନିବ୍ବେଠେହୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଣ୍ହା ସବ୍ବସୋ ଖୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯୋ, ତସ୍ମିଂ। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯେତି ଚ ଇଦଂ ୱିସଯେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଆହ ''ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା''ତି। ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତତାଯାତି ସବ୍ବସଂକିଲେସେହି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତତାଯ। ଅପରଭାଗେ ପଟିପଦା ନାମ ଅରିଯସଚ୍ଚାଭିସମଯୋ। ସା ସାସନଚାରିଗୋଚରା ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବତୋତି ଆହ ''ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦଂ ସଂଖିତ୍ତେନ ଦେସେଥାତି ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି। ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତାଯ ଖଯୱଯସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ତଂ ଅତୀତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତା, ସୋ ଏୱ ଅପରିହାଯନସଭାୱତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତା ନିଟ୍ଠା ଅସ୍ସାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଟ୍ଠା। ତେନାହ ''ଏକନ୍ତନିଟ୍ଠୋ ସତତନିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ନ ହି ପଟିୱିଦ୍ଧସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ କୁପ୍ପନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଖେମୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଯୋଗକ୍ଖେମୀ। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ୱୁସିତତ୍ତା ତସ୍ସ ଚ ଅପରିହାଯନସଭାୱତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତବ୍ରହ୍ମଚାରୀ। ତେନାହ ''ନିଚ୍ଚବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ପରିଯୋସାନନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯପରିଯପରିଯୋସାନଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପରିଯୋସାନଞ୍ଚ।

ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ସକ୍କାଯସଙ୍ଗହିତ୍ତି ସନ୍ଧାଯ ଇଧ ''ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାୱିସଯସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତସ୍ମା ଆଯତନଧାତୁଯୋପି ତଗ୍ଗତିକା ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାହ ଭଗୱା ''ନାଲଂ ଅଭିନିୱେସାଯା''ତି। ନ ଯୁତ୍ତା ଅଭିନିୱେସାଯ ''ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଅଜ୍ଝୋସାନାଯ। ''ଅଲମେୱ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁଂ ଅଲଂ ୱିରଜ୍ଜିତୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୭୨; ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪, ୧୨୮, ୧୩୪, ୧୪୩) ୱିଯ ଅଲଂ-ସଦ୍ଦୋ ଯୁତ୍ତତ୍ଥୋପି ହୋତୀତି ଆହ ''ନ ଯୁତ୍ତା''ତି। ସମ୍ମଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଭୱନ୍ତି। ଯଦିପି ''ତତିଯା ଚତୁତ୍ଥୀ''ତି ଇଦଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଦ୍ୱଯଂ ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞା, ତସ୍ସ ପନ ସପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନଭାୱତୋ ସତି ଚ ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେ ସପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି, ନାମରୂପସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଅନତ୍ତାତି ଅତ୍ଥତୋ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ସୁପାକଟମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତାତି ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ଅଭିଜାନାତୀ''ତି। ତଥେୱ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯାତି ଇମିନା ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱେନ ନାଲଂ ଅଭିନିୱେସାଯାତି ନାମରୂପସ୍ସ ଉପସଂହରତି, ନ ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାନଂ ସମ୍ଭାରଧମ୍ମାନଂ। ପୁରିମାଯ ହି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନଂ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ଗଣ୍ହାତି ସଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣପରତ୍ତା ତସ୍ସା। ଦୁତିଯାଯ ସରୂପତୋ ତସ୍ସା ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯାରୋପନୱସେନ ସମ୍ମସନଭାୱତୋ। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତାଯ ଅଭିନିପାତମତ୍ତତାଯ ଚ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି। ରୂପପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଓଳାରିକଭାୱତୋ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତି। ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଚ ୱେଦନାଯ ଆସନ୍ନଭାୱତୋ, ୱିସେସତୋ ସୁଖସାରାଗିତାଯ, ଭୱସ୍ସାଦଗଧିତମାନସତାଯ ଚ ଥେରସ୍ସ ୱେଦନାୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

ଖଯୱିରାଗୋତି ଖଯସଙ୍ଖାତୋ ୱିରାଗୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଲୁଜ୍ଜନା। ଯଂ ଆଗମ୍ମ ସବ୍ବସୋ ସଙ୍ଖାରେହି ୱିରଜ୍ଜନା ହୋତି, ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିରାଗୋ। ନିରୋଧାନୁପସ୍ସିମ୍ହିପୀତି ନିରୋଧାନୁପସ୍ସିପଦେପି। ଏସେୱ ନଯୋତି ଅତିଦିସିତ୍ୱା ତଂ ଏକଦେସେନ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ନିରୋଧୋପି ହି…ପେ… ଦୁୱିଧୋଯେୱା''ତି ଆହ। ଖନ୍ଧାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧକିଲେସପ୍ପହାନୱସେନାତି ଯେନାକାରେନ ୱିପସ୍ସନା କିଲେସେ ପଜହତି, ତେନାକାରେନ ତଂନିମିତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧେ ଚ ପଜହତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଆହ ''ସା ହି…ପେ… ୱୋସ୍ସଜ୍ଜତୀ''ତି। ଆରମ୍ମଣତୋତି କିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ। ଏୱଞ୍ହି ମଗ୍ଗତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋୱ ହୋତି। ପରିଚ୍ଚଜନେନ ପକ୍ଖନ୍ଦନେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହିପି ୱା କାରଣେହି। ସୋତି ମଗ୍ଗୋ। ସବ୍ବେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧସଂକିଲେସପ୍ପହାନେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ୱା ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ମଗ୍ଗୋ ଚ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କିଲେସେ ଖନ୍ଧେ ଚ ପରିଚ୍ଚଜତି, ତସ୍ମା ଯଥାକ୍କମଂ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗାନଞ୍ଚ ୱସେନ ପକ୍ଖନ୍ଦନପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗାପି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଦୁଭଯସମଙ୍ଗୀତି ୱିପସ୍ସନାସମଙ୍ଗୀ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀ ଚ। ''ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ପଟି। ମ। ୧।୫୨) ହି ଯଥା ୱିପସ୍ସନାଯ କିଲେସାନଂ ପରିଚ୍ଚାଗପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ଲବ୍ଭତି, ଏୱଂ ଆଯତିଂ ତେହି କିଲେସେହି ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବକ୍ଖନ୍ଧାନମ୍ପି ପରିଚ୍ଚାଗପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ପକ୍ଖନ୍ଦନପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ପନ ମଗ୍ଗେ ଲବ୍ଭମାନାଯ ଏକନ୍ତକାରଣଭୂତାଯ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାଯ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମଗ୍ଗେ ପନ ତଦୁଭଯମ୍ପି ଞାଯାଗତମେୱ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋୱ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା। ତେନାହ ''ତଦୁଭଯସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦି। ପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ''ନ କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଉପାଦିଯତୀ''ତି ଏତ୍ଥ କାମୁପାଦାନୱସେନ ଉପାଦିଯନଂ ପଟିକ୍ଖିପତୀତି ଆହ ''ତଣ୍ହାୱସେନ ନ ଉପାଦିଯତୀ''ତି। ତଣ୍ହାୱସେନ ୱା ଅସତି ଉପାଦିଯନେ ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଉପାଦିଯନଂ ଅନୱକାସମେୱାତି

‘‘ତଣ୍ହାୱସେନ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପରାମସତୀତି ନାଦିଯତି। ଦିଟ୍ଠିପରାମାସୱସେନ ୱା ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନ ପରାମସତି। ସଂଖିତ୍ତେନେୱ କଥେସୀତି ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ପପଞ୍ଚଂ ଅକତ୍ୱା କଥେସି।

ପଚଲାଯମାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ମେତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୨। ନୱମେ ମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଞ୍ଞାନନ୍ତି (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୬୨) ଏତ୍ଥ ମାତି ପଟିସେଧେ ନିପାତୋ। ପୁଞ୍ଞ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘କୁସଲାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁ ଏୱମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦) ପୁଞ୍ଞଫଲେ ଆଗତୋ। ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚେ ସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୫୧) କାମରୂପାୱଚରସୁଚରିତେସୁ। ‘‘ପୁଞ୍ଞୂପଗଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୫୧) ସୁଗତିୱିସେସଭୂତେ ଉପପତ୍ତିଭୱେ। ‘‘ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ, ସୀଲମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ, ଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ଇତିୱୁ। ୬୦; ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫; ଅ। ନି। ୮।୩୬) କୁସଲଚେତନାଯଂ। ଇଧ ପନ ତେଭୂମକକୁସଲଧମ୍ମେ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭାଯିତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ଭଯଂ ଞାଣଭଯଂ, ସାରଜ୍ଜଭଯନ୍ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଯେପି ତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେୱା ଦୀଘାଯୁକା ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ ସୁଖବହୁଲା ଉଚ୍ଚେସୁ ୱିମାନେସୁ ଚିରଟ୍ଠିତିକା, ତେପି ତଥାଗତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଭଯଂ ସଂୱେଗଂ ସନ୍ତାସଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୩) ଆଗତଂ ଞାଣଭଯଂ। ‘‘ଅହୁଦେୱ ଭଯଂ, ଅହୁ ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ, ଅହୁ ଲୋମହଂସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧୮) ଆଗତଂ ସାରଜ୍ଜଭଯଂ। ଇଧାପି ସାରଜ୍ଜଭଯମେୱ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧ୍ପ୍ପାଯୋ – ଭିକ୍ଖୱେ, ଦୀଘରତ୍ତଂ କାଯୱଚୀସଂଯମୋ ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତପୂରଣଂ ଏକାସନଂ ଏକସେଯ୍ୟଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମୋ ଧୁତଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଗହୋ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗୱସେନ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋତି ଏୱମାଦୀନି ଯାନି ଭିକ୍ଖୁନା ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବାନି ପୁଞ୍ଞାନି, ତେହି ମା ଭାଯିତ୍ଥ, ମା ଭଯଂ ସନ୍ତାସଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ଥ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖସ୍ସ ଉପରୋଧଭଯେନ ସମ୍ପରାଯିକନିବ୍ବାନସୁଖଦାଯକେହି ପୁଞ୍ଞେହି ମା ଭାଯିତ୍ଥାତି। ନିସ୍ସକ୍କେ ଇଦଂ ସାମିୱଚନଂ।

ଇଦାନି ତତୋ ଅଭାଯିତବ୍ବଭାୱେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୁଖସ୍ସେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁଖ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ସୁଖୋ ବୁଦ୍ଧାନମୁପ୍ପାଦୋ, ସୁଖା ୱିରାଗତା ଲୋକେ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୯୪) ସୁଖମୂଲେ ଆଗତୋ। ‘‘ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ, ମହାଲି, ରୂପଂ ସୁଖଂ ସୁଖାନୁପତିତଂ ସୁଖାୱକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୬୦) ସୁଖାରମ୍ମଣେ। ‘‘ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ସୁକରଂ ଅକ୍ଖାନେନ ପାପୁଣିତୁଂ ଯାୱ ସୁଖା ସଗ୍ଗା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୫୫) ସୁଖପଚ୍ଚଯଟ୍ଠାନେ। ‘‘ସୁଖୋ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଉଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୧୮) ସୁଖହେତୁମ୍ହି। ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରା ଏତେ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୮୨) ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜେ। ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୨୧୫; ଧ। ପ। ୨୦୩, ୨୦୪) ନିବ୍ବାନେ। ‘‘ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୨; ମ। ନି। ୧।୨୭୧; ସଂ। ନି। ୨।୧୫୨) ସୁଖୱେଦନାଯଂ। ‘‘ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସନ୍ତଂ, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୩; ଇତିୱୁ। ୫୩) ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାଯଂ। ‘‘ଦ୍ୱେପି ମଯା, ଆନନ୍ଦ, ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା ପରିଯାଯେନ ସୁଖା ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୮୯) ଇଟ୍ଠସୁଖେସୁ। ‘‘ସୁଖୋ ୱିପାକୋ ପୁଞ୍ଞାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପେଟକୋ। ୨୩) ଇଟ୍ଠୱିପାକେ। ଇଧାପି ଇଟ୍ଠୱିପାକେ ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇଟ୍ଠସ୍ସାତିଆଦୀସୁ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ ଚେୱ ଅନିଟ୍ଠପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ ଇଟ୍ଠସ୍ସ। କମନୀଯତୋ ମନସ୍ମିଞ୍ଚ କମନତୋ ପୱିସନତୋ କନ୍ତସ୍ସ। ପିଯାଯିତବ୍ବତୋ ସନ୍ତପ୍ପନତୋ ଚ ପିଯସ୍ସ। ମନନୀଯତୋ ମନସ୍ସ ୱଡ୍ଢନତୋ ଚ ମନାପସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଦିଦଂ ପୁଞ୍ଞାନୀତି ପୁଞ୍ଞାନୀତି ଯଦିଦଂ ୱଚନଂ, ଏତଂ ସୁଖସ୍ସ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ ନାମଂ। ସୁଖସ୍ସେତଂ ଯଦିଦଂ ପୁଞ୍ଞାନୀତି ଫଲେନ କାରଣସ୍ସ ଅଭେଦୋପଚାରଂ ୱଦତି। ତେନ କତୂପଚିତାନଂ ପୁଞ୍ଞାନଂ ଅୱସ୍ସଂଭାୱିଫଲଂ ସୁତ୍ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତେନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ତବ୍ବାନୀତି ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯଂ ନିଯୋଜେତି, ଆଦରଞ୍ଚ ନେସଂ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦେତି।

ଇଦାନି ଅତ୍ତନା ସୁନେତ୍ତକାଲେ କତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଦୀଘରତ୍ତଂ ପଚ୍ଚନୁଭୂତଂ ଭୱନ୍ତରପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଉଳାରତରଂ ପୁଞ୍ଞୱିପାକଂ ଉଦାହରିତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅଭିଜାନାମୀତି ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ଜାନାମି, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ବୁଜ୍ଝାମି। ଦୀଘରତ୍ତନ୍ତି ଚିରକାଲଂ। ପୁଞ୍ଞାନନ୍ତି ଦାନାଦୀନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ। ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନୀତି ସତ୍ତ ସଂୱଚ୍ଛରାନି। ମେତ୍ତଚିତ୍ତନ୍ତି ମିଜ୍ଜତୀତି ମେତ୍ତା, ସିନିଯ୍ହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମିତ୍ତେ ଭୱା, ମିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଏସା ପୱତ୍ତୀତିପି ମେତ୍ତା। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନ ହିତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା, ହିତୂପସଂହାରରସା, ଆଘାତୱିନଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସତ୍ତାନଂ ମନାପଭାୱଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ବ୍ୟାପାଦୂପସମୋ ଏତିସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତି, ସିନେହସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତି। ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଭାୱେତ୍ୱାତି ମେତ୍ତାସହଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତସୀସେନ ସମାଧି ୱୁତ୍ତୋତି ମେତ୍ତାସମାଧିଂ ମେତାବ୍ରହ୍ମୱିହାରଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଚେୱ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଚ।

ସତ୍ତ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେତି ସତ୍ତ ମହାକପ୍ପେ। ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଗ୍ଗହଣେନେୱ ହି ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯିୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯିନୋପି ଗହିତା। ଇମଂ ଲୋକନ୍ତି କାମଲୋକଂ।

ସଂୱଟ୍ଟମାନେ ସୁଦନ୍ତି ସଂୱଟ୍ଟମାନେ, ସୁଦନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ୱିପଜ୍ଜମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱରସଂୱଟ୍ଟାନେ ସୁଦ’’ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି। କପ୍ପେତି କାଲୋ। କପ୍ପସୀସେନ ହି କାଲୋ ୱୁତ୍ତୋ, କାଲେ ଖୀୟମାନେ ସବ୍ବୋପି ଖୀୟତେୱ। ୟଥାହ – ‘‘କାଲୋ ଘସତି ଭୂତାନି, ସବ୍ବାନେୱ ସହତ୍ତନା’’ତି (ଜା। ୧। ୨।୧୯୦)। ‘‘ଆଭସ୍ସରୂପଗୋ ହୋମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତେଜୋସଂୱଟ୍ଟୱସେନେତ୍ଥ କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆଭସ୍ସରୂପଗୋତି ତତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଆଭସ୍ସରବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଉପଗଚ୍ଛାମୀତି ଆଭସ୍ସରୂପଗୋ ହୋମି। ୱିୱଟ୍ଟମାନେତି ସଣ୍ଠହମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଞ୍ଞଂ ବ୍ରହ୍ମୱିମାନଂ ଉପପଜ୍ଜାମୀତି କସ୍ସଚି ସତ୍ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସୁଞ୍ଞଂ ୟଂ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିସଙ୍ଖାତଂ ବ୍ରହ୍ମୱିମାନଂ ଆଦିତୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉପପଜ୍ଜାମି ଉପେମି।

ବ୍ରହ୍ମାତି କାମାୱଚରସତ୍ତେହି ୱିସିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ତଥା ତଥା ବ୍ରୂହିତଗୁଣତାୟ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରତୋ ନିବ୍ବତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚ ବ୍ରହ୍ମା। ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତେହି ମହନ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମାତି ମହାବ୍ରହ୍ମା, ତତୋ ଏୱ ତେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଅଭିଭୂ। ତେହି ନ କେନଚିପି ଗୁଣେନ ଅଭିଭୂତୋତି ଅନଭିଭୂତୋ। ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୂତି ଏକଂସୱଚନେ ନିପାତୋ। ଦସ୍ସନତୋ ଦସୋ, ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଦସ୍ସନସମତ୍ଥୋ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ପସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସବ୍ରହ୍ମାନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାବଲେନ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ମମ ୱସେ ୱତ୍ତେମୀତି ୱସୱତ୍ତୀ ହୋମୀତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ତଦା କିର ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀପି ସମାନୋ ତଥା ସତ୍ତହିତଂ ଅତ୍ତନୋ ପାରମିପୂରଣଞ୍ଚ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ତାସୁ ଏୱ ଦ୍ୱୀସୁ ଝାନଭୂମୀସୁ ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ମେତ୍ତାବ୍ରହ୍ମୱିହାରୱସେନ ଅପରାପରଂ ସଂସରି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି…ପେ… ୱସୱତ୍ତୀ’’ତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ରୂପାୱଚରପୁଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକମହନ୍ତତଂ ପକାସେତ୍ୱା ଇଦାନି କାମାୱଚରପୁଞ୍ଞସ୍ସପି ୱିପାକଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଛତ୍ତିଂସକ୍ଖତ୍ତୁ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସକ୍କୋ ଅହୋସିନ୍ତି ଛତ୍ତିଂସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଛତ୍ତିଂସୱାରେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନୁପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରନ୍ତରଂ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ତାୱତିଂସଦେୱରାଜା ଅହୋସିଂ। ରାଜା ଅହୋସିନ୍ତିଆଦୀସୁ ଚତୂହି ଅଚ୍ଛରିୟଧମ୍ମେହି ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ଚ ଲୋକଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ରାଜା। ଚକ୍କରତନଂ ୱତ୍ତେତି, ଚତୂହି ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କେହି ୱତ୍ତତି, ତେହି ଚ ପରଂ ୱତ୍ତେତି, ପରହିତାୟ ଚ ଇରିୟାପଥଚକ୍କାନଂ ୱତ୍ତୋ ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ‘‘ରାଜା’’ତି ଚେତ୍ଥ ସାମଞ୍ଞଂ, ‘‘ଚକ୍କୱତ୍ତୀ’’ତି ୱିସେସଂ। ଧମ୍ମେନ ଚରତୀତି ଧମ୍ମିକୋ, ଞାୟେନ ସମେନ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମେନେୱ ରଜ୍ଜଂ ଲଭିତ୍ୱା ରାଜା ଜାତୋତି ଧମ୍ମରାଜା, ଦସୱିଧେ କୁସଲଧମ୍ମେ ଅଗରହିତେ ଚ ରାଜଧମ୍ମେ ନିୟୁତ୍ତୋତି ଧମ୍ମିକୋ। ତେନ ଚ ଧମ୍ମେନ ସକଲଂ ଲୋକଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ଧମ୍ମରାଜା। ପରହିତଧମ୍ମକରଣେନ ୱା ଧମ୍ମିକୋ, ଅତ୍ତହିତଧମ୍ମକରଣେନ ଧମ୍ମରାଜା। ୟସ୍ମା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଧମ୍ମେନ ଞାୟେନ ରଜ୍ଜଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ନ ଅଧମ୍ମେନ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧମ୍ମେନ ଲଦ୍ଧରଜ୍ଜତ୍ତା ଧମ୍ମରାଜା’’ତି।

ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ସମୁଦ୍ଦପରିୟୋସାନତାୟ ଚାତୁରନ୍ତା ନାମ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦୀପେ ମହାପଥୱୀତି ଆହ ‘‘ପୁରତ୍ଥିମ…ପେ… ଇସ୍ସରୋ’’ତି। ୱିଜିତାୱୀତି ୱିଜେତବ୍ବସ୍ସ ୱିଜିତୱା, କାମକୋଧାଦିକସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରସ୍ସ ପଟିରାଜଭୂତସ୍ସ ବାହିରସ୍ସ ଚ ଅରିଗଣସ୍ସ ୱିଜୟୀ ୱିଜିନିତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କାମଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ କେନଚି ୟୁଦ୍ଧଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ୟୁଦ୍ଧେନ ପନ ସାଧେତବ୍ବସ୍ସ ୱିଜୟସ୍ସ ସିଦ୍ଧିୟା ‘‘ୱିଜିତସଙ୍ଗାମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜନପଦୋ ୱା ଚତୁବ୍ବିଧଅଚ୍ଛରିୟଧମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅସ୍ମିଂ ରାଜିନି ଥାୱରିୟଂ କେନଚି ଅସଂହାରିୟଂ ଦଢହଭତ୍ତିଭାୱଂ ପତ୍ତୋ, ଜନପଦେ ୱା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମିକାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ଥାୱରିୟଂ ଥିରଭାୱଂ ପତ୍ତୋତି ଜନପଦତ୍ଥାୱରିୟପ୍ପତ୍ତୋ। ଚଣ୍ଡସ୍ସ ହି ରଞ୍ଞୋ ବଲିଦଣ୍ଡାଦୀହି ଲୋକଂ ପୀଢଅୟତୋ ମନୁସ୍ସା ମଜ୍ଝିମଜନପଦଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପବ୍ବତସମୁଦ୍ଦତୀରକନ୍ଦରାଦୀନି ନିସ୍ସାୟ ପଚ୍ଚନ୍ତେ ୱାସଂ କପ୍ପେନ୍ତି। ଅତିମୁଦୁକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଚୋରେହି ସାହସିକଧନୱିଲୋପପୀଢଇତା ମନୁସ୍ସା ପଚ୍ଚନ୍ତଂ ପହାୟ ଜନପଦମଜ୍ଝେ ୱାସଂ କପ୍ପେନ୍ତି। ଇତି ଏୱରୂପେ ରାଜିନି ଜନପଦୋ ଥିରଭାୱଂ ନ ପାପୁଣାତି।

ସତ୍ତରତନସମନ୍ନାଗତୋତି ଚକ୍କରତନାଦୀହି ସତ୍ତହି ରତନେହି ସମୁପେତୋ। ତେସୁ ହି ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଚକ୍କରତନେନ ଅଜିତଂ ଜିନାତି, ହତ୍ଥିଅସ୍ସରତନେହି ୱିଜିତେ ସୁଖେନେୱ ଅନୁୱିଚରତି, ପରିଣାୟକରତନେନ ୱିଜିତମନୁରକ୍ଖତି, ଅୱସେସେହି ଉପଭୋଗସୁଖମନୁଭୱତି। ପଠମେନ ଚସ୍ସ ଉସ୍ସାହସତ୍ତିୟୋଗୋ, ପଚ୍ଛିମେନ ମନ୍ତସତ୍ତିୟୋଗୋ, ହତ୍ଥିଅସ୍ସଗହପତିରତନେହି ପଭୁସତ୍ତିୟୋଗୋ ସୁପରିପୁଣ୍ଣୋ ହୋତି। ଇତ୍ଥିମଣିରତନେହି ଉପଭୋଗସୁଖମନୁଭୱତି, ସେସେହି ଇସ୍ସରିୟସୁଖଂ। ୱିସେସତୋ ଚସ୍ସ ପୁରିମାନି ତୀଣି ଅଦୋସକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ମଜ୍ଝିମାନି ଅଲୋଭକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନ, ପଚ୍ଛିମମେକଂ ଅମୋହକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନାତି।

ସୂରାତି ସତ୍ତିୱନ୍ତୋ, ନିବ୍ଭୟାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅଭୀରୁନୋ’’ତି। ଅଙ୍ଗନ୍ତି କାରଣଂ। ୟେନ କାରଣେନ ‘‘ୱୀରା’’ତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ, ତଂ ୱୀରଙ୍ଗଂ। ତେନାହ ‘‘ୱୀରିୟସ୍ସେତଂ ନାମ’’ନ୍ତି। ୟାୱ ଚକ୍କୱାଢଅପବ୍ବତା ଚକ୍କସ୍ସ ୱତ୍ତନତୋ ‘‘ଚକ୍କୱାଢଅପବ୍ବତଂ ସୀମଂ କତ୍ୱା ଠିତସମୁଦ୍ଦପରିୟନ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦଣ୍ଡେନାତି ଇମିନା ଧନଦଣ୍ଡସ୍ସ ସରୀରଦଣ୍ଡସ୍ସ ଚ ଅକରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସତ୍ଥେନାତି ଇମିନା ପନ ସେନାୟ ୟୁଜ୍ଝନସ୍ସାତି ତଦୁଭୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ

ଦଣ୍ଡେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯେ କତାପରାଧେ ସତ୍ତେ ସତମ୍ପି ସହସ୍ସମ୍ପି ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତେ ଧନଦଣ୍ଡେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତି। ଯେ ଛେଜ୍ଜଭେଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସନ୍ତି, ତେ ସତ୍ଥଦଣ୍ଡେନ। ଅହଂ ପନ ଦୁୱିଧମ୍ପି ଦଣ୍ଡଂ ପହାଯ ଅଦଣ୍ଡେନ ଅଜ୍ଝାୱସିଂ। ଯେ ଏକତୋଧାରାଦିନା ସତ୍ଥେନ ପରଂ ୱିହେଠେନ୍ତି, ତେ ସତ୍ଥେନ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତି ନାମ। ଅହଂ ପନ ସତ୍ଥେନ ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାଯ ପିୱନମତ୍ତମ୍ପି ଲୋହିତଂ କସ୍ସଚି ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଧମ୍ମେନେୱ ‘‘ଏହି ଖୋ, ମହାରାଜା’’ତି ଏୱଂ ପଟିରାଜୂହି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତାଗମନୋ ଖ୍ୱୁପ୍ପକାରଂ ପଥୱିଂ ଅଭିଜିନିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝାୱସିଂ, ଅଭିୱିଜିନିତ୍ୱା ସାମୀ ହୁତ୍ୱା ୱସିନ୍ତି।

ଇତି ଭଗୱା ଅତ୍ତାନଂ କାଯସକ୍ଖିଂ କତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞାନଂ ୱିପାକମହନ୍ତତଂ ପକାସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ଗାଥାବନ୍ଧନେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପସ୍ସ, ପୁଞ୍ଞାନଂ ୱିପାକ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ସୁଖେସିନୋତି ଆଲପନୱଚନମେତଂ, ତେନ ସୁଖପରିଯେସକେ ସତ୍ତେ ଆମନ୍ତେତି। ପାଠଇଯଂ ପନ ‘‘ପସ୍ସଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ପସ୍ସା’’ତି ୱଚନବ୍ୟତ୍ତଯୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମନୁସ୍ସାନଂ ଉରେ ସତ୍ଥଂ ଠପେତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତଧନହରଣାଦିନା ୱା ସାହସକାରିତାଯ ସାହସିକା, ତେସଂ କମ୍ମଂ ସାହସିକକମ୍ମଂ। ପଥୱିଯା ଇସ୍ସରୋ ପଥବ୍ୟୋତି ଆହ ‘‘ପୁଥୱିସାମିକୋ’’ତି।

ମେତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଭରିଯାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୩। ଦସମେ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦା ମହାସଦ୍ଦା ଉଦ୍ଧଂ ଉଗ୍ଗତତ୍ତା ଉଚ୍ଚଂ ପତ୍ଥଟତ୍ତା ମହନ୍ତଂ ଅୱିନିବ୍ଭୋଗଂ ୱିନିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତା ୱଦନ୍ତି। ୱଚୀଘୋସୋପି ହି ବହୂହି ଏକଜ୍ଝଂ ପୱତ୍ତିତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ସଦ୍ଦତୋ ଚ ଦୁରୱବୋଧୋ କେୱଲଂ ମହାନିଗ୍ଘୋସୋ ଏୱ ହୁତ୍ୱା ସୋତପଥମାଗଚ୍ଛତି। ମଚ୍ଛୱିଲୋପେତି ମଚ୍ଛେ ୱିଲୁମ୍ପିତ୍ୱା ୱିଯ ଗହଣେ, ମଚ୍ଛାନଂ ୱା ୱିଲୁମ୍ପନେ। କେୱଟ୍ଟାନଞ୍ହି ମଚ୍ଛପଚ୍ଛିଟ୍ଠପିତଟ୍ଠାନେ ମହାଜନୋ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ‘‘ଇଧ ଅଞ୍ଞଂ ଏକଂ ମଚ୍ଛଂ ଦେହି, ଏକଂ ମଚ୍ଛଫାଲଂ ଦେହି, ଏତସ୍ସ ତେ ମହା ଦିନ୍ନୋ, ମୟ୍ହଂ ଖୁଦ୍ଦକୋ’’ତି ଏୱଂ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କେୱଟ୍ଟାନଂ ମଚ୍ଛପଚ୍ଛିଂ ଓତାରେତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠାନେ’’ତି। ମଚ୍ଛଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଜାଲେ ପକ୍ଖିତ୍ତେପି ତସ୍ମିଂ ଠାନେ କେୱଟ୍ଟା ଚେୱ ଅଞ୍ଞେ ଚ ‘‘ପୱିଟ୍ଠୋ ନ ପୱିଟ୍ଠୋ , ଗହିତୋ ନ ଗହିତୋ’’ତି ମହାସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜାଲେ ୱା…ପେ… ମହାସଦ୍ଦୋ ହୋତୀ’’ତି। କତ୍ତବ୍ବୱତ୍ତନ୍ତି ପାଦପରିକମ୍ମାଦିକତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ। ଖରାତି ଚିତ୍ତେନ ୱାଚାଯ ଚ କକ୍ଖଳା। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଭରିଯାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। କୋଧନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୪। ଏକାଦସମେ ସପତ୍ତକରଣାତି ୱା ସପତ୍ତେହି କାତବ୍ବା। କୋଧନନ୍ତି କୁଜ୍ଝନସୀଲଂ। କୋଧନୋଯନ୍ତି କୁଜ୍ଝନୋ ଅଯଂ। ଅଯନ୍ତି ଚ ନିପାତମତ୍ତଂ। କୋଧପରେତୋତି କୋଧେନ ଅନୁଗତୋ, ପରାଭିଭୂତୋ ୱା। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋୱ ହୋତୀତି ପକତିଯା ୱଣ୍ଣୱାପି ଅଲଙ୍କତପ୍ପଟିଯତ୍ତୋପି ମୁଖୱିକାରାଦିୱସେନ ୱିରୂପୋ ଏୱ ହୋତି। ଏତରହି ଆଯତିଞ୍ଚାତି କୋଧାଭିଭୂତସ୍ସ ଏକନ୍ତମିଦଂ ଫଲନ୍ତି ଦୀପେତୁଂ ‘‘ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋୱା’’ତି ଅୱଧାରଣଂ କତ୍ୱା ପୁନ ‘‘କୋଧାଭିଭୂତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଯସଭାୱନ୍ତି ଅକିତ୍ତିମଭାୱଂ। ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଅନତ୍ଥଂ ଜନେତୀତି ଅନତ୍ଥଜନନୋ। ଅନ୍ତରତୋତି ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ, ଚିତ୍ତତୋ ୱା। ତଂ ଜନୋ ନାୱବୁଜ୍ଝତୀତି କୋଧସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ତରତୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେଯେୱ ଜାତଂ ଅନତ୍ଥଜନନଚିତ୍ତପ୍ପକୋପନାଦିଭଯଂ ଭଯହେତୁଂ ଅଯଂ ବାଲମହାଜନୋ ନ ଜାନାତି। ଯନ୍ତି ଯତ୍ଥ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ହି ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ଯସ୍ମିଂ କାଲେ କୋଧୋ ସହତେ ନରଂ, ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯନ୍ତି ୱା କାରଣୱଚନଂ, ଯସ୍ମା କୋଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ନରଂ ସହତେ ଅଭିଭୱତି, ତସ୍ମା ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତି, ଯଦା କୁଦ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ ଯଂ-ତଂ-ସଦ୍ଦାନଂ ଏକନ୍ତସମ୍ବନ୍ଧଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା ଯନ୍ତି କିରିଯାପରାମସନଂ। ସହତେତି ଯଦେତଂ କୋଧସ୍ସ ସହନଂ ଅଭିଭୱନଂ, ଏତଂ ଅନ୍ଧତମଂ ଭୱନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯଂ ନରଂ କୋଧୋ ସହତେ ଅଭିଭୱତି, ତସ୍ସ ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତି। ତତୋ ଚ କୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, କୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପସ୍ସତୀତି।

ଭୂନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱୁଦ୍ଧି, ତସ୍ସ ହନନଂ ଘାତୋ ଏତେସନ୍ତି ଭୂନହଚ୍ଚାନି। ତେନାହ ‘‘ହତୱୁଦ୍ଧୀନୀ’’ତି। ଦମ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ପଞ୍ଞାୱୀରିଯେନ ଦିଟ୍ଠିଯାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କତରେନ ଦମେନା’’ତିଆଦିମାହ। ଅନେକତ୍ଥୋ ହି ଦମ-ସଦ୍ଦୋ। ‘‘ସଚ୍ଚେନ ଦନ୍ତୋ ଦମସା ଉପେତୋ, ୱେଦନ୍ତଗୂ ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୯୫; ସୁ। ନି। ୪୬୭) ଏତ୍ଥ ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ଦମୋତି ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଦମେତୀ’’ତି କତ୍ୱା। ‘‘ଯଦି ସଚ୍ଚା ଦମା ଚାଗା, ଖନ୍ତ୍ୟା ଭିଯ୍ୟୋଧ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୯୧) ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ଦମୋ

‘‘ସଂକିଲେସଂ ଦମେତି ପଜହତୀ’’ତି କତ୍ୱା। ‘‘ଦାନେନ ଦମେନ ସଂଯମେନ ସଚ୍ଚୱଜ୍ଜେନ ଅତ୍ଥି ପୁଞ୍ଞଂ, ଅତ୍ଥି ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଆଗମୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪। ୩୬୫) ଏତ୍ଥ ଉପୋସଥକମ୍ମଂ ଦମୋ ‘‘ଉପୱସନୱସେନ କାଯକମ୍ମାଦୀନି ଦମେତୀ’’ତି କତ୍ୱା। ‘‘ସକ୍ଖିସ୍ସସି ଖୋ ତ୍ୱଂ, ପୁଣ୍ଣ, ଇମିନା ଦମୂପସମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁନାପରନ୍ତସ୍ମିଂ ଜନପଦନ୍ତରେ ୱିହରିତୁ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୩୯୬; ସଂ। ନି। ୪।୮୮) ଏତ୍ଥ ଅଧିୱାସନକ୍ଖନ୍ତି ଦମୋ ‘‘କୋଧୂପନାହମକ୍ଖାଦିକେ ଦମେତି ୱିନୋଦେତୀ’’ତି କତ୍ୱା। ‘‘ନ ମାନକାମସ୍ସ ଦମୋ ଇଧତ୍ଥି, ନ ମୋନମତ୍ଥି ଅସମାହିତସ୍ସା’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୯) ଏତ୍ଥ ଅଭିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିକୋ ସମାଧିପକ୍ଖିକୋ ଧମ୍ମୋ ଦମୋ ‘‘ଦମ୍ମତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନା’’ତି କତ୍ୱା। ଇଧାପି ‘‘ତଂ ଦମେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦେ, ପଞ୍ଞାୱୀରିଯେନ ଦିଟ୍ଠିଯା’’ତି ୱଚନତୋ ଦମ-ସଦ୍ଦେନ ପଞ୍ଞାୱୀରିଯଦିଟ୍ଠିଯୋ ୱୁତ୍ତା।

କୋଧନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅବ୍ୟାକତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ମହାୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ହିରିଓତ୍ତପ୍ପସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୬୫-୬୬। ସତ୍ତମସ୍ସ ପଠମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ। ଦୁତିଯେ ତଯୋ ସଂୱଟ୍ଟାତି ଆପୋସଂୱଟ୍ଟୋ, ତେଜୋସଂୱଟ୍ଟୋ, ୱାଯୋସଂୱଟ୍ଟୋତି ତଯୋ ସଂୱଟ୍ଟା। ତିସ୍ସୋ ସଂୱଟ୍ଟସୀମାତି ଆଭସ୍ସରା, ସୁଭକିଣ୍ହା, ୱେହପ୍ଫଲାତି ତିସ୍ସୋ ସଂୱଟ୍ଟସୀମା। ଯଦା ହି କପ୍ପୋ ତେଜେନ ସଂୱଟ୍ଟତି ୱିନସ୍ସତି, ତଦା ଆଭସ୍ସରତୋ ହେଟ୍ଠା ଅଗ୍ଗିନା ଡଯ୍ହତି। ଯଦା ଆପେନ ସଂୱଟ୍ଟତି, ତଦା ସୁଭକିଣ୍ହତୋ ହେଟ୍ଠା ଉଦକେନ ୱିଲୀଯତି। ଯଦା ୱାଯୁନା ସଂୱଟ୍ଟତି, ତଦା ୱେହପ୍ଫଲତୋ ହେଟ୍ଠା ୱାଯୁନା ୱିଦ୍ଧଂସତି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ସଦାପି ଏକଂ ବୁଦ୍ଧକ୍ଖେତ୍ତଂ ୱିନସ୍ସତି। ବୁଦ୍ଧକ୍ଖେତ୍ତଂ ନାମ ତିୱିଧଂ ହୋତି ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ଆଣାକ୍ଖେତ୍ତଂ ୱିସଯକ୍ଖେତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ନାମ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳପରିଯନ୍ତଂ ହୋତି, ଯଂ ତଥାଗତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗହଣାଦୀସୁ କମ୍ପତି। ଆଣାକ୍ଖେତ୍ତଂ କୋଟିସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳପରିଯନ୍ତଂ, ଯତ୍ଥ ରତନସୁତ୍ତଂ (ଖୁ। ପା। ୬।୧ ଆଦଯୋ; ସୁ। ନି। ୨୨୪ ଆଦଯୋ) ଖନ୍ଧପରିତ୍ତଂ (ଅ। ନି। ୪।୬୭; ଚୂଳୱ। ୨୫୧) ଧଜଗ୍ଗପରିତ୍ତଂ (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୯)। ଆଟାନାଟିଯପରିତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୫ ଆଦଯୋ), ମୋରପରିତ୍ତନ୍ତି (ଜା। ୧।୨।୧୭-୧୮) ଇମେସଂ ପରିତ୍ତାନଂ ଆନୁଭାୱୋ ୱତ୍ତତି। ୱିସଯକ୍ଖେତ୍ତଂ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ, ଯଂ ''ଯାୱତା ୱା ପନ ଆକଙ୍ଖେଯ୍ଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମେତେସୁ ତୀସୁ ବୁଦ୍ଧକ୍ଖେତ୍ତେସୁ ଏକଂ ଆଣାକ୍ଖେତ୍ତଂ ୱିନସ୍ସତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ୱିନସ୍ସନ୍ତେ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ୱିନଟ୍ଠମେୱ ହୋତି। ୱିନସ୍ସନ୍ତଞ୍ଚ ଏକତୋୱ ୱିନସ୍ସତି, ସଣ୍ଠହନ୍ତମ୍ପି ଏକତୋୱ ସଣ୍ଠହତି।

ତୀଣି ସଂୱଟ୍ଟମୂଲାନୀତି ରାଗଦୋସମୋହସଙ୍ଖାତାନି ତୀଣି ସଂୱଟ୍ଟକାରଣାନି। ରାଗାଦୀସୁ ହି ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ଉସ୍ସନ୍ନେସୁ ଲୋକୋ ୱିନସ୍ସତି। ତଥା ହି ରାଗେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଅଗ୍ଗିନା ୱିନସ୍ସତି, ଦୋସେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଉଦକେନ, ମୋହେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ୱାତେନ। କେଚି ପନ ''ଦୋସେ ଉସ୍ସନ୍ନତରେ ଅଗ୍ଗିନା, ରାଗେ ଉଦକେନା''ତି ୱଦନ୍ତି।

ତୀଣି କୋଲାହଲାନୀତି କପ୍ପକୋଲାହଲଂ, ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତିକୋଲାହଲନ୍ତି ତୀଣି କୋଲାହଲାନି। ତତ୍ଥ ''ୱସ୍ସସତସହସ୍ସମଚ୍ଚଯେନ କପ୍ପୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା ଦେୱତାହି ଉଗ୍ଘୋସିତସଦ୍ଦୋ କପ୍ପକୋଲାହଲଂ ନାମ ହୋତି। ''ଇତୋ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସମଚ୍ଚଯେନ ଲୋକୋ ୱିନସ୍ସିସ୍ସତି, ମେତ୍ତଂ, ମାରିସା, ଭାୱେଥ କରୁଣଂ ମୁଦିତଂ ଉପେକ୍ଖ''ନ୍ତି ମନୁସ୍ସପଥେ ଦେୱତା ଘୋସନ୍ତିଯୋ ଚରନ୍ତି। ''ୱସ୍ସସହସ୍ସମଚ୍ଚଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ ନାମ ହୋତି। ''ଇତୋ ୱସ୍ସସହସ୍ସମଚ୍ଚଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘରତନେନ ପରିୱାରିତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ୱିଚରିସ୍ସତୀ''ତି ଦେୱତା ଉଗ୍ଘୋସନ୍ତି। ''ୱସ୍ସସତମଚ୍ଚଯେନ ପନ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ଚକ୍କୱତ୍ତିକୋଲାହଲଂ ନାମ ହୋତି। ''ଇତୋ ୱସ୍ସସତମଚ୍ଚଯେନ ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନୋ ଚାତୁଦ୍ଦୀପିସ୍ସରୋ ସହସ୍ସପରିୱାରୋ ୱେହାସଙ୍ଗମୋ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ରାଜା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ଦେୱତା ଉଗ୍ଘୋସନ୍ତି।

ଅଚିରଟ୍ଠେନ ନ ଧୁୱାତି ଉଦକବୁବ୍ବୁଳାଦଯୋ ୱିଯ ନ ଚିରଟ୍ଠାଯିତାଯ ଧୁୱଭାୱରହିତା। ଅସ୍ସାସରହିତାତି ସୁପିନକେ ପୀତପାନୀଯଂ ୱିଯ ଅନୁଲିତ୍ତଚନ୍ଦନଂ ୱିଯ ଚ ଅସ୍ସାସୱିରହିତା।

ଉପକପ୍ପନମେଘୋତି କପ୍ପୱିନାସକମେଘଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ସମଯେ କପ୍ପୋ ଅଗ୍ଗିନା ନସ୍ସତି, ଆଦିତୋୱ କପ୍ପୱିନାସକମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେ ଏକମହାୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସତି। ମନୁସ୍ସା ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠା ସବ୍ବବୀଜାନି ନୀହରିତ୍ୱା ୱପନ୍ତି। ସସ୍ସେସୁ ପନ ଗୋଖାଯିତକମତ୍ତେସୁ ଜାତେସୁ ଗଦ୍ରଭରୱଂ ରୱନ୍ତୋ ଏକବିନ୍ଦୁମ୍ପି ନ ୱସ୍ସତି, ତଦା ପଚ୍ଛିନ୍ନଂ ପଚ୍ଛିନ୍ନମେୱ ୱସ୍ସଂ ହୋତି। ତେନାହ ''ତଦା ନିକ୍ଖନ୍ତବୀଜଂ।।ପେ... ଏକବିନ୍ଦୁମ୍ପି ଦେୱୋ ନ ୱସ୍ସତୀ''ତି। ''ୱସ୍ସସତସହସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା ଦେୱତାହି ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ମନୁସ୍ସା ଚ ଭୁମ୍ମଦେୱତା ଚ ସଂୱେଗଜାତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମୁଦୁଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ମେତ୍ତାଦୀନି ପୁଞ୍ଞାନୀ କତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଅୱୀଚିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତୁଚ୍ଛୋ ହୋତୀତି।

ପଞ୍ଚ ବୀଜଜାତାନୀତି ମୂଲବୀଜଂ ଖନ୍ଧବୀଜଂ ଫଳୁବୀଜଂ ଅଗ୍ଗବୀଜଂ ବୀଜବୀଜନ୍ତି ପଞ୍ଚ ବୀଜାନି ଜାତାନି। ତତ୍ଥ ମୂଲବୀଜନ୍ତି ୱଚା, ୱଚତ୍ତଂ, ହଲିଦ୍ଦଂ, ସିଙ୍ଗିୱେରନ୍ତି ଏୱମାଦି। ଖନ୍ଧବୀଜନ୍ତି ଅସ୍ସତ୍ଥୋ, ନିଗ୍ରୋଧୋତି ଏୱମାଦି। ଫଳୁବୀଜନ୍ତି ଉଚ୍ଛୁ, ୱେଳୁ, ନଳୋତି ଏୱମାଦି। ଅଗ୍ଗବୀଜନ୍ତି ଅଜ୍ଜୁକଂ, ଫଣିଜ୍ଜକନ୍ତି ଏୱମାଦି। ବୀଜବୀଜନ୍ତି ୱୀହିଆଦି ପୁବ୍ବଣ୍ଣଞ୍ଚେୱ ମୁଗ୍ଗମାସାଦିଅପରଣ୍ଣଞ୍ଚ। ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିସେସକାରଣଭାୱତୋ ରୁହନସମତ୍ଥେ ସାରଫଲେ ନିରୁଳ୍ହୋ ବୀଜ-ସଦ୍ଦୋ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିଯା ମୂଲାଦୀସୁପି କେସୁଚି ପୱତ୍ତତୀତି ମୂଲାଦିତୋ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଏକେନ ବୀଜ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ବୀଜବୀଜ''ନ୍ତି ''ରୂପରୂପଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୪୪୯) ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୨୭) ଯଥା। ଯଥା ଫଲପାକପରିଯନ୍ତା

ଓସଧିରୁକ୍ଖା ୱେଠଉକଦଲିଆଦଯୋ।

ଯଂ କଦାଚୀତିଆଦୀସୁ ଯନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। କଦାଚୀତି କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେ। କରହଚୀତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଦୀଘସ୍ସ ଅଦ୍ଧୁନୋତି ଦୀଘସ୍ସ କାଲସ୍ସ। ଅଚ୍ଚୟେନାତି ଅତିକ୍କମେନ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ହିରିଓତ୍ତପ୍ପସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ନଗରୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୭। ତତିୟେ ପଚ୍ଚନ୍ତେ ଭୱଂ ପଚ୍ଚନ୍ତିମଂ। ‘‘ରଥୋ ସୀଲପରିକ୍ଖାରୋ, ଝାନକ୍ଖୋ ଚକ୍କୱୀରିୟୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୪) ୱିୟ ଅଲଙ୍କାରୱଚନୋ ପରିକ୍ଖାରସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ନଗରାଲଙ୍କାରେହି ଅଲଙ୍କତ’’ନ୍ତି। ପରିୱାରୱଚନୋପି ୱଟ୍ଟତିୟେୱ ‘‘ସତ୍ତ ସମାଧିପରିକ୍ଖାରା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩। ୩୩୦) ୱିୟ। ନେମଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଥମ୍ଭାଦୀହି ଅନୁପତଭୂମିପ୍ପଦେସୋତି ଆହ ‘‘ଗମ୍ଭୀରଆୱାଟା’’ତି, ଗମ୍ଭୀରଂ ଭୂମିଂ ଅନୁପ୍ପୱିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ସନ୍ନିସୀଦାପିତାତି ଭୂମିଂ ନିଖଣିତ୍ୱା ସମ୍ମଦେୱ ଠପିତା।

ଅନୁପରିୟାୟେତି ଏତେନାତି ଅନୁପରିୟାୟୋ, ସୋୟେୱ ପଥୋତି ଅନୁପରିୟାୟପଥୋ, ପରିତୋ ପାକାରସ୍ସ ଅନୁୟାୟମଗ୍ଗୋ।

ହତ୍ଥିଂ ଆରୋହନ୍ତି ଆରୋହାପୟନ୍ତି ଚାତି ହତ୍ଥାରୋହା (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୧୬୩)। ୟେନ ହି ପୟୋଗେନ ପୁରିସୋ ହତ୍ଥିନୋ ଆରୋହନୟୋଗ୍ଗୋ ହୋତି, ହତ୍ଥିସ୍ସ ତଂ ପୟୋଗଂ ୱିଧାୟନ୍ତାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପେତେସଂ ଗହଣଂ। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବେପୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ହତ୍ଥାଚରିୟା ନାମ ୟେ ହତ୍ଥିନୋ ହତ୍ଥାରୋହକାନଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପକା। ହତ୍ଥିୱେଜ୍ଜା ନାମ ହତ୍ଥିଭିସକ୍କା। ହତ୍ଥିବନ୍ଧା ନାମ ହତ୍ଥୀନଂ ପାଦରକ୍ଖକା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହତ୍ଥୀନଂ ୟୱପଦାୟକାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅସ୍ସାରୋହା ରଥିକାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ରଥେ ନିୟୁତ୍ତା ରଥିକା। ରଥରକ୍ଖା ନାମ ରଥସ୍ସ ଆଣିରକ୍ଖକା। ଧନୁଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି ଗଣ୍ହାପେନ୍ତି ଚାତି ଧନୁଗ୍ଗହା, ଇସ୍ସାସା ଧନୁସିପ୍ପସ୍ସ ସିକ୍ଖାପକା ଚ। ତେନାହ ‘‘ଧନୁଆଚରିୟା ଇସ୍ସାସା’’ତି। ଚେଲେନ ଚେଲପଟାକାୟ ୟୁଦ୍ଧେ ଅକନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚେଲକାତି ଆହ – ‘‘ୟେ ୟୁଦ୍ଧେ ଜୟଦ୍ଧଜଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। ୟଥା ତଥା ଠିତେ ସେନିକେ ବ୍ୟୂହକରଣୱସେନ ତତୋ ତତୋ ଚଲୟନ୍ତି ଉଚ୍ଚାଲେନ୍ତୀତି ଚଲକା। ସକୁଣଗ୍ଘିଆଦୟୋ ୱିୟ ମଂସପିଣ୍ଡଂ ପରସେନାସମୂହଂ ସାହସିକମହାୟୋଧତାୟ ଛେତ୍ୱା ଛେତ୍ୱା ଦୟନ୍ତି ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପିଣ୍ଡଦାୟକା। ଦୁତିୟୱିକପ୍ପେ ପିଣ୍ଡେ ଦୟନ୍ତି ଜନସମ୍ମଦ୍ଦେ ଉପ୍ପତନ୍ତା ୱିୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପିଣ୍ଡଦାୟକାତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଗ୍ଗତୁଗ୍ଗତାତି ଥାମଜୱପରକ୍କମାଦିୱସେନ ଅତିୱିୟ ଉଗ୍ଗତା, ଉଦଗ୍ଗାତି ଅତ୍ଥୋ। ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ୱୀରସୂରଭାୱେନ ଅସଜ୍ଜମାନା ପରସେନଂ ଅନୁପୱିସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଥାମଜୱବଲପରକ୍କମାଦିସମ୍ପତ୍ତିୟା ମହାନାଗା ୱିୟ ମହାନାଗା। ଏକସୂରାତି ଏକାକିସୂରା ଅତ୍ତନୋ ସୂରଭାୱେନେୱ ଏକାକିନୋ ହୁତ୍ୱା ୟୁଜ୍ଝନକା। ସଜାଲିକାତି ସୱମ୍ମିକା। ସରପରିତ୍ତାଣନ୍ତି ଚମ୍ମପରିସିବ୍ବିତଂ ଖେଟକଂ, ଚମ୍ମମୟଂ ୱା ଫଲକଂ। ଘରଦାସୟୋଧାତି ଅତ୍ତନୋ ଦାସୟୋଧା।

ସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନଲକ୍ଖଣାତି ସଦ୍ଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ଏୱମେତନ୍ତି ସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନଲକ୍ଖଣା। ସମ୍ପସାଦନଲକ୍ଖଣାତି ପସୀଦିତବ୍ବେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସୀଦନଲକ୍ଖଣା। ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧାତି ଓକ୍କନ୍ତିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ। ପସାଦନୀୟେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପସୀଦନଂ ପସାଦସଦ୍ଧା। ଅୟଂ ଅନୁଧମ୍ମୋତି ଅୟଂ ନୱନ୍ନଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଲୋମଧମ୍ମୋ। ନିବ୍ବିଦାବହୁଲୋତି ଉକ୍କଣ୍ଠନାବହୁଲୋ। ସଦ୍ଧା ବନ୍ଧତି ପାଥେୟ୍ୟନ୍ତି ସଦ୍ଧା ନାମାୟଂ ସତ୍ତସ୍ସ ମରଣୱସେନ ମହାପଥଂ ସଂୱଜତୋ ମହାକନ୍ତାରଂ ପଟିପଜ୍ଜତୋ ମହାୱିଦୁଗ୍ଗଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୋ ପାଥେୟ୍ୟପୁଟଂ ବନ୍ଧତି, ସମ୍ବଲଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଧଞ୍ହି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଦାନଂ ଦେତି, ସୀଲଂ ରକ୍ଖତି, ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋତି। ତେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଦ୍ଧା ବନ୍ଧତି ପାଥେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି। ସିରୀତି ଇସ୍ସରିୟଂ। ଇସ୍ସରିୟେ ହି ଅଭିମୁଖୀଭୂତେ ଥଲତୋପି ଜଲତୋପି ଭୋଗା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତିୟେୱ। ତେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସିରୀ ଭୋଗାନମାସୟୋ’’ତି। ସଦ୍ଧା ଦୁତିୟା ପୁରିସସ୍ସ ହୋତୀତି ପୁରିସସ୍ସ ଦେୱଲୋକେ, ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଚେୱ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଧା ଦୁତିୟା ହୋତି, ସହାୟକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି। ଭତ୍ତପୁଟାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦୁତିୟିକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅନେକସରସତାତି ଅନେକସଭାୱତା, ଅନେକକିଚ୍ଚତା ୱା। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ନଗରୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଧମ୍ମଞ୍ଞୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୮। ଚତୁତ୍ଥେ ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦିଧମ୍ମଂ ଜାନାତୀତି ଧମ୍ମଞ୍ଞୂ। ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦିନା ଭାସିତସ୍ସ ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ସୁତ୍ତପଦତ୍ଥସ୍ସ ବୋଧକସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥକୁସଲତାୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥଞ୍ଞୂ। ‘‘ଏତ୍ତକୋମ୍ହି ସୀଲେନ ସମାଧିନା ପଞ୍ଞାୟା’’ତି ଏୱଂ ୟଥା ଅତ୍ତନୋ ପମାଣଜାନନୱସେନ

ଅତ୍ତାନଂ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ତଞ୍ଞୂ। ପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗପରିଯେସନୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ମତ୍ତଂ ଜାନାତୀତି ମତ୍ତଞ୍ଞୂ। ନିଦ୍ଦେସେ ପନ ପଟିଗ୍ଗହଣମତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ଏୱ ପରିଭୋଗାଦିମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ପବୋଧିତା ହୋତୀତି ପଟିଗ୍ଗହଣମତ୍ତଞ୍ଞୁତାୱ ଦସ୍ସିତା। ‘‘ଅଯଂ କାଲୋ ଉଦ୍ଦେସସ୍ସ, ଅଯଂ କାଲୋ ପରିପୁଚ୍ଛାଯ, ଅଯଂ କାଲୋ ଯୋଗସ୍ସ ଅଧିଗମାଯା’’ତି ଏୱଂ କାଲଂ ଜାନାତୀତି କାଲଞ୍ଞୂ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚ ୱସ୍ସାନି ଉଦ୍ଦେସସ୍ସ କାଲୋ, ଦସ ପରିପୁଚ୍ଛାଯ, ଇଦଂ ଅତିସମ୍ବାଧଂ, ଅତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ତାୱତା କାଲେନ ତୀରେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଦସ ୱସ୍ସାନି ଉଦ୍ଦେସସ୍ସ କାଲୋ, ୱୀସତି ପରିପୁଚ୍ଛାଯ, ତତୋ ପରଂ ଯୋଗେ କମ୍ମଂ କାତବ୍ବଂ। ଖତ୍ତିଯପରିସାଦିକଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ପରିସଂ ଜାନାତୀତି ପରିସଞ୍ଞୂ। ଭିକ୍ଖୁପରିସାଦିକଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ଖତ୍ତିଯପରିସାଦିକଂ ମନୁସ୍ସପରିସଂଯେୱ ପୁନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ୱଦନ୍ତି ଅପରେ। ନିଦ୍ଦେସେ ପନସ୍ସ ଖତ୍ତିଯପରିସାଦିଚତୁବ୍ବିଧପରିସଗ୍ଗହଣଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଇମଂ ମେ ସେୱନ୍ତସ୍ସ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସେୱିତବ୍ବୋ, ୱିପରିଯାଯତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅସେୱିତବ୍ବୋ’’ତି ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଂ ଜାନାତୀତି ପୁଗ୍ଗଲପରୋପରଞ୍ଞୂ। ଏୱଞ୍ହି ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପରୋପରଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିହୀନତଂ ଜାନାତି ନାମ। ନିଦ୍ଦେସେପିସ୍ସ ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲେ ୱିଭାୱନମେୱ ସମଣକଥାକତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଧମ୍ମଞ୍ଞୂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୬୯-୭୦। ପଞ୍ଚମେ ପତିତପଲାସୋତି ପତିତପତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ପଠମଂ ପଣ୍ଡୁପଲାସତଂ, ଦୁତିଯଂ ପନ୍ନପଲାସତଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ତତିଯଂ ଜାଲକଜାତତା, ଚତୁତ୍ଥଂ ଖାରକଜାତତା ଚ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତା। ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ମହାଗୋୱିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୯୪) ଇମମେୱ ପାଠଇଂ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ପଠମଂ ପଣ୍ଡୁପଲାସତଂ, ଦୁତିଯଂ ପନ୍ନପଲାସତଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ତତିଯଂ ଖାରକଜାତତା, ଚତୁତ୍ଥଂ ଜାଲକଜାତତା ଚ ଦସ୍ସିତା। ଏୱଞ୍ହି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକେ ପୁପ୍ଫମାନେ ଏକଂ ୱସ୍ସଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ତସ୍ସ ପଣ୍ଡୁପଲାସଭାୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅତ୍ତମନା ହୋନ୍ତି। ଯଥାହ –

ଯସ୍ମିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେ ଦେୱାନଂ ତାୱତିଂସାନଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ କୋୱିଳାରୋ, ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ହୋତି, ଅତ୍ତମନା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେୱା ତାୱତିଂସା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ହୋନ୍ତି ‘ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ଦାନି ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ, କୋୱିଳାରୋ, ନ ଚିରସ୍ସେୱ ପନ୍ନପଲାସୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି। ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଦେୱାନଂ ତାୱତିଂସାନଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ, କୋୱିଳାରୋ, ପନ୍ନପଲାସୋ ହୋତି, ଜାଲକଜାତୋ ହୋତି, ଖାରକଜାତୋ ହୋତି, କୁଟୁମଲକଜାତୋ ହୋତି, କୋରକଜାତୋ ହୋତି, ଅତ୍ତମନା, ଭିକ୍ଖୱେ , ଦେୱା ତାୱତିଂସା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ହୋନ୍ତି ‘କୋରକଜାତୋ ଦାନି ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ କୋୱିଳାରୋ, ନ ଚିରସ୍ସେୱ ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି।

ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯମ୍ପି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୨୯୪) ଏତ୍ଥ ଏୱମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ – ପନ୍ନପଲାସୋତି ପତିତପତ୍ତୋ। ଖାରକଜାତୋତି ଜାତଖୁଦ୍ଦକମକୁଳୋ। ଯେ ହି ନୀଲପତ୍ତକା ଅତିୱିଯ ଖୁଦ୍ଦକା ମକୁଳା, ତେ ‘‘ଖାରକା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଜାଲକଜାତୋତି ତେହିଯେୱ ଖୁଦ୍ଦକମକୁଳେହି ଜାତଜାଲକୋ ସବ୍ବସୋ ଜାଲୋ ୱିଯ ଜାତୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଜାଲକଜାତୋତି ଏକଜାଲୋ ୱିଯ ଜାତୋ’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ କିର ଖାରକଗ୍ଗହଣକାଲେ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ପଲ୍ଲୱିକୋ ହୋତି, ତେ ଚସ୍ସ ପଲ୍ଲୱା ପଭସ୍ସରପୱାଳୱଣ୍ଣସମୁଜ୍ଜଲା ହୋନ୍ତି। ତେନ ସୋ ସବ୍ବସୋ ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। କୁଟୁମଲଜାତୋତି ସଞ୍ଜାତମହାମକୁଳୋ। କୋରକଜାତୋତି ସଞ୍ଜାତସୂଚିଭେଦୋ ସମ୍ପତିୱିକସମାନାୱତ୍ଥୋ। ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲୋତି ସବ୍ବସୋ ଫୁଲ୍ଲିତୱିକସିତୋତି। ଅଯଞ୍ଚ ଅନୁକ୍କମୋ ଦୀଘଭାଣକାନଂ ୱଳଞ୍ଜନାନୁକ୍କମେନ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ଏତ୍ଥ ଆଚରିଯସ୍ସ ୱିରୋଧୋ ଆସଙ୍କିତବ୍ବୋ।

କନ୍ତନକୱାତୋତି ଦେୱାନଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମପଚ୍ଚଯା ପୁପ୍ଫାନଂ ଛିନ୍ଦନକୱାତୋ। କନ୍ତତୀତି ଛିନ୍ଦତି। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକୱାତୋତି ଛିନ୍ନାନଂ ଛିନ୍ନାନଂ ପୁପ୍ଫାନଂ ସମ୍ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହକୱାତୋ। ଚିନନ୍ତୋତି ନାନାୱିଧଭତ୍ତିସନ୍ନିୱେସୱସେନ ନିଚିନଂ କରୋନ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞତରଦେୱତାନନ୍ତି ନାମଗୋତ୍ତୱସେନ ଅପଞ୍ଞାତଦେୱତାନଂ। ରେଣୁୱଟ୍ଟୀତି ରେଣୁସଙ୍ଘାତୋ। କଣ୍ଣିକଂ ଆହଚ୍ଚାତି ସୁଧମ୍ମାଯ କୂଟଂ ଆହନ୍ତ୍ୱା।

ଅନୁଫରଣାନୁଭାୱୋତି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଅନୁଫରଣସଙ୍ଖାତୋ ଆନୁଭାୱୋ। ପଞ୍ଚଜ୍ଝାନିସ୍ସିତଂ ହୋତୀତି ପଞ୍ଚଜ୍ଝାଯ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲମ୍ପି ଦସ୍ସିତମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଠମଜ୍ଝାନସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଧ ପନ ଉଭଯତୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ହେଟ୍ଠା ସୀଲତୋ ଉପରି ଅରହତ୍ତତୋ ଚ ପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ତେନେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତେନ କାରଣେନ ଏତଂ ‘‘ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ପଞ୍ଚଜ୍ଝାନିସ୍ସିତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଭାୱନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୧। ସତ୍ତମେ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅସାଧିକା ''ଭାୱନଂ ଅନନୁଯୁତ୍ତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସମ୍ଭାୱନତ୍ଥେତି ''ଅପି ନାମ ଏୱଂ ସିୟା''ତି ୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ ସମ୍ଭାୱନତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ହି ଲୋକେ ସିଲିଟ୍ଠୱଚନଂ ହୋତୀତି ଏକମେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଅୱତ୍ୱା ଅପରାୟ ସଙ୍ଖ୍ୟାୟ ସଦ୍ଧିଂ ୱଚନଂ ଲୋକେ ସିଲିଟ୍ଠୱଚନଂ ହୋତି ଯଥା ''ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା ଉଦକଫୁସିତାନୀ''ତି। ସମ୍ମା ଅଧିସୟିତାନୀତି ପାଦାଦୀହି ଅତ୍ତନା ନେସଂ କିଞ୍ଚି ଉପଘାତଂ ଅକରୋନ୍ତିୟା ବହିୱାତାଦିପରିସ୍ସୟପରିହରଣତ୍ଥଂ ସମ୍ମଦେୱ ଉପରି ସୟିତାନି। ଉପରିଅତ୍ଥୋ ହେତ୍ଥ ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ। ଉତୁଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତିୟାତି ତେସଂ ଅଲ୍ଲସିନେହପରିୟାଦାନତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ କାୟୁସ୍ମାୱସେନ ଉତୁଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତିୟା। ତେନାହ ''ଉସ୍ମୀକତାନୀ''ତି। ସମ୍ମା ପରିଭାୱିତାନୀତି ସମ୍ମଦେୱ ସବ୍ବସୋ କୁକ୍କୁଟୱାସନାୟ ୱାସିତାନି। ତେନାହ ''କୁକ୍କୁଟଗନ୍ଧଂ ଗାହାପିତାନୀ''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସମ୍ମାପରିସେଦନଂ କୁକ୍କୁଟଗନ୍ଧପରିଭାୱନଞ୍ଚ ସମ୍ମାଅଧିସୟନସମ୍ମାପରିସେଦନନିପ୍ଫତ୍ତିୟା ଆନୁଭାୱନିପ୍ଫାଦିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମ୍ମାଅଧିସୟନେନେୱ ହି ଇତରଦ୍ୱୟଂ ଇଜ୍ଝତି। ନ ହି ସମ୍ମାଅଧିସୟନତୋ ୱିସୁଂ ସମ୍ମାପରିସେଦନସ୍ସ ସମ୍ମାପରିଭାୱନସ୍ସ ଚ କାରଣଂ ଅତ୍ଥି। ତେନ ପନ ସଦ୍ଧିଂୟେୱ ଇତରେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଇଜ୍ଝନତୋ ୱୁତ୍ତଂ।

ତିୱିଧକିରିୟାକରଣେନାତି ସମ୍ମାଅଧିସୟନାଦିତିୱିଧକିରିୟାକରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚାପି ''ଏୱଂ ଅହୋ ୱତ ମେ''ତିଆଦିନା ନ ଇଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ କାରଣସ୍ସ ପନ ସମ୍ପାଦିତତ୍ତା, ଅଥ ଖୋ ଭବ୍ବାୱ ତେ ଅଭିନିବ୍ଭିଜ୍ଜିତୁନ୍ତି ଯୋଜନା। କସ୍ମା ଭବ୍ବାତି ଆହ ''ତେ ହି ଯସ୍ମା ତାୟା''ତିଆଦି। ସୟମ୍ପୀତି ଅଣ୍ଡାନି। ପରିଣାମନ୍ତି ପରିପାକଂ ବହିନିକ୍ଖମନଯୋଗ୍ଗତଂ। ଯଥା କପାଲସ୍ସ ତନୁତା ଆଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାୟମାନସ୍ସ କାରଣଂ, ତଥା କପାଲସ୍ସ ତନୁତାୟ ନଖସିଖାମୁଖତୁଣ୍ଡକାନଂ ଖରତାୟ ଚ ଅଲ୍ଲସିନେହପରିୟାଦାନଂ କାରଣୱଚନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତସ୍ମାତି ଆଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାୟମାନତୋ ସୟଞ୍ଚ ପରିପାକଗତତ୍ତା।

ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନନ୍ତି ଓପମ୍ମତ୍ଥସ୍ସ ଉପମେୟ୍ୟେନ ସମ୍ମଦେୱ ପଟିପାଦନଂ। ତନ୍ତି ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନଂ। ଏୱନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ। ଅତ୍ଥେନାତି ଉପମେୟ୍ୟତ୍ଥେନ ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱା ସହ ଯୋଜେତ୍ୱା। ସମ୍ପାଦନେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଞାଣସ୍ସ ହି ସଭାୱତୋ ସତିନେପକ୍କତୋ ଚ ତିକ୍ଖଭାୱୋ, ସମାଧିୱସେନ ଖରଭାୱୋ, ସଦ୍ଧାୱସେନ ୱିପ୍ପସନ୍ନଭାୱୋ। ପରିଣାମକାଲୋତି ବଲୱୱିପସ୍ସନାକାଲୋ। ୱଡ୍ଢିକାଲୋତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାକାଲୋ। ଅନୁଲୋମଟ୍ଠାନିୟା ହି ୱିପସ୍ସନା ଗହିତଗବ୍ଭା ନାମ ତଦା ମଗ୍ଗଗବ୍ଭସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା। ତଜ୍ଜାତିକନ୍ତି ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାନୁଯୋଗସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ। ସତ୍ଥାପି ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସଂ ପହରତି, ଦେସନାପି ୱିନେୟ୍ୟସନ୍ତାନଗତଂ ଅୱିଜ୍ଜଣ୍ଡକୋସଂ ପହରତି, ଯଥାଠାନେ ଠାତୁଂ ନ ଦେତି।

ଓଲମ୍ବକସଙ୍ଘାତନ୍ତି ଓଲମ୍ବକସୁତ୍ତସଙ୍ଘାତଂ। ''ପଲ''ନ୍ତି ହି ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନାମଂ। ଚାରେତ୍ୱା ଦାରୁନୋ ହେଟ୍ଠା ଦୋସଜାନନତ୍ଥଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା। ଗଣ୍ଡଂ ହରତୀତି ପଲଗଣ୍ଡୋତି ଏତେନ ''ପଲେନ ଗଣ୍ଡହାରୋ ପଲଗଣ୍ଡୋତି ପଚ୍ଛିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ଦସ୍ସେତି। ଗହଣଟ୍ଠାନେତି ହତ୍ଥେନ ଗହେତବ୍ବଟ୍ଠାନେ । ସମ୍ମଦେୱ ଖିପୀୟନ୍ତି ଏତେନ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନୀତି ସଙ୍ଖେପୋ, ପବ୍ବଜ୍ଜାୱ ସଙ୍ଖେପୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖେପୋ। ତେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଜାନନ୍ତସ୍ସେୱ ଆସୱାନଂ ପରିକ୍ଖୟୋ ଇଧ ୱିପସ୍ସନାନିସଂସୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ହେମନ୍ତିକେନ କାରଣଭୂତେନ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ୱା ଏତଂ କରଣୱଚନଂ, ହେମନ୍ତିକେତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନ୍ତୀତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଫଲାନି ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ''ପୂତିକାନି ଭୱନ୍ତୀ''ତି। ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ୱିୟ ସାସନଂ ଅଗାଧଗମ୍ଭୀରଭାୱତୋ। ନାୱା ୱିୟ ଯୋଗାୱଚରୋ ମହୋଘୁତ୍ତରତୋ। ପରିୟାୟନଂ ୱିୟାତି ପରିତୋ ଅପରାପରଂ ଯାୟନଂ ୱିୟ। ଖଜ୍ଜମାନାନନ୍ତି ଖାଦନ୍ତେନ ୱିୟ ଉଦକେନ ଖେପିୟମାନବନ୍ଧନାନଂ। ତନୁଭାୱୋତି ପରିୟୁଟ୍ଠାନପୱତ୍ତିୟା ଅସମତ୍ଥତାୟ ଦୁବ୍ବଲଭାୱୋ। ୱିପସ୍ସନାଞାଣପୀତିପାମୋଜ୍ଜେହୀତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣସମୁଟ୍ଠିତେହି ପୀତିପାମୋଜ୍ଜେହି। ଓକ୍କାୟମାନେତି ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ୱୀଥିପ୍ପଟିପାଟିୟା ଓକ୍କାୟମାନେ, ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୟ ୱା ଓକ୍କାୟମାନେ। ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୟ ପକ୍କାୟମାନେ। ଦୁବ୍ବଲତା ଦୀପିତା ''ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ସଂୟୋଜନାନି ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନ୍ତି, ପୂତିକାନି ଭୱନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ଭାୱନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୯। ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୨-୭୩। ଅଟ୍ଠମେ ପସ୍ସଥ ନୂତି ଅପି ପସ୍ସଥ। ମହନ୍ତନ୍ତି ୱିପୁଲଂ। ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ଅଗ୍ଗିସମୂହଂ। ଆଦିତ୍ତନ୍ତି ପଦିତ୍ତଂ। ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ପଜ୍ଜଲିତଂ ଅଚ୍ଚିୱିପ୍ଫୁଲିଙ୍ଗାନି ମୁଞ୍ଚନ୍ତଂ। ସଜୋତିଭୂତନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଉଟ୍ଠିତାହି ଜାଲାହି ଏକପ୍ପଭାସମୁଦୟଭୂତଂ। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥାତି ତଂ ଇଦାନି ମୟା ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ଥଂ

କିଂ ମଞ୍ଞଥାତି ଅନୁମତିଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଯଦେତ୍ଥ ସତ୍ଥା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧାଲିଙ୍ଗନଂ କଞ୍ଞାଲିଙ୍ଗନଞ୍ଚ ଆନେସି, ତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଆରୋଚୟାମୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସାତି ନିସ୍ସୀଲସ୍ସ ସୀଲୱିରହିତସ୍ସ। ପାପଧମ୍ମସ୍ସାତି ଦୁସ୍ସୀଲତ୍ତା ଏୱ ହୀନଜ୍ଝାସୟତାୟ ଲାମକସଭାୱସ୍ସ। ଅସୁଚିସଙ୍କସ୍ସରସମାଚାରସ୍ସାତି ଅପରିସୁଦ୍ଧତାୟ ଅସୁଚି ହୁତ୍ୱା ସଙ୍କାୟ ସରିତବ୍ବସମାଚାରସ୍ସ। ଦୁସ୍ସୀଲୋ ହି କିଞ୍ଚିଦେୱ ଅସାରୁପ୍ପଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଇଦଂ ଅସୁକେନ କତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ପରେସଂ ଆସଙ୍କା ହୋତି। କେନଚିଦେୱ କରଣୀୟେନ ମନ୍ତୟନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କଚ୍ଚି ନୁ ଖୋ ଇମେ ମୟା କତକମ୍ମଂ ଜାନିତ୍ୱା ମନ୍ତେନ୍ତୀ’’ତି ଅତ୍ତନୋୟେୱ ସଙ୍କାୟ ସରିତବ୍ବସମାଚାରୋ । ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକମ୍ମନ୍ତସ୍ସାତି ଲଜ୍ଜିତବ୍ବତାୟ ପଟିଚ୍ଛାଦେତବ୍ବକମ୍ମନ୍ତସ୍ସ। ଅସ୍ସମଣସ୍ସାତି ନ ସମଣସ୍ସ। ସଲାକଗ୍ଗହଣାଦୀସୁ ‘‘ଅହମ୍ପି ସମଣୋ’’ତି ମିଚ୍ଛାପଟିଞ୍ଞାୟ ସମଣପଟିଞ୍ଞସ୍ସ। ଅସେଟ୍ଠଚାରିତାୟ ଅବ୍ରହ୍ମଚାରିସ୍ସ। ଉପୋସଥାଦୀସୁ ‘‘ଅହମ୍ପି ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ’’ତି ମିଚ୍ଛାପଟିଞ୍ଞାୟ ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞସ୍ସ। ପୂତିନା କମ୍ମେନ ସୀଲୱିପତ୍ତିୟା ଅନ୍ତୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ଅନ୍ତୋପୂତିକସ୍ସ। ଛଦ୍ୱାରେହି ରାଗାଦିକିଲେସାନୁସ୍ସୱନେନ ତିନ୍ତତ୍ତା ଅୱସ୍ସୁତସ୍ସ। ସଞ୍ଜାତରାଗାଦିକଚୱରତ୍ତା ସୀଲୱନ୍ତେହି ଛଡ୍ଡେତବ୍ବତ୍ତା ଚ କସମ୍ବୁଜାତସ୍ସ।

ୱାଲରଜ୍ଜୁୟାତି ୱାଲେହି କତରଜ୍ଜୁୟା। ସା ହି ଖରତରା ହୋତି। ଘଂସେୟ୍ୟାତି ମଥନୱସେନ ଘଂସେୟ୍ୟ। ତେଲଧୋତାୟାତି ତେଲେନ ନିସିତାୟ। ପଚ୍ଚୋରସ୍ମିନ୍ତି ପତିଉରସ୍ମିଂ, ଅଭିମୁଖେ ଉରମଜ୍ଝେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅୟୋସଙ୍କୁନାତି ସଣ୍ଡାସେନ। ଫେଣୁଦ୍ଦେହକନ୍ତି ଫେଣଂ ଉଦ୍ଦେହେତ୍ୱା ଉଦ୍ଦେହେତ୍ୱା, ଅନେକୱାରଂ ଫେଣଂ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ପାଠୱଣ୍ଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ନୱମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅରକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୪। ଦସମେ ପରିତ୍ତନ୍ତି ଇତ୍ତରଂ। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପଂ ଥୋକ’’ନ୍ତି। ପବନ୍ଧାନୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ଇଧ ଜୀୱିତସ୍ସ ରସୋ କିଚ୍ଚନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସରସପରିତ୍ତତାୟପୀ’’ତି। ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାୟପି ହି ‘‘ୟୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିରଂ ଜୀୱତି, ସୋ ୱସ୍ସସତଂ ଅପ୍ପଂ ୱା ଭିୟ୍ୟୋ’’ତି ୱଚନତୋ ପରିତ୍ତଂ ଖଣପରିତ୍ତତାୟପି। ପରମତ୍ଥତୋ ହି ଅତିପରିତ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତକ୍ଖଣୋ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତୋୟେୱ। ୟଥା ନାମ ରଥଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଏକେନେୱ ନେମିପ୍ପଦେସେନ ପୱତ୍ତତି, ତିଟ୍ଠମାନମ୍ପି ଏକେନେୱ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱମେୱଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଂ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ନିରୁଦ୍ଧମତ୍ତେ ସତ୍ତୋ ନିରୁଦ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଥାହ ‘‘ଅତୀତେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଜୀୱିତ୍ଥ ନ ଜୀୱତି ନ ଜୀୱିସ୍ସତି। ଅନାଗତେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ନ ଜୀୱିତ୍ଥ ନ ଜୀୱତି ଜୀୱିସ୍ସତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ନ ଜୀୱିତ୍ଥ ଜୀୱତି ନ ଜୀୱିସ୍ସତି।

‘‘ଜୀୱିତଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଚ, ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଚ କେୱଲା;

ଏକଚିତ୍ତସମାୟୁତ୍ତା, ଲହୁସୋ ୱତ୍ତତେ ଖଣୋ।

‘‘ୟେ ନିରୁଦ୍ଧା ମରନ୍ତସ୍ସ, ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ ୱା ଇଧ;

ସବ୍ବେପି ସଦିସା ଖନ୍ଧା, ଗତା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା।

‘‘ଅନିବ୍ବତ୍ତେନ ନ ଜାତୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଜୀୱତି;

ଚିତ୍ତଭଙ୍ଗା ମତୋ ଲୋକୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତି ପରମତ୍ଥିୟା’’ତି। (ମହାନି। ୧୦);

ଲହୁସନ୍ତି ଲହୁକଂ। ତେନାହ ‘‘ଲହୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ଲହୁସ’’ନ୍ତି। ପରିତ୍ତଂ ଲହୁସନ୍ତି ଉଭୟଂ ପନେତଂ ଅପ୍ପକସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ୟଞ୍ହି ଅପ୍ପକଂ, ତଂ ପରିତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଲହୁକଞ୍ଚ ହୋତି। ଇଧ ପନ ଆୟୁନୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ରସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମନ୍ତାୟନ୍ତି କରଣତ୍ଥେ ଏତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ମନ୍ତାୟ ବୋଦ୍ଧବ୍ବଂ, ପଞ୍ଞାୟ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ମନ୍ତାୟନ୍ତି ୱା ମନ୍ତେୟ୍ୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ମନ୍ତେତବ୍ବଂ ମନ୍ତାୟ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାୟ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଜାନିତବ୍ବଂ ଜୀୱିତସ୍ସ ପରିତ୍ତଭାୱୋ ବହୁଦୁକ୍ଖାଦିଭାୱୋ। ଜାନିତ୍ୱା ଚ ପନ ସବ୍ବପଲିବୋଧେ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବଂ କୁସଲଂ, ଚରିତବ୍ବଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ। ୟସ୍ମା ଇଧି ଜାତସ୍ସ ଅମରଣଂ, ଅପ୍ପଂ ୱା ଭିୟ୍ୟୋ ୱସ୍ସସତତୋ ଉପରି ଅପ୍ପଂ ଅଞ୍ଞଂ ୱସ୍ସସତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ୱୀସଂ ୱା ତିଂସଂ ୱା ଚତ୍ତାଲୀସଂ

ୱା ପଣ୍ଣାସଂ ୱା ସଟ୍ଠିଂ ୱା ୱସ୍ସାନି ଜୀୱତି, ଏୱଂଦୀଘାୟୁକୋ ପନ ଅତିଦୁଲ୍ଲଭୋ। ‘‘ଅସୁକୋ ହି ଏୱଂ ଚିରଂ ଜୀୱତୀ’’ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୱିସାଖା ଉପାସିକା ୱୀସସତଂ ଜୀୱତି, ତଥା ପୋକ୍ଖରସାତିବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ବ୍ରହ୍ମାୟୁବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ବାୱରିୟବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ, ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋତି । ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରୋ ପନ ୱସ୍ସସତଞ୍ଚେୱ ପଣ୍ଣାସଞ୍ଚ ୱସ୍ସାନି। ବାକୁଲତ୍ଥେରୋ ୱସ୍ସସତଞ୍ଚେୱ ସଟ୍ଠି ଚ ୱସ୍ସାନି, ଅୟଂ ସବ୍ବଦୀଘାୟୁକୋ, ସୋପି ଦ୍ୱେ ୱସ୍ସସତାନି ନ ଜୀୱି।

ଅରକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱିନଯୱଗ୍ଗୋ

୧-୮। ପଠମୱିନଯଧରସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୫-୮୨। ଅଟ୍ଠମସ୍ସ ପଠମଂ ଦୁତିଯଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ତତିଯେ ୱିନଯଲକ୍ଖଣେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଲଜ୍ଜିଭାୱେନ ୱିନଯଲକ୍ଖଣେ ଠିତୋ ହୋତି। ଅଲଜ୍ଜୀ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୫) ହି ବହୁସ୍ସୁତୋପି ସମାନୋ ଲାଭଗରୁକତାଯ ତନ୍ତିଂ ୱିସଂୱାଦେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧମ୍ମଂ ଉବ୍ବିନଯଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଦୀପେତ୍ୱା ସାସନେ ମହନ୍ତଂ ଉପଦ୍ଦୱଂ କରୋତି, ସଙ୍ଘଭେଦମ୍ପି ସଙ୍ଘରାଜିମ୍ପି ଉପ୍ପାଦେତି। ଲଜ୍ଜୀ ପନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚକୋ ସିକ୍ଖାକାମୋ ଜୀୱିତହେତୁପି ତନ୍ତିଂ ଅୱିସଂୱାଦେତ୍ୱା ଧମ୍ମମେୱ ୱିନଯମେୱ ଚ ଦୀପେତି, ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଠପେତି। ଏୱଂ ଯୋ ଲଜ୍ଜୀ, ସୋ ୱିନଯଂ ଅଜହନ୍ତୋ ଅୱୋକ୍କମନ୍ତୋୱ ଲଜ୍ଜିଭାୱେନ ୱିନଯଲକ୍ଖଣେ ଠିତୋ ହୋତି ପତିଟ୍ଠିତୋ।

ଅସଂହୀରୋତି ଏତ୍ଥ ସଂହୀରୋ ନାମ ଯୋ ପାଳିଯଂ ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱା ହେଟ୍ଠା ୱା ଉପରିତୋ ୱା ପଦପଟିପାଟିଯା ୱା ପୁଚ୍ଛିଯମାନୋ ୱିତ୍ଥୁନତି ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି, ସଣ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଯଂ ଯଂ ପରେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ତଂ ଅନୁଜାନାତି, ସକୱାଦଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପରୱାଦଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ପନ ପାଳିଯଂ ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱା ହେଟ୍ଠୁପରିଯୱସେନ ୱା ପଦପଟିପାଟିଯା ୱା ପୁଚ୍ଛିଯମାନୋ ନ ୱିତ୍ଥୁନତି ନ ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି, ଏକେକଲୋମଂ ସଣ୍ଡାସେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯ ‘‘ଏୱଂ ମଯଂ ୱଦାମ, ଏୱଂ ନୋ ଆଚରିଯା ୱଦନ୍ତୀ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଯମ୍ହି ପାଳି ଚ ପାଳିୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଚ ସୁୱଣ୍ଣଭାଜନେ ପକ୍ଖିତ୍ତସୀହୱସା ୱିଯ ପରିକ୍ଖଯଂ ପରିଯାଦାନଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅସଂହୀରୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଏୱରୂପୋ ଯଂ ଯଂ ପରେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ତଂ ନାନୁଜାନାତି, ଅତ୍ତନା ସୁୱିନିଚ୍ଛିନିତଂ କତ୍ୱା ଗହିତଂ ଅୱିପରୀତମତ୍ଥଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ସକ୍କୋତି ଗହିତଗ୍ଗହଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପେତୁ’’ନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥାଦୀନି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯାନି।

ପଠମୱିନଯଧରସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସତ୍ଥୁସାସନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୩। ନୱମେ ୱିୱେକଟ୍ଠୋତି ୱିୱିତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଦୂରୀଭୂତୋ’’ତି। ସତିଅୱିପ୍ପୱାସେ ଠିତୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ସତିଂ ଅୱିଜହିତ୍ୱା ଠିତୋ। ପେସିତତ୍ତୋତି କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ଅନପେକ୍ଖତାଯ ନିବ୍ବାନଂ ପେସିତଚିତ୍ତୋ ତନ୍ନିନ୍ନୋ ତପ୍ପୋଣୋ ତପ୍ପବ୍ଭାରୋ।

ସତ୍ଥୁସାସନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅଧିକରଣସମଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୪। ଦସମେ ଅଧିକରୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଅଧିକରଣାନି। କେ ଅଧିକରୀଯନ୍ତି? ସମଥା। କଥଂ ଅଧିକରୀଯନ୍ତି? ସମନୱସେନ। ତସ୍ମା ତେ ତେସଂ ସମନୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅଧିକରଣାନି ସମେନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପନାନନ୍ତି ଉଟ୍ଠିତାନଂ ଉଟ୍ଠିତାନଂ। ସମଥତ୍ଥନ୍ତି ସମନତ୍ଥଂ। ଦୀଘନିକାଯେ ସଙ୍ଗୀତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯମ୍ପି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୩୧) ୱିତ୍ଥାରତୋଯେୱାତି ଏତ୍ଥାଯଂ ୱିତ୍ଥାରନଯୋ – ଅଧିକରଣେସୁ ତାୱ ଧମ୍ମୋତି ୱା ଅଧମ୍ମୋତି ୱା ଅଟ୍ଠାରସହି ୱତ୍ଥୂହି ୱିୱଦନ୍ତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯୋ ୱିୱାଦୋ, ଇଦଂ ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ ନାମ। ସୀଲୱିପତ୍ତିଯା ୱା ଆଚାରଦିଟ୍ଠିଆଜୀୱୱିପତ୍ତିଯା ୱା ଅନୁୱଦନ୍ତାନଂ ଯୋ ଅନୁୱାଦୋ ଉପୱଦନା ଚେୱ ଚୋଦନା ଚ, ଇଦଂ ଅନୁୱାଦାଧିକରଣଂ ନାମ। ମାତିକାଯଂ ଆଗତା ପଞ୍ଚ, ୱିଭଙ୍ଗେ ଦ୍ୱେତି ସତ୍ତପି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା, ଇଦଂ ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ ନାମ। ଯଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅପଲୋକନାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ କରଣଂ, ଇଦଂ କିଚ୍ଚାଧିକରଣଂ ନାମ।

ତତ୍ଥ ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ ଦ୍ୱୀହି ସମଥେହି ସମ୍ମତି ସମ୍ମୁଖାୱିନଯେନ ଚ ଯେଭୁଯ୍ଯସିକାଯ ଚ। ସମ୍ମୁଖାୱିନଯେନେୱ ସମ୍ମମାନଂ ଯସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତସ୍ମିଂଯେୱ ୱା, ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱୂପସମେତୁଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ୱା, ଯତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ନିଯ୍ଯାତିତଂ, ତତ୍ଥ ସଙ୍ଘେନ ୱା, ସଙ୍ଘେ ୱୂପସମେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେ ତତ୍ଥେୱ ଉବ୍ବାହିକାଯ ସମ୍ମତପୁଗ୍ଗଲେହି ୱା ୱିନିଚ୍ଛିତଂ ସମ୍ମତି। ଏୱଂ ସମ୍ମମାନେ ଚ ପନେତସ୍ମିଂ ଯା ସଙ୍ଘସମ୍ମୁଖତୋ ଧମ୍ମସମ୍ମୁଖତୋ ୱିନଯସମ୍ମୁଖତା ପୁଗ୍ଗଲସମ୍ମୁଖତା, ଅଯଂ ସମ୍ମୁଖାୱିନଯୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ଚ କାରକସଙ୍ଘସ୍ସ ସଙ୍ଘସାମଗ୍ଗିୱସେନ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱୋ ସଙ୍ଘସମ୍ମୁଖତା। ସମେତବ୍ବସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଭୂତତ୍ତା ଧମ୍ମସମ୍ମୁଖତା। ଯଥା ତଂ ସମେତବ୍ବଂ, ତଥେୱସ୍ସ ସମନଂ ୱିନଯସମ୍ମୁଖତା। ଯୋ ଚ ୱିୱଦତି, ଯେନ ଚ ୱିୱଦତି,

ତେସଂ ଉଭିନ୍ନଂ ଅଡ୍ଡପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱୋ ପୁଗ୍ଗଲସମ୍ମୁଖତା। ଉବ୍ବାହିକାୟ ୱୂପସମେ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଘସମ୍ମୁଖତା ପରିହାୟତି। ଏୱଂ ତାୱ ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନେୱ ସମ୍ମତି।

ସଚେ ପନେୱମ୍ପି ନ ସମ୍ମତି, ଅଥ ନଂ ଉବ୍ବାହିକାୟ ସମ୍ମତା ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ନ ମୟଂ ସକ୍କୋମ ୱୂପସମେତୁ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଘସ୍ସେୱ ନିୟ୍ୟାତେନ୍ତି। ତତୋ ସଙ୍ଘୋ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସଲାକଗ୍ଗାହାପକଂ ସମ୍ମନତି, ତେନ ଗୁଳ୍ହକୱିୱଟକସକଣ୍ଣଜପ୍ପକେସୁ ତୀସୁ ସଲାକଗ୍ଗାହକେସୁ ଅଞ୍ଞତରୱସେନ ସଲାକଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ସନ୍ନିପତିତାୟ ପରିସାୟ ଧମ୍ମୱାଦୀନଂ ଯେଭୁୟ୍ୟତାୟ ଯଥା ତେ ଧମ୍ମୱାଦିନୋ ୱଦନ୍ତି, ଏୱଂ ୱୂପସନ୍ତଂ ଅଧିକରଣଂ ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନ ଚ ଯେଭୁୟ୍ୟସିକାୟ ଚ ୱୂପସନ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁଖାୱିନୟୋ ୱୁତ୍ତନୟୋ ଏୱ। ଯଂ ପନ ଯେଭୁୟ୍ୟସିକାକମ୍ମସ୍ସ କରଣଂ, ଅୟଂ ଯେଭୁୟ୍ୟସିକା ନାମ। ଏୱଂ ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ ଦ୍ୱୀହି ସମଥେହି ସମ୍ମତି।

ଅନୁୱାଦାଧିକରଣଂ ଚତୂହି ସମଥେହି ସମ୍ମତି ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନ ଚ ସତିୱିନୟେନ ଚ ଅମୂଳ୍ହୱିନୟେନ ଚ ତସ୍ସପାପିୟସିକାୟ ଚ। ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନେୱ ସମ୍ମମାନଂ ଯୋ ଚ ଅନୁୱଦତି, ଯଞ୍ଚ ଅନୁୱଦତି, ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ସଚେ କାଚି ଆପତ୍ତି ନତ୍ଥି, ଉଭୋ ଖମାପେତ୍ୱା, ସଚେ ଅତ୍ଥି ଅୟଂ ନାମେତ୍ଥ ଆପତ୍ତୀତି ଏୱଂ ୱିନିଚ୍ଛିତଂ ୱୂପସମ୍ମତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁଖାୱିନୟଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଯଦା ପନ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅମୂଲିକାୟ ସୀଲୱିପତ୍ତିୟା ଅନୁଦ୍ଧଂସିତସ୍ସ ସତିୱିନୟଂ ଯାଚମାନସ୍ସ ସଙ୍ଘୋ ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥେନ କମ୍ମେନ ସତିୱିନୟଂ ଦେତି, ତଦା ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନ ଚ ସତିୱିନୟେନ ଚ ୱୂପସନ୍ତଂ ହୋତି। ଦିନ୍ନେ ପନ ସତିୱିନୟେ ପୁନ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ କସ୍ସଚି ଅନୁୱାଦୋ ନ ରୁହତି। ଯଦା ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଉମ୍ମାଦୱସେନ କତେ ଅସ୍ସାମଣକେ ଅଜ୍ଝାଚାରେ ‘‘ସରତାୟସ୍ମା ଏୱରୂପିଂ ଆପତ୍ତି’’ନ୍ତି ଭିକ୍ଖୂହି ଚୋଦିୟମାନୋ ‘‘ଉମ୍ମତ୍ତକେନ ମେ, ଆୱୁସୋ, ଏତଂ କତଂ, ନାହଂ ତଂ ସରାମୀ’’ତି ଭଣନ୍ତୋପି ଭିକ୍ଖୂହି ଚୋଦିୟମାନୋୱ ପୁନ ଅଚୋଦନତ୍ଥାୟ ଅମୂଳ୍ହୱିନୟଂ ଯାଚତି, ସଙ୍ଘୋ ଚସ୍ସ ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥେନ କମ୍ମେନ ଅମୂଳ୍ହୱିନୟଂ ଦେତି। ତଦା ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନ ଚ ଅମୂଳ୍ହୱିନୟେନ ଚ ୱୂପସନ୍ତଂ ହୋତି। ଦିନ୍ନେ ପନ ଅମୂଳ୍ହୱିନୟେ ପୁନ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ କସ୍ସଚି ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ଅନୁୱାଦୋ ନ ରୁହତି। ଯଦା ପନ ପାରାଜିକେନ ୱା ପାରାଜିକସାମନ୍ତେନ ୱା ଚୋଦିୟମାନସ୍ସ ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞଂ ପଟିଚରତୋ ପାପୁସ୍ସନ୍ନତାୟ ପାପିୟସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ‘‘ସଚାୟଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲୋ ଭୱିସ୍ସତି, ସମ୍ମା ୱତ୍ତିତ୍ୱା ଓସାରଣଂ ଲଭିସ୍ସତି। ସଚେ ଛିନ୍ନମୂଲୋ, ଅୟମେୱସ୍ସ ନାସନା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ସଙ୍ଘୋ ଞତ୍ତିଚତୁତ୍ଥେନ କମ୍ମେନ ତସ୍ସପାପିୟସିକଂ କରୋତି, ତଦା ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନ ଚ ତସ୍ସପାପିୟସିକାୟ ଚ ୱୂପସନ୍ତଂ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ଅନୁୱାଦାଧିକରଣଂ ଚତୂହି ସମଥେହି ସମ୍ମତି।

ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ ତୀହି ସମଥେହି ସମ୍ମତି ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନ ଚ ପଟିଞ୍ଞାତକରଣେନ ଚ ତିଣୱତ୍ଥାରକେନ ଚ। ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନେୱ ୱୂପସମୋ ନତ୍ଥି। ଯଦା ପନ ଏକସ୍ସ ୱା ଭିକ୍ଖୁନୋ ସନ୍ତିକେ ସଙ୍ଘଗଣମଜ୍ଝେସୁ ୱା ଭିକ୍ଖୁ ଲହୁକଂ ଆପତ୍ତିଂ ଦେସେତି, ତଦା ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନ ଚ ପଟିଞ୍ଞାତକରଣେନ ଚ ୱୂପସମ୍ମତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେ ତାୱ ଯୋ ଚ ଦେସେତି, ଯସ୍ସ ଚ ଦେସେତି, ତେସଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱୋ ପୁଗ୍ଗଲସମ୍ମୁଖତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚ ଗଣସ୍ସ ଚ ଦେସନାକାଲେ ସଙ୍ଘସମ୍ମୁଖତୋ ପରିହାୟତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ‘‘ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋ’’ତି ଚ ‘‘ପସ୍ସସୀ’’ତି ଚ ‘‘ଆମ, ପସ୍ସାମୀ’’ତି ଚ ପଟିଞ୍ଞାତାୟ ‘‘ଆୟତିଂ ସଂୱରେୟ୍ୟାସୀ’’ତି କରଣଂ, ତଂ ପଟିଞ୍ଞାତକରଣଂ ନାମ। ସଙ୍ଘାଦିସେସେ ପରିୱାସାଦିୟାଚନା ପଟିଞ୍ଞା, ପରିୱାସାଦୀନଂ ଦାନଂ ପଟିଞ୍ଞାତକରଣଂ ନାମ।

ଦ୍ୱେପକ୍ଖଜାତା ପନ ଭଣ୍ଡନକାରକା ଭିକ୍ଖୂ ବହୁଂ ଅସ୍ସାମଣକଂ ଅଜ୍ଝାଚାରଂ ଚରିତ୍ୱା ପୁନ ଲଜ୍ଜିଧମ୍ମେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ‘‘ସଚେ ମୟଂ ଇମାହି ଆପତ୍ତୀହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କାରେସ୍ସାମ, ସିୟାପି ତଂ ଅଧିକରଣଂ କକ୍ଖଳତ୍ତାୟ ୱାଳତ୍ତାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟା’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆପତ୍ତିୟା କାରାପନେ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ଯଦା ଭିକ୍ଖୂ ତିଣୱତ୍ଥାରକକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି, ତଦା ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନ ଚ ତିଣୱତ୍ଥାରକେନ ଚ ସମ୍ମତି। ତତ୍ର ହି ଯତ୍ତକା ହତ୍ଥପାସୂପଗତା ‘‘ନ ମେତଂ ଖମତୀ’’ତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠାୱିକମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱା ‘‘ଦୁକ୍କଟଂ କମ୍ମଂ ପୁନ କାତବ୍ବଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ନ ଉକ୍କୋଟେନ୍ତି, ନିଦ୍ଦମ୍ପି ଓକ୍କନ୍ତା ହୋନ୍ତି, ସବ୍ବେସଂ ଠପେତ୍ୱା ଥୁଲ୍ଲୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ଗିହିପଟିସଂୟୁତ୍ତଞ୍ଚ ସବ୍ବାପତ୍ତିୟୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି। ଏୱଂ ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ ତୀହି ସମଥେହି ସମ୍ମତି।

କିଚ୍ଚାଧିକରଣଂ ଏକେନ ସମଥେନ ସମ୍ମତି ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନେୱ। ଇତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଅଧିକରଣାନି ଯଥାନୁରୂପଂ ଇମେହି ସତ୍ତହି ସମଥେହି ସମ୍ମନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅଧିକରଣାନଂ ସମଥାୟ ୱୂପସମାୟ ସମ୍ମୁଖାୱିନୟୋ ଦାତବ୍ବୋ…ପେ… ତିଣୱତ୍ଥାରକୋ’’ତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଧିକରଣସମଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱିନଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇତି ମନୋରଥପୂରଣିଯା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସତ୍ତକନିପାତୱଣ୍ଣନାଯ ଅନୁତ୍ତାନତ୍ଥଦୀପନା ସମତ୍ତା।